

• ספר משלי מבואר •

מַה שֵׁם בְּנוֹ, כִּי תִדְעַ?

הבחירה בין חוכמה לאיוולת

ספר משלי מבואר

בעריכתו של
ד"ר מנחם קלישר

הקדשה

לנכדיי ונכדותי האהובים

יואב, ראם, עדיאל, מוריה, ארבל ויותם

תפילתי ותקוותי שתגדלו בחוכמת אלוהים
ושתזכו להכיר את בן האלוהים המשיח ישוע כאדון וכמושיע אישי
כדי שנמשיך לשמוח ביחד ולפאר את אלוהים לנצח נצחים.

מה שם בנו, כי תדע?
הבחירה בין חוכמה לאיוולת
ספר משלי מבואר
בעריכתו של ד"ר מנחם קלישר

© 2022; כל הזכויות שמורות
לקהילת ירושלים בית גאולה
ת"ד 10608, ירושלים 9110501

עריכה לשונית: טל פסטמן
איורים: © 2022 יסמין אלעד
עיצוב העטיפה: יעל קלישר
עיצוב הספר, עימוד והבאה לדפוס: הלמוט איפרט

What is His Son's name? Surely you know

Choosing Between Wisdom and Folly

The Book of Proverbs Explained

Editor: Menachem Kalisher D.Min.

Copyright © 2022
Jerusalem Assembly House of Redemption
P.O.Box 10608, 9110501 Jerusalem / Israel

www.YESHUA.co.il
www.jerusalemassembly.com

מסת"ב 978-965-93009-0-7 ISBN

הודפס בישראל תשפ"ג
Printed in Israel 2022

קיצורי שמות

ספרי התנ"ך והברית החדשה

שם הספר		קיצור	שם הספר		קיצור	שם הספר	
מעשי השליחים	מה"ש	צפניה	צפנ'	התנ"ך	בראשית	ברא'	בראשית
האיגרת אל הרומים	רומ'	חגי	חגי	שמות	שמות	שמות	שמות
הראשונה אל הקורינתים	קור"א	זכריה	זכר'	ויקרא	ויק'	ויקרא	ויקרא
השנייה אל הקורינתים	קור"ב	מלאכי	מלא'	במדבר	במד'	במדבר	במדבר
האיגרת אל הגלטים	גלט'	תהילים	תהל'	דברים	דבר'	דברים	דברים
האיגרת אל האפסים	אפס'	משלי	משל'	יהושע	יהוש'	יהושע	יהושע
האיגרת אל הפיליפים	פיל'	איוב	איוב	שופטים	שפט'	שופטים	שופטים
האיגרת אל הקולוסים	קול'	שיר השירים	שה"ש	שמואל א	שמ"א	שמואל א	שמואל א
הראשונה אל התסלוניקים	תסל"א	רות	רות	שמואל ב	שמ"ב	שמואל ב	שמואל ב
השנייה אל התסלוניקים	תסל"ב	איכה	איכה	מלכים א	מל"א	מלכים א	מלכים א
הראשונה אל טימותיאוס	טימ"א	קהלת	קהלת	מלכים ב	מל"ב	מלכים ב	מלכים ב
השנייה אל טימותיאוס	טימ"ב	אסתר	אסתר	ישעיהו	ישע'	ישעיהו	ישעיהו
האיגרת אל טיטוס	טיט'	דניאל	דניאל	ירמיהו	ירמ'	ירמיהו	ירמיהו
האיגרת אל פלימון	פילמ'	עזרא	עזרא	יחזקאל	יחז'	יחזקאל	יחזקאל
האיגרת אל העברים	עבר'	נחמיה	נחמ'	הושע	הושע	הושע	הושע
איגרת יעקב	יעקב	דברי הימים א	דה"א	יואל	יואל	יואל	יואל
איגרת כיפא הראשונה	כיפא"א	דברי הימים ב	דה"ב	עמוס	עמוס	עמוס	עמוס
איגרת כיפא השנייה	כיפא"ב	הברית החדשה		עובדיה	עוב'	עובדיה	עובדיה
איגרת יוחנן הראשונה	יוח"א	שם הספר	קיצור	יונה	יונה	יונה	יונה
איגרת יוחנן השנייה	יוח"ב	מתי	מתי	מיכה	מיכה	מיכה	מיכה
איגרת יוחנן השלישית	יוח"ג	מרקוס	מרק'	נחום	נחום	נחום	נחום
איגרת יהודה	יהו'	לוקס	לוקס	חבקוק	חבק'	חבקוק	חבקוק
התגלות	התג'	יוחנן	יוחנ'				

הצופנת בחובה ישועה) יציל אותך מהחלטות שגויות וממעשים שאחריתם אסון. אם תאמצם לליברך, תישמר בדרך הטוב.

המשלים עוסקים בכל תחומי החיים:

- יראת אלוהים
- כיבוד אלוהים; גם על ידי כיבוד אב ואם (א 7; ט 10)
- חריצות לעומת עצלנות (ו 6-11)
- חברות, רעות (ג 27-28)
- דיבור, אומר (י 19-21)
- נישואים (יח 22, יט 14)
- גידול וחינוך ילדים (כב 6)
- שלום בית (טו 17, יז 1)
- מוסר עבודה (יא 1)
- כסף (ג 9-10)
- דרך ארץ והתנהגות ראויה (כג 1-2; כה 16-17; כז 19-17);
- חיי עולם (יד 32; כג 17-18)
- ...ורבים אחרים.

בעוד התורה מביעה את מצוותיה כהוראות וכפקודות — ציוויים מפי אלוהים — שלמה המלך חולק מהבנתו את התורה. הוא מדבר מתוך ניסיונו כאדם שמציית להוראות התורה, והוא פונה אל התבונה והשכל האנושיים. שלמה החכם מנסה לשכנע את שומעיו בתועלת האישית שבהליכה בדרך הישרה: "עשיית הטוב תוביל לברכה — דחיית הלקח הטוב (חוכמת החיים של אלוהים) תוביל לרעה ולסבל!" שלמה המלך מלמד אותנו שחסידות — יראת אלוהים — חייבת להתבטא באופן מעשי בכל תחומי החיים (ראה יעקב ב 17).

גם שאלו השליח אחז בדעתו של המלך שלמה, ובאיגרתו לטימותיאוס הצעיר כתב: "אִמְנֵן אֶת עֲצֻמָּה לְחֻסְדֵי, שְׁהִי הַהֲתִאֲמָנוּת הַגּוֹפְנִית מוֹעִילָה בְּמִדָּה מְעֻטָּה, אָבֵל הַחֲסִידוֹת מוֹעִילָה בְּכָל, וְבָהּ הַבְּטָחָה לְחַיִּים שְׂבִיחָה וְלְחַיִּים שְׁלֵעֲתִיד לְבֹא". (טימ"א ד 7-8)

ספר משלי הינו אוצר בלום של חוכמת אלוהים. בקריאה ובלמידת של הספר תזכה להבנה, לבינה ולדעת שלא יסולאו בפז. אולם כדי ליישם את כל הלקחים הנלמדים הקורא נדרש לאמץ את אותה

המלך שלמה בן דוד כתב את רוב המשלים שבספר משלי. שלמה נחשב לאדם החכם בתבל. בתחילת מלכותו על עם ישראל נראה אליו אלוהים בחלום ואמר לו: "שְׁאַל, מָה אֲתֵן לָךְ?"

שלמה הבין את גודל האחריות שהונחה על כתפיו וביקש דבר שמצא חן בעיני אלוהים: "לֵב שֹׁמֵעַ לְשֹׁפֵט אֶת עַמּוֹ, לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע. כִּי מִי יוֹכַל לְשֹׁפֵט אֶת עַמּוֹ הַכָּבֵד הַזֶּה?"

אלוהים העריך מאוד את העובדה ששלמה העמיד בראש מעייניו את הטיפול הראוי בעם הנבחר, והוא ענה לו במילים:

"...וַעַן אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא שָׁאַלְתָּ לָךְ יָמִים רַבִּים, וְלֹא שָׁאַלְתָּ לָךְ עֶשְׂרִי, וְלֹא שָׁאַלְתָּ נֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ; וְשָׁאַלְתָּ לָךְ הִבִּין לְשֹׁמֵעַ מִשֹּׁפֵט — הִנֵּה עֲשִׂיתִי כְּדַבְּרֶיךָ; הִנֵּה נָתַתִּי לָךְ לֵב חָכֵם וְנַבִּוֹן, אֲשֶׁר כְּמוֹדָה לֹא הָיָה לְפָנָיִךָ, וְאַחֲרֶיךָ לֹא יִקּוּם כְּמוֹדָה." (מל"א ג 5, 9, 11; ה 10-11; דהי"ב א 7-12)

שלמה המלך הבין שחוכמה מאלוהים היא הברכה הגדולה ביותר שיכולה ליפול בחלקו של אדם כלשהו. חוכמה זו איפשרה לו לירוא את בוראו כראוי, להבין את תורתו, ליישם כל מצווה ועיקרון כהלכה, ובעקבות כך לזכות לנוכחותו ולמלוא ברכותיו — כל עוד המשיך בדרכו של אלוהים בנאמנות.

שים לב שספר משלי — כמו יתר ספרי התנ"ך — אינו עומד בפני עצמו. הוא קשור קשר הדוק לשאר דברי אלוהים:

- ישנה התאמה מוחלטת בין העקרונות והמסקנות שכתב שלמה המלך, לבין מצוות תורת אלוהים לעמו ישראל כפי שנתנן בידי משה עבדו.
- יתרה על כך, שלמה שמע את המזמורים שחיבר דוד אביו, ומהם השכיל וכתב מסקנות שאותן אנו מוצאים במשליו (תהלי ד 8; לה 8; לו 12-13, ורבים נוספים).

המשלים הם דרך לכתוב את מצוות התורה כסיכומים קצרים ומעשיים (ו 23). מהם ניתן לקבוע ששלמה העמיק בתורת אלוהים, ושממנה ינק את החוכמה לסכם תחומים ועניינים באמירות קצרות וקולעות. את פניני הידע, הבינה והדעת הללו העלה המלך על הכתב במשלים.

משלי שלמה כוללים מסקנות וסיכומים של מקרים אשר נתקל בהם במהלך תפקידו כמלך ישראל. כל משל (או קובץ משלים עם נושא משותף) צמח מתוך אירוע מכונן וחשוב במיוחד בחייו. חלקם נבעו מניסיון אישי וחלקם מתוקף תפקידו כמנהיג וכשופט העם.

את הלקחים והמסקנות מתוך חייו הארוכים מעניק שלמה המלך לך, לקורא המשלים. יישום הלקחים (חוכמת החיים של אלוהים

באופן אישי ואינטימי, טרם הבין את תכלית התורה. אין הוא מכיר את בוראו כאדון, כגואל וכמושיע אישי מקללת החטא (ראה גלט' ג 23-25; יח' ח 19, 42).

קורא יקר,

ספר משלי מצוין בפסוקים רבים את ההבדל בין כסיל/אוויל לבין החכם:

- **החכם** ירא את אלוהים ומאמץ את חוכמת אלוהים לחיים של שלום, אהבה, טוהר, קדושה וכבוד הדדי (משלי ג 5-8; תהל' קיט 11, 105).
- **החכם** זוכה למעורבות מבורכת של אלוהים בכל תחום ועניין בחייו — ובסופו של דבר יזכה לראות את פרי פועלו במלכות האלוהים.
- **הכסיל**, לעומתו, מתכחש לקיומו של אלוהים ופועל להגשים את מאווייו שאינם תואמים את רצון אלוהים.
- **הכסיל** הוא אויב לאלוהים (יעקב ד 4), וכזכה הוא עתיד לבלות את הנצח באגם האש, בניתוק מוחלט מאלוהים ומאהבתו.

תפילתי ותקוותי שתקרא ותלמד את ספר משלי בערגה רבה ובאמונה; שתאמץ לליבך את חוכמת החיים של אלוהים ושתיישם חוכמה זו בכל תחום בחיך.

אלוהים יתכבד, הוריך ישבעו נחת, חבריך יתעודדו ויזכו לראות דוגמה לחיקוי, וחיך ימלאו ברכה. באהבת אלוהים,

מנחם קלישר

אמונה שפעמה בליבו של שלמה המלך. הרי זהו הצעד הראשון של החוכמה: יראת אלוהים (א 7; ט 10).

במהלך קריאת ספר משלי תיזכר להעמיד את טובת האחר לפני טובתך שלך — תיזכר לוותר, לעיתים לשתוק, לתת מן היקר לך ביותר לנזקק, אפילו אם הוא זר, ותמיד ברמה מקריבה.

ציות להוראות אלה ויישום החוכמה שבהן יתאפשרו רק אם אלוהים שוכן בליבך והינו מוקד חיך. הרי רק בעזרת רוח אלוהים — רוח הקודש — תוכל לעשות דבר כלשהו שמפאר אותו. אם אתה אוהב את אלוהים ושואף מכל ליבך לעשות את רצונו, אזי תזכה לעזרתו ולביטחון מוחלט בו.

מסיבה זו נכתב לנו "תחלת חכמה יראת יהוה" (משלי ט 10) — החוכמה מתחילה ביראת אלוהים, או במילים אחרות: יראת אלוהים היא תנאי מוקדם להשגת חוכמה אמיתית.¹

תחילת החוכמה היא — ידיעת המשיח

במשלי ל 1-4 אנו עדים למבחן החוכמה מפיו של אגור בן יקה:

"דברי אגור בן יקה, המשא: נאם הגבר
לאיתיאל, לאיתיאל ואכל.
כי בער אנכי מאיש, ולא בינת אדם לי.
ולא למדתי חכמה, ודעת קדשים אדע.
מי עלה שמים וירד? מי אסף רוח
בפניו? מי צרר מים בשמלה?
מי הקים כל אפסי ארץ?
מה שמו ומה שם בנו, כי תדע?"

אדם יכול לדעת באופן שכלי שאלוהים הוא אכן הבורא של העולם וכל אשר בו, אך אם הוא לא יודע "מה שם בנו?" — אם הוא אינו מכיר את בן האלוהים בשמו, את ישוע המשיח — הרי שלא הפנים את דבר אלוהים. במילים אחרות, מי שאינו מכיר את ישוע המשיח

1 Alexander, T. D.; Rosner, S. Brian; Carson, D. A.; Goldsworthy, G. (2000). *New Dictionary of Biblical Theology*. (Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, USA), pp. 120-122

א. שתי הנשים:

חוכמת העולם לעומת חוכמת אלוהים
(פרקים א-ט)

הכירו שתי נשים המייצגות שני סוגים של חוכמה:

האחת מייצגת את חוכמת העולם חסרת הישועה (האישה הכסילה), המעודדת את בני האדם לחיות על פי דחפי רצונם כדי למלא את תאוותיהם. חוכמת העולם מוליכה את בני האדם לעשות כפי שעשו בני בבל בבראשית יא, כלומר להקים דת חדשה בנפרד מאלוהים ולחשוב שהם מסוגלים לספק את צורכיהם בעצמם, ללא אלוהים.³

השנייה היא האישה הטובה המייצגת את חוכמת אלוהים. חוכמה זו מובילה לישועה ובידה חיים. כדי להדגיש את קרבת אלוהים אלינו ואת אהבתו כלפינו, חוכמת אלוהים מוצגת גם כאב המדריך את בנו לטוב בכל תחומי החיים.

ב. חוכמת אלוהים מציעה את פניניה

(פרקים י-כט)

חוכמת ה' מציעה פניני חוכמה.

הנה לפנינו חוכמת אלוהים בכל תחומי החיים. חוכמה זו מוליכה את שומעיה לזרועותיו המושיעות של אלוהים:

² על פי עצה מד"ר סת' פוסטל, דיקן המכללה הישראלית למקרא, נתניה, יוני 2019.

³ בראשית יא (מגדל בבל) מקביל לכתוב בספר ההתגלות יז-יח. שם הזונה הגדולה מקבילה למגדל (דת חליפית), והעיר הכלכלית בבל מקבילה לחומה (עצמאות כלכלית בנפרד מאלוהים).

1. פרקים י-כב 16: הניגוד בין הצדיקים לרשעים⁴
2. פרקים כב-כד: כללי התנהגות ואזהרות
3. פרקים כה-כז: השוואות ולקחים מוסריים
4. פרקים כח-כט: רשעים וצדיקים

ג. מבחן החוכמה: שם הבן! (פרק ל)

"מה שָׁמוֹ וּמָה שְׁם בְּנוֹ, פִּי תִדְעֶה?"

האם אתה מכיר את בן האלוהים? האם אתה מכיר את ישוע כאדון וכמושיע המכפר על החטאים?

אם לא, אזי אינך מכיר אפילו את אלוהים ולכן אין לך חוכמה מושיעה. לטובתך חזור לפרק א ושמע היטב לחוכמת אלוהים — למד את תורתו המדריכה אל המשׁיח ישוע. [יוח' ה 39, 47-46; n 19, 42; לוקס כ"ד 25-27, 44-48; רומ' י 4]

אם אתה מכיר את בן האלוהים, ישוע, כאדון ומושיע אישי מחטאיך, המשך לפרק לא.

ד. יישום חוכמת אלוהים בחיי הנושעים
(פרק לא)

אפשרות א: אילו הייתה חוכמת החיים של אלוהים מואנשת — כך הייתה חיה, בין שהייתה גבר ובין שהייתה אישה.

אפשרות ב: כאשר הגבר והאישה הנושעים מיישמים את חוכמת אלוהים בכל תחום בחייהם, כל אחד על פי הייעוד שקבע לו ה', הם מהווים מופת כאיש וכאשת חיל.

⁴ החלוקה המוצעת היא מספר הבריות בתוספת ביאורים ומראי מקום, בהוצאת החברה לכתבי הקודש (2019).

שתי הנשים: חוכמת העולם לעומת חוכמת אלוהים

פרק

1. מְשָׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד,
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל.

שלמה היה בנו של דוד מלך ישראל. דוד מלך 40 שנה, משנת 1004 לפנה"ס ועד 965 לפנה"ס. דוד מלך על יהודה במשך שבע השנים הראשונות, ואז על כלל שבטי ישראל. שלמה בנו מלך על ישראל משנת 965 לפנה"ס ועד 928 לפנה"ס. הפסוקים הבאים הם משלים ודברי מוסר שהוא כתב כדי שנלמד אותם ונרכוש חוכמה... (המשך בפסוק הבא). [משלי י' 1; כב 17; כד 23; כה 1; שם"ב ה' 5-1; מל"א ה' 14-10; קהלת א' 1; יב' 9; דהי"ב א' 7-12]

משל: דבר חוכמה קצר, מליצה, לקח, אמרה שיש בה מוסר השכל, אלגוריה.

שלמה: בן דוד, מלך ישראל.

דוד: מלך ישראל, בן ישי.

מלך: שליט עליון במדינה.

ישראל: כינוי לכלל שבטי בני יעקב, העם העברי, וכן לארץ ישראל.

2. לְדַעַת חֲכָמָה וּמוֹסָר;⁵
לְהַבִּין אֲמָרֵי בִינָה.

מטרת המשלים ללמדך להבין, להפנים וליישם את לקחי החיים החשובים ואת אמות המידה של הצדק והיושר; להבין את אשר אתה רואה, שומע וחווה לעומקו של עניין ותכלית. כך תוכל לחיות כירא אלוהים... (המשך בפסוק הבא). [משלי ג' 13-14; ד' 1; טו 33; דבר' ד' 5-8; 35-36; תהל' קיט 73; קול' ב 3]

לדעת: להכיר, לתפוס בחוש או בשכל.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

⁵ *παιδεία*, BDAG, 748. The word מוסר translated in the LXX as the act of providing guidance for responsible living, *upbringing, training, instruction*, in our lit. chiefly as it is attained by *discipline, correction*. From this word we get "Pedagogy". See as well Delitzsch & Keil (1993). *Commentary on the Old Testament*. Vol. 6. *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*. (Grand Rapids, MI: Eerdmans), pp. 53-56

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול. עברית חדשה (בהמשך ע"ח): אתיקה, תורת המידות.

הבנה: לחקור, לרדת לעומקו של דבר, הכושר לנתח דברים.

אמרי בינה: דברי חוכמה.

3. לְקַחַת מוֹסֵר הַשֵּׁפֶל;
צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמִיִּשְׁרָיִם.

...ללמדך להפיק מסקנות נכונות ומועילות מכל מקרה ואירוע. להנחותך לחיות בדרך הישרה המקובלת על ה', לנהוג כלפי אחרים במידת היושר והאמת שדברו מתווה, ולחיות חיים הוגנים שישרו אווירת נועם על הסובבים אותך... (המשך בפסוק הבא).

[משלי ב' 1, 9; יט 20; דהי"ב א' 7-12; אפס' ד' 29; טימ"א ד' 12-13]

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול. עברית חדשה (בהמשך ע"ח): אתיקה, תורת המידות.

מוסר השפל: לקח הבא מתוך התבוננות והסתכלות מושכלת ולא מתוך ענישה פיזית. **או:** ייסורים, כלומר מכות שהמורה נותן לתלמיד כדי שישכיל.⁶

צדק: יושר, הגינות, כנות, דרך האמת, שיפוט אמת.

משפט: (בהקשרנו) צדק, שיפוט הוגן.

מישרים: יושר, צדקה, תום. להתהלך במישרים = להתנהל בדרך הטובה, להתנהג כשורה.

4. לְתֵת לַפְתָּאִים עֲרָמָה;
לְנַעַר דַּעַת וּמִזְמָה.

מטרת המשלים להעניק הבנה, פיקחות וניסיון חיים לצעירים. איש תמים וחסר ניסיון אינו שוקל את תוצאת מעשיו. לכן משלים אלו מלמדים את הצעירים להימנע מן הרע על כל צורותיו ולבחור בטוב, כך שחיהם יימלאו בתכלית שקבע להם אלוהים ויניבו ברכה.

[משלי א' 22, 32; ב' 10-12; ג' 21; ד' 5; ה' 4, 6, 16; יד' 15, 18; טו 5;

⁶ תורה נביאים כתובים והברית החדשה בתוספת ביאורים ומראי מקום (2019). ירושלים: החברה לכתבי הקודש.

יט 25; כא 11; כב 3; כז 12; תה"ל יט 8; קטז 6; קיט 130; תסל"א ה 22; טימ"א ד 6-8

פתי: קל דעת, מי שניתן להתפתות בקלות, חסר ניסיון.

עורמה: (בלשון המקרא, בהקשרו) פיקחות, דעת, חוכמה.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

מזימה: (בלשון המקרא, בהקשרו) מחשבה, חוכמה, תבונה, פיקחות.

5. יִשְׁמַע חָכְם וְיִזְכֹּף לְקָח;
וְנָבוֹן תַּחְבֹּלוֹת יִקְנֶה.

6. לְהַבִּין מִשָּׁל וּמְלִיצָה;
דְּבָרֵי חָכְמִים וְחִידוֹתָם.

המשלים מועילים לא רק לצעירים חסרי ניסיון אלא גם לחכמים. החכם יודע שהוא זקוק לחוכמה נוספת. אדם חכם יטה את אוזנו להקשיב כדי לרכוש ידע שייתן לו עוד הבנה ותבונה; ואדם בעל הבנה ותבונה יחפש עצה וחוכמה.

החכם יעשה זאת כדי להבין את משמעות כל המשלים, הלכחים, החידות, הדימויים וההשוואות שנאמרו מפי חכמים בהשראת רוח אלוהים. [משלי ט 9; יב 1; יד 6; יט 27; כ 18; כה 12; במד' יב 8; יחז' יז 2; תה"ל מט 5; עח 2; קהלת יב 11; דני' ח 23]

לשמוע: הכושר להאזין ולהקשיב; לצייט.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

יזכף: ימשיך, יעשה דבר מה עוד ועוד, ירבה, יגדיל בכמות, יספח ויצרף.

לקח: לימוד, ידיעה, דעת, מוסר השכל, מסקנה הנלמדת מתוך ניסיון.

נבון: בעל בינה, חכם, פיקח, מבין דבר מתוך דבר.

תחבולה: תכסיס, אמצעי מחושב, עצה מחוכמת.

להבין: לתפוס בשכל, לבאר, להשכיל, לקנות דעת, להתבונן.

משל: דבר חוכמה, מליצה, לקח, אמרה שיש בה מוסר השכל, אלגוריה.

מליצה: דיבור של חוכמה, דבר משל וחידה. אמרה מחוכמת שיש לבאר.

חידה: משל, אלגוריה.

אם כן בששת הפסוקים הראשונים שלמה המלך מציין חמש מעלות שאדם ירוויח, אם ילמד ויפנים את החוכמה שבמשלים:⁷

א. לדעת חוכמה ומוסר,

ב. להבין אמרי בינה,

ג. לקחת מוסר השכל, צדק ומשפט ומישרים,

ד. לתת לפתאים עורמה, לנער דעת ומזימה,

ה. להבין משל ומליצה, דברי חכמים וחידותיהם.

Phillips D. *God's Wisdom in Proverbs*. (The Woodlands, TX: Kress, 2011), p. 35. Phillips divides the list to seven benefits

7

יראת אלוהים היא מעלת חובה ללימוד דבר אלוהים

תה"ל לד 12; קיא 10; מב 2-3; איוב כח 28; קהלת יב 13; יח' ג 16; ח 19; 42; מה"ש ט 31; תסל"א ב 12-16; 22 ה

לעומת זאת הטיפש (כסיל, אוויל) מתכחש לקיום אלוהים. הוא לועג ובז לכל אשר הוא ישר, קדוש, תמים וראוי בעיני ה', ולכן אינו חפץ לרכוש את דעת ה' וחוכמתו.

[משלי ג 7; יד 2]

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים באמונה שלמה ושומר את דבר אלוהים באדיקות, מתוך אמונה והכרה באהבתו של אלוהים.

ראשית: פעולה ראשונה, התחלה, קודם כול.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול. עברית חדשה (בהמשך ע"ח): אתיקה, תורת המידות.

אוויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזת מוסר, רשע.

בוזה: לועג, מזלזל.

7. יְרֵאתָ יְהוָה רֵאשִׁית דַּעֲת;
חֲכֵמָה וּמוֹסֵר אֲוִילִים בָּזוּ.

ספר משלי כולל מידע רב שביכולתו ללמדך איך לנהוג כלפי רעיך. יישום הפסוקים משמעו לעשות את הטוב לרעיך ולעצמך. יחד עם זאת יש תנאי ליישום מבורך: אמונה באלוהים.

יראת אלוהים היא הבסיס לידיעת חוכמת אלוהים. יראת אלוהים היא הכבוד שאדם רוחש לבורא מתוך אמונה בקיומו ומתוך הכרת קדושתו, צדקתו, ריבונותו, ישרו, חוכמתו, חסדו, רחמנותו ואהבתו, כפי שהללו נלמדים מכתבי הקודש — התנ"ך והברית החדשה.

יראת אלוהים מעמיקה בלב המאמין מתוך הפנמת המחיר שאלוהים שילם כדי להושיע בני אדם מקללת החטא, שהוא הקרבת בן האלוהים, ישוע המשיח. יראת אלוהים גורמת לאדם להיות עניו ונוטעת בו רצון מתגבר לכבד את אלוהים במחשבה ובמעש, רצון המתבטא בהתרחקות מן הרע על כל צורתיו.

[משלי א 29; ב 4-6; ג 7; ח 18; ט 10; י 27; יד 26-27; טו 5, 16, 32-33; טז 6; יז 23; כב 4; כג 9; כד 21; ל 2-6; לא 30; דבר' ד 10; ישע' נג; 7

יראת אלוהים מתבטאת בבחירת חברה טובה ובהתרחקות מחברה רעה

במעשיהם, אל תישמע לדבריהם ואל תלך בדרך איתם. אל תסכים עימם. בני, היזהר לבל תתפתה לאמץ את חוכמת העולם המובילה למוות ולהפסד.

[משלי טז 29; ברא' לט 7-10; דבר' יג 8; תהל' א 1; 17-18; קור"א טו 33; אפס' ה 11; יעקב ד 8]

פיתוי: שידול, הסתה, השפעה על מישהו שיעשה דבר מה (בייחוד דבר שלילי).

חטאים: חבר חוטאים, חבורת רשעים (במד' לב 14).
אל תבא (= אל תאבה): אל תסכים עימם.

11. אם יאמרו: לכה אִתְּנוּ — נֶאֱרָבָה לָדָם;
נֶצְפְּנָה לְנִקְי חַנּוּם.

הם ינסו לפתות אותך להשתתף בעולתם במילים אלו: "הצטרף אלינו כי אנו עומדים ליהנות ולהרוויח מן המעשה. נכין מלכודת לאיש תמים שאינו מודע לתחבולתו ונפגע בו..."

[משלי א 18; ב 12-19; ה 1-6; ז 5; יב 6; דבר' יט 10; ירמ' ה 26; תהל' י 8]

לארוב: לשבת במארב, להמתין להתקפה, לטמון מלכודת, לחכות בפינה; לעקוב, לרגל.

לצפון: להסתיר, להחביא, להטמין, לארוב, לטמון מלכודת למישהו.

דם נקי: דמו של אדם חף מפשע.

נקי: טהור, שאינו מלוכלך; (בהשאלה) חף מפשע, זכאי.

חינם: (בהקשרנו) ללא סיבה, ללא הצדקה.

12. נְבָלָעִם כְּשֵׂאוֹל חַיִּים;
וּתְמִימִים כְּיֹרְדֵי בֹר.

נבלע את החפים מפשע כמו בור המוות הבולע את היורדים לתוכו בשלמותם, מבלי להשאיר להם

כל זכר. [ברא' לז 35; ישע' יד 11; לח 18; ירמ' לח 6-13; תהל' קכד 3; קמג 3; איוב ז 9; דני' ו 17-16]

לבלוע: (בהקשרנו) להשמיד, לכלות, להשחית, להעלים.

שְׂאוֹל: עולם המתים, עולם המוות, ארץ רפאים, תופת, גיהנום, אבדון, טמיון, בור שחת.

תמיים: תם וישר, נקי מעוול, טהור מידות, ללא פגם מוסרי.
יורדי בור: כינוי למתים.

8. שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ;
וְאַל תִּטְּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ.

בן ובת יקרים, האופן שבו אתם מביעים את יראת אלוהים הוא דרך הכבוד להוריהם, שהרי אתם תחת אחריותם. אם לא תכבדו סמכות שענייכם רואות, איך תכבדו סמכות (אלוהים) שאינכם רואים?

בני, שמע היטב לדברי ההוראה והתיקון שלי. אל תעזוב את ההוראות ואל תתרחק ומההנחיות שאימך לימדה אותך.

[משלי ד 1; 20; כג 22; שמות כ 12]

מוסר: תוכחה, דברי אזהרה או לקח לתיקון התנהגות; עונש, גמול; (ע"ח) תורת המידות, אתיקה.

לנטוש: לעזוב, לזנוח, לשכוח; לחדול, להפסיק, להסתלק מ-, לוותר על.
תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

9. כִּי לִוִּית חֹן הֵם לְרֵאשֶׁתְּךָ;
וְעֵנְקִים לְגִגְרוֹתֶיךָ.

ללא ספק הלימוד והלקחים שאני ואימא מלמדים אותך, יהיו ככתר של ברכה על ראשך ויפים כתכשיטים יקרים מסביב לצווארך. [משלי ג 22-21; ד 1-9; ברא' מא 42; תהל' עג 6; דני' ה 7, 16, 29]

לוית חן: קישוט נאה, תכשיט פאר, זר מעשה קליעה, עטרת תפארת.

חן: יופי, נועם, נוי.

ענק: תכשיט לצוואר.

רגרת: צוואר.

לחץ חברתי שלילי (19-10)

10. בְּנֵי, אִם יִפְתּוּךָ חֲטָאִים אֶל תִּבְּא.

בני, אם אנשים רעים ופושעים ינסו לפתות אותך להשתתף

מחשבה שנייה הם הורגים את אלו שנקרים בדרכם, גם אם לא עשו להם כל רע.

[משלי ו 17-18; ישע' נט 7; רומ' ג 15]

לָרַע: להרע, להזיק.
לְשַׁפֵּךְ דָּם: להרוג, לפגוע.

17. כִּי חָנַם מְזֵרָה הָרְשָׁתָּה,
בְּעֵינַי כָּל בַּעַל כָּנָף.

18. וְהֵם לְדָמָם יֵאָרְבוּ; וַיִּצְפְּנוּ לְנַפְשֹׁתָם.

הציפור רואה את הרשת והזירעונים המפוזרים עליה וחושבת שהרשת פרושה כך סתם, כלומר שאין כל סכנה נשקפת ממנה, ובתשוקה לאכול מן הזירעונים היא ממהרת אליה ונלכדת בתוכה. הציפור אינה מבינה שזאת מלכודת שנועדה לה.

כך באותה מידה הרשעים טיפשים. הם כל כך להוטים לבצע מעשה רשע, עד שאינם מרגישים במלכודת הנפרשת סביבם. הם אינם מבינים שהמלכודת שהם מכינים לתמים ולישר היא המלכודת שלתוכה יפלו הם עצמם.⁸

[משלי א 11; י 5; ז 23; יא 19; כט 6;
קהלת ט 12; ישע' יז 14; נא 20;
ירמ' ה 26; תהל' לה 8]

חינים: (בהקשרנו) ללא סיבה, סתם כך, ללא סכנה.

מזורה: פזורים בה גרעינים.

רשת: מלכודת, פח.

אורב: יושב במארב, ממתין להתקפה, עוקב, מרגל, מסתתר.

יצפנו לנפשתיים: יטמנו מלכודת לעצמם.

19. בְּן אֲרָחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בֹּצֵעַ;
אֵת נַפְשׁוֹ בְּעֵלְיוֹ יִקַּח.

זהו גורלם של כל השואפים להתעשר בדרך פסולה, כגון בצע כסף, רצח, גנבה וכו'. לבסוף, פשעיהם יפגעו בהם עצמם.

[משלי טו 27; כח 16; ישע' יז 14; תהל' ט 16; איוב ח 13]

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון; נוהג, התנהגות, נוהל.

בצע: חמדנות, חמידת כספים, אהבת כסף, תאוה לכספים.

בצע בצע: מתאוה לעושר המושג שלא בדרכים כשרות.

8 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 10.

13. כָּל הוֹן יִקָּר נִמְצָא;
נִמְלֵא בְּתֵינוֹ שָׁלָל.

אנחנו נמצא אוצרות רבים ונמלא את בתינו ברכוש ובכסף שנבזז.

[משלי ג 14-16; טז 16; איוב כח 12-19]

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, כספים.

שלל: ביזה, גזל, מלקוח, ביזה, שדידה.

14. גוֹרְלָהּ תִּפִּיל בְּתוֹכָנוּ;
כִּי־ס אֶחָד יִהְיֶה לְכַלְנוּ.

קשור את עתידיך בעתידנו, היה שווה בזכויותיך עימנו, נתחלק שווה בשווה בכל אשר נרוויח, נהיה שותפים.

גורל: מזל, מקרה, ייעוד, גזרה, פור, תוצאה, אחרית; מנה, חלק.

תוך: אמצע, מרכז, פנים, קרב.

גורלך תפיל בתוכנו: נחלק את השלל איתך על פי הטלת גורל. (בהשאלה) תימנה עימנו, תהיה חלק מאיתנו.

כיס אחד: שקיק אחד של כסף, קופה משותפת; (בהשאלה) שותפות.

15. בְּנִי, אַל תִּלָּךְ בְּדַרְךָ אֲתָם.
מִנְעֵ רַגְלְךָ מִנְתִּיבָתָם.

בני, כשבני העוולה האלו ינסו לגייס אותך לשורותיהם, אל תצטרף אליהם ואל תהיה בקרבם.

[משלי ב 18; ד 14, 27; ז 25; קור'א טו 33;
יעקב א 15; תהל' א 1-6; קיט 101, 114-115]

נתיב: מסלול, דרך, שביל, משעול, אפיק, ערוץ, כביש; כיוון, אורח, נתיבה.

מנע רגלך: הימנע מללכת איתם, הדר את רגליך.

16. כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ;
וַיִּמְהָרוּ לְשַׁפֵּךְ דָּם.

כי הם רצים מעשיית עוולה אחת למשנתה, וללא הינד עפעף או

הפסדם של החוטאים הדוחים את חוכמת אלוהים שמוליכה לישועה ולחיי עולם

ואתם, אלו הלועגים לאלוהים ולכל דבר ישר, הגון וקדוש, עד מתי תמשיכו לגחך וללעוג? ואתם, טיפשים, גסי הרגש והשכל, עד מתי תבוזו לחוכמה המוליכה לישועה ולחיים ותשנאו כל תוכחה צודקת?⁹ [משלי א 4, 29; ה 12; ט 7-8; יג 1; טו 12; יט 25; כא 11, 24; כב 10; כט 8; תהלי' א 1]

פתי: קל דעת, מי שניתן להתפתות בקלות, חסר ניסיון.

לץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

לצון חמדו: אוהבים את לעגנותם, נהנים לבוז וללעוג.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

לשנאו: לתעב, לשטום, לחוש עוינות, לא לסבול, להיגעל, לסלוד, לחוש איבה, להיות אויב.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

23. תשובו לתוכחתי:
הנה אביעה לכם רוחי;
אודיעה דברי אִתְּכֶם.

אתם, פתאים, לצים וכסילים, אם תשמעו להוראותי המוכיחות בטוב טעם את טעותכם וזדון ליבכם, ותחזרו בתשובה, כי אז אשפור את רוחי עליכם ותבינו את דבריי ורצוני.

[משלי יח 4; יואל ג 2-1; ישע' לב 15; יחז' לט 29; יוח' יד-טז; אפס' א 13-14; קור"א ב 10-16; ג 16-17]

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

להביע: לדבר, לומר, לבטא, להגות, להגיד, להראות, להעיד על, לגלות.

24. יען קראתי ונתמאנו;
נטיתי ידי ואין מקשיב.

כך אומרת החוכמה על אלו המסרבים לאמץ אותה: "קראתי לכם, אך סירבתם לשמוע; סימנתי בידי להציע עזרה, לקרוא 'בואו אלי'; אך אתם אפילו לא הבטתם לכיווני".

[דבר' א 45; שמ"א כח 6; ירמ' א 3; ישע' א 4; ה 24; סה 2, 12; יו 4; תהלי' יח 41; מתי כג 37; רומ' ב 5]

יען: מפני ש-, משום ש-, בגלל.

20. חֲכָמוֹת בְּחוּץ תִּרְנָה;
בְּרַחוֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ.

חוכמת החיים של אלוהים, הצופנת בחובה ישועה, קוראת בקול רם, אם בשירה ואם בדיבור ישיר, במקומות שבהם נמצאים אנשים — ברחובות ובשווקים — למען ישמעו. [משלי ג 18-15; ח; ט 1-12; ישע' מב 2; נה 12; נט 14; ירמ' ה 1; תהלי' יט; יוח' ז 37; רומ' י 14-17; מע"ש א 8; מתי כח 18-20]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

בחוץ: מחוץ לקירות הבית, ברחוב.

תִּרְנָה: תרים קולה ברגש.

רחוב: (בלשון המקרא) רחבה, כיכר, שוק.

[markets – ESV; open squares – NKJV = "רחבות"]

21. בְּרֹאשׁ הַמִּיּוֹת תִּקְרָא;
בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים בְּעִיר אֲמַרְיָה תֹאמַר.

החוכמה (חוכמת אלוהים — בשורת הישועה וכפרת החטאים) קוראת בכל צומת דרכים, ליד שערי הערים שם מתרכזים רוב חיי העיר, בשוק, בבתי המשפט ובמוסדות הציבוריים ואומרת: ... (המשך בפסוק הבא) [משלי לא 23; מל"א כב 10; מל"ב ז 1; ישע' כב 2; רות ד 11; איוב כט 7]

משמעות הפסוק היא לציין שבשורת הישועה והחיים של אלוהים נשמעת וידועה. אלוהים בחסדו מאפשר לבשורה להישמע בכל מקום. לכל מאמין נושע יש חלק בהפצת חוכמת אלוהים, הלוא היא בשורת הישועה.

ראש המינות: פרשת דרכים, צומת מרכזי סואן.

22. עַד מַתַּי, פְּתִי, תִּאָּהָבוּ פְּתִי?
וְלֹצִים לְצוֹן חֲמָדוֹ לָהֶם,
וְכֹסְלִים יִשְׁנָאוּ דַעַתִּי?

... (המשך מהפסוק הקודם) אתם, פתאים, אלו שלעיתים רחוקות שוקלים את אחרית ותוצאת מעשיהם, עד מתי תסתפקו בלהיות אנשים חסרי דעת שאינם מעוניינים להבין דברים לעומקם?

9 Delitzsch & Keil (1993). *Commentary on the Old Testament*. Vol. 6. *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*. (Grand Rapids, MI: Eerdmans), pp. 69-70

למאן: לסרב, לא להסכים, לא להיעתר, לא להתרצות, להתנגד.

נוטה יד: מניף ידו כדי להדגיש את קריאתו.

25. וְתִפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי;
וְתוֹכַחְתִּי לֹא אֲבִיתֶם.

לא הקשבתם לשום מילת ייעוץ, לא חפצתם דבר ממני והתרחקתם מלשמעו לעצתי הטובה. ניסיתי לשווא לתקן אתכם לטובתכם.

הכסילים והאוילים העדיפו את חוכמת העולם חסרת החיים והישועה. הם העדיפו לספק את תאוות בשרם מאשר למלא את רצון אלוהים.

[משלי א 29; ג 11; ה 12; ח 33; י 17; יב 1; יג 18; טו 10, 12, 31; כט 1; שמות לב 25; תהל' קז 11; לוקס ז 30]

לפרוע: (בהקשרנו) לבטל, להפרי; לעזוב, לזנוח.

עצה: הצעה, המלצה, הדרכה, ייעוץ, חוות דעת, מחשבה; תוכנית פעולה.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

לא אביתם: לא חפצתם, לא רציתם.

לא רוצה להקשיב? —
ההפסד כולו שלך

26. גַּם אֲנִי בְּאֵי־דְכֶם אֶשְׁחָק;
אֶלְעֵג בְּבֵּא פְחָדְכֶם.

מכיוון שדחיתם אותי ולעגתם לי, אעמוד מן הצד ואצחק כאשר צרות ומצוקות יבואו עליכם כעונש הכרחי על איולתכם.

[משלי ו 12-15; י 24; יז 5; כד 22; כז 10; דבר' כח 63; ישע' סו 4; תהל' ב 4; רומ' א 18-32; התג' כ 11-15; כ"ב 12-15]

אידי: צרה, אסון, שבר.

ללעוג: ללגלג, לזלזל, לבוז, להתלוצץ, לצחוק על.

27. בְּבֵּא (כשאוה) כְּשׂוֹאָה פְּחָדְכֶם,
וְאֵי־דְכֶם כְּסוּפָה יֵאָתֶה,
בְּבֵּא עֲלֵיכֶם צָרָה וְצוּקָה.

כאשר יבוא עליכם אסון נוראי וימלא אתכם פחד, וכאשר צרתכם תבוא עליכם במלוא עוזה כסופה... (המשך בפסוק הבא).

[משלי 25; ישע' ח 22; יחז' לח 9; צפנ' א 15; איוב א 19]

שואה: הרס, חורבן, פורענות, אסון, זוועה, השמדת עם.
[Storm – NKJV, ESV; Unwetter – ELB]

פחד: דאגה, חשש, מורא, זעזוע, יראה, בהלה, חיל, רעדה, חרדה, בעתה, אימה, פלצות.

אידי: צרה, אסון, שבר.

סופה: סערה, רוח עזה, מזג אוויר סוער, גשמי זלעפות, ממטרים כבדים, רעמים וברקים.

יאתה: יבוא.

צרה: רעה, בעיה, מצוקה, פגע, אסון, טורח, פורענות, שואה, שבר, תאונה.

צוקה: מצוקה, לחץ, צרה.

28. אֲזִי יִקְרָאֲנִי וְלֹא אֶעֱנֶה;
יִשְׁחַרְנֵנִי וְלֹא יִמְצָאֵנִי.

... (המשך מהפסוק הקודם) אז הלצים והכסילים יבקשו את עצתי כדי להינצל מן הרעה, אך אני אעמוד בצד ולא אענה לתחינתם. אז ידרשו אותי ויבקשו אותי, אך לא ימצאוני. — כך עונה החוכמה.

חוכמת אלוהים משמיעה אזהרה חמורה: ישנו שלב בחיי האדם אשר ממנו אין דרך חזרה לסליחה ולכפרת חטאים. אזהרה שכזו חייבת לעורר כל אדם לבחון ברצינות ובכנות את דבר חוכמת האלוהים.

אנא, אל תלך בדרך העקשנות של פרעה. [שמות ח 11, 28]

[משלי ג 13; ח 17; 35; דבר' א 45; שמ"א ח 18; ישע' א 15; ירמ' יא 11; יד 12; יחז' ח 18; מיכה ג 4; זכר' ז 13; תהל' יח 42; נ 23; איוב כז 9; לה 12; לוקס טז 19-31; רומ' א 24-28; יעקב ד 3]

לשחר: לחפש, לבקש, לדרוש, לתור אחר; להשתוקק, להתאוות, לרצות, לחפוף, לשאוף.

29. תַּחַת כִּי שִׁנְאוּ דַעַת;
וַיִּרְאֵת יְהוָה לֹא בְחָרוּ.

הסיבה שבגללה לא אענה להם היא שהם שנאו את הידע והתבונה שהצעתי להם בכל דרך והזדמנות. הם העדיפו את חוכמת העולם על פני חוכמת אלוהים המדריכה לישועה ולחיי עולם. הם לא היו מוכנים לאמץ את יראת אלוהים, מכיוון שלא רצו לוותר על דרך החיים הפסולה שלהם.

[משלי א 22; דבר' כח 47-48; תהל' קיט 173; איוב כא 14; רומ' א 18-32]

תחת: בגלל, יען, משום; במקום, תמורת.

שנאה: אויבות, תיעוב, סלידה, עוינות, איבה, שטנה, טינה, משטמה.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דבר אלוהים באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

30. לא אָבוּ לַעֲצָתִי;
נָאֲצוּ כָּל תּוֹכְחָתִי.

לא רצו כל חלק בי (ביישום חוכמת אלוהים), מאסו בכל דברי המוסר, העצה והתיקון שאמרתם ולעגו להם.

[משלי א 25; ישע' א]

לא אָבוּ: לא חפצו, לא רצו, לא הסכימו.

עצה: הצעה, המלצה, הדרכה, ייעוץ, חוות דעת; תוכנית פעולה.

לנאץ: לבוז, לבזות, לתעב, לרמוס; לומר דברי נאצה, לקלל, לחרף, לגדף, להשמיץ, להכפיש, לגנות.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

31. וַיֹּאכְלוּ מִפְּרֵי דָרְכָם;
וּמִמְעֲצֵיתֵיהֶם יִשְׁבְּעוּ.

את מה שזרעו הם יאכלו. מכיוון שמרדו נגד עצת אלוהים ודחו את עצתו, יצטרכו אותם לצים וכסילים לחיות עם התוצאה הקשה והכואבת הנובעת מהחלטתם השגויה.

[משלי ה 22; יב 14; יד 14; יח 20; לא 31; ירמ' ו 19; יז 10; ישע' ג 10-11; איוב ד 8; רומ' א 24-28; גלט' ו 7]

פְּרֵי דָרְכָם: תוצאת בחירתם והנהגתם בחיים.

מִמְעֲצֵיתֵיהֶם: תוכניותיהם.

32. כִּי מְשׁוּבָת פְּתִימֵי תַהֲרָגִים;
וְשִׁלּוֹת כָּסִילִים תֵּאבְדִם.

נטייתם של התמימים חסרי הדעת מן הדרך הטובה תוביל אותם

לתוצאות הרסניות שעלולות להביא למותם. שלוותם המוטעית של הטיפשים, הנובעת מביטחון עצמי מופרז ומחוסר הבנת המתרחש סביבם, תביאם למותם — והכוונה גם לאובדנם הרוחני הנצחי.

[ישע' לב 9; ירמ' ב 19; עמוס ו 1; צפני א 12; דני ו 5]

משובה: נטייה מדרך הישר והטוב; חטא, פשע, עוון, התנהגות רעה; (ע"ח) חמידת לצון.

פתי: קל דעת, מי שניתן להתפתות בקלות, חסר ניסיון.

שלווה: (בהקשרנו) אדישות, חוסר דאגה, שאננות.

[שלוות כסילים = Complacency of fools – ESV, NKJV; Prosperity of fools – KJV]

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

תֵּאבְדִם: תשמיד אותם, תהרוס אותם, תובלים לאבדון.

33. וְשִׁמְעֵ לִי יִשְׁכֹּן בְּטוֹחַ,
וְשִׁאֲנֵן מִפְּחַד רָעָה.

כל מי שישמע לחוכמת אלוהים ויפעל לפי הדרכתה, ימצא ביטחון וחיים. אדם זה גם יזכה לשלווה ולמנוחת נפש בעומדו מול סכנות החיים — כי אלוהים לצידי.

[משלי ג 24-26; ויק' כה 18; ישע' לב 18; יחז' לד 27; תהל' כה 12-13; צא 1-16; קיב 7; יוח' ה 25]

לשכון: לגור, להתגורר, לדור, לחיות, להיות, לשהות, להימצא, להיות ממוקם, לשבת.

בְּטוֹחַ: בטוח, בבטחה, בביטחון, בשלווה, ללא פחד, ללא דאגה.

שִׁאֲנֵן: שלו, שקט, נינוח, רגוע, חסר דאגות, שאינו מוטרד, בטוח.

שיטת החיפוש אחר חוכמת אלוהים (4-1)

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.
תִּטָּה לְבָבְךָ: תיתן את דעתך, תשים לב, תשעה, תפנה אל.
תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

1. בְּנִי, אִם תִּקַּח אֶמְרֵי, וּמִצְוֹתַי תִּצְפּוֹן אֲתָהּ;

3. כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא, לְתִבּוּנָה תִתֵּן קוֹלְךָ;

בני, אם תאמץ את הלימוד החיוני ששמעת ממני, ואת כל הוראותי ולימודי תפנים... (המשך בפסוק הבא)
[משלי ג 1; ד 10, 21; תהלים קיט 11, 105; איוב כג 12; עבר' יב 5-7]

בכל מאודך נסה להבין את שנאמר לך, כך שתוכל ליישם את חוכמת אלוהים ולהיווכח באמיתותה. התקדם הלאה, מעבר לשמיעה בלבד, התפלל ובקש תבונה מאלוהים. למד את דבר אלוהים, הקשב ללימוד מכתבי הקודש, שאל והתייעץ עם אנשים חכמים; קרא ספרים טובים כדי לרכוש הבנה בריאה שתניב יכולת להחליט החלטות ראויות ומועילות.
[ד 21-23; תהלים קיט 12, 18]

לקחת: ליטול, לנטול, לקבל לידי, להעביר לרשותו; להשיג.
אמר: אמירה, דיבור, הבעה, הגיית מילים, מבע, ביטוי, מוצא פה, סיפור, הודעה.
מצווה: צו אלוהי, כל אחד מחוקי התורה; ציווי, הוראה, הנחיה; חוק, תקנה, כלל; מנהג, מסורת.
לצפון: לטמון בחובו, לשאת עימו, להפנים; לשמור, להסתיר, להצפין, להטמין, להחביא.

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.
תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

2. לְהִקְשִׁיב לְחֻמָּה אֲזַנְךָ, וְתִטָּה לְבָבְךָ לְתִבּוּנָה.

4. אִם תִּבְקֶשׁנָה כְּכֶסֶף, וְכַמְטָמוֹנִים תִּחְפְּשֶׁנָּה;

... (המשך מהפסוק הקודם) בכך שתלמד את עצמך לשמוע לחוכמת אלוהים ולנצור את מה ששמעת במוחך, תפתח נטייה להפנים את הידע שלמדת.
[משלי ד 11-23; כב 17; דבר' ד 39; שמ"א טו 22; ישע' נה 3; ירמ' יג 15]

אם תמשיך לרדוף אחר החוכמה והתבונה ותחפש אותן כאילו היו אוצר רב... (המשך בפסוק הבא)
[משלי ג 14; איוב ג 21; כח 1-28; מתי יג 44]
לבקש: (בהקשרנו) לדרוש, לחפש, להשתדל למצוא; לחפץ, לרצות, להשתוקק, להתאוות.
מטמון: אוצר, מכמנים, פרס, דבר יקר ונסתר, אוסף של דברים יקרים המוטמנים במקום מסתור.
לחפש: לנסות למצוא, לתור; לבקש, לדרוש, לנבור, לבדוק, לחקור.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

7. (וצפן) יִצְפֹּן לַיִשְׂרָאֵל תּוֹשִׁיָּהּ;
מִגֹּן לְהַלְכֵי תָם.

אלוהים יעניק את המגוון של תבונה, דעת וחוכמה מעשית רק לאדם החי חיים קדושים והנמנע מהרגלים טמאים. חוכמת אלוהים היא כחומת מגן לאלו המבססים את החלטותיהם על רצון אלוהים, והחיים על פי עקרונות הקדושה והצדק הכתובים בדברו.

[משלי ג 21; ח 14; יח 1; 5; 7; ברא' טו 1; מיכה ב 7; נחום א 7; תהי' ג 4; טו 1-3; יח 3, 36; פד 12]

לצפון: לשמור, לטמון בחובו; להסתיר, לשמור בהיחבא, להצפין, להטמין, להחביא.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

תושייה: עצה, חוכמה, בינה, יכולת לקיחת החלטות נכונות בזמן אמת, כושר המצאה.

מגן: הגנה, מחסה, שמירה.

הלכי תם: ההולכים בדרך הישר והתום.

8. לַנִּצְרָ אֶרְחוֹת מְשֻׁפָּט;
וְדֶרֶךְ חֲסִידוֹ יִשְׁמֹר.

בעזרת חוכמת אלוהים יראוי יודעים ללכת בדרכי הישר והטהרה. אלוהים מצידו מבטיח לשמור על אוהביו שלא ייכשלו. אלוהים מגן על האמת ועל ההולכים על פיה.

[שמ"א ב 9; ירמ' ג 12; יז 7-8; תהי' טז 10; יח 26; צא 2-9; יו 9]

לנצור: לשמור, להחזיק ב-, להיצמד, להקפיד.

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל, מנהג.

חסיד: אוהד, נוהג, מונהג, תומך; ירא אלוהים, מאמין, אדוק.

9. אֲזַ תְּבִין צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמִיִּשְׂרָאֵל,
כָּל מַעֲגַל טוֹב.

כאשר תאמץ את חוכמת אלוהים, תבין ותדע ללכת בדרך הישר והצדק. בעזרת חוכמת אלוהים תבחר את הדרך הראויה ותקבל

5. אֲזַ תְּבִין יִרְאֵת יְהוָה;
וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא.

... (המשך מהפסוק הקודם) אם תאמץ באמונה את חוכמת אלוהים, אזי תבין ותגלה מיהו אלוהים, מה אלוהים דורש מן האדם ואיך הוא פועל בחיי האדם.

הידע שתגלה על אודות אלוהים יאפשר לך לפתח יחס נכון ויראה כלפיו, ויעודד אותך לפנות מחיי חטא לחיים קדושים — לישועה אשר נושאת בחובה חיי נצח וכבוד לאלוהים.

[משלי א 7; ברא' טו 6; שמות לד 10-14; הושע ד 1; רומ' ה 1; פיל' ג 10; יעקב א 5-6; יח"א א 5]

להבין: לתפוס בשכל, לבאר, להשכיל, לקנות דעת, להתבונן.

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דבר אלוהים באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

למצוא: לאתר, לגלות, לחשוף, לעלות על; לפגוש.

6. כִּי יְהוָה יִתֵּן חֶכְמָה;
מִפִּיּוֹ דַעַת וְתְבוּנָה.

כי אלוהים הוא זה שיעניק לך חוכמה. חוכמת אלוהים ניתנה לנביאים ולשליחים דרך רוח הקודש, והועלתה על הכתוב שהוא כתבי הקודש — התנ"ך והברית החדשה. בכתבי הקודש מתגלה רצונו של ה' המורה לאדם ללכת בדרך החיים והטוב ולהתרחק מדרך המוות והרע.

חשוב שתזכור: חוכמה אמיתית ונצחית, המובילה לישועה

ולחיי נצח מלאים בתכלית מבורכת, תמצא רק

בדבר אלוהים ולא באף מקום אחר.

[מלא' ג 12; תהי' נא 8; קהלת ב 26; איוב לב 8; אפס' א 17; טימ"ב ג 15-17; עבר' א 2; יעקב א 5; ב 27; כיפא"ב א 20-21]

ה': אלוהים, האל, הבורא ומקור היקום וכל אשר בו. הישות העליונה המתאפיינת בתכונות של שלמות, נצחיות, אין-סופיות, ידע וכוח.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

להציל: להושיע, לגאול, לפדות, לעזור, להביא ישועה, להוציא מצרה.
תהפכות: סילוף, שקרים, הפכפכות, סכסכות, תעתועים, מרמה.

13. העוזבים אַרְחוֹת יִשְׂרָאֵל לְלַכֵּת בְּדַרְכֵי חַשְׁמָל.

החוכמה תעזור לך להתרחק מאותם אנשים רשעים שזנחו את דרך הטוב, הישר והצדק והולכים בדרך הרע. הם הולכים בדרך שהחושך מסמל אותה, ובעיוורונם הם צועדים בביטחון מדומה לעבר הצרה הבאה.

[משלי ד 19; ט 15; כא 16; ישע' כט 15; תהל' פב 5; איוב כד 14-17; יוח' ג 19-21; רומ' יג 12]

אַרְחוֹת יִשְׂרָאֵל: דרך הישר, הגינות, צדק, כנות.
בְּדַרְכֵי חַשְׁמָל: רשע, מוסר ירוד, פשע.

14. הַשְּׂמִיחִים לַעֲשׂוֹת רָע; יְגִילוּ בְּתֵהֲפֹכֹת רָע.

אותם רשעים (הדוחים את חוכמת אלוהים) שמחים ומתמוגגים מנחת כשמזדמן להם להרע ולפגוע באחרים. הם מתגאים במוסר הירוד שלהם ובשפתם הנלוזה.

[משלי א 10-19; י 23; ירמ' יא 15; רומ' א 32]

שמחים: (בהקשרנו) מרוצים, נהנים, מתלהבים.
יְגִילוּ: שמחים, מרוצים, שבעי רצון, נהנים.

תֵּהֲפֹכֹת רָע: דברי הסילוף והשקר של הרשע. **או:** אמירת דברים רעים של סילוף ושקר.

15. אֲשֶׁר אַרְחִיחֵיהֶם עֲקָשִׁים; וְנִלְוִימֵם בְּמַעֲגָלוֹתָם.

הרשעים אינם בוחרים בדרך הישרה, אלא בכל משעול מפותל ובכל דרך בעייתית מבחינה מוסרית וערכית הנקרת בדרכם. הם משקרים ומרמים כדי להשיג את מטרתם. התרחק מאנשים אלו, מכיוון שהם משתוקקים לשתף אותך במעשיהם השפלים.

[משלי יד 2; כא 8; שפט' ה 6; ישע' נט 7-8; תהל' סה 12; קכה 5; קור' א טו 33]

אֲשֶׁר: דרך, נתיב, שביל, מסלול; שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל, מנהג.

עֲקָשִׁים: מעוות במובן מוסרי, הפכפך, צבוע, מרמה, תחמני, נכלולי.

נִלְוִימֵם: מתועב, נתעב, נפסד, מנוול, שפל, נבזי, מאוס, מגונה; מעוות, סוטה מדרך הישר, עקלקל, פתלתל, מעוקם.

מַעֲגָלוֹתָם: דרך התנהגותם, אורח חייהם.

את ההחלטה הנכונה בכל תחום, כך שכל מעשיך יתאפיינו בעשייה ישרה, ללא משוא פנים, ובאהבת הזולת.

[משלי א 3; ד 11, 26; ה 21; נ 20; כח 5; ישע' כו 7; תהל' כג 2-3; כו 7]

צדק: ישר, כנות, הגינות, דרך האמת, נכונות, אמיתיות, מידת הדין, משפט אמת.

משפט: (בהקשרנו) צדק, שיפוט הוגן.

מישרים: ישר, טוהר מידות.

מַעֲגָלוֹתָם: דרך הטוב, דרך הישר, אורחות צדק.

10. כִּי תְבוּאָה חֲכָמָה בְּלִבֶּךָ; וְדַעַת לְנַפְשֶׁךָ יִנְעָם.

כאשר החוכמה תקבע את ביתה בליבך, ונפשך תיהנה להשכין את רצונו והוראותיו של אלוהים בה... (המשך בפסוק הבא)

[משלי א 4; ג 17; יד 33; טז 24; כב 18; כד 14]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

נפש: נשמה, רוח חיים; קיום; פנימיות.

יִנְעָם: יהיה נעים, יהיה ערב.

11. מְזַמְּרָה תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ; תְּבוּנָה תִּנְצֹרְכָה.

... (המשך מהפסוק הקודם) אזי התבונה והחוכמה שמעניקות את הכלים לבחור ולהחליט נכונה, יהיו חומת המגן השומרת אותך מפני דרך החטא ויזריכו אותך לעשות רק טוב.

[משלי א 4; ד 6; 22; תהל' קיט 11, 97-104]

מזימה: (בלשון המקרא, בהקשרנו) מחשבה, חוכמה, תבונה, פיקחות.

לשמור: להגן, לדאוג לביטחון, לגונן, לנצור, לשים עין, להשגיח.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

לנצור: (בהקשרנו) לשמור, להגן, לגונן.

זיהוי רשעים

12. לְהַצִּילֶךָ מִדֶּרֶךְ רָע; מֵאִישׁ מְדַבֵּר תֵּהֲפֹכֹת.

החוכמה שתרכוש תציל אותך מלהשתתף ברשע ומלהתחבר עם שקרנים, רשעים ופושעים.

[משלי ו 12, 14, 17; ח 13; י 30, 28, 30; יז 20; יט 28; כג 33; כח 26; דבר' לב 20]

זיהוי סכנות בקשרים רגשיים

16. להצילה מאשה זרה;
מנכריה אַמְרִיָּה הַחֲלִיקָה.

החוכמה שתרכוש מדבר אלוהים ומעצת חכמים (פס' 5-11) תציל אותך מליפול במלכודת של אישה נואפת, זרה לדרך אלוהים (או מתורה זרה). היא תנסה להפילך לתוך החטא במילותיה החלקלקות, המתחנפות והמשכנעות.

[משלי ה' 1-23; ו' 20-29; ז' 1-27; י"ז 14-20; כב' 14; כג' 27; שמות כ' 14; יק' כ' 10; מל"א י"א 2-1; קור"ב ו' 14-18]

להציל: להושיע, לגאול, לפדות, לעזור, להביא ישועה, להוציא מצרה.

אשה זרה: שאינה אשתך החוקית. [אישה זרה = Strange woman – KJV; Immoral woman – NKJV; Forbidden woman – ESV]

נוכרייה: זרה, שאינה אשתך.

אמר: אמירה, דיבור, הבעה, הגיית מילים, מבע, ביטוי, מוצא פה.
אמריה החליקה: מתחנפת, מדברת חלקלקות כדי למשוך את ליבך.

17. העוזבת אלוף נעוריה;
ואת ברית אלוהיה שִׁכְחָה.

הישמר מאישה כזאת, מכיוון שהיא הפרה את הברית עם בעלה אהובה הראשון, ואת הבטחתה לאלוהים להיות אישה נאמנה ומסורה לבעלה. לאישה זו אין כל כוונות לשמור את הבטחותיה לך, ממש כשם שלא קיימה את הבטחותיה לאלוהים.

[משלי טז' 28; י"ז 9; ברא' ב' 24; מל"א ב' 14-15; ישע' נד' 6; ירמ' ג' 4; יחז' טז' 8; מיכה ז' 5; מלא' ב' 14]

נעורים: עלומים, גיל צעיר, נערות, בחרות, ילדות.

איכות החברה שתרוויח

אם תבחר בחוכמת אלוהים (פס' 20-22)

20. למען תלך בדרך טובים;
וארחות צדיקים תשמר.

חוכמת אלוהים (פס' 5-11) מוענקת כדי שתדע לסור מחברת אנשים רעים ותדע לבחור באלו שהם שותפים לחוכמה האלוהית. חברת אנשים ישרים תשפיע עליך לטובה ותכוון אותך להקפיד על

אלוף נעורים: רע וידיד מנוער. כינוי חיבה לבעל בפי אשתו שנישאה לו בצעירותה.

ברית: הסכם, חוזה, אמנה.

18. פי שְׁחָה אֶל מְוֹת בֵּיתָה;
וְאֶל רְפָאִים מְעַגְלֹתֶיהָ.

אישה זו (נואפת, זונה; תורת שקר), מדרדרת את ביתה לצרות ולאסונות שאחריתן מוות. דרכי התנהגותה מובילות למשכן של רוחות המתים — למוות.

[משלי ה' 5; ז' 27; ט' 18; איוב כו' 5]

שח: רוכן, מתכופף, גוחן, נוטה כלפי מטה; מושפל.

רפאים: כינוי למתים או לרוחות המתים בשאול.

מעגלות: מסלול, דרך, אורח; דרך התנהגות, אורח חיים.

19. כָּל בְּאֵיהָ לֹא יִשׁוּבוּן;
וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחֹוֹת חַיִּים.

כל אדם שישכב עימה ויצטרף למעשיה (הכוונה לנואפת ובאופן סמלי לתורת השקר), ישתנה ולא יהיה שוב האדם שהיה לפני כן. מי שישתתף בחטאיה לא ייהנה מחיים טובים ושלווים, אלא יהיה לו חלק גם באחריתה — במוות וריחוק נצחי מאלוהים.

[משלי ג' 16-18; ה' 8; טז' 11; תהי' קיט' 24; קהלת ז' 26 (הכוונה לאישה שליבה מסור לרע, ולא לנשים באופן גורף); מתי ז' 14]

בא: מי שנכנס, מי שהגיע.

לא ישובון: לא יחזרו, לא ישובו לקדמותם; לא יצליחו להיחלץ.

להשיג: להגיע אל, לקבל דבר לאחר מאמץ מסוים.

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל.

אורח חיים ראוי. [משלי ד' 18; יג' 20; ישע' כו' 7; קור"א ג' 16-17; טו' 33; קור"ב ו' 1; פיל' ב-ד; עבר' ו' 12]

דרך טובים: דרך האנשים הטובים והישרים.

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל, מנהג.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד;

חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

21. כִּי יִשְׁרִים יִשְׁכְּנוּ אֶרֶץ;
וַתְּמִימִים יִתְּרוּ בָּהּ.

אותם אנשים החיים ביושר וללא דופי ואשמה וההולכים בדרכי היושר של אלוהים, יזכו לחיות בארץ. במובן האנושי הרחב — אלוהים עתיד לכרות ולהשמיד את הרשעים והבוגדים, ולהשאיר בעולם (בממלכתו) את הישרים שאימצו באמונה את חוכמתו.

[משלי ח 18-21; י 30; כח 10; ברא' יב 7; יז 8; דבר' ד 1;
תהל' לז 3, 9, 11, 29; מתי ה 5; יג 30; יוח"א ב 15-17;
התג' כב 14-15]

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן; הולך בתלם.

לשכון: לגור, להתגורר, לדור, לחיות, להיות, לשהות, להימצא, לשבת.

ארץ: ארץ הקודש; מדינה; כדור הארץ, העולם האנושי.

תמים: תם וישר, נקי מעוול, ללא פגם מוסרי.

יתרו: ישארו, ישרדו, יהוו שארית.

22. וְרָשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכְרְתוּ;
וּבֹגְדִים יִסְחוּ מִמֶּנָּה.

לעומתם, אלו שדחו את חוכמת אלוהים נקראים "רשעים". הרשעים שבחרים ברשע במקום בטוב ובישר, ימותו לפני זמנם. אותם בוגדים (באלוהים ובדרכו) יעקרו מהשורש, ייכרתו ויושמדו מן הארץ.

במובן המלא פסוק זה יתגשם במהלך שבע שנות צרת יעקב, לפני שובו של המשיח ישוע ארצה להקים את ממלכתו הארצית, ובאופן סופי בסיום ממלכת המשיח בת אלף השנים.

[משלי יא 3; שמות ל 33; דבר' כח 63; ישעי' מח 8; ירמ' יז 5-6; תהל' לז 9, 28, 38; נב 7; גלט' ה 21-19; התג' כ 11-15; כב 14-15]

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

ארץ: ארץ כנען, ארץ הקודש; מדינה; כדור הארץ, העולם האנושי.

להיכרת: (בהקשרנו) להישמד, להיגדע, לכלות, להיכחד.

בוגד: רשע, מועל, רמאי, מוליך שולל.

יסחו: ייעקרו, ייתלשו.

קריאתה של חוכמת אלוהים: "בטח באלוהים!"

ברכות בעבור חיי קדושה (4-1 '09)

3. חֶסֶד וְאֱמֶת אֵל יַעֲזֹבֶךָ;
קְשָׁרֶם עַל גְּרָדוֹתֶיךָ;
כְּתַבְּם עַל לִוַח לִבְךָ.

לעולם אל תיכנע לאנוכיות ולחוסר היושר. בטא את אמונתך וביטחונך באלוהים באהבת הזולת ובחיים המאופיינים על פי אמות הצדק והיושר של אלוהים. חסד ואמת הם פאר והדר לבעליהם. למד ושנן את תורת אלוהים (חוכמת ה' שמובילה לישועה ולחיי נצח), עד שמצוותיו יהיו חלק בלתי נפרד מחייך — עד שיהפכו לתגובותיך הטבעיות, תגובות מלב רגיש לצורכי הזולת.

[משלי א 9; 21 י; 3 ז; 22 יד; 22 טז; 6 כ; 28 ברא' כד; 27 שמות יג 9; לב 16; דבר' ו 8; י 16; ירמ' יז 1; לא 33; יוח' א 17; קור' ב ג 3; אפס' ד 15]

חסד: טובה, צדקה, אהבה, נדיבות, מעשה טוב, תמיכה, הקלה, עזרה, תרומה, רחמים.

אמת: דבר נכון ונאמן, דבר שיש לתת בו אמון.

חֶסֶד וְאֱמֶת: מעשים טובים הנובעים מתוך אמונה ונאמנות יציבה.

לעזוב: לנטוש, להרפות, לזנוח; להתרחק, להסתלק.

קְשָׁרֶם עַל גְּרָדוֹתֶיךָ: קשור אותם לצווארך.

כְּתַבְּם עַל לִוַח לִבְךָ: השתדל לזכור היטב, חקוק בדעתך.

4. וּמִצָּא חַן וְשִׂכָּל טוֹב
בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

כגמול על הקרבתך (כניעתך באמונה לחוכמת אלוהים), אלוהים ייתן לך חן בעיני שכניך ורעיך. חברותך תהיה מצרך נדרש בקרב בני האדם.

[משלי ח 35; יב 2; יג 15; שמ"א ב 26; תהל' קיא 10; קהלת ח 1; לוקס ב 52; מע"ש כד 16; רומ' יב 7; קור' ב ח 21]

מִצָּא חַן: היה לרצון לך; היה טוב ורצוי.

שִׂכָּל טוֹב: הבנה טובה, תבונה, שיקול דעת הנובע מחוכמה.

1. בְּנִי, תוֹרַתִי אֵל תִּשְׁכַּח;
וּמִצְוֹתַי יִצַּר לִבְךָ.

בני, לעולם אל תשכח את תורת ה' (חוכמת אלוהים), הוראותי, הנחיותי ומצוותי שלימדתי אותך.

שנן את שלמדת ותררגל זאת בכך שתציית לדבר אלוהים. שנן וישם את דבר אלוהים בנאמנות, עד שיהפוך להרגל קבוע. אם תעשה כך, הציות לדבר אלוהים יהפוך לדבר הנורמלי והיום-יומי בחייך.

[משלי ב 1; כט 18; ד 2; 21-23; דבר' ח 1; ל 16; תהל' קיט 141]

תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

לשכוח: לא לזכור; להשאיר; לאבד; לעזוב, לנטוש, לזנוח; להתעלם, לא להתייחס, לא לשים לב.

מצווה: צו אלוהי, כל אחד מחוקי התורה; ציווי, הוראה, הנחיה; חוק, תקנה, כלל; מנהג, מסורת.

לנצור: לשמור, להחזיק ב-, להיצמד, להקפיד.

2. כִּי אֲרֹךְ יָמִים וְשָׁנֹת חַיִּים,
וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ.

הגמול על יישום ושינון דבר אלוהים (חוכמת ה') באהבה ובאמונה כנה הוא חיים ארוכים ומלאי שלום.

הכוונה העיקרית היא לחיי נצח בנוכחות אלוהים. הרי כולנו יודעים שגם מאמין נושע לא בהכרח יחיה עד גיל 90.

[משלי ד 10; ט 10-11; י 27; יב 21; טז 31; יט 23; שמות כ 12; דבר' ו 6; מל"א ג 9; ישע' כו 3; תהל' כא 5; צא 16; קיט 165; יוח' יד 15, 23]

אֲרֹךְ יָמִים: חיים ארוכים, שיבה טובה.

שָׁלוֹם: שלווה, מנוחה, שקט, רווחה; חוסר עוינות בין אלוהים לאדם.

מה עלינו לעשות כדי למצוא חן בעיני אלוהים ואדם

עוד מה ללמד ולהוכיח אותך. לעולם יהיה עליך ללמוד עוד. לכן כבד את אלוהים כפי שראוי לו. קרא, למד ושנן את דברו וציית לו באמונה ובאהבה. העדף את חוכמת אלוהים על פני חוכמת העולם, בטא את אהבת ה' ויישם את חוכמתו בכך שתחיה חיים מוסריים וקדושים ושתרחק מהרע על כל צורותיו.

[משלי ח 13; יד 16; טז 6, 17; כו 5; כח 11; תהל' לד 15; איוב כח 28; טימ"ב ב 19; רומ' יא 25; יב 16; תסל"א ה 21-22]

חכם: נבון, פיקח; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.
יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דבר אלוהים באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-, לסטות מ-; לעזוב, לחדול, להתרחק.

8. רְפָאוֹת תְּהִי לְשִׁרְךָ;
וְשִׁקּוֹי לְעִצְמוֹתֶיךָ.

הגמול ליראת אלוהים, המתבטאת ביישום חוכמתו, יהיה שאלוהים ישמור את בשרך וייתן חיים לנפשך. הכוונה היא לבריאות רוחנית, אך גם לחיים מלאי חיוניות ולבריאות גופנית.

[משלי ג 22; ד 22; יב 4, 18; יד 30; טו 30; טז 24; יז 22; תהל' לב 3-4; נא 9; איוב כא 24; קור"א יא 29-31]

רְפָאוֹת: רפואה, מרפא, שחזור, שיקום, רהביליטציה, קימום, החזרה למצב הקודם (ברפואה).

שִׁרְךָ: בשרך, גופך (שה"ש ז 3; ברא' כט 14).

שִׁקּוֹי: תרופה, מרפא. **או:** לחלוחית, רעננות.

עצם: שלד; (בהרחבה) גוף; (בהשאלה) אישיות, זהות, נפש, רוח.

עיקרון הנתינה

9. כִּבֵּד אֶת יְהוָה מִהוֹנֶךָ;
וּמִרְאֵיִת כָּל תְּבוֹאֲתֶיךָ.

לאחר שאימצת את חוכמת אלוהים לליבך, הוכח את אהבתך אליו בכך שתעמיד לרשותו מנכסך ומרכושך. הוכח זאת בעזרה לנזקקים ולמוכי גורל. זכור תמיד שכל הכנסתך ומקור מחייתך נובעים מחסד אלוהים. לאלוהים שייך כל אוצרך.

העמד לרשות אלוהים חלק ראשון מהכנסתך.

[משלי יד 31; ברא' ד 3-4; שמות כב 29; כג 19; ויק' כג 10; כה 23; במד'

5. בְּטַח אֶל יְהוָה בְּכָל לְבָבְךָ;
וְאֵל בִּינְתֶךָ אֵל תִּשְׁעֶן.

אל תעזוב את דרך אלוהים ועצתו, אלא בטח בו בכל ליבך, ללא היסוס, פקפוק או תהייה, בכל תחום בחיך. כאשר יהיה עליך לבחור ולהכריע בנושא כלשהו אל תישען על דעתך בלבד, אלא חפש ושאל לדעת את דעת אלוהים בדבר ופעל על פיה. [משלי כב 19; כג 4; במד' יד 24; דבר' א 36; יהושע ט 14; יד 6-14; ישע' לח 3; ירמ' ט 22; יז 5, 7; תהל' כב 5, 6; זל 4-5; דה"א כח 9]

לבטוח: לסמוך, להישען, לשים מבטחו; להיות ללא פחד ודאגה.

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

להישען: להיסמך, להיתמך, להסתמך, להתבסס, להיעזר, להסתייע, להיאחז.

6. בְּכָל דְרָכֶיךָ דַּעְהוּ;
וְהוּא יִישֵׁר אֲרֻחֹתֶיךָ.

חפש בדבר אלוהים (בחוכמת ה') את העיקרון המתאים והנכון למצב שבו אתה נמצא, והחלט בהתאם. פעל תמיד בדרך זו, עד שיהיה הדבר להרגל ולמעשה טבעי עבורך.

אם תפעל בדרך זו, תגיע לבגרות רוחנית שתתאפיין בציות מהיר לדבר אלוהים. התנהגותך תוכיח שליבך רגיש להדרכת אלוהים בכל תחום. אלוהים יגמול לך על ציותך בכך שינחה את חיך בדרך הישר הבטוחה והברוכה. [משלי יא 5; ישע' מה 13; ירמ' י 23; הושע ד 1; תהל' טז 3; דה"א כח 9; 1, 3, 6; מתי ו 2; טימ"ב ג 16-17]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

יִישֵׁר אֲרֻחֹתֶיךָ: יוביל אותך בדרך הישר, יישר את דרכיך.

אדם עם כל התשובות? — אין גרוע ממנו

7. אֵל תְּהִי חֲכָם בְּעֵינֶיךָ;
וְרָא אֶת יְהוָה וְסוּר מִרָע.

אל תחשוב שחוכמת העולם טובה ועדיפה על חוכמת אלוהים. לרגע אל תחשוב שאתה יודע הכול ואין לאחרים או לאלוהים

לשרתו בטוהר ובקדושה המפארים אותו. אלוהים מוכיח את אלו שהוא אוהב.

[משלי א 25; יב 1; ויק' כו 18, 28; דבר' יא 2; הושע ה 2; תהי' עג 14; קיט 71; איוב ה 17; ז 16-20; ט 17-22; יג 13; רומ' ח' 28; קור"ב יב 1-10; טימ"ב ג' 16-17; עבר' יב 5-6]

מוסר: תוכחה, דברי אזהרה או לקח לתיקון התנהגות; עונש, גמול; (ע"ח) תורת המידות, אתיקה.

למאוס: לשנוא, לקוץ, לבחול, לסלוד, לתעב, לזלזל.

אל תקץ: אל תבחל ותתרעם, אל תמאס, אל תבוז, אל תסלוד.

12. כִּי אֶת אֲשֶׁר יֵאָהֵב יְהוָה יוֹכִיחַ;
וּכְאֵב אֶת בֶּן יִרְצָה.

אדרבה — אלוהים מחנך ומוכיח רק את אלו שהוא אוהב, ממש כמו אב המוכיח ומחנך את בנו חביבו. אלוהים לעולם לא יניח לך לחוות קושי ללא תכלית. כל מבחן אמונה נועד לעצב את אופייך ותכונותיך כך שאלוהים יקבל כבוד ותפארת בדוגמת חי'ך. אם אלוהים יבחר לקחת דבר מחייך או יאפשר לך לחוות קושי מסוים, המטרה היא למען תהיה משרת טוב יותר. אתה תחווה התנסות נפלאה עם אלוהים כשתקבל באהבה ובהבנה את תיקוני המוסר שלו.

[משלי יג 24; דבר' ה 5, 16; אפס' ו 4; קור"ב יב 1-10; עבר' יב 5-11; התג' 19]

לאהוב: לחוש חיבה עזה, להחשיב יקר ללב, לאהוד, לחבב; לכבד.

להוכיח: להטיף מוסר, לחנך; לנזוף, לגעור.

לרצות: (בהקשרנו) לבחור, להעדיף, לחבב, לאהוב.

חוכמת ה' היא חיים

13. אֲשֶׁרֵי אָדָם מְצָא חֲכָמָה;
וְאָדָם יִפְיֵק תְּבוּנָה.

מבורך האדם שמצא את חוכמת אלוהים המובילה לישועה ולחיים. מבורך האדם אשר יכול בעזרת חוכמת אלוהים להסיק מסקנה נכונה ממקרה שראה, שמע או חווה, והוא מיישם את הלקח הבריא בחייו. [משלי ח 9, 32, 34; תהי' יט 10-11]

אשרי: מאושר הוא, ברוך הוא.

אדם: איש, גבר, בן אדם, אנוש, בן תמותה, אישיות, נפש.

למצוא: לאתר, לגלות, לחשוף, לעלות על, לפגוש.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

להפיק: (בהקשרנו) להשיג, למצוא.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

יח 12-13; דבר' ו 9-11; יח 4; 2; ישעי' מג 23; חגי ב 8; מלא' ג 10; מתי כב 36-40; קור"ב ח 1-15]

לכבד: (בהקשרנו) להדר, לפאר, לברך; להוקיר, לחלוק כבוד.

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, בעלות, כספים.

ראשית: (בהקשרנו) תחילת, ראשון, ביכורים; מיטב.

תבואה: פרי האדמה, יבול, תוצרת, תנובה; (בהשאלה) הכנסה.

10. וַיִּמְלֹא אֱסֻמִּיָּה שְׁבֹעַ;
וַתִּירוּשׁ יִקְבִּיָּה יִפְרָצוּ.

כגמול על הקרבת החלק הראשון מהכנסתך לשירות אלוהים (עזרה לנזקקים, למוכי גורל ולשירות במסגרת הקהילה), שהיא ביטוי לביטחון ולאמונה באלוהים, יברכך אלוהים בכך שימשיך לספק את מחסורך ומעבר לכך. אלוהים יעניק לך עוד ועוד, כך שתוכל לעזור עוד לזולת ובדרך זו להתמיד בביטוי של אהבתך את ה'.

[דבר' כח 8, 12; יואל ב 24; ד 13; מלא' ג 10; לוקס' ו 38; קור"ב ט 6-11]

נמלא: מתמלא, מלא, עמוס, מכיל במלוא קיבולו; עשיר, שופע, רב, עתיר.

אסם: מחסן תבואות, ממגורה, מתבן, מקום לאיסוף היבול.

שָׁבַע (= שֹׁבַע): (בהשאלה) שפע, גודש, רוב מזון, עושר.

תירוש: יין חדש (שטרם תסס), מיץ ענבים.

יקב: מפעל ליצירת יין, גת (מקראי), שקע לדריכת ענבים.

לפרץ: לעבור על גדותיו, לשפוע, לזרום.

למד לקבל תוכחה

11. מוֹסֵר יְהוָה בְּנֵי אֵל תִּמְאָס;
וְאֵל תִּקְצֵץ בְּתוֹכְחָתוֹ.

לאחר שקבעת בליבך לבטוח באלוהים ובהדרכתו, הוכח זאת באופן מעשי בכך שתאפשר לאלוהים להכניס תיקונים למהלך חי'ך — לחנך אותך. **זכור, כולנו חוטאים וזקוקים לתיקון!**

אלוהים משתמש בדרכים שונות כדי לחנך אותנו. אם זאת דרך לימוד מכתבי הקודש, אם דרך תוכחה מהורים, ממורים בקהילה, מחברים טובים ומאנשים סביבנו, ואם דרך אירועים ומקרים שאלוהים בריבונותו גורם בחיינו. היה עניו והסכם לבחון כל תוכחה ולתקן את דרכיך מתוך יראת אלוהים.

התיקונים של אלוהים מכאיבים לעיתים, אך הם נועדו לשם מוסר ותוכחה. אל תמאס בהדרכתו של ה'. אל תתלונן או תחשוב שייסורים אלו באים עליך בשל שנאת ה' אותך או ללא סיבה ראויה. אלוהים עושה הכול למענך כדי שתגדל באמונה ותוכל

14. כִּי טוֹב סִחְרָה מִסִּחַר כֶּסֶף;
וּמִחְרוֹץ תְּבוּאָתָהּ.

כי חוכמת ה' מניבה ערך ורווח רב יותר מכל הרווחים שמפיקים כסף וזהב.

[משלי ח 10-11, 19; טז 16; כ 15; איוב כח 15-19; מתי יג 46]

סִחְרָה: הרווח שהיא מביאה.

חרוץ: שם של אחד ממני הזיב.

תבואה: תנובה, גידולי האדמה, פרי האדמה, יבול; (בהשאלה, בהקשרו) תוצרת, הכנסה, רווח.

15. יְקָרָה הִיא (מִפְנֵי־יָם) מִפְּנִינִים;
וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָּהּ.

חוכמת אלוהים יקרה וחשובה יותר מהתכשיט היקר ביותר. אין דבר הנמצא ברשותך, או שאי פעם יהיה ברשותך, שישווה לערכה. **זכור:** חוכמת אלוהים מובילה לישועה ולחיי נצח, ולכן אין שום דבר ארצי שמשווה לערכה.

[משלי ח 11; כ 15; לא 10; תהל' יט 11; איוב כח 18; מתי יג 44]

יקר: בעל ערך רב, רב במחיר, ששווי גבוה; מכובד, נלה, נכבד, חשוב; נדיר, מיוחד במינו.

פנינה: מרגלית, אבן יקרה מהים; (בהשאלה) דבר יקר, משהו מיוחד.

חפץ: פריט, כלי, עצם, גוף, דבר, דבר מה, אובייקט.

16. אַרְךָ יָמִים בְּיַמִּינָה;
בְּשִׂמְאוֹלָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד.

חוכמת אלוהים פועלת לטובה בחיי האדם שמצא אותה ומאמץ אותה. "שתי ידיה" מלאות בכל טוב. היא מעניקה לו חיים ארוכים (ישועה אשר בצידה חיי נצח), עושר (הכוונה גם ובעיקר בעולם הבא) וכבוד. [משלי ג 2; ח 18; כב 4; טימ"א ד 8; התג' כ-כב]

אַרְךָ יָמִים: חיים ארוכים, שיבה טובה.

עושר: הון, רכוש, קניין, כסף רב, בעלות על נכסים; שפע.

כבוד: מעמד, דרגה, הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר, שם טוב; עושר, שפע.

17. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי נֵעִם;
וְכָל נְתִיבוֹתֶיךָ שְׁלוֹם.

חוכמת אלוהים פועלת על פי עקרונות הצדק, הקדושה, האמת והטוהר של ה'. מי שמאמץ את הנחיותיה, הרי שיפעל בדרכי נועם

ויזכה לשלום בינו ובין אלוהים. מי שזכה לשלום עם אלוהים (דרך האמונה באדון ישוע כקורבן על החטאים שלו — רומ' 9-10) יכול לחוות שלום אמיתי גם עם אנשים.

[משלי טז 7; תהל' קיג; קיט 165; מתי יא 29-30; רומ' ה]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

נועם: נעימות, חן, חסד, חינויות, יופי, מזג נוח, הליכות נאות, סבר פנים, אדיבות, נדיבות, ערבות.

נתיב: מסלול, דרך, שביל, משעול, אפיק, ערוץ, כביש, כיוון, אורח, נתיבה.

שלום: אי-לוחמה, יחסי ידידות; שלוה, מנוחה, שקט, רווחה; חוסר עוינות בין אלוהים לאדם.

18. עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ;
וְתִמְכֶיךָ מֵאֲשֶׁר.

חוכמת אלוהים המבוססת על מוסר ויראת אלוהים, היא מקור לחיים, לשמחה ולרעננות פיזית ורוחנית עבור אלו האוחזים בה והחיים על פיה. מי שנשען על חוכמת אלוהים האוצרת בחובה ישועה מקללת החטא, הוא מאושר ומבורך. (ראה את חווה ואדם, אשר בניגוד להוראת אלוהים אכלו מפרי העץ האסור והביאו קללת מוות עליהם, על צאצאיהם ועל הבריאה.)

[משלי יא 30; יג 12; טו 4; ברא' ב 9, 17; ג 22; התג' ב 7; כב 2, 14, 19]

עץ חיים: עץ המניב חיים — מקור לחיי שלום ושמחה ברוח ה'.

להחזיק: (בהקשרו) לאחוז, לתפוס, לשמור, לדבוק, להיצמד; לא לוותר.

תמך: נשען עליה, מחזיק בה, נסמך עליה.

מאושר: נוחל אושר, חוסן והצלחה; מבורך.

היקום כולו הוא פרי חוכמת ה'

19. יְהוָה בְּחֻכְמָה יִסַּד אָרֶץ;
כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָהּ.

אלוהים השתמש בחוכמה כדי לברוא את העולם ואת כל אשר ביקום. אלוהים השתמש בהבנה ובתבונה כדי לברוא את האטמוספירה ולהציב את הכוכבים במקומם.

[משלי ח 27; עמוס ט 6; תהל' קד 24]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

יִסַּד: מייסד, מכונן, קובע היטב ומחזק, מניח יסוד, מבסס.

מכונן: מקים, מייסד, מבסס, מכין, קובע דבר מה במקום הראוי.

שמיים: רקיע, כיפת השמיים, מרומים, שחקים.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

לאחר שתזכה לחיים — יתווספו גם
בטחון ורוגע

23. אַז תִּלְךָ לְבִטָּח דְרָפְדָּה;
וְרָגְלֶךָ לֹא תִגּוֹף.

אם תיישם את חוכמת אלוהים בחיך, יתאפיינו חיך בביטחון אישי. אתה תחווה שלוה ושקט מכיוון שתזכה להגנתו ולהדרכתו של אלוהים, ולא תיכשל.

[משלי ד 12; ו 22; י 9; ישע' ה 27; סג 13; ירמ' יג 6; תהל' לז 24; צא 11-12]

לבטח: בביטחון, ביציבות, בבטחה, בחוסר פחד או דאגה.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

לא תגוף: לא תיכשל, לא תיתקל (באבן).

24. אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד;
וְשִׁכְבְּתָּ וְעָרְבָה שְׁנֵתָה.

כשחוכמת אלוהים ותבונתו ידריכו את חיך, תזכה למנוחה ולשלוה נפשית אשר תניב שינה ערבה.

[משלי א 33; ו 22; ויק' כו 6; מיכה ד 4; צפנ' ג 13; תהל' ג 6-7; ד 9; איוב יא 18-19; קהלת ה 11]

לשכב: להשתרע, לרבוץ; (בהשאלה) לנוח, ללכת לישון.

פוחד: דואג, חושש, ירא, מבוהל, מבועת, אחוז אימה.

עָרַב: (בהקשרנו) נעים, טוב.

שינה ערבה: שינה נעימה ושלוה.

25. אֵל תִּירָא מִפֶּחַד פִּתְאִים;
וּמִשְׂאֵת רְשָׁעִים כִּי תִבֵּא.

אם חוכמת אלוהים תלווה את חיך, לא תפחד ממקרה מטיל אימה שיבוא בהפתעה, כי תדע מה לעשות ולא תפחד מאסון שהרשעים זוממים להביא עליך. **יש המפרשים:** מאסון ומשואה שיבואו על הרשעים.

[ישע' י 3; ירמ' כג 19; ל 23; תהל' לה 17; צא 5; איוב ה 21; כיפא"א ג 14; התג' ג 10]

לירוא: לפחד, לחרוד, לחשוש, להיבהל, להיות מבועת.

20. בְּדַעְתּוֹ תְהוֹמֹת נִבְקְעוּ;
וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ טָל.

בחוכמתו פתח ה' בארץ את מקורות המים הבוקעים מן האדמה (פריצת מי תהום). אלוהים מילא את השמיים בעננים המטפטפים טיפות גשם להרוות את האדמה ולהצמיח את תנובתה.

[משלי ח 24; ברא' א 7; ז 11; מט 25; דבר' לג 13, 28; שמ"ב א 21; תהל' מב 8; עד 15; איוב לו 28]

דעה: ידיעה, דעת, חוכמה, שכל, הבנה.

תהום: מי בראשית, מצולות, כינוי למים שבמעמקי האדמה, מי תהום; מעמקים, תחתית, שאול.

נבקע: נחתך, נסדק, נחצה.

שחקים: שמיים; (בהקשרנו) ענני השמיים.

ירעפו טל: יטפטפו טיפות גשם.

21. בְּנִי, אֵל יִלְזוּ מֵעֵינֶיךָ;
נִצֹר תִּשְׁמָרָה וּמְזַמָּה.

מאחר שאלוהים השתמש בחוכמה, תבונה וידע בבוראו את העולם ואת כל אשר בו, קל וחומר שהחוכמה, התבונה והידע חייבים להיות חשובים לך בענייני חיך. לעולם אל תסיר את עיניך ממעלות אלו — מהעצה והמחשבה שבדבר אלוהים. היצמד אליהן, כי בעזרתן תוכל להבין את המתרחש ולפעול בהתאם.

[משלי ד 21; ב 7; ח 14; יח 1; עבר' ב 1]

אל ילזו: אל יסורו.

לנצור: לשמור, להחזיק ב-, להיצמד, להקפיד.

תושייה: עצה, חוכמה, תבונה; כושר המצאה.

מזימה: (בלשון המקרא, בהקשרנו) תבונה, חוכמה, מחשבה, פיקחות.

22. וַיְהִי חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ;
וַיְחַו לְגִרְגְרֹתֶיךָ.

אם תאמץ לחיך את חוכמת אלוהים ודעתו, תזכה לחיים ארוכים (הכוונה לחי' נצח בחברת אלוהים — ישועה). חוכמת אלוהים ודעתו הן כמו תכשיט יפה על צווארך. חוכמת אלוהים היא כבוד לך.

[משלי א 9; ג 16; ד 10; ז 22; ח 35; ט 11; י 16, 17; יא 19, 30; יב 28; יג 14; יד 27; טו 4, 24; טז 22; יז 23; כא 21; כב 4; דבר' לב 47]

נפש: נשמה, רוח חיים, קיום; פנימיות.

חן: יופי, נועם, נוי.

גרגרת: צוואר.

פחד: דאגה, חשש, מורא, זעזוע, יראה, בהלה, חיל, רעדה, חרדה, בעתה, אימה, פלצות.

פתאום: לפתע, בהפתעה, באופן בלתי צפוי; מייד, בבת אחת, מהר.
שואה: אסון פתאומי.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

לך ושוב: ביטוי של טרטור והתחמקות; "לך, תבוא".

29. אֵל תִּחְרַשׁ עַל רֵעֶךָ רָעָה;
וְהוּא יוֹשֵׁב לְבֶטֶח אֶתְּךָ.

אל תהיה כרשע אשר זומם מזימות רעות ומתכנן מעשי עוולה ותככים נגד אדם השוכן במחיצתו, בעוד הלה מאמין שיש שלום ביניהם ואינו יודע שעליו להיזהר מפניו.

[ו 14, 18; יד 22; עמוס א 9; זכר' ח 17; איוב ד 8]

חורש רעה: זומם, מתכנן רעה, מתנכל, קושר קשר.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

ישוב: (בהקשרנו) מתגורר בקביעות, דייר; תושב, אזרח, נתין, בן ארץ.

30. אֵל (תִּרְוֹב) תִּרְיֵב עִם אָדָם חָנָם,
אִם לֹא גִמְלָה רָעָה.

היה מנומס, נעים הליכות וטוב לב עם בני האדם. אל תריב עם אדם ללא סיבה, אם לא עשה לך רע. אל תהיה כרשע אשר מתווכח ומעורר מדון עם אחרים גם אם הם לא עשו לו דבר, או מגיב בחומרה יתרה ללא כל סיבה הגיונית.

[משלי כו 17; איוב ב 3; רומ' יב 18; גלט' ה 22-23]

לריב: להתקוטט, להתנצח, להיאבק, להתכתש, ללכת מכות; לתבוע לדין.
חינם: (בהקשרנו) בלי סיבה.

גמלה: החזיר לך טובה או רעה; פיצה, שילם.

רעה: מעשה רשע, עוול, פגיעה, פגע; צרה, פורענות.

31. אֵל תִּקְנָא בְּאִישׁ חָמָס;
וְאֵל תִּבְחַר בְּכָל דְּרָכָיו.

אל תקנא בעושרו או בהצלחתו הזמנית של הרשע. אל תאמץ אף אחת מדרכיו — כולן רעות ומובילות להרס עצמי ולאבדון.

[משלי א 10-19; טז 29; כג 17; כד 1, 19; תהל' לז 1, 7; עג; גלט' ה 19-21]

קנאה: צרות עין, אי-נחת מהצלחת הזולת, התאוות למה שיש לאחרים, תחרותיות.

חמס: רשע, עוול, פשע, אלימות; שוד, גזל, עושק.

לבחור: (בהקשרנו) להעדיף, לבכר.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

26. כִּי יִהְיֶה יְהִיָּה בְּכַסְלָה;
וְשָׁמַר רִגְלָהּ מִלְּכָד.

כי אלוהים ישמור עליך ויגן עליך מכל פגע. אף אחד לא יוכל להרע לך כאשר אלוהים מגן עליך.

[משלי א 18; ז 22-23; שמות יד 14; יח 4; שמ"א ב 9; איוב ד 6; אפס' ו 18-18]

כסל: ביטחון, מבטח; תקווה.

לשמור: להגן, לדאוג לביטחון, לגונן, לנצור, לשים עין, להשגיח.

לקד: מלכות, פח, מכשול, מוקש, מארב, רשת, בור; (בהשאלה) מצב ללא מוצא, מבוי סתום.

חוכמת ה' תקבע את התנהגותך

27. אֵל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלְיוֹ,
בְּהִיּוֹת לְאֵל (יִדִּיר) יִדְּךָ לַעֲשׂוֹת.

אל תסרב או תתמהמה לעשות טובה למי שראוי לה ואף זכאי לה, אם ביכולתך לעשותה. אל תהיה כרשע המסרב לעזור לאדם נזקק גם כאשר הדבר ביכולתו.

[מע"ש ט 36; רומ' יג 7; גלט' ו 10; יוח"א ג 17-18]

למנוע: לא לאפשר, לסכל, להכשיל, להפריע, לעכב, להשהות, לחסום, לשלול, להפר, לבטל.

בעל: (בהקשרנו) אדון, בעלים, בעל השליטה, בעל קניין.

לאל ידך: בכוחך, ביכולתך.

אלוהים לא אוהב "שוטף פלוס שישים"

28. אֵל תִּאֲמַר (לרעיר) לְרַעֲךָ:
לָךְ וְשׁוֹב וּמָחָר אֶתְּךָ, וְיֵשׁ אֶתְּךָ.

אל תתחמק או תשתמט ממתן עזרה לנזקק בשעה שאתה יכול לעזור. אל תהיה כרשע האומר לנזקק: "לך וחזור במועד אחר", בעוד יש לאל ידך לעזור לו באותה העת.

אותו דבר לגבי תשלום שמגיע לרעיר: אל תדחה אותו עם "שוטף פלוס שלושים / שישים / תשעים" אם ביכולתך לכסות את חובך במקום.

[ויק' יט 13; דבר' כד 15; לוקס יא 5-8; יעקב ב 15-16]

32. כִּי תֹעֲבֶבֶת יְהוָה נְלוֹז;
וְאֵת יִשְׂרָאֵל סוֹדוֹ.

ישנן מספר סיבות טובות לבחור בחוכמת אלוהים במקום בחוכמת העולם. איש ההולך בדרכים לא ישרות (רמאות, שקר), הוא מתועב ושנא בעיני ה' ורחוק ממנו. לעומת זאת עם הישרים המאמינים בו וחיים על פי אמת קדושתו, יש לאלוהים יחסי אהבה וידידות. להם הוא מגלה את כל תוכניותיו ולתפילותיהם הוא עונה.

[משלי יא 20; ברא' יח 17; עמוס ג 7; תהל' כה 14; לז 3-6; איוב כט 4; יוח' טו 15]

תועבה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

נלוז: נתעב, נפסד, מנוול, שפל, נבזי, מאוס, מגונה, מעוות; סוטה מדרך הישר, עקלקל, פתלתל, מעוקם.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

סוד: (בהקשרנו) חברות, קרבה, ידידות. **או:** מחשבות נסתרות.

34. אִם לִלְצִים הוּא יִלְיָן;
(ולעניים) וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן.

אלוהים ילעג לדוחים את חוכמתו, לאלו הלועגים ובזים לכל דבר הנחשב בעיניו קדוש, תמים, טהור וישר. לעומת זאת אלו המאמינים בה', יראים את שמו ומאמצים לחייהם את כל מידותיו הקדושות והטהורות, זוכים ממנו לכבוד ותפארת ולמלוא כוחו כדי לעמוד בדברו.

[משלי א 26; יד 9; יעקב ד 6; כיפ"א ה 5]

לץ: אדם הבז לחוקי אלוהים, לכל דבר שהוא קדוש ותמים.

יליץ: ישלם גמול על הבז והלעג שלהם כלפיו, יבז בחזרה.

עניו: ענותו, צנוע, חסר גאווה; פה הכוונה לצדיק ישר דרך.

חן: (בהקשרנו) כבוד (תהל' טו 12).

33. מְאֲרַת יְהוָה בְּבֵית רָשָׁע;
וַיְנַה צְדִיקִים יְבָרָה.

אלוהים יביא צרה, מבוכה וקללה לחייו של האיש הרשע, מכיוון שזה בחר בדרך חיים של תרמית ומדון. לעומת זאת הוא ימלא בברכה ובסיפוק את חיי הצדיק שבחר בחוכמת אלוהים, מכיוון שהלה בוטח בו וחי על פי דברו באמונה שלמה ובכוונה רבה.

[ויק' כו 14, 16; דבר' יא 26-28; יהושע ז 24-25; זכר' ה 3-4; מלא' ב 2; תהל' א 3-6; איוב ח 6; מב 12-14]

מארה: קללה.

נוה: (בהקשרנו) בית, מקום מגורים.

נה צדיקים: מקום שבו שוכנים צדיקים.

מברך: (בהקשרנו) נותן בשפע, משרה אושר וברכה.

35. כְּבוֹד תְּכַמִּים יִנְחֵלוּ;
וּכְסִיִּלִים מְרִים קִלּוֹן.

הצדיקים המאמצים את חוכמת אלוהים וחיים על פיה ינחלו כבוד, משמע — יזכו בעולם הזה לברכה ולמעורבות אלוהים בחייהם, ובעולם הבא יזכו לחיות עם אלוהים ולשרתו לעד.

לעומת זאת אלוהים ישפיל את אלו הדוחים את קיומו ובזים למידותיו הקדושות, הטהורות והישרות. בוושה והשפלה תהיה נחלתם של הכסילים. [דני' יב 3]

כבוד: מעמד, דרגה, הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר, שם טוב; עושר, שפע.

חכם: נבון, פיקח; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

לנחול: לקבל כחלק, לרשת, לזכות ב-.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.

קלון: כתם, בושה, כלימה, ביזיון, חרפה, אי-כבוד, עלבון, גנות.

לסיכום

חיי החסידות של המאמצים את חוכמת אלוהים האוצרת בחובה ישועה, יניבו חיים וכבוד, אך מעשי הפשע וחוסר החוכמה של הרשעים יניבו בושה ומוות.

כעת, בני, איזה סוג אדם מעונין להיות? הבחירה בידך. אני מתפלל שתבחר נכונה — בחוכמת ה' המביאה עימה סליחת חטאים וחי' נצח עם אלוהים.

הוראת אבי מועילה לי

1. שְׁמַעוּ בְּנִים מוֹסֵר אָב; וְהִקְשִׁיבוּ לְדַעַת בִּינָה.

בנים, שמעו לדברי התוכחה, ההדרכה והאזהרה של אביכם, והקשיבו למען תלמדו, תבינו ותחכימו. האב המושלם הוא אלוהים כבבודו ובעצמו, ודברו המושלם כתוב בתנ"ך ובברית החדשה.

[משלי א 2, 8; ב 2, 20; נ 33; תהי' לד 12; טימ"ב ג 16-17]

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

לדעת: להכיר, להבחין, להיות בקיא, להיות מודע, להבין, לקלוט, לתפוס.
בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

2. כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם; תוֹרָתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ.

כי הדרכתני אתכם באופן יעיל וטוב. את הוראותי אל תעזבו. אל תסטו מהדרך שהוריתי לכם. [משלי ג 1; דברי לב 2; ישעי' ל 18-21; תהי' פט 31; איוב יא 4; טימ"א א 10; ד 13, 16; ה 17; טימ"ב ג 10, 16; ד 2; טיט' א 9; ב 1, 10]

לקח: לימוד, ידיעה, דעת, מוסר השכל, מסקנה הנלמדת מתוך ניסיון.
תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.
לעזוב: לנטוש, להרפות, לזנוח; להתרחק, להסתלק.

3. כִּי בֶן הָיִיתִי לְאָבִי; רַחֵם וְיַחֲדֵד לִפְנֵי אָמִי.

4. וַיִּרְנֵי וַיֵּאמֶר לִי: יִתְמָךְ דְּבָרֵי לִבְךָ; שְׁמֹר מִצְוֹתַי וְחַיֶּה.

כשהייתי צעיר ויחיד לאבי ולאמי ואהוב עליהם מאוד, שוחח עימי אבי ואמר: "שמור היטב בליבך את כל מה שלימדתי אותך. שגן את דברי וחייה על פיו. אם תשמור את מצוותי ותפעל על פי הדרכתני, תזכה לחיים — משמע תמלא את תכלית חיךך על פי רצון אלוהים ותחיה עמו לנצח." [משלי ז 2; כד 30-34; ויק' יח 5; מל"א ב 1-3; ט 4; זכר' יב 10; דה"א כב 5; כט 1; אפס' ו 4]

רַחֵם: (בהקשרנו) צעיר; מפונק.

יחיד: מיוחד, שאין שני לו, רק אחד, בודד.

להורות: ללמד; להעניק ידע, להקנות ידיעות; להכווין, להדריך, להנחות, לחנך.

לתמוך: לעזור, לסייע, להושיט יד, לתת תמיכה, לתת משען, לסעוד, לסמוך, לחזק.

מצווה: צו אלוהי, כל אחד מחוקי התורה; ציווי, הוראה, הנחיה; חוק, תקנה, כלל; מנהג, מסורת.

5. קִנְיָה חֻכְמָה, קִנְיָה בִּינָה; אֵל תִּשְׁפַּח וְאֵל תֵּט מְאֲמָרֵי פִי.

נצל כל הזדמנות למצוא ולרכוש את חוכמת אלוהים, ועמול ככל שביכולתך להשיג הבנה ודעת. לעולם אל תשכח את אמרי פי (הוראות כתבי הקודש), ואל תפנה להם גב או תסור מהם.

[משלי ב 2, 3, 12; ג 13-18; טז 23; מל"א ג 9]

לקנות: (בהקשרנו) לרכוש, להשיג כקניין, לסגל, לקבל.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

אל תט (= אל תיטה): אל תסור, אל תפנה מ־.

אמרי פי: דברי, המילים שיצאות מפי.

6. אֵל תַּעֲזֹבָה וְתִשְׁמָרָה; אֲהַבָּה וְתִצְרָף.

אל תעזוב את החוכמה והיא תשמור עליך; אהוב אותה והיא תגן עליך. אם תתמיד לרדוף אחר החוכמה (תשגן אותה פן תשכחנה) ותפעל על פיה, היא תגן עליך כך ששום רע לא ישלוט על חיךך. אם תאהב את חוכמת ה' היא תדריך אותך בדרך הנכונה, וכך לא תיכשל.

[משלי ב 8, 11; 22 1; נ 21, 36; דברי ו 4-9; תסל"ב ב 10]

לעזוב: לנטוש, להרפות, לזנוח; להתרחק, להסתלק.

תצרוף: תנצור אותך, תשמור עליך, תגן עליך.

7. ראשית חֲכֵמָה קְנֵה חֲכֵמָה;
וּבְכָל קְנִינָה קְנֵה בִינָה.

הצעד הראשון להשגת חוכמה הוא להתאמץ לרכוש אותה. בכל מחיר ותמורת כל מה שנתון לשימושך — רכוש אותה.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

קניין: רכוש, הון, אחוזה, נחלה, נכס, ממון.

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

מהי חוכמה ומהיכן היא נובעת?

החוכמה היא סך כל הידע שבעזרתו ניתן לעשות את הכול ולהבין את הסיבה והתכלית של כל דבר. את החוכמה ברא אלוהים, ממנו היא נובעת ובה השתמש כדי לברוא את כל אשר ברא (ראה פרק ח).

מכיוון שהחוכמה נובעת מאלוהים ותכליתה המשמעותית ביותר היא ישועה וחיי נצח, הרי שראשיתה של החוכמה היא יראת אלוהים.

[תהל' קיא 10]

מהי יראת אלוהים?

יראת אלוהים היא הכרה בקיומו, בריבונותו ובזהותו של אלוהים קדוש, צדיק וטהור, שברא את כל הבריאה והעניק תכלית לכל דבר שבבריאה, וזאת לאור הכתוב בכתבי הקודש — בתנ"ך ובברית חדשה. השלמות האלוהית האחת מורכבת משלוש הויות, או אישיות, והן: האב, הבן, רוח הקודש.

יראת אלוהים כוללת את ההכרה באפסותו של האדם, בהיותו חוטא, ובתלותו המוחלטת בחסדו וברחמיו של אלוהים לכפר על חטאיו ולהושיעו מן הזעם והאובדן הנצחיים, המיועדים לאלו שדוחים את אלוהים וישועתו. השתחויה המכבדת ומפארת את אלוהים חייבת לכלול את שלוש ההויות באלוהים האחד.¹⁰

רחמי אלוהים וחסדו מתבטאים בכך שאלוהים הבן

בא לעולם בדמות אדם (האדון ישוע המשיח), ומת כקורבן לכפרת החטאים של כל המאמינים בו.

[ישע' נג; יוח' ג 16; פיל' ב 5-8]

כל המאמין בישוע כאדון וכמושיע אישי מן החטא, אשר מת וקם לתחייה מן המתים ועלה למרום, הריהו נושע. [רומ' י 9-10]

אלוהים משכין את רוח הקודש בגופו של הנושע, ובעזרת רוח הקודש יכול הנושע לחיות ולפעול בדרך המפארת את אלוהים.

[יוח' ג 8-3; יד-טז; רומ' ח 26-38; קור' א ב 10-15; ג 16-17; אפס' א 13-14; גל' ה 22-23]

רכישת חוכמה בכל תחומי החיים היא תהליך הנמשך לאורך כל חייו. כדי לוודא שבכל עת תפעל על פי חוכמת אלוהים, תעמיק ותגדל בה, עליך להשקיע את כל מאורך ונפשך בלימוד ובשינון של מלוא כתבי הקודש, מתוך אמונה וכוונה רבה.

[משלי ב 4-6; ט 10; טו 33; יח 15; כג 23; תהל' קיא 10; מ 1; איוב כח 28; קהלת יב 13; מתי יג 44-46; תסל"ב ה 22]

8. סִלְסְלָה וְתִרְוַמְמָה;
תִּכְבְּדֶהָ כִּי תִחְבְּקֶנָה.

החשב את החוכמה כאוצר היקר ביותר וכבד אותה. דבוק בחוכמה וישם את כל הוראותיה בהקפדה יתרה בחייו, והיא תרים את ערכך ותיתן לך כבוד.

[משלי ג 18; שמ"א ב 30]

סִלְסְלָה: רומם אותה, כבד אותה, הוקר אותה.

לרומם: להרים, להעלות; להביא למעמד מכובד; לטפח.

תִּכְבְּדֶהָ: תביא לך כבוד.

לחבק: לאחוז קרוב, להצמיד אל הגוף; (בהשאלה, בהקשרנו) לקרב באהבה.

9. תִּתֵּן לְרֵאשִׁיטָה לְוִיַּת חַוִּי;
עֲטֹרַת תִּפְאָרֶת תִּמְגְּנֶהָ.

חוכמת אלוהים גורמת לך להתנהג, לדבר ולפעול בדרך המאפיינת את אלוהים. לפיכך מתווספים לחייו הדר וכבוד כמו עטרת לראשו של מלך.

[משלי א 9; ג 22; טז 31; ברא' יד 20; ישע' סב 3; ירמ' יג 18; יחז' טז 2; כג 42; שה"ש ג 11; כיפא"א ה 4]

לְוִיַּת חַוִּי: קישוט נאה, תכשיט פאר; (בהשאלה) חן וכבוד, נועם, עטרת תפארת.

Letham, R. (2004). *The Holy Trinity, In Scripture, History, Theology, and Worship*. (Phillipsburg, NJ: P&R), pp. 407, 412, 414, 418, 422-23

חן: יופי, נועם, נוי.

עטרת: נזר, כתר, כותרת, זר, מקלעת; (בהשאלה) תהילה, הוד, כבוד, יקר, הלל, זוהר.

תפארת: תפארה, יופי, הדר, פאר, הוד, נוי, חן, כבוד, תהילה, גדולה, עוצמה, חשיבות, רוממות.

תְּמִנָּה: תמסור לך. מקביל ל"יתיתן לראשך".

10. שְׁמַע בְּנִי וְקַח אֲמָרִי;
וַיְרַבּוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים.

שמע בני וקבל את דבריי. אם תחיה על פיהם תדע להימנע מן הרע ולהתמיד בטוב, וכך ירבו שנותיך.

[משלי א 8-9; ב 1; ג 2; דבר' יא 21; תהל' לד 11-16]

אמר: אמירה, דיבור, הגדה, מבע, ביטוי, מוצא פה, נאום.

11. בְּדֶרֶךְ חֻכְמָה הִרְיִיתִיךָ;
הַדְרֹכְתִיךָ בְּמַעְגְלֵי יִשְׂרָאֵל.

לימדתי אותך ללכת בדרכי החוכמה. הדרכתי אותך ללכת בנתיב הישור המתבטא באימוץ כל מה שהינו אמת, כנות וצדק.

[משלי ג 6; שם"א יב 23; תהל' כג 3; טימ"ב ג 16-17]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

להורות: ללמד, להכווין, להדריך, להנחות; להעניק ידע, להקנות כלים; לחנך, לאמן, לחנוך.

להדריך: להנחות, להכווין, להנהיג, להוביל, להתוות דרך; ליעץ, להסביר, לבאר, להורות.

מעגלי ישר: דרכי ישר, אורחות צדק.

12. בְּלִכְתָּךָ לֹא יֵצֵר צַעֲדֶךָ;
וְאִם תִּרְוֹץ לֹא תִכְשַׁל.

כדי ש... (המשך מפסוק קודם) חייך לא יהיו מלאי קושי ומהמורות, אלא חיי נועם.

"וְאִם תִּרְוֹץ לֹא תִכְשַׁל" — דרך החוכמה כל כך ישרה ובעטוה, עד שניתן "לרוץ" בה ללא חשש מנפילה במכשול. כלומר היא דרך חיים המבטיחה יציבות וביטחון לאלו החיים על פיה.

[משלי ג 23; ד 19; י 9; ישע' 27; מ 30-31; תהל' יח 37; צא 11; איוב יח 7]

לכת: הליכה, צעידה, פסיעה.

להצר: להגביל, לצמצם, לתחום, לסייג, לא לתת חופש, להקטין, לכוּץ, לעשות צר.

צעד: פסיעה, מדרך רגל, פעולה, הילוך, מהלך, תנועה.

להיכשל: ליפול, למעוד; (בהשאלה) לנחול מפלה, לא להצליח, להיחלש, לנחול אכזבה.

13. הִחֲזַק בְּמוֹסְרִי;
אֵל תִּרְפֵּךְ;
נִצְרָה כִּי הִיא חַיִּיךָ.

אחוז בחוזקה בכל ההנחיות שנתתי לך, ולעולם אל תזנח אותן. נצור את הוראותיי כי הן חייך (אם תנטוש אותן חייך יהיו חסרי ערך).

[משלי ג 16-18, 22; שה"ש ג 4; יוח' ו 63]

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

אל תרפך: אל תרפה, אל תניח, אל תפסיק.

לנצור: לשמור, להחזיק ב-, להיצמד, להקפיד.

14. בְּאֲרֵחַ רְשָׁעִים אֵל תִּבְאֵ;
וְאֵל תִּאֲשֹׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים.

אל תלך בדרכם של הרשעים, אל תאמץ את אופי חיייהם ודרכם. אל תדרוך בדרכם של רשעים. שלא יהיה לך כל חלק, ולו הקטן ביותר, במעשיהם. אל תסכים עם דרכם של הרשעים.

[משלי א 15; ב 12; ז 25; ט 6; תהל' א; יז 4-5; קור"א טו 33]

ארח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

אל תאשור: אל תלך, אל תצעד ("אשור" = צעד בלשון המקרא).

15. פְּרַעְהוּ, אֵל תַּעֲבֹר בּוֹ;
שְׂטֵה מֵעַלְיוֹ וְעֵבֵר.

התרחק ממעשים רעים ומאנשים רעים. אם תראה אדם העושה רע, אל תלך בכיוונו, אפילו לא מתוך סקרנות. הימנע מלהיות בחברת רשעים או מלעשות דבר בעל חזות של רוע או פשע. הסתובב במהירות, פנה משם ואל תביט לאחור.

[תהל' א; מיכה ב 1; קור"א טו 33; תסל"א ה 22; יעקב א 13-15]

פרעהו: בטל אותו, הימנע ממנו.

לשטות: לסטות, לסור הצידה, להתרחק.

[משלי יג 9; שמ"ב 4; כד 14; ישע' ב 5; כו 7; תהל' ד 7; לא 17; איוב יז 9; כב 28; דני' ו 20 (ארמית) — "יקום בְּנִגְהָא"; יב 3; נחמ' ח 3; מתי' ה 14; יוח' ח 12; אפס' ד 12-16; פיל' ב 15]

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של יושר, הגנות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

אור נגה: אור הבוקר.

נכון היום: מלוא האור, אמצע היום, שעת הצוהריים.

16. כִּי לֹא יִשְׁנֹנוּ אִם לֹא יִרְעוּ;
וְנִגְזְלָה שְׁנֵיתָם אִם לֹא (יכשולו) יִכְשִׁילוּ.

ישנן סיבות טובות מדוע עליך להתרחק מאנשי רשע. תאוותם לרשע רבה כל כך, עד שאין להם מנוחה ושנתם אינה ערבה אם לא עשו מעשים רעים וגרמו נזק לאדם אחר. הרשעות היא צורך נפשי עבורם.

[משלי ג 24; ויק' יט 14; מיכה ב 1; תהל' לו 5; קלב 3-5]

שינה: תנומה, תנומה ארוכה, נמנום, תרדמה.

לרע: לגרום רעה, לעשות מעשים רעים, להזיק.

נגזל: (בהקשרנו) נלקח, נעדר.

להכשיל: לגרום כישלון, לחבל בהצלחה, להמעיד, להפיל; להטעות.

19. דֶּרֶךְ רָשָׁעִים פְּאַפְלָה;
לֹא יִדְעוּ בְּמָה יִכְשָׁלוּ.

בניגוד לדרכו של הצדיק המשולה לאור בפסוק קודם, מסלול החיים שבו בחר הרשע כמוהו כמסלול הליכה בחשכה מוחלטת. הוא אינו יודע לאן הוא פונה, ועתיד להיכשל בכל מכשול העומד בדרכו.

[משלי ב 13; יג 9; דבר' לב 35; שמ"א ב 9; ישע' ח 15, 22; נט 9-10; ירמ' כג 12; איוב ג 23; יח 5-6; יוח' יב 35]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

אפלה: חושך, חשכה, כהות, עלטה, קדרות, שחור, אופל, אפלולית; אישון ליל, דמדומים.

מכשול: הפרעה, תקלה, פגע, מעצור, קושי, מכשלה, משוכה; פח, מלכודת.

חוכמת ה' תשמור אותך מנפילה בחטא

20. בְּנִי, לְדַבְרֵי הַקְּשִׁיבָה;
לְאֲמַרֵי הַט אֲזַנְךָ.

בני, הקשב לדברי; לאמרותי הטה את אוזנך. הלימוד נועד לעזור לך לשלוט על פיך (כדי שתאמר דברי חוכמה), על עיניך (כדי שתביט רק על מה שטוב) ועל רגליך (כדי שתלך בדרך האמת). שים לב לכל אמרי פי.

[משלי א 8-9; ב 2; ה 1; תהל' ד 11-16]

להקשיב: לשמוע, להאזין, להיות קשוב, להטות אוזן, לשים לב; לשמוע בקול, לציית.

אמר: אמירה, דיבור, הבעה, הגיית מילים, מבע, ביטוי, מוצא פה.

להטות: להפנות, להסב, לשעות.

17. כִּי לְחַמּוֹ לֶחֶם רָשָׁע;
וַיֵּין תִּמְסִים יִשְׁתָּנוּ.

הרשעים מתקיימים מפרי מעשיהם הנפשעים. הלחם והיין שהם אוכלים ושותים באים להם ממעשי הפשע, האלימות והגזל. הרשע הוא לחם חוקם, והחמס — יין שמחתם. לכן התרחק מהם!

[משלי יג 2; תהל' קט 18; איוב טו 16]

לחמו: אכלו לחם.

לחם: מזון בסיסי, בצק אפוי מקמח תבואה, חלה, כיכר; שם כללי למזונות בסיסיים.

רשע: רשעות, עוול, רע, אכזריות, שטניות, קשי לב, שחיתות, קלקול, עשיית רע.

חמס: רשע, עוול, פשע, אלימות; שוד, גזל, עושק.

18. וְאֵרִיחַ צְדִיקִים כְּאֹר נֶגְהָ;
הוֹלֵךְ וְאֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם.

דרך חייו של הצדיק העושה טוב ומתרחק מחטא נמשלת לאור הזורח ועולה בבוקר, והולך ומתעצם עד למלוא אורו בצוהריים ("נכון היום").

כך דרכם של הצדיקים. הם מתמידים ללכת בדרך אלוהים, ובכל יום הם גדלים בהבנתם את רצון אלוהים ובציותם לדברו. לפיכך חייהם מאופיינים בגדילה רוחנית (אור גדל והולך), עד שיזכו להידמות לאדונם ומושיעם — המשיח ישוע.

21. אֵל יִלְיָזוּ מֵעֵינֶיךָ;
שְׁמֵרִם בְּתוֹךְ לִבְבְּךָ.

אל תסיר עיניך מדברי אפילו לא לרגע אחד. עליך לזכור ולשנן את ההוראות ששמעת ממני, ולפעול בדיוק על פיהן.

[משלי ג, 21; 1; 21; 3-1; 15; 30; 20; יד 14; ג 5; תהל' קיט 105-120]

יְלִיזוּ: יסורו.

לב: (בהקשרנו) מרכז הדעת, מרכז הרגש, מרכז החיים והחושים.

22. כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם;
וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מֵרָפָא.

דברי, אמרותי ומצוותי מעניקים תכלית בריאה ומבורכת לאלו המתמסרים להם. נועם, נחת, מרגוע, רעננות, ביטחון ושלוה מוענקים לחייו של המיישם את דברי. [משלי ג 8; 22; n 35; יב 18; 24 טז]

חיים: קיום, התקיימות, בריאות; נשמה, נפש; חיים רוחניים — אושר, שלום ואהבה ברוח ה'; ישועה — חיי נצח.

מרפא: ריפוי, תרופה, החלמה, הבראה, סילוק מחלה, מזור.

23. מִכָּל מִשְׁמֵר נֹצֵר לִבְךָ,
כִּי מִמֶּנּוּ תוֹצְאוֹת חַיִּים.

הקפד מאוד למלא את מוחרך בידע ובמידע מועילים. כל דבר שתאמר ותעשה בחיך הינו ביטוי למה שנמצא בליבך (במחשבותיך), וממנו נובעים החיים.

[משלי י 11; כג 19; מל"ב י 31; מתי יב 34; טו 18-19; מרק' ז 21; לוקס ו 45]

משמר: שמירה, הגנה; דריכות, ערנות, שימת לב, קשב, הקשבה.

לנצור: (בהקשרנו) לשמור, להגן, להשיג, להקייד.

תוצאות: מוצא, מקור, פתח.

24. הֵסֵר מִמֶּךָ עֲקָשׁוֹת פֶּה;
וּלְזוֹת שְׁפָתַיִם הִרְחַק מִמֶּךָ.

הקפד לבחון את מילותיך. לעולם אמור אמת, ועשה זאת בחן ובנועם. אמור אמת באופן ברור ולא בדרך פתלתלה הניתנת לפרשנויות רבות.

[משלי ב 12; י 12; יט 1; 28; אפס' ד 29; יעקב א 19; ג 6]

עיקשות: עיוות במובן מוסרי, צביעות, מרמה, הפכפכות, תחמנות, נכלוליות.

לזות: עקמימות — מקביל לעיקשות.

לזות שפתיים: דיבור הפכפך וערמומי, שפתיים דוברות דברי סילוף וחוסר יושר.

להרחיק: להעביר למקום מרוחק, לסלק, לדחות.

25. עֵינֶיךָ לֹנְכַח יְבִיטוּ;
וְעַפְעָפִיךָ יִישְׂרוּ נְגִדְךָ.

א. בחן היטב את מה שעניך רואות. עשה לך נוהג קבוע לראות את הדברים הנעימים בעיני אלוהים. אם תעשה כך תלמד להימנע מלהביט אל דברים שהעולם והבשר החוטא מציעים לך, והעלולים "לזהם" את מחשבותיך ולגרור אותך לחטא.

[תהל' קיט 37; איוב לא 1]

ב. התמד באמת. שה"כן" שלך יהיה כן, וה"לא" יהיה לא. [אפס' ד 25; ה 1-20; יעקב ה 12; מתי ה 33-37]

לנוכח: נגד, לעומת, אל מול, מול פני, לפני, ישר קדימה.

עפְעָפִיךָ יִישְׂרוּ נְגִדְךָ: עיניך יביטו ישר קדימה.

26. פִּלְס מֵעֵגֶל רִגְלְךָ;
וְכָל דְרָכֶיךָ יִכְנֹוּ.

הקפד ללכת בדרך הישר כדי שכל מעשיך יהיו נכונים ותואמים לרצון אלוהים, כי רק מעשים ופעולות בהתאם לרצון אלוהים זוכים לברכתו ומפארים אותו. [משלי ה 21; ישע' כו 7; תהל' קיט 5; מתי טו 13; עבר' יב 13]

לפלס: לסלול דרך, לפתוח פתח, להסיר מחסום, לפרוץ, להבקיע, להכין מסלול.

מעגל: דרך, מסלול; דרך התנהגות, אורח חיים.

יכנו: יהיו נכונים, יהיו ישרים, יהיו מכוונים למטרה. או: יהיו יציבים, יהיו איתנים ובוטחים.

27. אֵל תֵּט יָמִין וְשְׂמְאוֹל;
הֵסֵר רִגְלְךָ מִרָע.

אל תסטה לימין או לשמאל; התרחק מדרך החטא והתמד ללכת בדרך הטובה. [משלי א 15; דבר' ה 32-33; כח 14; יהושע א 7; ישע' א 16; תהל' א; תסל"א ה 22]

אל תט: אל תסור, אל תפנה מ-.

להסיר: להוריד, לסלק, להוציא, להרחיק, לעקור, לבער, לעקור, לחלוץ, לשלוף, לפשוט, לחלץ.

רע: רשע, רשעות, עוול, אכזריות, שטניות, רוע, שחיתות, קלקול, עשיית רע, חטא.

מילותיה המתחנפות של האישה הנואפת שנונות, חלקות משמן, ותכסיסיה ערמוניים. כל זאת כדי להפיל אותך במלכודת (וכך גם לגבי התורה הזרה, אמונת השקר).

[משלי ב 16; 5 ז 14-21; כב 14, תהל' יב 4; נה 22; שה"ש ד 11] ¹¹

נופת: דבש נוזלי, צוף, מתיקות, מתק; (בהשאלה) נועם, טעם ערב, מתק שפתיים, חמודות, מנעמים.

לנטוף: לנזול, לטפטף, לקלוח, לנבוע, לזלוף, לזלוג, לזוב, להישפך.

שפתי זרה: דבריה ומילותיה של האישה הזרה.

חך: גג הפה, החלק העליון בתוך הפה.

4. וְאַחֲרֵיהֶּ מָרָה כְּלֵעֲנָה;
חֲדָה כְּחָרֵב פִּיּוֹת.

הסוף של דרכיה מר ובעל תוצאות מחרידות. מי שייפול למלכודתה וישכב עימה ייוכח שהיא הדבר המר ביותר בחייו. הוא יבין שהיא תועבה. בסופו של דבר האישה הנואפת תפגע בך חזק יותר וגרוע יותר מסכין חדה ומושחזת.

[משלי ב 18; דבר' כט 18; לב 42; שפטי' ג 16; ירמי' ט 14; עמוס ו 12; תהל' נה 21; נז 5; קמט 6; איכה ג 15, 19; קהלת ז 26; עברי' ד 12; התג' א 16; ח 11]

אחרית: סוף, קץ, קצה, גמר, בסופו של דבר.

מר: מריר, בעל טעם רע; (בהשאלה) רע, עצוב, מצער.

לענה: צמח בר בעל פרחים קטנים שעליו מרים מאוד, סמל למרירות ולפורענות.

חד: מחודד, משונן, שנון, מושחז.

חָרֵב פִּיּוֹת (= חרב פיפיות): חרב בעלת להב מושחז משני הצדדים.

5. רְגֵלֶיהָ יִרְדּוֹת מָוֶת;
שְׂאוֹל צִעְדֶיהָ יִתְמַכּוּ.

דרכיה מובילות למוות, צעדיה מנחים ישירות ובבטחה לאבדון.

¹¹ רובם המוחלט של הפרשנים מסכימים שהמחבר משתמש באישה הנואפת כמטאפורה לתורות שקר, אשר אימוצן נחשב בעיני אלוהים לניאוף רוחני שתוצאותיו הרסניות גם כן. ראה גורדון, **משלי**, עמ' 41. גם קייל ודליטש מציינים זאת בספר פרשנותם למשלי, כרך 6, עמ' 12

1. בְּנִי, לְחַכְמָתִי הַקְּשִׁיבָה;
לְתַבּוּנָתִי הַט אָזְנוֹךָ.

בני, הקשב ללקח ולניסיון החשוב שלמדתי בחיי. שים לב לדברי התבונה שאני משמיע לך. [משלי א 2; ב 2; ג 13; ד 5, 20; כב 17; מל"א יט 16]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

להקשיב: לשמוע, להאזין; להיות קשוב, להטות אוזן, לשים לב; לשמוע בקול, לציית.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

הט אָזְנוֹךָ: הקשב היטב, הטה אוזן.

2. לְשֹׁמֵר מִזְמוֹת;
וְדַעַת שְׁפָתֶיךָ יִנְצְרוּ.

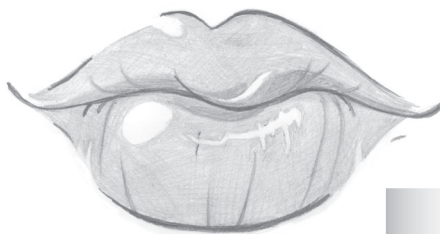
למען יישמרו מחשבותיך, רעיונותיך ושיקול דעתך, ותיזהר בדיבורך. זאת כדי שתעמוד בפני פיתוייה של האישה הזרה — זו שאינה אשתך, הנואפת (בהשאלה, תורה זרה) — ראה הקשר לפסוק הבא. [מלא' ב 7; קהלת ה 1]

מזימה: (בלשון המקרא, בהקשרנו) חוכמה, פיקחות, תבונה.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

לנצור: לשמור, להחזיק ב-, להיצמד, להקפיד.

הוֹי, כְּמֵה שֶׁהִפִּיתוּי
נִרְאָה מִבִּטְיַח —
וְהוּא לְעוֹלָם לֹא
מִקִּיִּים (פס' 3-6)

3. כִּי לָפֶת תִּטְפְּנָה
שְׁפָתֵי זָרָה;
וְחָלַק מִשְׁמֹן חֶכְמָה.

היזרה, האישה הנואפת יודעת היטב מה מושך את עיני הגבר ומה מעורר את תשוקתו המינית. היא תנצל ידע זה כדי להכשילך.

אחריות לתוצאות מעשיה. דרכיה עקלקלות, לא בטוחות וחסרות יציבות. לעולם לא תמצא רווח כלשהו ביחסים עם אישה שכזו. יחסים חוטאים אלו מובילים לכאב, להפסד ולמוות.

[משלי ב 15; ה 21; ט 13; י 9; טו 24; ל 20; תהל' טז 11; כיפא"ב ג 14]

אֶרֶח חַיִּים: דרך חיים, הרגלים, מנהגים, סגנון חיים.

פֶּן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבל.

לפֶּלֶס: לסלול דרך, ליישר דרך, להכין מסלול; ליישר, לאזן, לשקול.

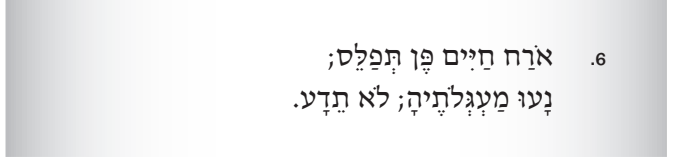
נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ: דרכיה נעות ומתמוטטות מתחת רגליה.

[משלי א 12; ב 18; ז 26-27; ברא' לז 35; תהל' ט 18]

מוות: מיתה, גויעה, חוסר חיים, יציאת הנשמה; (במובן הרוחני) אבדון, ריחוק מאלוהים, אומללות וסבל נצחיים.

שָׂאֵל: עולם המתים, עולם המוות, ארץ רפאים, תופת, גיהנום, אבדון, טמיון, בור שחת.

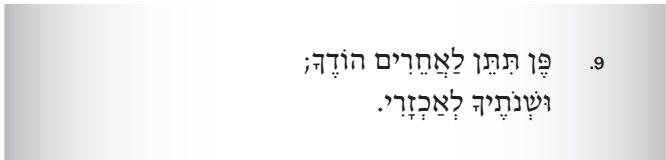
יְתַמְכוּ: מכוונים, מובילים. **או:** אוחזים, מחזיקים חזק. **או:** סמוכים, קרובים.

האישה הנואפת אינה מכלכלת את צעדיה כראוי ואינה מגלה כל

המחיר הגבוה של חטא עם אישה נואפת

(סטייה מתורת אלוהים היא ניאוף רוחני)

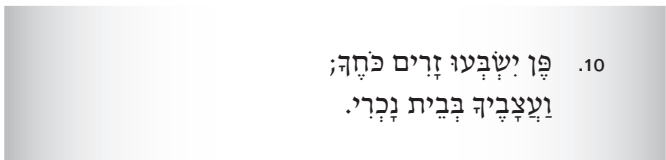
אם אי פעם תהיה מספיק טיפש כדי לזנוח את אזהרותי וליפול בחטא עם אישה נואפת, הנה לפניך התוצאות המרות: תאבד את כוח נעוריך, את רעננותך, אונך ויכולתך.

ה"אכזרי" מתייחס לשופט אשר ידון אותך לחומרה, וה"אחרים" הם אלה אשר תיאלץ לתת להם את כל רכושך וכוחך.¹²

פֶּן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבל.

הוד: (בהקשרנו) יופי, כוח, נעורים. **או:** הון, נכסים.

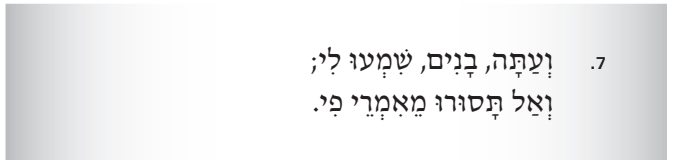
אכזרי: מרושע, רע, תוקפני, מחוסר רחמים, בעל לב אבן, קשוח.

כוחך הפיזי ויכולתך (פרי עמלך, רכושך) יתבזזו בשירות של אחרים. כל רווחיך שיגעת בהם ורכושך יפלו לידיהם של זרים.

[משלי ו 26; כט 3; הושע ז 9]

פֶּן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבל.

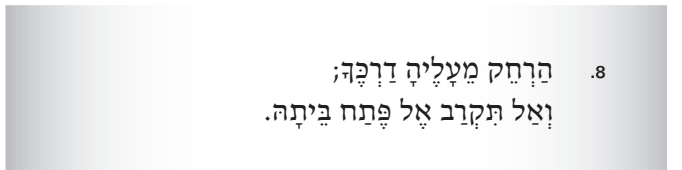

על כן, בנים, שמעו לי ואל תסעו מהוראותיי.

[משלי א 8-9; ד 27; ז 24; דבר' ה 32]

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-, לסטות מ-, לעזוב, לחדול, להתרחק.

אמרי פי: דברי, המילים שיוצאות מפי.

התרחק ככל שתוכל מהאישה הנואפת ואל תתחבר איתה בשום צורה. אל תקרב למקום שבו היא מיישמת את פועלה הפסול. אל תקרב לפתח ביתה.

[משלי ב 16-19; ו 20-29; ז 25, 27; ט 14; ברא' לט 12; טימ"ב ב 22]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

לקרוב: להתקרב, לגשת, להגיע עד, לבוא אל.

MacArthur, J. (2005). *The MacArthur Bible Commentary*. 12 (Nashville, Tennessee: Thomas Nelson), p. 703

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

נָאץ לְבִי: גידפתי, דחיתי, בזתי, מאסתי.

13. וְלֹא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרִי;
וְלִמְלַמְדֵי לֹא הִטִּיתִי אָזְנִי.

איך לא שמעתי להוראותיהם של מורי, ולמה לא הטיתי את אזני להם כדי לשמוע את דבריהם? אטמתי את אזניי מלשמוע לאלו שרצו בטובתי, שהדריכו אותי ללכת בדרך החיים הברוכים.

[משלי א 8; ד 1; ה 1, 7]

להטות אזן: להקשיב, להאזין, לשמוע בקול.

14. כִּמְעֵט הֵיִיתִי בְּכָל יָעַ, בְּתוֹךְ קֹהֵל וְעֵדָה.

אילו לא הייתי חוזר בתשובה ברגע האחרון,¹³ הייתי הורס את העדות שלי בקרב שכניי ובקרב האנשים שמכירים אותי. מלבד אובדן כוחי ורכושי, הייתי נידון למוות לעיני הקהל.

[משלי א 24-27; ו 33; לא 3; ויקר' כ 10; דבר' כב 22; יחז' טז 40]

כמעט: בקירוב, בקרוב, עוד מעט, בסמוך, חסר רק קצת.

קהל: (בהקשרנו) ציבור, קהילה, עדה, קבוצה; כינוס, אספה; המון, אספסוף.

עדה: קהל, קהילה, קבוצה, ציבור.

13 קאסוטו (1959). **משלי**. תל-אביב: יבנה. עמ' 19.

לשבוע: לאכול די הצורך; (בהשאלה, בהקשרנו) לקבל בשפע, לקבל די והותר.

זר: לא מוכר, לא שייך, שונה, נוכרי.

עצְבִי: הרכוש שאספת בְּזַעַת אֶפְיָךְ וביגיעה רבה (ב"עצב").

נוכרי: זר, אחר, זולת; גר, בן עם זר, בן ארץ אחרת.

11. וְנִהְמַתְּ בְּאַחֲרֵיתֶךָ,
בְּכָלוֹת בְּשָׂרְךָ וּשְׂאֵרְךָ.

לבסוף תתחרט (תזעק ותזעף), אך לא לפני שגופך ייחלש וייהרס ולא תהיה ראוי לעשיית דבר מועיל כלשהו.

[משלי ג 8; ד 22; יחז' כד 23; ישעי' ה 30; קור"א ו 18]

נוהם: הומה, פולט קול עמום, רוטן מתוך רוגז, נאנק.

בְּאַחֲרֵיתֶךָ: בסוף דרכך.

בְּכָלוֹת: כאשר יכלה, כאשר ייהרס.

שְׂאֵרְךָ: שארית, יתר, מה שנשאר. כאן זו מילה נרדפת ל"בשרך".

למה לא הקשבתי?!

12. וְאֶמְרָתִי: אֵיךְ שָׁנְאַתִּי מוֹסֵר;
וְתוֹכַחַת נָאץ לְבִי.

אז תאמר: "כיצד יכולתי לזנוח את הלימוד מפי אוהבי כשהייתי צעיר? איך יכולתי ללגלג על אלו שהעירו לי וניסו להניא אותי מליפול בחטא?"

[משלי א 7, 22, 29-30; יב 1]

לשנא: לתעב, לסלוד, לחוש עוינות, להימלא איבה, להימלא שטנה, לשטום; להיות אויב.

אשתך היא ההגנה הטובה ביותר מפני האישה הנואפת

(תורת האמת של אלוהים)
היא ההגנה הטובה ביותר מפני כל תורות השקר)

18. יהי מקורך ברוך;
ושמח מאשת נעורך.

חיי הנישואים שלך (כולל יחסים המיניים עם אשתך) צריכים להישמר טהורים וקדושים כדי שיהיו מבורכים. ספקו האחד את צורכי השני. הישארו נאמנים זה לזו ואל תחפשו סיפוק במקום אחר.

מבחינה רוחנית הכוונה היא — אל תתלהב מתורה זרה, אל תשתעשע עם אמונה זרה. מצא שמחה בתורת אלוהים לבדה.

[משלי ב 17; ט 17; דבר' כ 7; כד 5; ישע' נד 6; מלא' ב 14;
שה"ש ד 12-15; קהלת ט 9; אפס' ה 21-33]

מקור: מעיין, עין, נביעה, מוצא מים; ראשית, שורש, מחצבת.

ברוך: מבורך, ששרויה בו ברכה, מקודש, מאושר.

אשת נעורים: כינוי חיבה לאישה שנשא אדם בצעירותו, בת זוג מגיל צעיר.

19. אילת אֶהָבִים וַיַּעֲלֵת חֹן,
דְּדִיהָ יָרוּךְ בְּכָל עֵת;
בְּאֵהֶבְתָּהּ תִּשְׁגָּה תְּמִיד.

אהבתך הראשונה,¹⁴ אשתך היפה ומלאת החן, צריכה להיות היחידה שתעורר בך תשוקה ואהבה, ולהיות המקור היחיד לסיפוקך. עליך להיות עסוק ושקוע תמיד באשתך בלבד. באותה מידה תורת אלוהים צריכה להיות המקור הבלעדי לכל הסיפוק הרוחני שלך.

14 קאסוטו (1959). משלי. תל-אביב: יבנה. עמ' 20.

למה שלא תלמד להגיד "תודה"
על מה שיש לך בבית? (20'09-15)

15. שְׁתֵּה מִיַּם מְבוֹרָךְ;
וְנִזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרְךָ.

שתה מים מהבאר שלך — הכוונה היא לאשתך. התענג בנעימות האהבה עם אשת נעוריך. רק עימה רענן את אהבתכם תמיד.

ובמובן הרוחני — היצמד כל העת לתורת האמת של ה'. ראה את אזהרתו של אלוהים לבל תסור מתורתו בספר דברים פרק כח.

[משלי ט 17-18; ישע' נא 1; ירמ' ב 13; שה"ש ד 9-12]

בור: חפירה או חציבה בסלע לכינוס מי הגשמים.

באר: בור מים, בור עמוק, בור שתחתיתו מים.

מאגר מים; מעיין, מקור מים, מקור; גב.

16. יִפְרְצוּ מַעֲיֵנֶיךָ חוּצָה;
בְּרַחְבוֹת פְּלִגֵי מַיִם?
17. יִהְיוּ לָךְ לְבַדָּה; וְאַיִן לְזָרִים אֶתְךָ.

האם תרצה שמי המעינות שלך יפרצו ברחובות? האם תרצה שמי בארך ישטפו את הרחובות?

כפי שלא היית רוצה שמי הבאר שלך יתבזבזו ויישפכו לחינם ברחובות העיר, כך טובה של אשתך (מבחינה מינית) שמור לך בלבד ואין לאחרים כל חלק בה.

[משלי ה 18; ט 17]

לפוצ: להתפזר לכל עבר, להתפשט, להיות מופץ.

מעיין: נביעה, עין, באר, מקור מים, קילוח מים מהאדמה, מוצא מי תהום.

פלגי מים: יובלים, נחלים קטנים.

זר: לא מוכר, לא שייך, שונה, נוכרי.

[משלי ז 18; בראי מט 21; שמ"א כד 3; יחד' כג 3; שה"ש א 13; ב 9; ד 1-7; ז 8-7]

אֵילַת אֶהְבִּים: כינוי חיבה לאישה אהובה.

יַעֲלַת חַן: אישה יפה.

דד: חזה, שד, חלק עליון בגוף האישה.

להרות: להשקות מים, להפיג את הצימאון; (בהשאלה) להעניק בשפע, להשביע, לספק די הצורך.

לשגות: (בהקשרנו) להגות, להיות מוקסם, להתרגש מתוך אהבה, להתמסר, להתפתות.

מעגלתי: דרכיו, דרך התנהגותו, אורח חייו.
מפלים: שוקל ובוחן היטב. **או:** מיישר.

22. עוֹוֹנְתִּיּוֹ לִפְדָּנוּ אֶת הַרְשָׁע;
וּבְחַבְלֵי חַטָּאתוֹ יִתְמָךְ.

הרשע ייפול במלכודת שחטאיו גרמו. מלכודת זו תפגע בו ותגביל את חייו כמו חבלים הקשורים סביבו.

[משלי א 31; יא 5; במד' לב 23; דבר' ז 25; יב 30; ישע' ג 11; תהל' ז 16; ט 4-7, 16; מ 13; קהלת ז 26; אסתר ה 9-14; ז 10-1; גלט' ו 8-7]

עוון: חטא, פשע, עברה, חמס, עוול, רשע.

ללכוד: לתפוס, לשבות, לקחת בשבי, לתפוס במלכודת.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

חבל: כבל, חוט עבה, מיתר, פתיל עבה.

חטאת: חטא, פשע, עברה על מצוות ה', מעשה נבלה, דבר אסור, עוון, הפרת חוק, אשמה.

יתמך: יאחז בחוזקה.

20. וְלָמָּה תִשְׁעָה, בְּנִי, בְּזָרָה;
וּתְחַבֵּק חֵק נְכָרָה?

מדוע שתיתן לאישה זרה לרגש אותך ולכבוש את ליבך? מדוע שתנוח בזרועות זרה במקום בזרועותיה של אשת נעוריך?

[משלי ב 16; ה 3; ו 24; ז 5; כג 27; דבר' כח 54; איוב לא 10-1]

לשגות: (בהקשרנו) להגות, להיות מוקסם, להתרגש מתוך אהבה, להתמסר, להתפתות.

זרה: שאינה אשתך החוקית.

חיק: חוץ, הרווח שבין החזה ובין זרועות הידיים כשהן מחבקות דבר מה.

נוכרייה: זרה, שאינה אשתך.

23. הוּא יָמוּת בְּאֵין מוֹסָר;
וּבְרַב אֲוֵלָתוֹ יִשְׁעָה.

הרשע עתיד למות מכיוון שדחה את דברי התוכחה, האזהרה ואת התיקונים הנדרשים לחייו. ברוב טיפשותו (דחיית מוסר אלוהים והדרכה נכונה) הוא יתעה ויאבד — יאבד את דרך החיים. כל אדם סופו שימות, אך מותו של הרשע מציין את השלב שבו נפשו נלקחת לשאול ומשם לדיראון עולם — זהו מוות נצחי איום ונורא.

לעומתו נפש הצדיק נלקחת לנוכחות אלוהים, ושלב זה נקרא גם הוא "חיים".

■ מכאן שהצדיק חי לנצח.

[הושע ד 6; איוב ד 21; לד 21-27; לו 12; דני' יב 2; התג' כ 11-15; ב 18, 29-32; ה 5; ז 27-21; י 21]

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

איולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

לשגות: (בהקשרנו) להגות, להיות מוקסם, להתרגש מתוך אהבה, להתמסר, להתפתות.

21. כִּי נִכַח עֵינַי יְהוָה דְרָכַי אִישׁ;
וְכָל מַעֲגַלְתִּיּוֹ מִפְּלִס.

אל תטעה, לא תצא מזה נקי. כל דרכיו של האדם גלויות לפני עיני של אלוהים. ה' שוקל ובוחן את דרכי האדם ומשלם לו כגמולו.

[משלי טו 3; ישע' מ 12; ירמ' יא 20; יב 3; טז 17; יז 10, 16; לב 19; הושע ז 2; תהל' יא 4-5; כו 2-3; קלט 23-24; איוב ז 18; לא 4; לד 21; דהי"ב טז 9; עבר' ד 13]

נוכח: נגד, מול, לעומת, אל מול, כנגד, לפני, בנוכחות.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

אזהרה מפני ערבות להלוואה בעלת סיכון גבוה

1. בְּנֵי אִם עֲרִבְתָּ לְרַעְיָהּ; תִּקְעֶתָּ לְזֶר פְּפִיָּהּ.

אם נתת הבטחה והתחייבות לחובו של אדם אחר, דע לך שכעת אתה מחויב לחובו של רעך, כך שלמעשה רכושך משועבד לזר עד שהחוב יוחזר. התנ"ך מעודד עזרה הדדית — עדיף לתת מאשר להלוות, אך במקרה הנדון הכוונה לחוב בעל ריבית גבוהה או הלוואה בעלת סיכון גבוה ומיותר. [משלי יא 15; יז 18; כ 16; כב 26-27; כז 13; ברא' מד 32; שמות כב 25; ויק' כה 35-38; כח 8; דבר' טו 1-15; יט 17; מל"ב ד 1; נחמ' ה 1-11]

ערב: אחראי, מתחייב, אחראי לפירעון חוב.

רַע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

תקיעת כף: לחיצת יד, התחייבות, הסכמה.

זר: לא מוכר, לא שייך, שונה, נוכרי.

כף: כף יד, טפח, כפה.

2. נֹקְשֶׁת בְּאִמְרֵי פִיָּהּ; גִּלְפֶּתָּ בְּאִמְרֵי פִיָּהּ.

קשרת את עצמך במוצא פיך. הכנסת את עצמך למלכודת על ידי הדיבור שלך. הסתבכת בגלל אמרי פיך, וכעת אתה מחויב לשלם את חובו של הזר, אם זה לא יוכל לפרוע את חובו.

נֹקְשֶׁת: נכשלת, נפלת, נלכדת.

אמרי פיך: דבריך, המילים שיוצאות מפיך.

להילכד: ליפול בפח, להיכשל, להיתפס; להיכנס למצב ללא מוצא, להגיע למבוי סתום.

3. עֲשֵׂה זֹאת אִפּוֹא בְּנֵי וְהִנְצֵל, פִּי בְּאֵת בְּכַף רַעְיָהּ;
לֶךְ הַתְּרַפֵּס וְרֵהַב רַעְיָהּ.

אם כבר ערבת עבור רעך והחוב אינו משולם בזמן על ידו, עשה את הדברים הבאים במטרה להשתחרר מן ה"מלכודת" (הערבות לחוב) כמה שיותר מהר: הזכר לרעך באופן קבוע ומתמשך להחזיר את חובו. גש לרעך (חברך) והפצר בהם בכל לשון של בקשה ובענוה לעזור לך לצאת ממלכודת העירבון.

להינצל: להימלט, להיחלץ, להשתחרר, להיוושע.

בְּאֵת בְּכַף רַעְיָהּ: התחייבת לו בלחיצת יד ולכן הוא יכול לעשות בך כרצונו.

להתרפס: להתחנף, להתחנן, למחול על כבודו; להשפיל עצמו, לשים עצמו למרמס, להיות כנוע, להתבזות.

וְרֵהַב רַעְיָהּ: העתר, הפצר ברעך שיבואו לעזרתך.

4. אֵל תִּיתֵן שִׁנְה לְעֵינֶיךָ;
וּתְנַנְמָה לְעַפְעָפֶיךָ.

אל תדחה זאת אפילו לא לרגע אחד, אלא התמד לעודד את רעך לפעול למען השלמת החזר החוב. [תהי' קלב 4]

תנומה: שינה קלה, נמנום, שינה חטופה, תרדמה קלה.

עפעף: כיסוי העין, תריס המכסה את העין.

5. הַנְּצֵל כַּצְּבִי מִיָּד;

אל תוותר עד שתשתחרר מעול החוב, כמו צבי וציפור הנמלטים מיד הצייד או ממלכודת ברגע שמתאפשר להם.

התמד לנסות להשתחרר מהמחויבות הזאת עד שתצליח.

[שמ"ב ב 18; ישע' יג 14; תהי' צא 3; קכד]

יקוש: צייד, אדם הפורש רשת או מוקש כדי לצוד ציד.

5. וּכְצִפּוֹר מִיָּד יְקוּשׁ.

6. לך אל נמלה עצל;
ראה דרכיה וחכם.

9. עד מתי עצל תשכב;
מתי תקום משנתך?

עצל, האם לא תלמד מדוגמת הנמלה? עד מתי תבזבז את חיך בשינה? מתי תקום משנתך? התעורר כעת כדי שתוכל ללכת לעבוד.

[משלי יט 15; כד 33-34; כו 14; תסל"ב ג 6-12]

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל; עייף, נרפה, מרושל.

עצלן, למד מהנמלה! בחן את אופן עבודתה והתנהגותה ולמד ממנה לקח. אם תעשה כך, תחכים. [משלי ו 9; י 4, 26; יב 24; יג 4; טו 19; יט 15; כ 4; כא 25; כב 13; כד 30; כו 13-16; ל 25; שפטי יח 9; איוב לה 11; קהלת י 18]

נמלה: חרק, רמש, חרק קטן, חרק חרוץ; (בהשאלה) עובד בלתי נלאה, פועל שקדן.

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל; עייף, נרפה, מרושל.

10. מעט שנות, מעט תנומות;
מעט חבק ידים לשכב;

אם תמשיך לישון מעט יותר, עוד כמה תנומות קלות, או תמשיך בחוסר מעש... (המשך בפסוק הבא)

[משלי כד 33-34; כג 21; קהלת ד 5]

תנומה: שינה קלה, נמנום, שינה חטופה, תרדמה קלה.
חבק ידים: עצלות, בטלה, ישיבה בטלה.

7. אשר אין לה קצין, שטר ומשיל.

לנמלה אין מנהל הרודה בה ואומר לה מתי לעבוד, אין אחראי האומר לה איך לעבוד, ואין מעליה רשות שלטונית שדורשת ממנה לעבוד. הנמלה עובדת ופועלת מתוך דחף ומניע פנימי, באופן עצמאי, מתוך אחריות אישית. [משלי ל 27]

קצין: (בלשון המקרא) שר, מנהיג.

שוטר: (בלשון המקרא) עובד ציבור הממונה על הסדר.

מושל: שליט, שר, ממונה, נגיד, נציג השלטון, פחה.

11. ובא כמהלך ראשך;
וימחסרך כאיש מגן.

... (המשך מהפסוק הקודם) כי אז העוני יבוא עליך פתאום, כמו שווד דרכים המתנפל על העוברים בדרך. המחסור יהיה חלק מחיך וקרוב אליך כאילו היה שומר הראש שלך.

המעלה של הנמלה אינה בעובדה שהיא מעסיקה את עצמה, כי אם בעובדה שהיא מביטה קדימה כדי לספק מחסור לעתיד לבוא. את המעלה הזאת ראוי לאמץ, ולשם כך צריכה להיות נכונות לחריצות ולמאמץ.

[משלי י 4, 26; יב 24; יג 4; טו 15; כ 4, 13; כד 34; כו 14-16]

כמהלך: כאורח הבא פתאום. **אנ:** כשווד דרכים המתנפל על העוברים בדרך.

ראשך (= רישך): עוניך, דלותך.

מחסור: חוסר, קוצר, גרעון, היעדר, צורך; עוני, דלות, ריש, אביונות, מסכנות.

כאיש מגן: כשומר ראש (שמ"א ז 7); **יש המפרשים:** איש חמוש בנשק שלא תוכל להימלט ממנו.

8. תכין בקיץ לחמה; אגרה בקציר מאכלה.

הנמלה אוגרת את מזונה לחורף בעונות האביב והקיץ, כאשר המזון נמצא בשפע. כתוצאה מעבודתה המאומצת יש לה די אספקה לשרוד חודשים רבים בתקופת החורף, כשהמזון בחוץ אוזל וקשה יותר להשיגו. [משלי י 4-5; ל 24-25]

לחם: (בהקשרנו) מזון, מאכל.

לאגור: לצבור, לאסוף, לאחסן, לכנס.

קציר: איסוף תבואה, חיתוך ואיסוף שיבולים, קטיף, לקיטה; תבואה קצורה, קמה.

12. אָדָם בְּלִיעֵל, אִישׁ אָוֹן;
הוֹלֵךְ עֵקֶשׁוֹת פֶּה.

איש שפל, מושחת, רשע ונוכל מפלס את דרכיו באמצעות דברי שקר ובלע.

[משלי ד 24; י 32; טז 27; יט 28. בליעל: שפטי' יט 22; שמ"א ב 12; כה 25; ל 22; איוב לד 8]

בליעל: זדון, רָשָׁע, אכזריות, און, רוע לב, רעה, רשעות, שטניות, נבלה.
אָוֹן: רָשָׁע, מרמה, עוול.

עיקשות: עיוות במובן מוסרי, מרמה, הפכפכות, צביעות, תחמנות, נכלוליות.

13. קֹרֵץ בְּעֵינָיו מִלֵּל בְּרָגְלוֹ;
מְרָה בְּאֶצְבָּעֵתָיו.

אותו אדם שפל מביע בשפת גופו את ההפך ממה שפיו אומר. הוא קורץ בעינו, מניע את רגלו לאות סימן כלשהו, ומצביע באצבעותיו כדי לסמן לשותפיו המושחתים שמה שפיו אמר אינו מה שהוא באמת מתכוון לבצע. קריצה בעין משמעה שאינו מתכוון למה שהוא אומר, והוא מסמן בידו כמצדין שהוא בורח מאחריות ולא יהסס להאשים אחרים במעשיו הנפשעים.

[משלי י 10; טז 30; תהל' לה 19]

קורץ: ממצמץ, מעפעף; מסמן בעזרת העין, רומז בתנועת העין; מסמן שמדובר בבדיחה.

מִלֵּל בְּרָגְלוֹ: נע לכאן ולכאן, זז מצד לצד.
מְרָה בְּאֶצְבָּעֵתָיו: מסמן באצבעותיו.

14. תִּהְפְּכֹת בְּלִבּוֹ, חָרָשׁ רָע בְּכָל עֵת;
(מדנים) מְדִינִים יִשְׁלַח.

איש שכזה אינו יציב ואינו אוחד באמת. ליבו מלא שקרים והוא תמיד מתכנן מזימות חדשות. ליבו עוסק תמיד בפשע הבא.

"מְדִינִים יִשְׁלַח." — כשאיש כזה נמצא בחברה הוא תמיד יגרום לזויכוחים, לפירוד ולמריבות בקרב הסובבים אותו.

[משלי ב 12; ג 29; יד 22; טו 18; טז 28; יז 14; יח 19; כא 9; כב 10; כג 29; כד 8; כה 24; כו 21; כז 15; כח 25; כט 22; ירמ' טו 10; מיכה ב 1; זכר' ח 17; תהל' קמ 2]

תִּהְפְּכֹת: סילוף, הפכפכות, סכסכות, תעתועים, מרמה.

חָרָשׁ רָע: זומם רעה.

(מדנים) **מְדִינִים יִשְׁלַח:** מחרחר ריב בין ידידים, מעורר ריבים, מסכסך.

15. עַל כֵּן פִּתְאֵם יָבֹא אֵידוֹ;
פִּתְעָה יִשְׁבֵּר וְאִין מְרַפָּא.

כתוצאה ממחשבותיו וממעשיו הנפשעים של איש הבליעל, אסונו יבוא לפתע. חייו יישברו בן רגע והוא לא ימצא מפלט מהעונש ומהרעה שיבואו עליו. האיש הרשע יגלה, אך מאוחר מדי, שאת מה שזרע הוא גם יקצור.

[משלי א 26; ו 15; ז 22; ח 1; ישע' ל 13-14; ירמ' יט 11; תהל' נה 16; איוב ה 3; לד 20; דה"ב לו 16; גלט' ו 7-8; תסל"א ה 3]

פִּתְאֵם: לפתע, בהפתעה, באופן בלתי צפוי; מיד, בבת אחת, מהר.
אֵידוֹ: צרה, אסון, שבר.

פִּתְעָה: באופן פתאומי, לא צפוי, במפתיע; באופן מיידי, בבת אחת, במהירות.

שבעה דברים שאלוהים מתעב (פס' 16-19)

16. שֵׁשׁ הִנֵּה שְׁנָא יְהוָה;
וְשִׁבְעַת (תועבות) תוֹעֵבֹת נִפְשׁוּ.

אלוהים שונא את שש התכונות הבאות הקיימות בבני האדם, ואת כל השבע הוא מתעב (המשך בפסוק הבא).

[משלי ל 15-16, 18-19, 21-31;
עמוס א 3, 6, 9, 11, 13; ב 1, 3, 6;
איוב ה 19]

שְׁנָא (= שונא): מתעב, סולד, עוין, חש איבה, שונטם; אויב.

תועבה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

17. עֵינַיִם רְמוּת, לְשׁוֹן שְׁקָר; וְיָדַיִם שֶׁפְּכוֹת דָּם נָקִי.

- א. "עֵינַיִם רְמוּת" — אדם גאה החושב את עצמו לשווה יותר משכנו והוא משפיל את שכנו.
ב. "לְשׁוֹן שְׁקָר" — שקרן המשקר כאמצעי להשיג את רצונו בחיים.
ג. "יָדַיִם שֶׁפְּכוֹת דָּם נָקִי" — אדם הרוצח חפים מפשע.

[משלי א 11; יב 22; ז 7; כא 4; כח 17; ל 13; דבר' יט 10; ישע' א 15; ב 11-12; ה 15; תהל' יח 28; לא 19; קא 5; קכ 2-3]

עֵינַיִם רְמוּת: גאווה, יהירות.

דָּם נָקִי: דמו של אדם חף מפשע.

18. לֵב חֲרָשׁ מְחַשְׁבוֹת אָוֶן; רַגְלָיִם מְמַהְרֹת לְרוּץ לְרָעָה.

ד. "לֵב חֲרָשׁ מְחַשְׁבוֹת אָוֶן" — אדם המבלה את זמנו בתכנון של פשעים ומעשים רעים.

ה. "רַגְלָיִם מְמַהְרֹת לְרוּץ לְרָעָה" — אדם המזדרז להצטרף למעשי רשע.

[משלי א 31; ג 29; ד 2; ברא' ו 5; מל"ב ה 20-27; ישע' נט 7; ירמ' יח 18; תהל' לו 4; איוב טו 31; מרק' יד 1, 43-46; רומ' ג 15]

שִׁים לֵב: המידע הבא יכול להציל את חייך!

אזהרה מפני זנות וניאוף (בהשאלה — ניאוף רוחני)

21. קִשְׁרָם עַל לִבָּהּ תְּמִיד; עֲנָדָם עַל גְּרָגְרָתָהּ.

שמור את הנחיות הור"ך עמוק בליבך כשומר על אוצר יקר. פעל על פי הנחיות הור"ך בנאמנות, כדי שאופי"ך יהיה טוב ונעים כמו תכשיט על צוואר.

[משלי ג 3; ז 3; דבר' ו 8; שה"ש ח 6; איוב לא 36]

לקשור: להצמיד, לכרוך, לאגד, לחזק, לחבר.

תמיד: בכל עת, בכל זמן, כל הזמן, בקביעות, ללא הפסק, ברצף.

לענוד: ללבוש, לענוב, לשים תכשיט, לכרוך, לקשור סביב לצוואר, לשים עדי.

גרגרת: צוואר.

20. נִצֹּה, בְּנִי, מִצְנוֹת אֲבִיךָ; וְאַל תִּטַּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ.

בני, שן ושומר היטב את ההוראות והלקחים שלימדתי אותך מילדות, ואל תזנח או תנטוש את מה שאימך לימדה אותך מינקות.

[משלי א 18; ג 1-3; איוב טו 31; אפס' ו 1]

לנצור: לשמור, להחזיק ב-, להיצמד, להקפיד.

מצווה: (בהקשרנו) הוראה, הנחיה, ציווי, צו; לקח.

לנטוש: לעזוב, לזנוח, לשכוח; לחדול, להפסיק, להסתלק מ-, לוותר על.

תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

22. בְּהִתְהַלֵּכְךָ תִּנְחָה אֶתְךָ,
בְּשִׂכְבְּךָ תִּשְׁמַר עָלֶיךָ;
וְהַקִּיצוֹת הֵיא תִּשְׁיַחֲךָ.

התורה שלמדת מאבִּיך ושמעת מאימך תנהל אותך באהבה, כמו אם המדריכה את ילדה. אם תציית למצוותיה תשכיל ותדע איך להתנהג בכל מקרה ומקרה, תיהנה מהגנה בעת שנתך, ובשעות ערנותך מילות החוכמה ידברו אל ליבך וינחו אותך בדרך הנכונה. [משלי ג 23-24; ד 6, 9, 11; דבר' ו 6-9; יא 18-20; יהושע א 8; תהל' קסה 5]

להנחות: להוביל, להנהיג, להדריך, לנהל, להורות, להתוות קו פעולה, לכוון, ליעץ, לנווט, לשמש כמנחה.

לשמור: להגן, לדאוג לביטחון, לגונן, לנצור, לשים עין, להשגיח.

להקִיץ: להתעורר, לקום מהשינה, לחדול לישון.

תְּשִׁיחֶךָ: תדבר עימך, תשוחח איתך.

23. כִּי נָרַמְצָנָה וְתוֹרָה אֹרֶךְ;
וְדַרְךָ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוֹסֵר.

ראה מדוע ההנחיות של הורֵיך חשובות לך:

א. מצוות אלוהים הן כאור המאיר את דרכך כך שתלך בדרך הנכונה.

ב. לימוד דבר אלוהים מחדד ומזקק את מחשבתך והבנתך, ומעניק לך תבונה למען תבחר בדרך נכונה בחיים.

ג. המשמעת והמוסר שדבר אלוהים מעניק לך, שומרים עליך שלא תסור מן הדרך הנכונה אלא תתמיד בדרך מבורכת.

[משלי ג 22; ד 22; י 17; תהל' יט 9; קיט 105; כיפא"ב א 19]

נר: אור, מאור; אמצעי תאורה, מנורה; גליל חֶלֶב בעל פתילה.

מצווה: צו אלוהי, כל אחד מחוקי התורה; ציווי, הוראה, הנחיה; חוק, תקנה, כלל; מנהג, מסורת.

תוכחות מוסר: הטפת מוסר, משמעת, תיקון המידות; נזיפה, גינוי, גערה.

24. לְשִׁמְרֶךָ מֵאִשֶׁת רָעָה;
מִחֻלָּת לְשׁוֹן נְכָרֶיךָ.

בני, מטרת המצוות והתורה שאבִיך ואימך מקנים לך היא לשמור עליך כדי שתשכיל לדעת את האמת, הצדק והקדושה, וכך תזהה את המלכודת בדברי הפיתוי של אישה רעה וזרה. — במובן הרוחני תורת אלוהים נועדה ללמדך אמת, וזאת כדי לשמור עליך מפני המלכודת של תורות זרות. רק ידיעת האמת מאפשרת זיהוי שקר.

[משלי ב 16; ה 3; ז 5, 21; ברא' לט 8]

לשמור: להגן, להבטיח, לדאוג לביטחון, לגונן, לסוכך, להשגיח.

אִשֶׁת רָעָה: אישה רעה.

להחליק לשון: לדבר חלקלקות, לשבות את הלב בדברי חנופה.

נוכרייה: זרה, שאינה אשתך.

25. אֵל תִּחְמַד יָפִיָּה בְּלִבְבְּךָ;
וְאַל תִּקְחָךָ בְּעַפְעָפֶיךָ.

בני, אל תתפתה ללכת אחריה או לשמוע לדבר פיתוי בגלל יופייה. אל תתפתה בגלל עיניה הקורצות והרומזות ובשל מבטיה המקסימים. אל תניח לה לשבות אותך במבטיה. [שמות כ 17; דבר' ה 21; מל"ב ט 30; ירמ' ד 30; יחז' כג 40; מתי ה 28; יעקב א 14-15]

לחמוד: לחשוק, לחפץ, להשתוקק, להתאוות, לרצות להשיג, לרצות שיהיה שלך.

עפעף: כיסוי העין, תריס המכסה את העין.

לעפעף: להניד עפעף, למצמץ בעיניים, לקרוץ, לאותת.

זנות מזיקה —
ניאוף הוא התאבדות

26. כִּי בְעַד אִשָּׁה זֹנָה עַד כָּפַר לָחֶם;
וְאִשֶׁת אִישׁ נָפֵשׁ יִקְרָה תְּצוּדָה.

מי שנופל ברשתה של זונה ידע לו כי הוא עלול להתרושש ולהגיע עד מחסור בפת לחם. — אך ניאוף עם אישה נשואה עולה בחיים.

לכן, בני, אל תחשוב שאתה חכם וחזק יותר מאחרים. היצמד לדבר התורה ולמצוות שלימדוך הורֵיך. [משלי ה 9-10; ז 22-23; כג 28; כט 3; ברא' לט 14; שמ"א ב 36; יחז' יג 18; לוקס טו 30]

זונה: פרוצה, יצאנית, נפקנית, מופקרת, סוטה, קדשה, מחוללת.

עד כפר לחם: עד שיישאר לו רק כיכר לחם; ציון לעוני.

אִשֶׁת אִישׁ: אישה נשואה.

נפש: נשמה, רוח חיים, קיום; בן אדם, ברייה.

לצוד: ללכוד, לתפוס, לשבות; לחפש, לרדוף.

27. הֲיִחַתָּה אִישׁ אֵשׁ בְּחִיקוֹ;
וּבְגִדָיו לֹא תִשְׂרָפְנָה?

האם ייתכן שאדם יחזיק גחלים בוערות בבגדו או בחיקו, ובגדיו לא יישרפו או גופו לא ייכווה? (המשך בפסוק הבא) [ישע' ל 14]

חותה: גורף, אוסף ומעביר גחלים.

חיק: חוץ, הרווח שבין החזה ובין זרועות הידיים כשהן מחבקות דבר מה.

28. אם יהלך איש על הגחלים; ורגליו לא תפנינה?

האם ייתכן שאדם יחף ילך על גחלים ורגליו לא ייכוזו? (המשך בפסוק הבא)

גחל: גחלת, פחם בוער, רמץ דולק.
להיכוות: להיצרב, להיחרך, לקבל כווייה.

29. בן הבא אל אשת רעהו: לא ינקה כל הנגע בה.

(המשך מהפסוק הקודם) ... כך עליך לדעת, בני, שמי שנואף (שוכב) עם אשת איש, גם אם יסתיר את מעשהו, יידע לו שלא ייצא ללא נזק! (ראה את חטא דוד המלך עם בת שבע — הוא שילם עליו בחייהם של ארבעה מבניו.)

ומבחינה רוחנית, מי שינטוש את תורת אלוהים ויאמץ את תורות השקר, יידע לו שתוצאת מעשיו תעלה לו במחיר אישי גבוה.

[שמ"ב י"א-י"ב; ירמ' ה' 8; טז 5; י"ז 5; י"ט 9; כח 20]

אשת רעהו: אישה נשואה.
לא ינקה: לא יתחמק מעונש; יענש, ינזק.

על גניבה תשלם קנס — אך שום פיצוי לא יכסה על ניאוף (פס' 30-35)

30. לא יבוזו לגנב כי יגנב, למלא נפשו כי ירעב.

בני, העני שגנב (פרי או לחם) רק כדי לשבור את רעבונו וכדי להציל את נפשו מלגווע, אינו ראוי לבוז או ללעג.

[משלי כח 21; ל 9]

בוז: זלזול, גידוף, לעג, לגלוג, קלס, גיחוך, השפלה, ביזוי, ביזיון, חרפה.
למלא נפשו: להשקיט את רעבונו.
לרעוב: לסבול בשל חוסר מזון, להשתוקק לאוכל, להתאוות למזון.

31. ונמצא ישלם שבעתים: את כל הון ביתו יתן.

ואף על פי כן גנב שנתפס יישפט, וייתכן שיידרש לשלם הרבה מעבר לערך הגנבה. ייתכן אף שהוא יקנס בכל הונו.

[שמות כא 37; כב 1-3]

שבעתים: שבע פעמים, כפול שבע, פי שבעה; פי כמה וכמה.
הון: רכוש, רוחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, כספים.

32. נאף אשה חסר לב; משחית נפשו הוא יעשנה.

על אחת כמה וכמה מי שנואף עושה דבר המנוגד לשכל הישר. הנואף מתעלם מהסכנה הרבה הכרוכה במעשהו. רק אדם שמוכן להרוס את נפשו ואת חייו יעשה מעשה שכזה.

[משלי ה' 14; ז' 22-23; ט' 4, 16; י' 13, 21; י"א 12; י"ב 11; טו 21; י"ז 18; כד 30; שמות כ 14; דבר' כב 22]

נואף: בוגד, מקיים יחסי מין מחוץ למסגרת הנישואים, לא נאמן, זנאי, עוסק בניאוף; עוגב, חמדן.

חסר לב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.
משחית: הורס, מזיק, מקלקל, מחריב.

נפש: נשמה, רוח חיים; קיום; פנימיות. כאן נפשו = עצמו.

33. נגע וקלון ימצא; וחרפתו לא תמחה.

על הנואף לדעת שיש תוצאות חמורות למעשהו — מחלה, ביזיונות והשפלה. הבושה ואות הקלון לא יסורו עם הזמן ולא יימחו בתשלום כופר. זהו אות קלון שיישאר לתמיד.

[משלי ה' 9-14]

נגע: (בהקשרנו) מחלה, חולי, פגע; צרה, מצוקה, מכאוב, פורענות.

קלון: כתם, בושה, כלימה, ביזיון, חרפה, חוסר כבוד, עלבון, גנות.

חרפה: בושה, כלימה, ביזיון, גנאי, קלס, קלון, משל ושנינה, זלזול, דיראון, בושת פנים.

לא תמחה: לא תימחק, לא תישכת, לא תיעלם.

35. לֹא יִשָּׂא פְּנֵי כָּל כֹּפֵר;
וְלֹא יֵאָבֶה כִּי תִרְבֶּה שְׂחָד.¹⁶

כעסו של בעל נבגד לא ידערך גם אם הנואף ישלם לו כסף רב או ישלח אליו משדלים עם מתנות. קנאתו וזעמו של בעל נבגד אינם מוחלים תמורת שום תשלום.

[שמות כג 8; שה"ש ח 7; איוב לא 9-11]

לשאת פנים: להפלות לטובה.

כופר: פדיון, גאולה, פדות, תחליף, תמורה, ערבות.

לא יאָבֶה: לא יסכים.

שוחד: שלמונים, בצע, כופר, נתינת כספים לבעל הדין, מתנת כסף, תשלום לא חוקי הבא להטות את הדין.

16 רובם המכריע של הפרשנים והתרגומים קושרים את פסוקים 30-31 עם פסוקים 32-35. קאסוטו: "העני שנגב לשבור את רעבונו, אינו ראוי לבוז, ואף על פי כן כשהוא נתפס הוא נענש ומשלם הרבה יותר מערך הגניבה, כל שכן הנפתה אחרי הנואפת, שאין לו הצדקה, ודאי שיענש קשה."

34. כִּי קִנְיָה חֲמַת גְּבֵר;
וְלֹא יִחְמֹל בְּיוֹם נִקְמָם.

כעסו של בעל נבגד לא יחלוף. בעל נבגד ישפוך את כל חמתו על הנואף וללא כל חמלה, ברגע שיעלה הדבר בידו.

[משלי יד 30; כז 4; יא 4; ברא' לד 7;

במד' ה 14; ישע' סא 2; שה"ש ח 6]

קנאה: (בהקשרנו) זעם על חוסר נאמנות של בן זוג; רוגז רב, רגש של נקמה במי שעשה רע.

חמה: כעס, זעם, קצף, חרון, זעף, רוגז; סערת נפש, התפרצות, השתוללות, "התחממות".

לחמול: לרחם, לסלוח, לחנון, לעשות חסד, לאהוד.

נקם: נקמה, תשלום, היפרעות, השבת רעה תחת רעה, עין תחת עין, התנקמות.

דוגמאות אלו מן החיים נועדו ללמדנו שניאוף רוחני נחשב לעברה חמורה במיוחד בעיני ה', וכל החוטאים בו יחושו את חרון האלוהים. — לכן, ...

"לא!" לתורות השקר

השווה את קול הפיתוי (פרק ז) עם קול החוכמה (פרק ח)

האחד קורא לך להנאה פיזית קצרה (בדרך כלל מאכזבת) שתוצאתה היא מוות — כי הרי הכניעה לחטא מובילה לדיראון עולם (דני' יב 2). הקול השני קורא לך להשקעה ולמחויבות ארוכת טווח שבסופו הדרך תוביל לחיים נצחיים (יעקב א 12).

לשמור: (בהקשרנו) לקיים, להקפיד, להיצמד.

מצווה: צו אלוהי, כל אחד מחוקי התורה; ציווי, הוראה, הנחיה; חוק, תקנה, כלל; מנהג, מסורת.

לחיות: להישאר בחיים; להתהלך באור אלוהים, להיושע.

תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

כְּאִישׁוֹן עֵינַיָךְ: (שמור שמירה מעולה...) כעל בבת עינך, כעל הדבר היקר לך ביותר.

1. בְּנִי שְׁמֹר אֶמְרֵי; וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אֶתְךָ.

3. קִשְׁרָם עַל אֲצָבְעֹתַיָּךְ; כְּתָבָם עַל לִוַּח לִבְךָ.

כדי שתזכור את מצוותי בכל רגע בחיך, שגן אותן והגה בהן כך שיהיו כל הזמן לנגד עינך, כמו קשר שעשית על האצבע כדי להזכיר לך דבר מה.

"כְּתָבָם עַל לִוַּח לִבְךָ" — אמצע את הוראותי כאילו היו המדריך היחיד לחיך בכל תחום ועניין. [משלי ג 3; 21; דבר' 4-11; ירמ' יז 1; לא 33; קור' ב ג 3]

לקשור: לחבר בחוט או בחבל, להצמיד, לכרוך.
לכתוב על לוח הלב: לזכור היטב, לחקוק בתודעה.

4. אֲמַר לְחֻכְמָה: "אֲחֹתִי אֶתְךָ"; וּמִדְּעַ לְבִינָה תִקְרָא.

אמצע אל ליבך את החוכמה ואת הבינה כאילו היו קרובות לך בקשרי דם (אח, אחות), כבשר מבשרך וכידיד נפש הקרוב לך ביותר. [רות ב 1; ג 2; שה"ש ד 9-10; 12; ה 1-2]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

מודע: קרוב משפחה, מכר.

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

בני, שמור את הדברים והלקחים שאני אומר לך. את כל הוראותי ולימודי עליך לזכור ולשמור עמוק בליבך.

[משלי ב 1; ג 1-3; ד 10; ו 20-24; תהל' קיט 11]

לשמור: להגן, להבטיח, לדאוג לביטחון, לגונן, לסוכך, לאבטח, למגן, לנצור; לשים עין, להשגיח.

אומר: אמירה, דיבור, הבעה, הגיית מילים, מבע, ביטוי, מוצא פה, סיפור, הודעה.

מצווה: צו אלוהי, כל אחד מחוקי התורה; ציווי, הוראה, הנחיה; חוק, תקנה, כלל; מנהג, מסורת.

לצפון: לטמון בחובו. הכוונה פה: להפנים.

2. שְׁמֹר מִצְוֹתַי וְחַיָּה; וּתְזַרְתִּי כְּאִישׁוֹן עֵינַיָּךְ.

הוראותי כל כך חשובות, עד כי חיך תלויים בהן. שמור עליהן כדבר היקר לך מכול, כבבת עינך — כפי שאתה שומר על אישון עינך.

[משלי ד 4; ויק' יח 5; דבר' לב 10; תהל' יז 8; זכר' ב 8]

5. לְשִׁמְרָהּ מֵאִשָּׁה זָרָה;
מִנְכַרְיָהּ אִמְרִיָּה הַחֲלִיקָה.

החוכמה והבינה הן הכלים היעילים שבעזרתם תוכל לעמוד בפני פיתוייה של אישה נואפת, שהיא נוכרייה לחייך ורוצה להכשילך. היא תנסה להפילך לתוך החטא במילותיה החלקקות, המתחנפות והמשכנעות. [משלי ב 16; ה 23-1; ו 29-20; ז 27-1; יז 14-20; כב 14; כג 27; שמות כ 14; ויק' כ 10; מל"א יא 2-1]

הערה: האזהרה מפני אישה נואפת מקבילה לאזהרה מפני תורת שקר ודרך מסולפת.

לשמור: להגן, להבטיח, לדאוג לביטחון, לגונן, לסוכך, לאבטח, למגן, לנצור, לשים עין, להשגיח.
אִשָּׁה זָרָה: שאינה אשתך החוקית.
נוכרייה: זרה, שאינה אשתך.
אִמְרִיָּה הַחֲלִיקָה: דוברת חלקקות, מושכת את הלב בדבריה הערמומיים.

המחבר מתאר את שראה בעיניו כשנתפתה אחד הצעירים
(פסוקים 6-27)

6. כִּי בַחֲלוֹן בֵּיתִי,
בְּעַד אֲשֻׁנְבֵי נִשְׁקַפְתִּי.

פעם אחת הבטתי לרחוב מבעד לחלון ביתי. הסתכלתי החוצה מבעד לתריס, כך שאוכל להתבונן מבלי שיביחינו בי.¹⁷
[שפט' ה 28; שה"ש ב 9]

אשנב: צוהר, חלון קטן, פתח בקיר; **סברה נוספת:** תריס.
להשקיף: לצפות, להביט, להסתכל, להתבונן.

7. וְאָרָא בַּפֶּתָאִים, אֲבִינָה בְּבָנִים,
נֵעַר חֲסֹר לֵב.

ראיתי גברים צעירים, תמימים וחסרי ניסיון. ביניהם היה נער אחד שהתנהגותו הוכיחה כי הוא חסר חוכמה, כלומר טיפש.
[משלי א 4; 32; ט 4, 16]

17 זר כבוד, מ', קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 37.

פתי: קל דעת, מתפתה על נקלה, חסר ניסיון.
חסר לב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

8. עֵבֶר בְּשׁוּק אֶצֶל פְּנֵה;
וְדָרָה בֵּיתָה יִצְעֵד.

הנער עבר ברחוב על יד הפינה שבה נמצא בית האישה הרעה (הזונה). הנער צעד בדרך שלפני ביתה בלי כוונה לגשת אל הנואפת, ואולי אפילו בלי ידיעה ששם היא מתגוררת.
[משלי ז 12, 27; ד 14-15; קור"א ו 18]

שוק: רחוב או כיכר בעיר שבני אדם עוסקים שם במקח ובממכר של מצרכי מזון וסחורות אחרות.
פינה: מפגש קירות, מפגש רחובות; אזור קטן.

9. בְּנִשְׁף בְּעֶרְבַיּוֹם;
בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וְאֶפְלָה;

היה זה בערוב היום לאחר שקיעת החמה, בעת שרוח קרירה נושבת ואפלה שוררת בחוץ...
[משלי ב 13; ישע' ה 11; איוב כד 15]

נשף: הכוונה לדמדומי הערב לאחר השקיעה.
אישון לילה: חשכת הלילה, אמצע הלילה, חצות הלילה.
אפלה: חושך, חשכה, כהות, עלטה, קדרות, אופל, אפלולית, אישון ליל.

10. וְהִנֵּה אִשָּׁה לִקְרָאתוֹ;
שִׁית זֹנָה וְנִצְרַת לֵב.

והנה באה לקראתו אותה אישה, לבושה כזונה וליבה מלא עורמה ומרמה. ליבה צופן מזימה, את מחשבותיה אינה מגלה וחסרת רחמים הינה.

[משלי ו 26; כג 27-28; יב 8; ברא' לח 14-15; יחז' יג 18; תהי' עג 6; טז 16; טימ"א ב 9]

שית זונה: לבושה ומקושטת כזונה.
נצרת לב: ליבה שמור, סגור, מתחפש — כלומר היא מסתירה את מזימתה בליבה.

11. הַמִּיָּה הִיא וְסוֹרֶרֶת;
בְּבֵיתָהּ לֹא יִשְׁכְּנוּ רַגְלֶיהָ.

הנואפת היא רועשת ובעלת מזג סוער, ופורקת מעליה כל עול של מוסר ונימוס. כל לילה היא אורבת במטרה להפיל גברים בפיתוייה, כך שרגליה מצויות תמיד מחוץ לביתה.

[משלי ט 13; הושע ד 16; טימ"א ה 13; טיטי ב 5]

המִיָּה: הומה, רועשת, צעקנית, קולנית, רעשנית, המונית.
סורר: עיקש, עקשן, קשה עורף, סרבן, מורד, מתקומם, ממרה; הולך בדרך רעה, מושחת.
לשכון: לגור, להתגורר, לדור, לחיות, להיות, לשהות, להימצא.

12. פַּעַם בַּחוּץ, פַּעַם בְּרַחֲבוֹת;
וְאַצֵּל כָּל פְּנֵה תְּאָרְבִּי.

הנואפת פועלת בכל מקום, לפעמים מחוץ לביתה או על פתח ביתה ובכל פינות הרחובות. שם היא אורבת לעוברים למושכם אחריה.

[משלי ז 22-33; ט 14; כג 26-28]

חוץ / חוצות: (בלשון המקרא, בהקשרנו) רחוב / רחובות.
רחוב: (בלשון המקרא) כיכר, רחבה, שוק, חוצות.
פינה: מפגש קירות, מפגש רחובות; אזור קטן.
לארוב: לשבת במארב, להמתין להתקפה, לטמון מלכודת, לחכות בפינה; לעקוב, לרגל.

המחבר ממשיך לתאר את מה שראה מתרחש בין הנואפת לצעיר

13. וְהִחֲזִיקָהּ בּוֹ וְנִשְׁקָה לוֹ;
הִעֲזָה פְּנֵיהָ וְתֹאמַר לוֹ:

הנואפת החזיקה בנער העובר ונשקה לו. ואז בחוצפה רבה, ללא כל בושה, שיקרה לו ואמרה: ... (המשך בפסוק הבא)

[משלי כא 29; ברא' לט 12; ירמ' ג 1]

העֲזָה פְּנֵיהָ: נהגה בחוצפה ובלי בושה.

14. זָבַחַי שְׁלָמִים עָלַי;
הַיּוֹם שְׁלַמְתִּי נְדָרַי.

... (המשך מהפסוק הקודם) "נדרתי להקריב קורבן שלמים, והיום שילמתי את נדרי". לפי המנהג, הבשר שנשאר לאחר הזבח צריך להיאכל עד סוף היום על ידי בעל הקורבן וקרואיו. האישה מדברת כאילו היא יראת אלוהים השומרת דת ונימוס, אך כל מטרתה היא למשוך את הנער למיטתה.¹⁸

[ברא' כח 20; ויק' ג 1; ז 11-18; 31-32; שמ"א א 21; תהל' כב 26]

לזבח: להקריב, להעלות קרבן, להעלות זבח, להעלות עולה.
נדר: הבטחה חגיגית, הבטחה בשבועה.

15. עַל כֵּן יֵצְאֵתִי לְקִרְאָתְךָ;
לְשַׁחַר פְּנֵיךָ וְאַמְצָאָהּ.

... (המשך מהפסוק הקודם) "עליי" להשלים את מצוות אכילת הזבחים, ולכן יצאתי החוצה למצוא מישהו שיוכל לחלוק עימי את ארוחת שמחתי; והנה פגשתי אותך.¹⁹

לְשַׁחַר פְּנֵיךָ: לבקשך, לחפש אותך, להזמין, לקדם את פניך.

16. מִרְבָּדִים רַבְדָּתִי עָרְשִׁי,
חֲטָבוֹת אֵטוֹן מְצָרִים.
17. נִפְתִּי מִשְׁכְּבִי מֵרָ, אֶהְלִים וְקִנְמוֹן.

כאשר נענה הנער בתמימותו להזמנתה, הנואפת עברה לעניין שאליו התכוונה מלכתחילה. היא מתארת את מיטתה: "ריפדתי את מיטתי במצעים יקרים, בדים איכותיים ממצרים צבועים באדום ומקושטים ברקמה; ועליהם זילפתי בשמים: מור, אהלים וקנמון."

ייתכן שהנער חושב שהאישה מתארת את המיטה כמקום נוח לישיבה או לשכיבה בעת הסעודה, אך לא לשם כך הנואפת מזמינה אותו לביתה.

[משלי לא 22; ברא' לז 5; שמות ל 23; ישע' יט 9; נז 7; יחז' כג 41; כז 7; עמוס א 4; שה"ש א 13; ג 14]

18 גורדון, ש"ל. (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 64.

19 Delitzsch & Keil (1993). *Commentary on the Old Testament*. Vol. 6. *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*. (Grand Rapids, MI: Eerdmans), p. 164

מרבד: (בלשון המקרא) יריעה, מצע, ערש, יריעה עבה של אריג.

ערש: מיטה, יצוע, עריסה.

חטבות: אריגים צבעוניים (מילה יחידאית).²⁰

אטון מצרים: אריג אדום ויקר ממצרים.²¹

נפתי משכבי: זילפתי על מיטתי המוצעת. הכוונה: בישמתי את מיטתי.

משכב: מיטה, יצוע, מצע, מקום שכיבה, מקום שינה.

מר, אהלים וקנמון: מיני בשמים.

21. הַטְּתוּ בָּרֵב לְקָהָה;
בְּחֶלֶק שְׂפָתֶיהָ תִּדְיָחֶנּוּ.

בדבריה הרבים הצליחה הנואפת לשכנע את הצעיר. במילותיה החלקלקות היא הדיחה אותו מהדרך הישרה, הכשילה אותו.

[משלי ה 3; 1; 24; מל"א י"א 2; תהל' יב 3]

להטות: (בהקשרנו) להסיח, להפנות, להסיט, לשנות כיוון של, להזיז הצידה, להסית; לעוות, לסלף.

לקהה: דיבורה המפתה.

חלק שפתייה: דבריה החלקלקים והכובשים את הלב.

להדיח: להסית, לפתות, להתעות, להוליך שולל, להטות מדרך הישר; להשפיע, להמריד.

18. לְכֶה נְרוּה דָדִים עַד הַבְּקָר;
נִתְעַלְסָה בְּאַהֲבִים.

לאחר שהצליחה למשוך את לב הצעיר אחריה, מגלה האישה את כוונתה האמיתית: "נתענג בתענוגי אהבה, נשתעשע, נתעלס (נשמח — אך במובן המיני) עד הבוקר". [משלי ט 17; ל 20; ברא' לט 7; שה"ש א 2; 16; ה 1, 19]

לרות: לשנות לרוויה, לשבור את הצימאון; (בהשאלה) לחוש סיפוק מלא.

דודים: תענוגי אהבה, משחקי אהבה, מעשי אהבהבים, אהבים.

להתעלס: להתענג, להשתעשע, להתמזמז, להתגפף, לתנות אהבים, לקיים יחסי מין, לשכב, לעגוב.

22. הוֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ פְּתָאם;
כְּשׁוֹר אֶל טֹבַח יְבֵא,
וּכְעֶכֶס אֶל מוֹסֵר אֲוִיל.

לאחר שנפל בפיתוי, הנער הלך אל ביתה כמו שור המובל אל בית המטבחיים בלי לדעת שהוא עתיד להישחט. הנער אינו יודע את שעתידי לקרות לו שם. הוא דומה לאוויל, לחוטא, המובל בכבלים אל המקום שבו הוא יקבל את עונשו. [ישע' נא 20; איוב יח 10]

פתאום: לפתע, בהפתעה, באופן בלתי צפוי; מייד, בבת אחת, מהר.

טבח: שחיטה, המתה, הרג, הריגה, רצח, רציחה, זביחה.

עכס: שלשלת ברזל, אזיקי רגל.

מוסר: כבלים. **או:** תוכחה, לקח, תיקון טעויות, עונש, גמול.

אוויל: שוטה, חסר דעת, נבער, כסיל; בזה מוסר, רשע.

19. כִּי אֵין הָאִישׁ בְּבִיתוֹ;
הֶלֶךְ בְּדֶרֶךְ מֶרְחֹק.

"אל לך לפחד, נער. הבעל אינו בבית. הוא יצא לדרך ארוכה". הנואפת אינה מכנה את בעלה בתואר "בעלי" או "איש", אלא בשם "איש" כדי לציין את ריחוקה ממנו, כאילו היה איש זר.²²

[משלי ו 34-35; ישע' י"ז 13]

20. צָרוֹר הַכֶּסֶף לְקַח בְּיָדוֹ;
לְיוֹם הַכֶּסֶף יָבֵא בֵּיתוֹ.

הבעל לקח עימו את צרור הכסף, זאת אומרת שהוא לא ישוב בקרוב. עסקיו יעכבוהו זמן רב. "אל תדאג, האיש עתיד לחזור רק באמצע החודש או בראש החודש הבא. אני יודעת מתי ישוב, וזה בעוד זמן רב."²³ [ברא' מב 35; דבר' יד 25; תהל' פ"א 4]

צרור הכסף: ארנק הכסף.

יום הכסף: יום שהלבנה מכוסה בו, הוא ראש החודש.

23. עַד יִפְלַח חַץ כְּבִדּוֹ,
כְּמִהָר צִפּוֹר אֶל פֶּח;
וְלֹא יָדַע כִּי בְּנִפְשׁוֹ הוּא.

כך הנער הולך אחר האישה הנואפת עד שהחץ שכיוונה אליו חודר אל קרבו ומבקע את כבדו (הכוונה היא לתוצאת מעשיו — נקמת הבעל, מחלה או עונש אחר מאלוהים). הוא דומה לציפור הממהרת אל המלכודת כשהיא מקווה ליהנות מן הזירעונים הפזורים שם, מבלי לדעת כי תילכד ותיהרג.

"ולא ידע כי בנפשו הוא" — הציפור כמו הנער אינם יודעים שאחרית מעשיהם, כלומר הכניסה למלכודת, תוביל לסבל רב.

[משלי ו 26; איוב טו 22; איכה ב 11; קהלת ט 12]

מפלח: מבקע, חותך, חודר.

20 החברה לכתבי הקודש בישראל (2019). תורה, נביאים, כתובים והברית החדשה עם ביאורים ומראי מקום. ירושלים. עמ' 781

21 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 40.

22 קאסטו (1959). משלי. תל-אביב: יבנה. עמ' 26.

23 שם. הפרשנויות חלוקות בדעה אם מדובר על אמצע החודש שבו הירח מלא, או על ראש החודש שבו הירח מכוסה כמעט כולו.

חץ: קנה מחודד, שלח, חנית, רומח, כידון, סיף, פגיון, דקר.

פח: מלכודת, מכשול, מוקש, מכמורת, בור, רשת.

בְּנַפְשׁוֹ הוּא: מִסַּכֵּן אֶת חַיָּו.

אל תאמר:

“לא ידעתי שניאוף הרסני”

חלל: מת, הרוג, נפטר; (בהשאלה) קורבן לתאוה.

להפיל: (בהקשרו) ללכוד, לתפוס במלכודת, לצוד; להכשיל.

עֲצָמִים: מספר גדול מאוד, מספר אדיר.

הרוג: חלל, מת, רצוח, קטל, מומת, נקטל; (בהשאלה) קורבן.

24. וְעַתָּה בָּנִים שָׁמְעוּ לִי;
וְהִקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי פִי.

לאור הסבריי על הסכנה הטמונה בחטאים אני מבקש מכם, בני, אנא שמעו לדבריי, הקשיבו לכל מה שאני אומר לכם. זכרו ושנו את הלקחים וההוראות שאתם שומעים מפי.

[משלי א 8-9; ה 7; ח 32]

אמר: אמירה, דיבור, הבעה, הגיית מילים, מבע, ביטוי, מוצא פה, נאום.

אמרי פי: דבריי, המילים שיוצאות מפי.

25. אֵל יֵשֶׁט אֵל דְּרָכֶיהָ לְבָדָה;
אֵל תִּתַּע בְּנִתְיֹבוֹתֶיהָ.

אל תיתן לליבך לסור לדרכי האישה הנואפת (בהשלכה גם לתורת שקר). אל תיתן למוחך להתעסק בדבריה ובפיתויה. אל תלך בדרכיה — לא הארציות ולא הרחניות.

[משלי א 15; ה 7-8; רומ' יב 1; פיל' ד 8]

ישט: יסטה, יסור מן הדרך הטובה.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

תתע (= תתעה): תלך לאיבוד בדרך.

נתיב: מסלול, דרך, שביל, משעול, אפיק, ערוץ, כביש, אורח, נתיב; כיוון.

26. פִּי רַבִּים חָלְלִים הִפִּילָה;
וְעֲצָמִים כָּל הָרָגָהּ.

אל תחשוב שאתה חזק מאחרים. הנואפת הפילה בתחבולותיה רבים וגדולים ממך — הכוונה לחללים שנפלו בתאוותם. לפיכך הימלא בענוה ושקול בכובד ראש את כל האזהרות ששמעת.

[משלי ט 18; כג 28; ישע' ה 14;

נחמ' יג 26; אפס' י 10-18]

27. דְּרָכֵי שְׂאוֹל בֵּיתָה;
יָרְדוּת אֵל חַדְרֵי מָוֶת.

דרכיה של הנואפת הן הדרך לשאול, למוות. ההולך בדרכי הנואפת ומשתתף במעשיה מידרדר אל המוות — אל השאול והאבדון.

“דְּרָכֵי שְׂאוֹל בֵּיתָה.” — מכיוון שהזונה אינה מבצעת את חטאיה רק בביתה, יוצא שהכוונה היא לדרכיה הנלוזות ולא בהכרח לבית עצמו.

[משלי ב 18; ה 5; ט 18; ברא' לז 35; שפט' טז 19;
קור"א ו 9-10; התג' כב 15]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

שְׂאוֹל: עולם המתים, עולם המוות, ארץ רפאים, תופת, גיהנום, אבדון, טמיון, בור שחת.

חדרי מות: עמקי שאול.

חשוב לזכור!

- בכתבי הקודש גם תורות שקר ודתות שקר נחשבות לניאוף (זנות רוחנית). תורות השקר פועלות באותה שיטה: הן מושכות בפיתויהן, מרמות ומפילות בפח את המתפתים להאמין להבטחותיהן.
- דתות השקר מתגאות בדתיותן החיצונית. הן עושות רושם של יראת ה', אך הן ריקות מנוכחות אלוהים וחסרות חיים וברכה.²⁴
- בספר ההתגלות בפרק יז, דת השקר העולמית נקראת “הזונה הגדולה”.
- בני, שמור את מצוות אלוהים, וכך תשמור על נפשך מנפילה במלכודת השקר.

Ironsides, H. A. (1920. Reprinted 2006). *Proverbs and Song of Solomon*. (Grand Rapids: Kregel), p. 53

החוכמה המואנשת לדמות של כרוז קוראת לבני האדם ללמוד ממנה

קריאתה של החוכמה (פסוקים 1-11)

בית נתיבות: פרשת דרכים, צומת, מקום מרכזי שיוצאות ומתפלגות ממנו דרכים שונות.
ניצב: עומד, עומד על כנו, מוצב, מונח; קיים, נמצא, מצוי, קבוע; מתנוסס, מזדקר.

3. לִיד שְׁעָרִים לְפִי קָרַת;
מְבוֹא פְתָחִים תְּרֹנָה:

החוכמה קוראת לך בפתחי הערים. החוכמה תרים את קולה ותקרא, כפי שעושים המכריזים.

[משלי ז 6-13; איוב כט 7]

קרת: קריה, עיר, מקום יישוב.
פי קרת: שער פתוח בחומה המקיפה את העיר.
מבוא פתחים: מקום שבאים בו אל פתחי השערים.
תרונה: תקרא בקול, תרים את קולה.

4. אֲלֵיכֶם, אִישִׁים, אֶקְרָא;
וְקוֹלִי אֶל בְּנֵי אָדָם.

החוכמה פונה לבני האדם באשר הם, רמי המעלה ופשוטי העם, ואומרת במפורש: "אני פה בשבילכם." [תהלי' מט 3]

אישים: אנשים גדולים וחשובים, רמי המעלה.
בני אדם: (בהקשרנו) כלל בני האדם, אנשים פשוטים שאישיותם נבלעת בתוך המון העם.

5. הִבִּינוּ, פְתָאִים, עֲרָמָה;
וּכְסִילִים הִבִּינוּ לָב.

החוכמה פונה לפתאים ואומרת להם: "אתם, אלו שאינם מודעים

חוכמת ה' קוראת לאנשים לקחת על עצמם את עול מוסרה, ומונה את מעלותיה ותועלתה עבור בני האדם. אלוהים השתמש בחוכמה בבריאת כל היקום. היא יודעת את רצונו והיא רוצה להדריך את בני האדם בדרך האמת והצדק ליראת ה', לישועה ולחיי נצח.

1. הֲלֹא חֲכָמָה תִקְרָא;
וּתְבוּנָה תִתֵּן קוֹלָהּ?

האם אין החוכמה קוראת ומזמינה את כולם אליה? האם התבונה לא זועקת כדי שתבחר בה?

[משלי א 20-21; ט 3; איוב כח 12; קור"א א 24]

הלוא: האם לא, הרי, הנה. מילה הקוראת ומעוררת להתבונן אל הדבר.
חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.
תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.
תתן קולה: קוראת בקול רם, צועקת.

2. בְּרֹאשׁ מְרֹמִים עָלִי דָרָה;
בֵּית נְתִיבוֹת נִצְבָּה.

החוכמה קוראת בראש המקומות הגבוהים (בגלוי, לא בהסתר), וכן בדרכים ובצמתים שבהם רבים העוברים ושבים.

[משלי ט 3, 14; תהלי' ט]

מרמים: מקום גבוה, רום, מרום, פסגה.
עלי דרה: (סגנון שירתי) בדרך, על פני הדרך.

נפתל: מפותל, עקלקל, פתלתל, מעוקם, עקמומי, מעוות; מסולף, בוגדני, ערמומי, תככני.

עיקש: (בלשון המקרא) הפכפך, נפתל, תחמן, נכלולי, רמאי; (ע"ח) עקשן, קשה עורף, סרבן.

9. כָּלֶם נִכְחִים לְמִבִּין;
וַיִּשְׂרִים לְמַצָּאֵי דָעַת.

"כל מילה היוצאת מפי ברורה ומובנת לאדם שיודע אמת מהי, וכל מילותיי מזהות כדברי יושר וצדק על ידי אנשים בעלי דעת — החכמים המהפשים אחריה." [משלי ב 5; ג 13; יד 6; קור"א א 18-25; יעקב א 21]

נכוחים: דברים ישירים ואמיתיים.

מבין: נבון, חכם, פיקח, בעל בינה.

ישרים: מקביל ניוודי ל"נפתל ועיקש": דברי אמת ויושר.

10. קָחוּ מוֹסְרֵי וְאַל כְּסָף;
וְדַעַת מְחַרוּץ נִבְחָר.

"העדיפו את תוכחתי על פני כסף. העדיפו את דעתי על פני זהב מזוקק." [משלי ג 8-1, 14-15; ח 19-21; תהלי' יט 10; איוב כח 12-28]

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות, עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

וְאַל כְּסָף: ולא כסף.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

חרוץ נבחר: זהב מזוקק, זהב מובחר.

11. כִּי טוֹבָה חֲכָמָה מִפְּנִינִים;
וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָּהּ.

דע לך שהחוכמה טובה יותר ומועילה יותר מכל תכשיט יפה ויקר ערך. אין דבר שתחפוץ בו שיוכל להיות נבחר יותר, מועיל יותר וחשוב יותר מהחוכמה — כי היא נושאת בחובה ישועה וחי' נצח עם אלוהים.

[משלי ג 15; ח 19-21; כ 15; לא 10; תהלי' יט 11; איוב כח 17-19; מתי ג 46-44]

כי: (בהקשרנו) אכן, בוודאי.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

פנינה: מרגלית, אבן יקרה מהים; (בהשאלה) דבר יקר, משהו מיוחד.

חפץ: פריט, כלי, עצם, גוף, דבר, דבר מה, אובייקט.

לתוצאות מעשיהם, אני מזמינה אתכם אל"י כדי שתלמדו איך לעשות החלטות ראויות המבטיחות תוצאות מבורכות."

החוכמה פונה לכסילים (טיפשים) ואומרת להם: "אתם החושבים עצמכם לחכמים יודעי כול, אני מזמינה אתכם ללמוד חוכמה למען תרכשו תבונה אמיתית." [משלי א 4, 22; ח 12; ג 35]

פתי: קל דעת, מתפתה על נקלה, חסר ניסיון.

עורמה: (בלשון המקרא) פיקחות, דעת, חוכמה.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

לב: (בהקשרנו) שכל, תבונה.

6. שְׁמַעוּ כִּי נִגִּידִים אֲדַבֵּר;
וּמִפֶּתַח שִׁפְתַי מֵיִשְׂרִים.

"הקשיבו לי, כי דברי נכוחים, חשובים וישרים. הדיבור היוצא משפתי הינו דבר ישר" [משלי כב 20; כג 16, יחז' כט 21; פיל' ד 8; יעקב א 17-18]

נגידים אדבר: נגד מלשון נכח — דברים נכוחים, ברורים.

מפתח שפתי: הדברים היוצאים משפתי, אמרי פי.

מישרים: דברי צדק ויושר.

7. כִּי אָמַת יִהְיֶה חֲכִי;
וְתוֹעֵבַת שִׁפְתַי רָשָׁע.

"אני דוברת אמת וצדק תמיד, מכיוון שרשע, שקר וחטא הם בניגוד לטבעי — הם תועבה בעיניי." [משלי ג 32; יב 22; תהלי' יט 15; לז 30]

אמת: דבר נכון ונאמן, דבר שיש לתת בו אמון.

להגות: (בהקשרנו) לבטא, להביע, לומר.

חך: גג הפה, החלק העליון בתוך הפה; (בהרחבה) פה, איבר הדיבור.

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

רשע: רשעות, עוול, רוע, אכזריות, שטניות, קשי לב; שחיתות, קלקול, עשיית רע.

8. בְּצֹדֵק כָּל אֲמָרֵי פִי;
אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ.

"כל מילה היוצאת מפי נועדה לעזור לאדם לדעת את האמת הישר. לעולם לא אומר אף לא מילה אחת שיש בה משום סטייה מן האמת או סילופה, ולעולם לא אגרום למישהו לסטות מדרך הישר." [דבר' לב 5; פיל' ב 15]

צדק: יושר, הוגנות, דרך האמת, שפיטת אמת.

אמרי פי: דברי, המילים שיוצאות מפי.

שְׁנֵאת (= **לשוא**): לתעב, לשטום, לחוש עוינות, לא לסבול, להיגעל, לסלוד, לחוש איבה, להיות אויב.
גָּאָה: גאוה, גאוותנות, שחצנות, יהירות, רברבנות, התנשאות; התפארות, התהללות.
גֹּאון: רוממות, גאוה, ארוגנטיות, יהירות, שחצנות, גאוותנות, התנשאות.
תהפכות: סילוף, הפכפכות, סכסכות, תעתועים, מרמה.

14. לִי עֵצָה וְתוֹשִׁיָּה;
 אֲנִי בִּינָה, לִי גְבוּרָה.

לחוכמה יש את היכולת לעזור באופן המבטיח עשייה מוצלחת: "אני (החוכמה) מקור נאמן לעצה ולדעה ברורה, יציבה ונכונה. מכיוון שכל הוראותי והדרכותי נכונות, ובכל תחום, הרי שממני נובעת כל גבורה. זאת אומרת שמי שנשמע לכל הוראותי הריהו בונה את חייו על בסיס איתן שלא ימוט, ויוכל לעמוד כמנצח נגד כל ניסיון ופיתוי."

[משלי א 25; ב 6-7; יח 1; יט 20; ישע' יא 2; כח 29; מ 13-14; ירמ' לב 19; איוב יב 13, 16; קהלת ז 19; ט 16; רומ' טז 27]

עצה: (בהקשרנו) מחשבה, רעיון, חוכמה, ידיעה, בינה; תוכנית, תכנון.
תושייה: עצה, חוכמה, בינה.
בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.
גבורה: תעוזה, עזות, אומץ, אבירות, חירוף נפש; חיל, כוח, עוז.

15. בִּי מְלָכִים יִמְלְכוּ;
 וְרֹזְנִים יַחְקְקוּ צֶדֶק.

"בעזרתי, החוכמה, מלכים מקיימים שלטון יציב לאורך זמן, ובעזרתי השליטים מחוקקים חוקים ראויים המבטיחים את חוזק שלטונם ויציבותו."

[משלי כט 4; מל"א ג 9; ישע' יא 2; תהל' ב 10; דנ' ב 21; דהי"ב א 10; רומ' יג 1]

מלך: שליט עליון, ראש מדינה בירושה, קיסר, מונרך, אימפרטור.
רוזן: מושל, שליט, עליון, שר.
לחוקק: לעגן בחוק, לנסח חוקים, לקבוע חוקים, לעסוק בחקיקה, לחקוק.
צדק: יושר, הוגנות, דרך האמת, נכונות, אמיתיות, מידת הדין, משפט אמת.

12. אֲנִי, חֲכָמָה, שְׁכַנְתִּי עִרְמָה;
 וְדַעַת מְזֻמּוֹת אֶמְצָא.

החוכמה והפיקחות שוכנות זו עם זו כנשמה בתוך גוף, ודרכן ניתן למצוא עצה טובה והבחנה בעת צרה.

[משלי א 4; ח 5; תהל' קכ 5 — "שְׁכַנְתִּי עִם אֱהֲלֵי קֶדֶר"²⁵; איוב כח 20]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.
עורמה: (בלשון המקרא) פיקחות, דעת, חוכמה.
דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.
מזימה: (בלשון המקרא, בהקשרנו) תוכנית, כוונה, רעיון, מחשבה.

13. יִרְאֵת יְהוָה שְׁנֵאת רָע;
 גָּאָה וְגֵאוּן וְדָרְךָ רָע,
 וּפִי תִהְפְּכֹת שְׁנֵאתִי.

"יראת ה' מתבטאת בשנאה של הרע על כל צורותיו והתרחקות מכל דבר שהוא חטא. אם אתה ירא אלוהים באמת, הרי שתשנא את השקר, הגאוה, היהירות, הסילוף והצביעות — כפי שאני (החוכמה) שונאת אותם."

החוכמה שונאת את:

- א. "גָּאָה וְגֵאוּן" — הגאוה והיהירה; דרכם של אלו החושבים שבכוחם ובזכות חוכמתם שלהם הם מסוגלים לכול; אלו הדוחים את קיומו של אלוהים ולכן אינם מקבלים את סמכותו בחייהם. בגישתם הרעה הם פוגעים בסובבים אותם.
- ב. "וְדָרְךָ רָע" — את הלך מחשבתם, פועלם ומוסריותם הטמאה והמעוותת של הרשעים.
- ג. "וּפִי תִהְפְּכֹת" — דברי שקר, סילוף, צביעות, אחד בפה אחד בלב.

[משלי ג 7; י 12-19; טז 6, 18; ברא' כב 12; שמות כ 20; שמ"א ב 3; ישע' יג 11; ירמ' מד 4; תהל' ה 5; י 2-12; איוב כח 28; תסל"א ה 22]

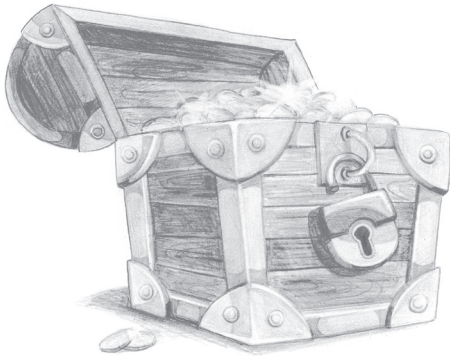
יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דבר ה' באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

25 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). **משלי**. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 46.

על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6 — "וְהָאֱמֹן בֵּיהוָה, וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה").

19. טוב פְּרִי מְהָרוּץ וּמְפֹז;
וּתְבוּאָתֵי מִכְסָף נִבְחָר.

"המאמץ את הוראותי", מובטח לו שפרי מעשיו יהיה נבחר יותר מזהב טהור ורצוי יותר מכל דבר שכסף יכול לקנות. מי שהולך בדרך ה' ועושה כרצונו הריהו דורש את מלכות אלוהים, ולכן פרי מעשיו נמדד במונחים נצחיים, בלתי מתבלים.

[משלי ג 14, 18; י 20;
תהלי' יב 7; איוב כח 15; מתי ו 33; גל'ט' ה 22-23]

פרי: יבול; (בהשאלה) תוצאה, גמול, שכר, רווח.

חרוץ: שם של אחד ממיני הזהב.

פז: זהב טהור.

תבואה: דגן; (בהשאלה) תוצרת, יבול. בפסוק הנוכחי המילה תבואה נרדפת למילה פרי.

כסף נבחר: כסף צרוף, מזוקק.

20. בְּאַרְחַ צְדָקָה אֱהִלֶךָ;
בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט.

21. לְהִנְחִיל אֱהִי יֵשׁ;
וְאֶצְרִיתֵיהֶם אֲמֵלֵא.

"אני החוכמה מתהלכת רק בצדקה, באמת, ביושר ובקדושה. מי שרוצה למצוא אותי וללכת אחרי חייב ללכת בדרך שאני נמצאת בה. לכן מי שיצטרף אליי מתוך אהבתו לי, מובטח לו שלא יחסר דבר. אדרבה, יהיה לו הרבה מעבר למה שחשב למצוא."

[משלי ג 17; כד 4; זכר' ח 12; תהלי' א]

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל.

ארח צדקה: דרך אמת, יושר; דרך המובילה לישועה.

נתיב: מסילה, מסלול, דרך, שביל, משעול, אפיק, ערוץ, כיוון, אורח, נתיב.

בתוך נתיבות משפט: בדרכי צדק, מבלי לסור ימין ושמאל, מבלי לפנות מדרך הישר.

אוצר: מטמון, אוסף דברי ערך; שפע, עושר, הון.

16. בִּי שָׁרִים יֵשְׁרוּ וַנְדִיבִים,
כֹּל שִׁפְטֵי צְדָק.

"בעזרתי שרים, אנשים בעלי עמדה גבוהה ושופטים, עושים את עבודתם נכונה ובצדק. מושלים ואצילי העם יכולים להבטיח (על ידי אימוץ הוראותי) שיחוקקו חוקים על פי אמות מידה של צדק ואמת."

שר: (בלשון המקרא) מושל, מפקד, שליט.

שרים ישרו: המושלים מושלים, המנהיגים מנהיגים.

נדיבים: אצילי העם, מכובדים.

שופט: דיין, בורר בענייני משפט, אדם שהתמנה לדון; פוסק, מחליט, מכריע.

צדק: יושר, הגינות, דרך האמת, נכונות, אמיתיות, מידת הדין, משפט אמת.

17. אֲנִי (אֱהִיָּה) אֱהָבִי אֱהָב;
וּמִשְׁחָרֵי יִמְצְאֵנִי.

"אני החוכמה אוהבת את אלו שמבקשים אותי בכוונה רבה. אלו שמחפשים אותי באמת, לבטח ימצאוני."

[משלי א 28; ב 4-5; ג 13-18; ד 6; יהושע א 5; שמ"א ב 30; ישע' נה 6; דהי"א טז 11; מתי ז 7-11; יוח' יד 21-24; יעקב א 5]

אוהב: חש חיבה עזה, מחשיב כיקר לליבו, אוהד, מחבב; משתוקק; מכבד.

משחר: מקדים לתור אחרי, דורש, מבקש, מחפש, רודף אחרי.

18. עֲשֹׂר וְכָבוֹד אֲתִי;
הוֹן עֲתִיק וְצְדָקָה.

החוכמה מביאה עימה ברכה רבה. מי שרוזף אחריה בכל נפשו ומאודו ימצא דרכה הן עושר וכבוד והן דרך של אמונה המעניקה ישועה. ישועה היא האוצר הגדול ביותר שאדם יכול לקוות לו, והיא נושאת עימה אושר נצחי.

[משלי ג 16; י 14-29; כב 4; ברא' טו 6; מל"א ג 13; ישע' נא 5;
תהלי' כא 21; קיב 10]

עושר: הון, רכוש, קניין, כסף רב, בעלות על נכסים; שפע.

כבוד: מעמד, דרגה, הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר, שם טוב; עושר, שפע.

הון עתיק: הון רב ביותר, עושר מופלג.

צדקה: צדיקות, יושר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה

פסוקים 24-26 מקבילים לסדר הבריאה:
מים, אדמה, ארץ

24. בְּאֵין תְּהוֹמוֹת חוֹלְלָתִי;
בְּאֵין מַעֲיִנוֹת נִכְבְּדֵי מַיִם.

"חוללתי, כלומר אני החוכמה נוצרתי, כשהתהומות והמעיינות שמהם נובעים מים רבים עדיין לא התקיימו" (ה"תהום" הייתה קיימת עוד לפני בריאת השמיים והארץ). [משלי ג 20; ברא' א 2; 11 ז; 2 נ; ישע' סו 5]

תהום: מי בראשית, מצלות, כינוי למים שבמעמקי האדמה, מי תהום; מעמקים, תחתית, שאול.

חוללתי: נוצרתי, נבראתי, נולדתי.

מעיינות: נביעה, עין, באר, מקור מים, קילוח מים מהאדמה, מוצא מי תהום, מקור, מוצא.

25. בְּטָרִם הָרִים הִטְבְּעוּ;
לִפְנֵי גְבְעוֹת חוֹלְלָתִי.

"נוצרתי (החוכמה) לפני שההרים והגבעות הוטבעו, כלומר עוצבו במקומם." [שמ"ב כב 8; מיכה ו 2; תהל' צ 2; איוב טו 7-8]

בטרם: לפני, טרום, קודם, קדם, פרה, מראש.

להטביע: (בהקשרנו) ליצור צורות בולטות.

חוללתי: נוצרתי, נבראתי, נולדתי.

26. עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוֹצוֹת;
וְרֵאשׁ עֲפָרוֹת תִּבְלָל.

"יהוה קנני עוד לפני שברא את הארץ וחלקיה השונים, עוד לפני שהיה עפר בעולם" (ולפני שאלוהים ברא את האדם מעפר הארץ). [ברא' ב 7; תהל' צ 2]

עד לא עשה: בטרם עשה, לפני שברא.

ארץ: יבשה, קרקע, אדמה, עפר; כדור הארץ, העולם האנושי.

חוצות: (בהקשרנו) חלקי הארץ הבלתי מיושבת ומעובדת, כגון שדות.

ראש עפרות תבל: ראשית אדמות העולם. **או:** האדם שהוא בחיר הבריאה ונוצר מן האדמה.

המחבר מציג את חשיבותה של החוכמה, וזאת כדי שבני האדם הקוראים ושומעים את דבריה ישכילו לאמץ את הוראתה.²⁶

22. יְהוָה קָנְנִי רֵאשִׁית דְּרַכּוֹ,
קָדָם מִפְּעֻלֵי מְאֹז.

החוכמה מצינת שהיא הייתה בחזקתו של אלוהים כבר בבראשית פעולתו בבריאה. אלוהים השתמש בחוכמה לבריאת העולם.

[משלי ג 19-20; ברא' יד 19, 22; דבר' לב 6; תהל' קד 24; קור"א א 24, 30]

קנני: ברא, יצר, ילד אותי; (בהקשרנו) רכש, השיג.²⁷

ראשית: קודם כול, תחילה, בראשונה, לפני הכול, בהתחלה.

קדם: לפני, טרום, טרום-מראש.

מפעל: (בהקשרנו) מעשה חשוב, פועל, עלילה, מבצע.

23. מֵעוֹלָם נִסְכַּתִּי מֵרֵאשׁ,
מִקְדָּמִי אֶרֶץ.

"מימי בראשית, מלפני בריאת הארץ עוצבתי. כלומר אלוהים עיצב אותי להיות הכלי שדרכו יברא וינהל את בריאתו."

מעולם: מזמן קדום מאוד.

נסכתי: עוצבתי.

מראש: מן ההתחלה.

מקדמי ארץ: לפני בריאת הארץ.

Delitzsch & Keil. (1993). *Commentary on the Old Testament*. Vol. 26 6. *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*. (Grand Rapids, MI: Eerdmans), p. 182

²⁷ *KJV Prov. 8:22-30*: "The LORD possessed me in the beginning of his way, before his works of old. I was set up from everlasting, from the beginning, or ever the earth was. When there were no depths, I was brought forth; when there were no fountains abounding with water. Before the mountains were settled, before the hills was I brought forth: While as yet he had not made the earth, nor the fields, nor the highest part of the dust of the world. When he prepared the heavens, I was there: when he set a compass upon the face of the depth: When he established the clouds above: when he strengthened the fountains of the deep: When he gave to the sea his decree, that the waters should not pass his commandment: when he appointed the foundations of the earth: Then I was by him, as one brought up with him: and I was daily his delight, rejoicing always before him."

27. בְּהִכְיָנוּ שְׁמִים שֶׁם אֲנִי;
בְּחֻקוֹ חוּג עַל פְּנֵי תְהוֹם.

”כשאלוהים יצר את השמיים והעמידם במקומם, אני החוכמה הייתי אצלו. הייתי אצלו כאשר הוא חקק עיגול מעל לתהום, כלומר כאשר הוא 'סימן' את האופק בצורת עיגול.”
האופק נראה כמסמן את הגבול שבין השמיים ובין מי המצולות — האוקיינוסים המקיפים את היבשה.

[משלי ג 19; ישע' מ 22; ירמ' י 12; נא 15; תהל' כד 2; איוב כו 10]

שמיים: רקיע, כיפת השמיים, דוק, מרומים, שחקים.
בְּחֻקוֹ: כאשר חקק, כאשר קבע, כאשר סימן.
חוג: היקף, מחוג, הקפה, סיבוב; תחום, אזור, גבול.
תהום: מי בראשית, מצולות.

28. בְּאֲמָצוֹ שְׁחָקִים מִמְעַל;
בְּעִזּוֹ עֵינֹת תְהוֹם.

”אני החוכמה הייתי אצל אלוהים כשברא את הרקיע וחיזק אותו לבל ימוט, כדי להבדיל בין המים שלמעלה לבין אלו שלמטה; וכן כשברא את מעיינות התהום ונתן להם אומץ ועוז — להציף את היבשה על פי הוראתו.”

[משלי ג 20; ברא' י 11; איוב ט 8; לו 29]

בְּאֲמָצוֹ: כאשר ייסד וחיזק.
שחקים: שמיים, רקיע, כיפת השמיים, דוק, מרומים.
עוז: עוצמה, כוח, חוזק, חוסן, איתנות, תוקף; גבורה, אומץ, עוז.
מעין: נביעה, עין, באר, מקור מים, קילוח מים מהאדמה, מוצא מי תהום, מקור, מוצא.
תהום: מי בראשית, מצולות; כינוי למים שבמעמקי האדמה, מי תהום; מעמקים, תחתית.

29. בְּשׁוּמוֹ לַיִם חָקוּ וּמִים לֹא יַעֲבְרוּ פִּי;
בְּחֻקוֹ מוֹסְדֵי אֶרֶץ.

”כאשר קבע הבורא לים חוק בל יעבור — כלומר שהמים לא יעברו את הגבול שקבע ה' לים ולא ישטפו את העולם — הייתי אני, החוכמה, אצל אלוהים. כך גם בעת שקבע את החוקים והיסודות שעליהם תעמוד הארץ ועל פיהם תפעל.”

[ברא' א 9; ז 11; ח 2; שמ"א ב 8; ירמ' ה 22; מיכה ו 1; תהל' טז; כד 2; לג 7; איוב לח 4, 8-11]

לשום: לקבוע, לשים, להציב.

חוק: (בהקשרנו) גבול, מידה קצובה, חלק.
בְּחֻקוֹ: כאשר חקק, כאשר קבע.
מוֹסְדֵי אֶרֶץ: יסודות הארץ.

30. וְאֶהְיֶה אֲצִלוֹ אֲמוֹן,
וְאֶהְיֶה שְׁעֵשְׂעִים יוֹם יוֹם,
מִשְׁחָקֵת לְפָנָיו בְּכָל יֵת.

החוכמה הייתה תמיד אצל אלוהים כמו בן שעשועים — מקור לעונג. הכוונה היא שהחוכמה הייתה אצל אלוהים כחניך העושה דברים נפלאים ומהממים ביופיים ובתחכומם.

[משלי ג 19-20; שמות לא 3; ירמ' לא 20; נב 15; איוב לח 7; שה"ש ז 1]

אֲמוֹן: חניך, מי שהאומן מטפל בו ומחנכו. **או:** תדיר, בקביעות. **או:** איש אמון, איש סוד.

שְׁעֵשְׂעִים: תענוגות, עינוגים, הנאה, קורת רוח.

31. מִשְׁחָקֵת בְּתַבַּל אֶרְצוֹ;
וְשְׁעֵשְׂעִי אֶת בְּנֵי אָדָם.

לאחר בריאת העולם שמה החוכמה את משכנה בתבל, בארץ השייכת לאלוהים. מאז היא משחקת שם ומשתעשעת עם בני האדם, כלומר מביאה הנאה, עונג ונעימות לאלו המבקשים חוכמה.

[איוב כח 25-27; לח 4-38; תהל' קד 1-30]

לשחק: להשתעשע, לעסוק בדבר מהנה.
תבל: יקום, עולם, כדור הארץ, חלד; אנושות.
שעשוע: פעילות מהנה, משחק, תענוג.

אשרי השומעים ומצייתים

32. וְעֵתָה בְּנִים שְׁמָעוּ לִי;
וְאֲשֵׁרֵי דָרְכֵי יִשְׁמְרוּ.

לאחר שהחוכמה הודיעה את מעלותיה, ייחוסה ויחסה לבורא ולבריאה, וכן את אהבתה לבני אדם, היא חוזרת על קריאתה: ”בנים (צעירים), שמעו לחוכמה! כל המאמצים אותי והולכים על פי הנחיותי והוראותי יזכו לברכה.”

[משלי ה 7; ז 24; כט 18; שמ"ב כב 22; תהל' יח 22; לוקס יא 28]

אשרי: מאושר הוא, ברוך הוא.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

לשמור: (בהקשרנו) להקפיד, לקיים בדקדקנות.

33. שְׁמַעוּ מוֹסֵר וְחֻכְמוֹ;
וְאַל תִּפְרְעוּ.

”שמעו לדברי: אל תפרו את דרכי המוסר; אל תהיו בלתי מחונכים ובלתי מרוסנים; אל תדחו את הוראותי.”

[משלי א 7; ד 1; טו 32; יט 20]

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

אל תִּפְרְעוּ: אל תבטלו, אל תדחו, אל תזניחו (את המוסר, החינוך והתוכחה).

34. אֲשֶׁרִי אָדָם שְׁמַע לִי;
לְשִׁקֵּד עַל דְּלִתִּי יוֹם יוֹם,
לְשִׁמֹּר מְזוּזוֹת פֶּתְחִי.

”מבורך האיש אשר מקפיד לשמוע לכל הנחיותי והוראותי, השוקד ללמוד באופן קבוע ולשמור את מצוותי, והמחכה בקוצר רוח בפתח ביתי כדי למצוא שם את החוכמה.”

[משלי ג 13, 18; ט 1; מל"א י 8]

אשרי: מאושר הוא, ברוך הוא.

לשקוד: להיות חרוץ, להתאמץ, לעמול, לעבוד קשה, להתמיד, ללמוד בשקדנות, להתעמק, להקדיש זמן רב.

מזוזה: דופן הדלת, משקוף צד, עמוד צד בסף הבית.

האזהבים את חוכמת ה' — ואחריתם

35. כִּי מוֹצְאִי (מִצְאִי) מוֹצֵא חַיִּים;
וַיִּפֶּק רְצוֹן מִיְהוָה.

”המשיג אותי מוצא חיים — כי תכלית החוכמה בחי האדם היא שיכיר את אלוהים וישועתו. המשיג אותי יהיה רצוי לה.”

[משלי ג 4, 22; ד 22; ט 10; יב 2;

איוב לג 26; יוח' ה 39-40]

חיים: קיום, התקיימות, בריאות; נשמה, נפש; חיים רוחניים — אושר, שלום ואהבה ברוח ה'; ישועה — חיי נצח.

להפיק: להניב, להוליד, להוציא, להצמיח; לייצר.

ויִפֶּק רְצוֹן מֵה': ישיג את רצונו, אהבתו וחסדו של אלוהים; יהיה רצוי לפני ה'.

השונאים את חוכמת ה' — ואחריתם

36. וְחֻטְאֵי חַמְס נִפְשׁוּ;
כָּל מְשֻׁנְאֵי אֱהָבוּ מוֹת.

”לעומת זאת החוטא לי, האדם אשר דוחה אותי ושאינו שומע לחוכמת ה' ולמוסרו, הוא חומס את נפשו — כלומר פוגע בנפשו שלו, גוזל אושר מנפשו. הדוחה אותי משול לאחד שאוהב את המוות, וסופו המר ידוע מראש.”

[משלי א 31-32; ג 18; יב 1;

טו 32; כ 2; כא 6; דברי' ל 15, 19;

ישע' ג 9; ירמ' ל 2; איוב כח 22]

לחמוס: לשדוד, לבזוז, לגזול, לעשוק, לקחת בכוח.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות. כאן נפשו = עצמו.

משנאי: אויב, יריבי.

לסיכום

ישוע המשיח בן האלוהים
היה מלא בחוכמה. החוכמה
שהייתה בישוע היא אותה
חוכמה הקוראת כאן לכל
בני האדם:

”בואו אליי, שמעו לי,
הקשיבו להוראותי.”

הכירו את ישוע המשיח
כמושיעכם, כדי שתהיה
תכלית מבורכת לחייכם!”

קריאתן של "גברת" חוכמה ו"גברת" כסילות

בפרק ט' החוכמה והכסילות מואנשות ומגולמות בשתי נשים המנוגדות באופיין ובתכונותיהן.

- **החוכמה** פועלת כאשת חיל הבונה בית איתן ומהודר, עורכת את ביתה ושולחנה לתפארה, ואחר כך מזמינה את קרואיה ליהנות מטובה. לכל הנענים לקריאתה של החוכמה מובטחת ברכה נצחית.
- **הכסילות** לעומתה מתוארת כהפך הגמור מן החוכמה — כעצלה שאינה טורחת ואינה מכינה דבר. הכסילות היא חיקוי זול ושקרי של החוכמה, והיא מציעה לכל קרואיה רוע ושקר המובילים לאבדון (מים גנובים, כלומר ניאוף פיזי ורוחני וכו').
- **הנמשל**: החוכמה מדריכה בדרך של בינה לישועה, לחיים מבורכים המפארים את אלוהים; ואילו הכסילות מוליכה את הנשמעים לה בדרכי השקר לאבדון. החוכמה היא שופרו של אלוהים לישועה ולחיי נצח, ואילו הכסילות היא שופרו של השטן.

וסידרה כל מיני מאכל ומשקה על שולחנה. האוכל אנין וטעים, ממש סעודת מלכים.

הנמשל: חוכמת אלוהים פועלת ומדריכה לחיים מבורכים וטובים את כל המאמצים אותה לחייהם. [משלי כג 30; ישע' כה 6; סב 8; שה"ש ח 20; מתי כב 4; לוקס יד 16-23]

טבח: שחיטה, המתת בהמה והתקנתה לאכילה.

למסוך: לשפוך, למזוג, לצקת, ליצוק, לנסוך; להוסיף, לערבב, למהול.

לערוך: לסדר, להכין, לארגן, להכשיר, להתקין.

3. שְׁלַחָה נְעֵרוֹתֶיהָ;
תִּקְרָא עַל גְּפֵי מְרוֹמֵי קֶרֶת.

לאחר שהחוכמה סיימה לערוך את השולחן ולמלא אותו בכל טוב ובשפע, היא שלחה את "נערותיה" (המשרתות) למקומות הגבוהים שבעיר (משם תישמע ההזמנה יותר טוב), כדי שיקראו לכל האנשים לבוא ולהינות מסעודתה המושלמת.

הנמשל: חוכמת אלוהים נתונה לכל דורש, רק באו וקבלו את הדרכותיה לחיים.

[משלי ח 3-1; ט 14; שמ"א ט 13; אסתר ב 9; מתי כב 3-4; כח 18-20; מה"ש א 8; רומ' י 14-17]

נערותיה: המשרתות שלה.

מרום: מקום גבוה, רום; פסגה, ראש.

קרת: קריה, עיר, מקום יישוב.

על גפי מרומי קרת: במקומות הגבוהים (והמכובדים) ביותר בעיר.

קול החוכמה (קריאה אישית אליך: פס' 1-6)

1. חֲכָמוֹת בְּנִתָּה בֵּיתָה;
חֲצֵבָה עֲמוּדֶיהָ שְׁבָעָה.

החוכמה בנתה בית שבו היא שוכנת. כל עמוד יסוד עומד במקומו, כך שיציבות הבית מובטחת. החוכמה בנתה את ביתה בצורה מושלמת — שבע הוא מספר המסמל שלמות.

[משלי יד 1; כד 3; לא 10-27 — החוכמה בהקבלה לאשת חיל; מתי טז 18; קור"א ג 9; אפס' ב 20-22; כיפ"א ב 5]

חֲכָמוֹת = חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

לבנות: להקים, לייסד, לכונן, לייצר, ליצור, לעשות, להרכיב, להעמיד.

לחצוב: לכרות, לחפור; לגלף, לפסל, לסתת, לחקוק.

שבע: מספר המייצג שלמות.

2. טְבַחָה טְבַחָה, מְסַכָּה יֵינָה;
אֶף עֲרָכָה שְׁלַחָנָה.

החוכמה ערכה שולחן מלא בכל טוב. הכינה מטעמי בשר, מהלה את היין החריף במים ובמיני מרקחות שונות למען ינעם לשתות, ו

4. "מי פתי יקר הנה!"
חסר לב אמה לו:

כל אחת משליחותיה של החוכמה זועקת ברחבי העיר: "כל החסר ניסיון חיים, בוא אליי!" ולחסרי החוכמה וההבנה היא אומרת: ... (המשך בפסוק הבא) [משלי א 4; 32 ו 7; תהלי יט 8]

פתי: קל דעת, מי שניתן להתפתות בקלות, חסר ניסיון.

יִסָּר הַנְּהָ: גש לכאן, בוא לפה.

חֶסֶר לֵב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

5. "לכו לחמו בלחמי,
ושנתו בלין מסכתתי."

... (המשך מהפסוק הקודם) "כולכם מוזמנים לנשף שהחוכמה הכינה עבורכם." ההזמנה אינה חד-פעמית לארוחה בודדת, כי אם הזמנה לחברות תמידית, נצחית, למשפחת החוכמה. למעשה אתה יכול לסעוד על שולחן הנשף של החוכמה לאורך כל חיך. "אכול את מאכליה והתענג על יינה." בעת שתסב על שולחנה היא תאכיל אותך בחוכמת אלוהים, תדריך אותך בידע ותפאר את חיך בתבונה. החוכמה מחכה ליד שולחנה כדי לספק לך את כל הידע הנחוץ לחיים ראויים לירא האלוהים. [שפטי יג 16; ישעי נה 1-3; תהלי קמא 4; שה"ש 1; לוקס יד 16-24; יוח' ו 27; התג' כב 17]

הערה: החוכמה מכריזה לכולם את מסר הישועה.

קריאתו של אלוהים לבני האדם אינה נסתרת, אלא באה לידי ביטוי גם בנפלאות הבריאה (תהלי יט).

● לא לחינם המחבר מצייץ את הלחם והיין. האדון ישוע השתמש במרכיבים אלו כדי לייצג את גופו ודמו, המסמלים את הברית החדשה שקמה במותו מכפר החטאים (מתי כו 26-29).

לחמו בלחמי: אכלו מן המטעמים שהכנתי עבורכם.

למסוך: לשפוך, למזוג, לצקת, ליצוק, לנסוך; להוסיף, לערבב, למהול.

6. "עזבו פתאים וחייו;
ואשרו בדרך בינה."

החוכמה מציעה: "עזבו את דרך החיים חסרת התבונה וצעדו בדרך של חוכמה ותבונה." אם תשמעו לעצת החוכמה ותחיו על פי הוראותיה, תזכו לחוות את החיים במיטבם.

הפסוקים הללו מבהירים שחוכמת אלוהים אינה דבר הנסתר מבני אדם, אלא רצון אלוהים הוא שכל אדם ירווה וישבע מחוכמתו. [משלי

22-20; ד 14; n 35; ט 11]

לעזוב: לנטוש, להרפות, לזנוח; להסתלק, להתרחק.

פתי: קל דעת, מי שניתן להתפתות בקלות, חסר ניסיון.

אָשָׁר: צעדו, כונו את דרככם, את צעדיכם (**אָשָׁר** = **צעד** בלשון המקרא).

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

האם אתה בין אלה

שדוחים כל תיקון? (פס' 7-8)

7. יוסר ליץ, לקח לו קלון;
ומוכיח לרשע מומו.

אם תוכיח אדם רשע הבז לאלוהים ולדברו, הוא ילעג לך ויבז לך. ואם תוכיח פושע המאיים על הזולת ומזיק לו, תזיק לעצמך. [משלי

כג 9; מתי ז 6; כיפא"א ד 4]

ליץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

קלון: כתם, בושה, כלימה, ביזיון, חרפה, אי-כבוד, עלבון, גנות.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

רשע: רע, אכזר, מרשע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

מום: ליקוי, פגם, חיסרון.

8. אל תוכח ליץ פן ישנאך;
הוכח לרשע ויאבהך.

אל תוכיח ליץ (אדם מזלזל שבז לכל דבר קדוש, טהור וצודק), פן ישנא אותך. דברי מוסר וחינוך מולידים בלב הלץ שנאה למוכיח.

לעומת זאת החכם אוהב את מוכיחו, שכן הוא אוהב את החוכמה ורשע ליהנות ממנה, ולכן הוא שמח לתקן את דרכיו לפיה. [משלי י 8;

טו 12, 32; יז 10; יט 25; שמ"ב טז 10-12; תהלי קמא 5; מתי ז 6]

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

ליץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

לשנא: לתעב, לשטום, לחוש עוינות, לא לסבול, להיגעל, לסלוד, לחוש איבה, להיות אויב.

חכם: נבון, פיקח; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

לאהוב: לחוש חיבה עזה, להחשיב יקר ללב, לאהוד, לחבב; לכבד.

9. תן לרשעם ויחכם עוד;
הודע לצדיק ויוסף לקח.

אם תיעץ דבר חוכמה לרשע הוא יחכים אף יותר. למד את הצדיק, את האדם ירא האלוהים העושה טוב וסר מרע, והוא ילמד דרכים

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

נוספות להועיל, לעזור ולסור מרע. [משלי א 5; י 14; יב 15; יג 10; יד 6; טו 31; יח 15; יט 25; כא 11; מתי יג 12]

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, יען, משכיל, מומחה, מלומד.

להודיע: להכריז, להצהיר, ליידע, למסור מידע, לבשר, לספר, לגלות, להשמיע.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון האלוהים שבכתבי הקודש.

יוסף לקח: ירבה חוכמה, ירבה דעת ותובנות.

11. כִּי בִי יִרְבוּ יָמֶיךָ;
וְיֻסְפוּ לְךָ שָׁנוֹת חַיִּים.

החוכמה אומרת: "בי (באמצעות) ירבו ימי חיך. כשתשיג חוכמה ותישם את לקחיה, תחווה חיים ארוכים, פוריים ומענגים."

"ריבוי ימים" בלשון כתבי הקודש אינו ביטוי המתייחס רק לאורך שנים על פני כדור הארץ, אלא גם ובעיקר לישועה מקללת החטא, לישועה שמשמעה חיי נצח בנוכחות אלוהים. מסיבה זו ניתן לקבוע שהמסר המרכזי של חוכמת אלוהים הוא מסר הבשורה, שבכוחה להושיע כל אדם מקללת החטא ולהחזירו לחיק אלוהים כצדיק לנצח נצחים.

[משלי ג 2, 16; י 27; יד 27; יט 23; רומי א 6-1; י 9-10]

לרבות: לגדול במספר, להתרבות, להיעשות מרובה.

10. תִּנְחַלֵּת חֲכָמָה יִרְאֵת יְהוָה;
וְנִדְעֵת קְדֻשִׁים בְּיָנָה.

יראת אלוהים היא התנאי הראשוני לחוכמה. דעת אלוהים (ידעת רצון האלוהים והכרתו באופן אינטימי) היא הצעד הראשון להבנה וליישום של החוכמה. [משלי א 7; ל 3; תהלי קיא 10; איוב כח 28; קהלת יב 13; מתי 28]

יראת אלוהים מתבטאת בתשוקה בוערת לרצות את אלוהים באמצעות חיים טהורים, ובניסיון לסור מכל מחשבה או מעשה הנוגדים את רצון אלוהים הכתוב בדברו. הבנתך תגדל ככל שתלמד על אודות אלוהים ואופן פעולתו בחיי האדם.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם מאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דבר אלוהים באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

דעת קדושים: דעת אלוהים. "קדושים" פה הוא כינוי לה' בלשון רבים (ראה גם יהושע כד 19).

12. אִם חֲכָמָתְךָ, חֲכָמָתְךָ לָךְ;
וְלִצְתָּ — לְבַדָּךָ תִּשָּׂא.

אם אתה חכם, הועלת לעצמך — כי הרי אתה ולא אחר תזכה בברכה ובתועלת. כך גם אם אתה בז לאלוהים ולדברו. הרי אתה ולא אחר תישא את הבושה והאשמה בעבור חטאיך.

[משלי ג 16-18; ד 22; ה 35; יד 14; טז 26; איוב כב 2; לה 6, 7]

חכמת: החכמת, גדלת בדעת ובחוכמה.

לצת: התנהגת כמו לץ, בזת לכל מה שראוי וטוב.

לשאת: לסחוב, להרים; (בהשאלה, בהקשרו) לסבול, לשאת בתוצאות.

קול הכסילות

רועשת תמיד ומתגאה במעשיה הנפשעים (כמו הזונה — פרק ז 10-11). האישה הכסילה קלת דעת ומדברת דברי הבל. היא אינה מתחשבת בתוצאות דבריה ומעשיה, אלא נגררת אחרי תאוותה ואיוולתה. [משלי ה 6; ז 11]

כסילות: טיפשות, אוילות, קלות דעת.

הומיה: הומה, נוהמת, רועשת, משמיעה קול.

פתיית: דברי שטות, דברי הבל. **או:** אישה פתיה, טיפשה (מקביל ל"אשת כסילות").

13. אֲשֶׁת כָּסִילוֹת הוֹמִיָּה;
פְּתִיּוֹת וְבֵל יִדְעָה מָה.

כשם שהחוכמה מתגלמת בחלק הראשון באישה טובה וחרוצה, כך מתגלמת הכסילות באישה רעה, ולהלן תכונותיה:

האישה ששמה כסילות (חוכמת העולם חסרת הישועה, חסרת החיים והברכה), היא אישה בעלת עקרונות מוסר פסולים ומנוונים,

14. וַיִּשְׁבֶּה לְפֶתַח בֵּיתָהּ, עַל כִּסֵּא מְרִמֵי קֶרֶת;

הכסילות פונה לרגשות, לדחפים הבסיסיים ביותר, למכנה המשותף הנמוך ביותר. היא אינה מציעה לפתאים לשנות את דרכם. הכסילות מעודדת אותם להמשיך בדרכם הפסולה, ומסתירה מהם את התוצאה העגומה — אבדון נצחי. [משלי כ 17; איוב כ 12-14]

גְנוּב: שְׁנֵלֶקַח לְלֵא רְשׁוּת, שְׁנֵלֶקַח שְׁלֵא כְדוּן.

מֵתוּק: בְּעַל טַעַם טוֹב, מֵלֵא מִתִּיקוֹת; נַעִים, עֵרֵב, נִיחֻחִי.

לֶחֶם סִתְּרִים: לֶחֶם שְׁנֵלֶקַח בְּסִתְּרָה, לֶחֶם גְּנוּב.

נַעִים: נוּחַ, טוֹב, מַעֲנֵג, עֵרֵב, מֵהֵנָּה, מִלְּבָב, רְצוּי, יִפֵּה, נָאֵה, נִחְמַד.

הרי...

מִי שֶׁנִּכְנַע לִפְתוֹתָיו — נוֹחַל אֶכְזָבָה...

18. וְלֹא יָדַע כִּי רְפָאִים שָׁם;
בְּעֵמְקֵי שְׂאוּל קְרָאֶיהָ.

...ואם לא יחזור בתשובה על חטאו — צפוי לשהות
לנצח באגם האש. זה עד כדי כך רציני!

היזהר! האיש שישתתף במעשיה האסורים של גברת כסילות אינו טוב או חכם יותר ממנה. מבלי דעת הוא מקבל לא רק הזמנה לתענוג רגעי, אלא למוות נצחי. ביתה של האיולת הוא 'בית מוות', וההתחברות עימה מובילה למקום משכנם של ה"רפאים" — נפשות המתים.

רפאים: שדים, רוחות, רוחות המתים, רוחות השאול.

עמקי: מעמקים.

שְׂאוּל: עוֹלָם הַמֵּתִים, עוֹלָם הַמּוֹת, אֶרֶץ רְפָאִים, תּוֹפֵת, גֵּיהֵנוֹם, אַבְדוֹן, טַמִּיּוֹן, בּוֹר שַׁחַת.

קְרָא: אֹרַח, מוֹזְמָן, מוֹזְמֵן.

לְסִיכּוּם

בני, כעת, לאחר שאתה מודע לתועלת ולברכות שבחוכמת אלוהים ולעומתן לתוצאותיה המרות של התמסרות לכסילות, האם לא תבחר בחוכמה?

באותה מידה שהחוכמה אינה נסתרת וקוראת לכולם להעשיר ממנה, כך גם הכסילות גלויה ומושכת.

קרבנו לאלוהים תעניק לנו חסד לבחור בחוכמה ולא ליפול במלכודת הכסילות.

[משלי ב 18; ה 5; ז 27]

אשת הכסילות המרשעת מחקה את פעולותיה של "גברת חוכמה". גם היא יושבת לה בפתח ביתה במקום בולט, כך שכולם יראו וישמעו אותה. החוכמה והכסילות פונות לאותו קהל.

[משלי ה 8; ט 3; יחז' טז 25]

מרום: מקום גבוה, רום; פסגה, שיא, ראש.

קרת: קריה, עיר, מקום יישוב.

15. לְקָרָא לְעֵבְרֵי דָרְךְ; הַמְיֻשְׁרִים אֲרַחֲוֹתָם:

אשת הכסילות מזמינה את עוברי האורח התמימים ההולכים בדרך הישרה, והיא מתכוונת להטות אותם ממנה. [משלי א 20]

עֵבְרֵי דָרְךְ: עוֹבְרִים וְשׁוֹבִים, עוֹבְרֵי אֹרַח.

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל.

הַמְיֻשְׁרִים אֲרַחֲוֹתָם: הַמְּקַפְּדִים לִלְכַת בְּדֶרֶךְ הַיִּשְׁרָה וְהַטּוֹבָה.

16. "מִי פִתִּי יִסֵּר הִנֵּה!" וְחָסַר לֵב, וְאִמְרָה לוֹ:

גברת כסילות פותחת באותן מילים כמו גברת חוכמה (ראה ט 4), וגם היא מזמינה אליה את התמימים וחסרי הניסיון בחיים. הצעתה נשמעת כביכול מושכת, אך תוצאותיה יהיו הפוכות מאלו שבגברת חוכמה מבטיחה (חיים — פס' 6). [משלי א 21; ז 8-7; ט 4]

פתי: קל דעת, מי שניתן להתפתות בקלות, חסר ניסיון.

חסר לב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

אֵין פִּתּוֹתַי חֶזֶק יוֹתֵר מִדְּבַר אִסוּר

17. "מִיָּם גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ; וְלֶחֶם סִתְּרִים יִנְעָם."

מי שעקב פעם אחר התנהגות של פעוט, יודע: ברגע שאסרת דבר כלשהו — הפכת את הדבר הזה להכי מעניין בעולם.

זהו העיקרון מאחורי האמירה: "מִיָּם גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ". אשת הכסילות מבטיחה: "מִיָּם שֶׁגִּבַּת יִמְתְּקוּ לְךָ יוֹתֵר. לֶחֶם שֶׁקִּיבַלְתָּ בְּהִיחָבָה (גנוב) הוא טעים יותר." במילותיה גברת איולת משבחת את החטא ומסיתה לדבר עברה.

לאור הכתוב בפרק ה 15-19 ניתן להסיק שהכוונה לחטאים הקשורים בעיקר לניאוף ולזנות, ובהשאלה לתורות שקר, שכן חטאים אלו מושכים ונפוצים מאוד.

חוכמת אלוהים מציעה את פנינה

פ ת ג מ י ח ו כ מ ה

סוג ראשון: תקבולת של ניגודים. החרוז השני מביע את הצד הניגודי של הרעיון המובע בחרוז הראשון. **לדוגמה:**

אֲגַר בְּקִיץ בֶּן מִשְׁכֵּל — נִרְדָּם בְּקֶצֶר בֶּן מִבֵּישׁ. (י 5)

סוג שני: תקבולת של נרדפים (תקבולת הכפל). החרוז השני חוזר על הרעיון שבחרוז הראשון. **לדוגמה:**

בְּכָל עֵת אֶהָב הָרֵעַ — וְאָח לְצָרָה יִגְלֵד. (יז 17)

סוג שלישי: תקבולת ההשוואה. החרוז הראשון מכיל את הדימוי המשלי, וחלקו השני של הפסוק מתאר את המדומה, הוא הנמשל. **לדוגמה:**

כַּחֲמִץ לְשֵׁנִים וְכַעֲשׂוֹן לְעֵינַיִם — בֶּן הַעֲצָל לְשִׁלְחָיו. (י 26. ראה גם כה 13; כו 20; יא 22; יז 12; יב 9; טו 17)

סוג רביעי: תקבולת ההתאמה, או אחדותית. שני חלקי הפסוק מביעים רעיון אחד המחולק לשניים רק לשם היופי הספרותי. **לדוגמה:**

בְּרִצּוֹת יְהוָה דְרָכָי אֵישׁ — גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלַם אֹתוֹ. (טז 7. ראה גם טו 24)

בפרקים א-ט חוכמת אלוהים הוכיחה את עליונותה ועדיפותה על פני חוכמת העולם. חוכמת אלוהים מציעה ישועה, חיים וברכה, בעוד חוכמת העולם מציעה הפסד, כאב ואבדון.²⁸

בפרקים י-כט חוכמת אלוהים (האישה הטובה) מציעה פניני חוכמה עבור כל תחומי החיים. פרקים אלה מכילים נאומים חינוכיים, סיפורים ותיאור מקרים שמהם הקורא צריך להפיק לקחים ולאמצם בחייו.

המחבר, שלמה המלך בעיקר, מציג לפנינו קבצים של משלים.

קבצי המשלים מתחלקים לארבעה סוגים:²⁹

²⁸ על פי עצה מד"ר סת' פוסטל, דיקן המכללה הישראלית למקרא, נתניה, יוני 2019.

²⁹ גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 85-86. כמו כן ראה חלוקה דומה בפרשנות לספר משלי של מרדכי זר-כבוד ויהודה קיל, עמ' 56.

פרק

הניגוד בין הצדיקים לרשעים

מוסריות וחריצות מביאות אושר לאדם ולהפך: הרשע והעצלות הם מקור לאסון ולפגע

(משלי א 1; יד 13; יז 25; כג 15; 16; כה 1; מל"א ה 12; קהלת יב 9)

משל: דבר חוכמה, מליצה, לקח, אמרה שיש בה מוסר השכל, אלגוריה.

שלמה: בן דוד, מלך ישראל.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

משמח: מביא שמחה, גורם אושר, ממלא סיפוק.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

תוגה: יגון, עצב, צער.

1. מְשָׁלֵי שְׁלֹמֹה.

בֶּן חָכָם יִשְׂמַח אָב;
וּבֶן כָּסִיל תּוֹגַת אָמוֹ.

"מְשָׁלֵי שְׁלֹמֹה." — המשלים הבאים הם משלי שלמה המלך.

בן חכם, שהוא ירא אלוהים וחי על פי הכתוב בדבר ה', משמח את אביו. בן כסיל, הדוחה את קיום אלוהים ומתכחש לאמיתות דברו ומצוותיו, מביא צער רב לליבה של אימו.

4א. ראש עֵשָׂה כִּף רִמְיָהּ;

אדם
שאיכות
עבודתו
גרועה
מכיוון
שאינו מעוניין

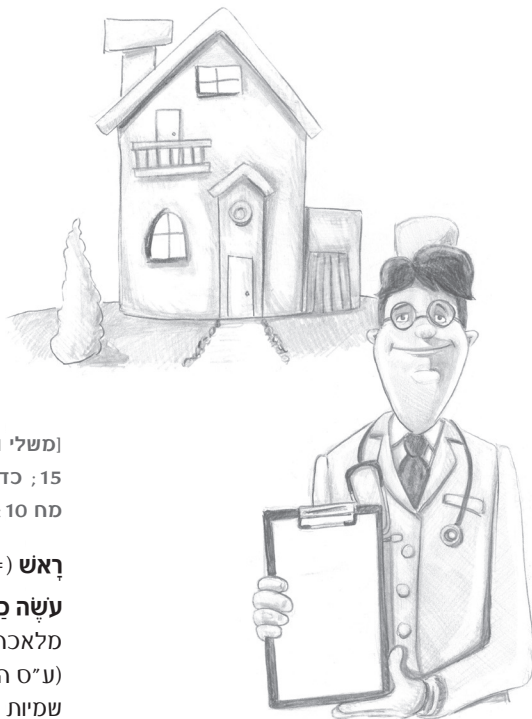
לשפר אותה (עצלן).

שאינו מתעניין בתוצאות מעשיו,
או שהוא מתכוון לרמות אחרים, סופו שיהיה עני.

4ב. וַיֵּד חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר.

לעומתו אדם
שיגע בעבודתו
האיכותית יזכה
לגמול מבורך
שיספיק למחייתו
ואף ליותר, כך
שיוכל לעזור
לאחרים.

הרמייה מובילה
לידי עוני, ואילו
החריצות לידי
עושר.

[משלי ו 11-6; י 22; יג 4; יח 9; יט 15; כד 30-34; שמ"ב יב 1; ירמ' מח 10; תה"ל לב 2; איוב יג 7]

ראש (= רש): עני.

עֵשָׂה כִּף רִמְיָהּ: העושה את
מלאכתו ברמאות; או: בעצלות
(ע"ס הוראת המילה בשפות
שמיות אחרות).

יֵד חֲרוּצִים: (מקביל ניגודי ל"כף
רמייה") ידיים מהירות העושות את
מלאכתם בנאמנות.

מעשיר: הופך את בעליו לעשיר.

2. לֹא יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רָשָׁע;
וְצַדִּיקָה תַצִּיל מִמָּוֶת.

כסף, רכוש ואוצרות שהושגו ברשע ובעוול לא יביאו תועלת והצלה
ביום רעה או ביום של משפט אלוהים. לעומת זאת איש ההולך
בדרכי צדק ויושר (הנחשב לצדיק בעיני ה'), מציל את עצמו
ממוות. מושג החיים פה משמש גם במובן הרחב ומתייחס לחיי נצח
בנוכחות אלוהים.

[משלי א 4; כא 6; ברא' א 19; טו 6; טז 8; כח 16; ישע' ב 20-22;
יח' ז 19; מיכה ו 10; תה"ל מט 7; דני' ד 27; לוקס יב 19, 20]

מועיל: נותן יתרון, מביא רווח, משפר, מיטיב.

אוצר: מטמון, חפצים יקרי ערך, שפע דברים.

רָשָׁע: רשעות, עוול, רוע, אכזריות, שטניות, קשי לב; שחיתות, זדון,
חטא.

צדקה: צדיקות, יושר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת
אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה
רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון
אלוהים ודברו (ברא' טו 6 — "וְהָאֱמֹן בֵּיהֶנּוּ, וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צַדִּיקָה").

להציל: להושיע, לגאול, לפדות, לעזור, להביא ישועה; להוציא מצרה.

מוות: חוסר חיים; (בהקשרנו) מוות רוחני.

3. לֹא יִרְעִיב יְהוָה נֶפֶשׁ צַדִּיק;
וְהֵנֹת רָשָׁעִים יְהֵדֵף.

אלוהים מבטיח למלא את כל צורכי נפשו של הצדיק
העושה את רצונו וסר מרע. לעומת זאת אלוהים
מבטיח לדחות את בקשותיהם ותשוקותיהם הנתעבות
של הרשעים.

[משלי יג 25; כח 25; תה"ל לד 10, 11; לז 3-5; 17-20, 25;
קיב 10; מתי' ו 33; יוח"א ה 14-15]

להרעיב: לגרום רעב, למנוע מזון, להמית ברעב;
(בהשאלה) להחסיר, למנוע דבר מה.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות. בן אדם,
ברייה.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא
שמיים, חסידי; נושע שמנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה
וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

הֵנֹת רָשָׁעִים: תאוות הרשעים, תשוקת הרשעים. או:
מזימה רעה, מחשבת עוול.

להדוף: להרחיק, לסלק, לדחות; להשיב לאחור, לגרום
לנסיגה.

5. אֲגִר בְּקוֹץ בֶּן מִשְׁכִּיל;
נִרְדָּם בְּקִצִיר בֶּן מְבִישׁ.

בן חכם וחרוץ שיגע בעבודתו, אוגר בקיץ את התבואה כך שבחורף ישבע (כדרך הנמלה — החכם רואה את הנולד). לעומתו הבן העצלן נרדם בקציר, נהיה ללעג בפי כול ומביא בושא להוריו.

[משלי 6-11; יג 4; טו 19; יז 2; יט 15, 26; כד 30-34; כה 19-20; כט 15]

לאגור: לאסוף, לצבור, ללקט, לקבץ, לערום, לכנס; לאצור, לחסוך, לשמור לשימוש עתידי.

משכיל: (בלשון המקרא, בהקשרו) חכם, נבון, פיקח; מוצלח, מצליח.

נרדם: ישן, מנומנם, שקוע בשניה.

קציר: חיתוך ואיסוף שיבולים, לקיטה; תבואה קצורה, קמה.

מביש: מבייש, מביך, מבזה, מחפיר, מגונה, מכלים.

6. בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צְדִיק;
וּפִי רְשָׁעִים יִכְסֶה חָמֶס.

איש צדיק העושה טוב לזולת וסר מרע זוכה לברכות. לעומתו הרשע אינו מודה באשמה או מנסה לתקן את דרכיו, אלא מגן בדבריו על מעשי פשע ואלימות כשמילותיו מסתירות את הרשע שבליבו.

[משלי 11, 13; יב 3; יח 6-7; ברא' מט 26; דבר' לג 16; חבק' ב 17; מלא' ב 16; תהל' סט 8; לוקס ו 45]

ברכה: שבח; אושר, שפע, שגשוג; איחול, אמירת דברים טובים.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; נושע שמנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

לכסות: (בהקשרו) להסתיר, להעלים.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

חמס: רשע, עוול, פשע, אלימות; שוד, גזל, עושק.

7. זָכַר צְדִיק לְבְרָכָה;
וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקַב.

זכ"ל — זכר צדיק לברכה... זיכרון שמו של צדיק הירא את אלוהים וחי על פי רצונו נשאר לעד ומביא נועם לכל מזכירי שמו. חיי משמשים כדוגמה וכמטרה בחיי צדיקים אחרים, ובעקבות כך הם זוכים לברכות רוחניות.

לעומת זאת רוב האנשים חפצים לשכוח את הרשעים. כמו אופיים וסגנון חייהם הרקובים, גם שמם מאוס ודחוי.

[משלי כב 1; תהל' ט 7; לד 17; קט 13, 15; קיב 6; קהלת ח 10]

זכר: זיכרון, זכירה; מזכרת, שארית, סימן.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; נושע שמנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

ברכה: (בהקשרו) שבח, נעימות, נחת, טוב.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

ירקב: יתקלקל, יתפורר, יישחת; (בהשאלה, בהקשרו) יעלם, יישכח.

8. חָכֵם לֵב יִקַּח מְצוֹת;
וְאֹוִיל עֲפָתַיִם יִלְבֹּט.

מכיוון שהחכם מעוניין ללמוד ולהצליח, הוא יקשיב לדברי הוראה אשר ינחוהו בדרך בטוחה. לעומתו הטיפש מסרב להישמע להוראות. הוא אינו מפסיק לדבר, ודיבורו המתמשך וחסר החוכמה יביא לנפילתו ולבושתו.

[משלי י 10; ט 8-9; הושע ד 14]

חכם: נבון, פיקח; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.
מצווה: צו אלוהי, כל אחד מחוקי התורה; ציווי, הוראה, הנחיה; חוק, תקנה, כלל; מנהג, מסורת.

אוויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזז מוסר, רשע.

ילבט: ייפול, ייכשל.

9. הוֹלֵךְ בְּתֵם יֵלֵךְ בְּטָח;
וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יוֹדֵעַ.

אדם המבסס את החלטותיו על אמות מידה של ישר וצדק, ולא מחליט על פי הנוחיות הרגעית, הוא אדם חכם הנהנה מציבות ומביטחון בחייו. לעומתו אדם החי על פי אמות מידה מעוותות ולא מוסריות ייוסר בעונו, ומעשיו המושחתים יהיו ידועים לכול.

[משלי 7 ב; ג 23; ד 12; ו 22; ז 1; ח 1; ט 6; יג 20; יד 3; יז 18; ישע' לג 15-16; תהל' כג 16; לוקס ח 17; טימ"א ה 24-25; טימ"ב ג 9]

תום: ישר, טוהר מידות, זכות, הגינות, כנות, תמימות.

בטח: בבטחה, בביטחון, בשלווה, ללא פחד, ללא דאגה.

מעקש: הפכפך, נפתל, עקמומי, תחמן, נכלולי.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

יודע: יתגלה, יתפס, ימצא.

10. קִרְצֵי עֵינָיו יִתֵּן עֲצָבָת;
וְאֹוִיל עֲפָתַיִם יִלְבֹּט.

אדם הקורץ בעינו עושה כך כדי להסתיר את כוונתו האמיתית.

מדון: חיכוך, ויכות, עימות, סכסוך, מריבה, ריב, קטטה, תגרה, מכות, מאבק.

פשע: חטא, עוון; פשיעה, עברה, פריעת חוק; אשמה.

לכסות: (בהקשרנו) להסתיר, להעלים; לחפות.

אהבה: חיבה עזה, אהדה, חיבוב, חמדה, כיבוד.

13. בְּשִׁפְתַי נְבוֹן תִּמְצָא חֻכְמָה;
וְשִׁבֵט לְגוֹ חֶסֶד לֵב.

הנבון מדבר בחוכמה ולכן הוא נדרש ומכובד בעיני רבים. לעומתו אדם חסר תבונה מדבר דברי איוולת — אומר מילים שבכוחן להפיל אותו ולהביא להענשתו ("שִׁבֵט לְגוֹ" = מכות של מקל על גבו).

[משלי י 31; יג 24; טו 7; יח 6; יט 29; כב 15; כג 13-14; כו 3; כט 15;
דבר' כה 2; תהל' לז 30]

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

נבון: בעל בינה, חכם, פיקח, מבין דבר מתוך דבר.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

חסר לב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

שבט: מקל, ענף דק, מטה, שוט.

גו: גב.

14. חֻכְמִים יִצְפְּנוּ דַעַת;
וּפִי אֱוִיל מְחַתֶּה קִרְבָּה.

החכם מעוניין להקשיב, ללמוד, לזכור ולהפנים כל דבר חוכמה כאוצר יקר. החכם מדבר דבר ראוי בשעת הצורך. לעומת זאת האוויל אינו מתעניין בדבר מלבד להודיע ברבים את דעתו חסרת התועלת. דבריו הבלתי נשלטים עלולים להמיט אסון עליו ועל אחרים בכל רגע. דבריו מקרבים את הסכנה. [משלי ט 9; י 19;
יא 13; יב 23; יג 3; יח 7; תהל' נט 13; מתי יב 37; יעקב א 26]

חכם: נבון, פיקח; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

לצפון: להטמין, להסתיר, להחביא, לשמור.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

אוויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזח מוסר, רשע.

מחיתה: שבר פתאום, צרה, אסון, חורבן; מכשול, מפלה.

15. הוֹן עֲשִׂיר קָרִית עֵזוֹ;
מְחַתֶּת דָּלִים רִישָׁם.

העושר מגן על בעליו כמו עיר בצורה, מכיוון שהעשיר אינו תלוי

חוסר יושרו יגרום צער ורוגז לסובבים אותו. האוויל אינו חדל מלומר את דעתו המעוותת, ודיבורו הרב והמיותר הוא הכלי שיגרום למפלתו. [משלי י 13, 14; טז 30; הושע ד 14; תהל' לה 19]

קריצה: מצמוץ, עפעוף, סימון בעין, רמיזה בתנועת העין; סימון לבדיחה, אירציות, צחוק.

עצבת (= עצבת): עצבות, צער, יגון, כאב, דיכאון, דכדוך, עוגמה, תוגה, עגמומיות, נכאים, קדרות, אבל.

אוויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזח מוסר, רשע.

אוויל שפתיים: חסר לב ושכל הנחשף בדיבורו. או: רשע המסמן בשפתיו.

ילבט: ייפול, ייכשל.

11. מְקוֹר חַיִּים פִּי צְדִיק;
וּפִי רְשָׁעִים יִכְסֶה חֻמָּס.

דבריו של הצדיק הירא את אלוהים והחי על פי רצונו מעודדים ומרוממים את נפש שומעיו ללכת בדרך הטוב והישר. לעומתו דברי הרשעים הדוחים את אלוהים וחיים בניגוד לרצונו מכסים על פשעיהם, וזאת למען יוכלו להמשיך ולהרע לזולת.

[משלי י 6; יג 14; יד 27; טז 22; יח 4; יחז' מז 1-12; תהל' לו 9;
לז 30; עג 6; יוח' ד 14; ז 38-39; יעקב ג 10-12]

מקור חיים: מקור לברכה ולכל דבר טוב.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

חמס: רשע, עוול, פשע, אלימות; שוד, גזל, עושק.

12. שְׁנֹאָה תִעְרַר מְדַנִּים;
וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶה אֲהָבָה.

שנאה היא אכזרית ואינה סלחנית. השנאה מונעת מאנשים לעבוד בצוותא בנוחיות ובחדווה, ומערורת מריבות, מחלוקות ומהומות. לעומת זאת האהבה נדיבה, עדינה וסלחנית. האהבה תורמת לשלום, מכיוון שהיא עוזרת לכסות את טעויות הזולת בסליחה אוהבת ומבינה.

מי שמאמץ את חוכמת החיים של אלוהים מבין שאלוהים סלח לחטאיו באמצעות הקורבן של בנו יחידו, ישוע המשיח. כך גם דורש אלוהים מילדיו לגלות אהבה איש כלפי רעהו, כי בזאת יידעו הכול שאנו תלמידי האדון ישוע.

[משלי יא 13; יז 9; ל 33; יוח' יג 34-35; קור'א יג; יד 4-7;
אפס' ד 30-32; יעקב ה 20; כיפא"א ד 8]

שנאה: אויבות, תיעוב, סלידה, עוינות, איבה, שטנה, טינה, משטמה.

מעורר: מעיר, גורם להתעוררות, ממריץ, מדרבן.

ברצונם של אחרים. העוני הוא מקור פחדם ואסונם של הדלים.
[משלי יח 11; כח 11; תהלי' פט 41]

אין הכתוב מלמד שמטרת החיים היא עושר רב או שממון מבטיח חיים. מטרת הפסוק היא לעודד חריצות המהווה חסינות מפני דלות ועוני. בהשאלה, חוכמת אלוהים היא עושר ואימוצה מספק הגנה, ואילו הכסילות כמוה כעוני רוחני ואימוצה מזיק והרסני.

[משלי יא 4, 28; יח 10-11; יט 7; תהלי' כ 7; וב 8-9; איוב לא 24; קהלת ט 18-11; יעקב ה 1-6]

הון: רכוש, רוחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, בעלות, כספים.

עשיר: אמיד, בעל הון, שנכסיו רבים, בעל רכוש.

קריה: עיר גדולה, כרך.

עוז: כוח, עוצמה, חוזק, חוסן, איתנות; מעוז, מחסה, מבצר; אומץ לב, גבורה.

קָרִית עֶזָּה: עיר המבצר שלו.

מחיתה: מכשול, מפלה; שבר פתאום, צרה, אסון.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, אומלל, נקלה.

ריש: עוני, דלות.

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל.

שומר: (בהקשרנו) מקפיד על, מקיים, הולך לפי.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

עוזב: נוטש, זונח, מתרחק.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

מתעה: מסיט מדרך הישר, מטעה, מוליך שולל, משלה; רמאי; נוכל, מאחז עיניים.

הלשון איבר קטן היא, ומדברת גדולות (פס' 18-21)

18. מְכַסֶּה שְׁנֵאָה שִׁפְתֵי שָׁקֵר;
וּמוֹצֵא דָבָר הוּא כְּסִיל.

העמדת פנים כאילו אתה אוהב אדם כמוה כשקר. מי ששנאתו מביאה אותו לידי רכילות, הפצת שמועות שקר ודברי גנאי הוא טיפש, כי סופה של האמת להתגלות.

[משלי טז 28; יח 8; כ 19; כה 10; כו 20, 22, 24; במד' יג 32; יד 36; תהלי' לא 19; קכ 3]

שנאה: אויבות, תיעוב, סלידה, עוינות, איבה, שטנה, טינה, משטמה.

שִׁפְתֵי שָׁקֵר: דברי שקר, רמייה, הונאה; חנופה, צביעות.

דיבה: השמצה, עלילת שווא, לעז, הלעזה, דברי גנאי, סילוף, רכילות, הלשנה, פגיעה בשם.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.

חשוב בטרם תדבר, כי...

19. בָּרַב דְּבָרִים לֹא יִחְדַּל פִּשְׁעִי;
וְחוֹשֵׁךְ שִׁפְתָיו מִשְׁכִּיל.

אדם המדבר ללא רסן ייפול בלשונו ויימצא מוסיף לרוע ולחטא. לעומתו אדם חכם בעל משמעת עצמית, המתאפק מדיבור שלא לצורך, יאמר את שנחוץ וראוי לומר בלבד (סייג לחוכמה שתיקה).

[משלי יא 12; יג 3; כא 23; תהלי' ה 10; ז' 7; לט 2; קכ 3; איוב יא 2; קהלת ה 2; יעקב א 26; ג 2-8]

חדל: עובר, חולף, פוסק, נגמר, נפסק, מסתיים, נמוג.

פשע: חטא, עוון; פשיעה, עברה, פריעת חוק; אשמה.

לחשוך: לחסוך, למנוע מ-, לא לתת, לעצור; לחסוך, לקמץ.

משכיל: (בלשון המקרא, בהקשרנו) נבון, חכם, פיקח; מצליח.

16. פְּעֻלַת צְדִיק לְחַיִּים;
תְּבוּאֹת רָשָׁע לְחֻטָּאת.

מעשי הצדיק מביאים לו חיים, כי הריהו פועל על פי רצון אלוהים. לעומת זאת מעשיו של הרשע מובילים לחטאים נוספים — עברה גוררת עברה. עושרו הרב (הכנסה מעמל של אחרים שנגזלה בחוסר צדק) מאפשר לו להוסיף ולהרע.

[משלי ג 16; ד 22; ו 23; יא 18-19; יב 28; טו 6; ויק' יט 13; רומ' ו 23]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

תְּבוּאֹת רָשָׁע: תוצאות מעשיו של הרשע.

חטאת: חטא, פשע, עברה על מצוות ה', מעשה נבלה, דבר אסור, עוון, הפרת חוק, אשמה.

17. אֲרֵץ לְחַיִּים שׁוֹמֵר מוֹסֵר;
וְעֵזֵב תּוֹכַחַת מִתְּעָה.

איש המקשיב ולומד מדברי הוראה ומוסר, מתהלך בדרך בטוחה וברוכה. לעומתו איש המפנה עורף לתוכחה, להוראה ולמוסר, יסור מהדרך הבטוחה ועלול למשוך אחרים ולהובילם יחד עימו בדרך של הרס ואבדון.

[משלי ה 6, 12; ו 23; יב 28; טו 10, 24; תהלי' טז 11; מתי ז 14]

20. כִּסְף נִבְחַר לְשׁוֹן צְדִיק;
לֵב רְשָׁעִים כְּמַעֵט.

דברי צדיק הירא את אלוהים וחי על פי רצונו כמוהם ככסף טהור, מכיוון שכל אשר ידבר הם דברי אמת וצדק. לעומתו דבריו של הרשע הדוחה את אלוהים ובז לרצונו הם חסרי ערך, משום שהם נובעים מליבו וממחשבתו המעוותים. [משלי ג 14; 14, 18; n 10, 19; טו 23; כה 11; ישע' נ 4; מתי טו 18-19]

כִּסְף נִבְחַר: כסף טהור נקי מסיגים, יקר מציאות ויקר ערך.

לְשׁוֹן צְדִיק: דבריו של הצדיק.

רְשָׁע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

לֵב רְשָׁעִים: הלך מחשבתם והתנהגותם של הרשעים.

כְּמַעֵט: (בהקשרנו) חסר ערך, כאפס.

21. שִׁפְתֵי צְדִיק יִרְעוּ רָבִים;
וְאֲוִילִים בְּחָסֵר לֵב יָמוּתוּ.

דברי צדיק הירא את אלוהים וחי על פי רצונו, מלמדים אנשים רבים את דרך התבונה והידע שמובילים לחוכמה. לעומת זאת האווילים הם חסרי תבונה והבנה בכל הנוגע לתכלית החיים. הם מתים מות טיפשיים, ואין ביכולתם לעזור לאחרים להימנע מסוף דומה לסופם הם. [משלי ה 23; י 11; ישע' מ 11; ירמ' ה 4; הושע ד 6]

שִׁפְתֵי צְדִיק: דבריו של הצדיק, המילים שיוצאות מפיו.

לַרְעוּת: לשמור על העדר, להנהיג את הצאן; (בהשאלה, בהקשרנו) להנהיג, להוביל, להנחות, להדריך.

אוֹוִיל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזת מוסר, רשע.

חָסֵר לֵב: (בהקשרנו) חוסר חוכמה, טיפשות.

**פְּשׁוּט בְּרַכָּה —
בְּלִי כֶסֶף וּבְלִי טַעַם לוֹוֵאִי**

22. בְּרַכַּת יְהוָה הִיא תַעֲשִׂיר;
וְלֹא יוֹסֵף עֲצָב עִמָּה.

רק טוב שנובע מאלוהים, יש בכוחו להעניק עושר המניב שלוה, שלום וסיפוק. ברכת אלוהים אינה נושאת בחובה את העול, הכאב והדאגה הנלווים לעושר שמושג בדרך של חטא. [משלי ח 21; ברא' כד 35; תהל' קכז 1-2; דבר' ו 11-15; מל"א ג 10-14]

בְּרַכָּה: (בהקשרנו) מתנות שמיים: אהבה, אושר, שלום, שגשוג, נחת, סיפוק, בריאות.

תַעֲשִׂיר: מעניקה עושר, מביאה לשגשוג, מנחילה שפע.

עִצָּב: (בהקשרנו) דאגות, עמל, צער ("מרבה נכסים מרבה דאגות").

23. כְּשִׁחּוֹק לְכָסִיל עֲשׂוֹת זְמָה;
וְחֻכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה.

האוויל מתלהב ומתרגש מהזדמנות להשתתף במעשה רשע או פשע. לעומתו החכם מתרגש ומתלהב מעשייה מועילה ומוסרית. [משלי ב 14; n 30-31; טו 21; כו 19]

שִׁחּוֹק: צחוק, הנאה; גיחוך, לעג, לגלוג, שנייה, לגלגנות.

כָּסִיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

זִמָּה: פריצות, תועבה, הוללות.

חֻכְמָה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

תְּבוּנָה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

24. מְגֹרֶת רְשָׁע הִיא תְּבוּאָנוּ;
וְתַאֲוֹת צְדִיקִים יִתֵּן.

חששו של הרשע יתממש, ושאירת צדיקים תתגשם. אלוהים ייתן לצדיק הירא אותו והחי על פי רצונו את משאלת ליבו — ישועה — בשלום ובסיפוק. אולם לרשע שאינו ירא אותו ייתן אלוהים את מה שהוא חושש ממנו ביותר. כשעונשו של הרשע יבוא עליו הוא יחרד ויתפלא על המחיר העצום שעליו לשלם — אבדון נצחי.

[משלי ג 25; ישע' סו 4; יחז' יא 8; תהל' ט 19; ז 4-5; קמה 19; איוב ג 25; טו 21; מתי ה 6; עבר' י 26-29; יחז"א ה 14-15]

מְגֹרֶת: מגור, דאגה, חשש, פחד, יראה, מורא, אימה, בעתה.

רְשָׁע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

תַּאֲוָה: (בהקשרנו), שאיפה, רצון עז, בקשה, משאלת לב, כמיהה, חפץ, ערגה.

צְדִיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

**הַבַּיִת שֶׁבְנוִי עַל הַחֹל
לְעוֹמֵת הַבַּיִת שֶׁעַל הַסַּלַּע**

25. כְּעֵבֹר סוּפָה וְאִין רְשָׁע;
וְצְדִיק יִסֹּד עוֹלָם.

הרשע המתכחש לאלוהים וחי חיי חטא יגלה שחיייו בנויים על יסוד רעוע. כשסערות החיים באות (מכת מדינה, מלחמה או מגפה נוראה), הן הורסות את חיי הרשעים וסופם באבדון.

ופועל בניגוד לרצונו, ייענש בכך שאלוהים יקצר את שנות חייו על פני האדמה. במות הרשע נפשו הולכת למקום הייסורים שבשאלו ומחכה למשפט הסופי. נפש הרשע לעולם לא תזכה להיות בנוכחות אלוהים.

[משלי ג 2; ט 11; יד 27; יט 23; תהל' לז 36-37; נה 23-24; קט 8; איוב כב 16; דנ' יב; לוקס טז; התג' כ]

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דבר אלוהים באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

תקצוּנה: יהיו קצרות.

28. תוֹחֶלֶת צְדִיקִים שְׁמֹחָה; וְתִקְוֹת רְשָׁעִים תֵּאבֵד.

תקוותם של הצדיקים, יראי אלוהים החיים על פי דברו באמונה ואהבה, היא לחוות את מימוש ישועתם — חיי נצח מלאים בהלל ובשירות קודש בחברת אלוהים. תקווה בטוחה זו ממלאת את לב הצדיק ומלווה אותו כל חייו על ידי אדמות. לעומת זאת תקוותם של הרשעים היא לספק את תאוותיהם. אלוהים דוחה את בקשותיהם והם יאבדו יחד עם תקוותיהם.

[משלי יא 23; איוב ח 13; אסתר ז 10; פיל' ב 12-13; תסל"א א 10; טיט' ב 13]

תוחלת: ציפייה, המתנה, תקווה, ייחול, אמונה; אי-ייאוש, ביטחון, סיכוי.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

שמחה: אושר, ששון, משוב, חדווה, רינה, דיצה, גיל.

תקווה: ציפייה, תוחלת, ייחול, אמונה, כיסופים, משאת נפש; אי-ייאוש, ביטחון, סיכוי.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

אובד: (בהקשרנו) נשמד, נהרס, חדל להתקיים.

29. מְעוֹז לְתֵם דָּרְךָ יְהוָה; וּמְחִתָּה לְפַעְלֵי אָוֶן.

דרכי יהוה — תורת אלוהים ומצוותיו — הן כוחו, מבטחו ומבצרו של האדם הישר. אלוהים מעניק את כוחו לילדיו החיים בדרך המפארת את שמו.

לעומת זאת הרשעים הממלאים את חייהם במעשים הנוגדים את תורת אלוהים, מחשיבים את דרכי אלוהים הישרות לאסון.

לעומתו הצדיק הירא את אלוהים וחי על פי רצונו יודע שחיי בנייהם על סלע יציב. בעת אסון או אתגר עומד מלוא כוחו של אלוהים איתן לצדיק, אם בעולם הזה ואם בנוכחות אלוהים בעולם הבא. חיי הצדיק ממשיכים לעד! [משלי א 27; ג 25; ישע' כח 18; תהל' לז 10; איוב כא 18; מתי ז 24-27; לוקס ו 47-49; קור"א טו 58]

הפסוק אינו מלמד שרק הרשעים מתים כתוצאה מצרה הבאה על עם, אלא שחיי הצדיק מובטחים ביד אלוהים, בין פה בארץ ובין בשמיים. הטוב ביותר שהרשע יכול לחוות בחייו הוא החיים בכדור הארץ. במותו נשלח הרשע למקום הייסורים בשאלו, ושם הוא מחכה למשפט שיחרוץ את דינו לאגם האש.

נפשו של הצדיק לעומת זאת מגיעה לנוכחות אלוהים ושם תשכון לנצח נצחים.

[דנ' יב; לוקס טז; פיל' א; התג' כ 23]

סופה: סערה, רוח עזה, מזג אוויר סוער; (בהשאלה, בהקשרנו) אסון, צרה, טלטה.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

יסוד: כן, בסיס, מסד.

יסוד עולם: בסיס מוצק הנשאר יציב ואיתן לנצח.

26. כְּחֹמֶץ לְשֹׂנְאִים וְכַעֲשׂוֹן לְעֵינָיִם, כִּן הָעֵצָל לְשִׁלְחָיו.

אם תסמוך את ידיך על עצל למלא משימה חשובה, סופך שתחוה צער ואכזבה — כמו הטעם הרע של חומץ במקום יין טוב, וכמו מי שמבעיר אש במטרה ליהנות מאורה ומחומה, אך עשנה מכאיב לעיניו.

[מקרה הפוך — משלי ו 6; כה 13; כו 6; תהל' ט 22]

חומץ: משקה חמוץ המופק מיין, וינגר, נזל חמוץ, מין חומצה.

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל, עייף, נרפה, מרושל.

27. יִרְאֵת יְהוָה תוֹסֵף יָמִים; וְשָׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצָרְנָה.

ירא אלוהים העושה טוב וסר מרע, ימצא שלום ושלוה המתבטאים בחיים ארוכים — והכוונה היא שחיי ממשיכים בנוכחות אלוהים גם לאחר מותו הפיזי. לעומת זאת הרשע הדוחה את אלוהים

31. פי צדיק יגוב חכמה;
ולשון תהפכות תפירת.

הצדיק הירא את אלוהים, חי על פי דברו וסר מרע, יאמר דברי חוכמה שבכוחם לעודד, לעזור ולתמוך. אך לשונו של הרשע תניב שקרים וסילופים כדי להשיג את תאוותו הטמאה. אלוהים עתיד לעצור את מהלכיו באופן כה יעיל, עד כי יהיה ניתן לחשוב שלשונו נכרתה.

[משלי ב 12; י' 13; תהל' לז 30; יעקב ג 6]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

יגוב: יניב, ייתן פרי, יהיה פורה; (בהשאלה, בהקשרנו) יפיק.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

תהפכות: סילוף, הפכפכות, סכסכנות, תעתועים, מרמה.

להיכרת: (בהקשרנו) להיפסק, לעבור מן העולם, לכלות, להיכחד.

32. שפתי צדיק ידעו רצון;
ופי רשעים תהפכות.

צדיק הירא את אלוהים, חי על פי דברו וסר מרע, מדבר דברי טעם הראויים לכל אירוע ומועד. לעומתו הרשע המתכחש לאלוהים ופועל בניגוד לרצונו אינו מסוגל להתמודד עם האמת ולהתמיד בה. דבריו מאופיינים בחוסר יציבות, בחוסר מוסר, בחצאי אמת, בסילופים ובניגודים.

[משלי ב 12; תהל' נט 8; קהלת י' 12]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

ידעו רצון: ערים לצורך ומבינים את נפשם של השומעים, ולכן אומרים את הרצוי והנכון לומר.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

תהפכות: סילוף, הפכפכות, סכסכנות, תעתועים, מרמה.

ניתן להבין את החלק השני של הפסוק גם כאומר: אסון ופחד הם מנת חלקם של הרשעים.

[משלי ב 7; כא 15; שמות יד 14; לג 13; נחום א 7;
תהל' כז 11; נט 3; יוח"א ד 4; אפס' ו 10-18]

מעוז: מבצר, מצודה, משלט; מקלט, מחסה, בונקר, מגן; סלע, צוק; עוז, עוצמה, כוח.

תם: ישר, טוהר מידות.

מחיתה: שבר פתאום, צרה, אסון; מכשול, מפלה.

און: רשע, מרמה, עוול.

פועל און: רשע, נבל.

30. צדיק לעולם בל ימוט;
ורשעים לא ישכנו ארץ.

צדיק הירא את אלוהים, חי על פי דבר אלוהים וסר מרע, יודע שאלוהים הוא העוגן של חייו השומר אותו יציב בשעת קושי ומשבר. לעומת זאת לרשעים לא יהיה קיום בארץ. הרשע המתכחש לאלוהים ופועל בניגוד לרצונו, יגלה עד מהרה שעוגן חייו מתפרק ונעלם בכל קושי וצרה הפוקדים אותו.

בסוף דרכו הרשע צפוי לגלות שגם בחיי הנצח במלכות אלוהים אין לו מקום.

[משלי ב 22-21; י' 25; יב 3; תהל' טז 8; לז 9-11, 29;
קה 1; מתי' ז 24-27; התג' כב 15]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

בל ימוט: לא יתמוטט, לא יזדעזע, לא ייכשל, לא יתנוודד.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

לשכון: לגור, להתגורר, לדור, לחיות, להיות, לשהות, להימצא, להיות ממוקם, לשבת, להיות מונח.

רשעים לא ישכנו ארץ: רמז לעונש הגלות שאלוהים הביא על עמו כשחלקם פנו מתורתו (דבר' כח).

הניגוד בין הצדיקים לרשעים — המשך

[משלי טו 33; טז 18; יח 12; כב 4; כט 23; ישעי' י 12; יד 13-15; ירמ' ו 31-32; יח 3; מיכה ו 8; קור"א טו 33]

שים לב עם מי אתה מתרועע ומתחבר!

זדון: רשעות, רשע, חטא, עזות מצח, כוונה רעה.
קלון: כתם, בושה, כלימה, ביזיון, חרפה, אי-כבוד, עלבון, גנות.
צנוע: עניו, ענוותן, שפל רוח, חסר יהירות, מסתפק במועט.
חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

3. תִּמְתַּ יִשְׂרָיִם תִּנְחָם;
 וְסִלְף בְּגָדִים (וּשְׂדֵם) יִשְׂדֵם.

תמימותם של האנשים המתנהלים ביושר (בנאמנות, טוהר וקדושה), תנחה את חייהם בדרך הטוב. לעומת זאת רשעים החיים על פי עקרונות מסולפים (מרמה, תהפוכות, אנוכיות), לא יימלטו מתוצאת מעשיהם. לבסוף גם הם ייפלו קורבן לבגידה ולשקר.

[משלי יא 20; יג 6; יט 3; כב 12; ברא' לט 6-12; לוקס כ 23]

תומה: תום, תמימות, ישר, טוהר, זְפֹת, הגינות, כנות.
ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

להנחות: להוביל, להנהיג, להדריך, לנהל, להורות, להתוות קו פעולה, לכונן, לייעץ, לנווט, לשמש כמנחה.

סִלְף: סילוף, עיוות, שיבוש, זיוף, מרמה, מניפולטיביות.

בוגד: מועל, מפר אמון, בוגדני, קושר קשר, רמאי, מוליך שולל.

יִשְׂדֵם (שורש שד"ד): יביא עליהם שוד ושבר, יהרוס אותם (ראה ירמ' ה 6).

האם "צדקה" תציל ממוות? (פס' 4-8)

4. לא יועיל הון ביום עֲבָרָה;
 וצִדְקָה תציל ממוות.

אוצר רב לא יועיל או ינחם ביום משפטו של אלוהים. לעומת זאת הצדיק החי על פי אמות המידה שאלוהים מלמד בדברו ומתרחק מהחטא, יינצל מיום עברה (זעם) זה.

יושר בעבודה — זה מעניין את אלוהים

1. מאֲזֵנֵי מִרְמָה תוֹעֵבֶת יְהוָה;
 וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ.

מאזניים (משקל) שנעשה בהם שינוי מכון כדי לרמות, הם תועבה בעיני אלוהים.

עסקה המושגת על רמייה היא דבר רע שאלוהים מתעב. לקוח שמקבל פחות ממה שהוסכם עליו, הוא לקוח מנוצל.

"אֶבֶן שְׁלֵמָה" זו

משקולת מדויקת, תקנית. עסקה שנעשית בצדק וביושר, שבה כל צד מקיים את שהבטיח, היא פעולה שאלוהים מכבד.

[משלי טז 11; כ 10, 23; ויק' יט 35-36; דבר' כה 13-16; יחז' מה 10; הושע יב 8; עמוס ח 5; מיכה ו 11-10]

מאזניים: מכשיר שקילה, משקל, מד משקל; מכשיר איזון, סקלת איזון.

מרמה: רמאות, תרמית, רמייה, נוכלות, שקרנות, הונאה, גנבת דעת, הולכת שולל, כחש, שקר, סילוף, זיוף.

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

2. בָּא זְדוֹן וַיָּבֵא קְלוֹן;
 וְאֵת צְנוּעִים חֲכָמָה.

אלימות, חוצפה וגאווה מובילים לחרפה, לבושה ולשבר. לעומת זאת הענווים והצנועים נוחים לבריות ומביאים עימהם חוכמה.

[משלי ב 16-18; ג 2; יג 21; ישע' ב 6-22; י 3; ירמ' כג 19; ל 23; יחז' ז 19; צפנ' א 18; עזרא ז 19; לוקס יב 16-21; תסל"א ה; התג' ג 10]

מועיל: מביא תועלת, נותן יתרון, מביא רווח, משפר, מיטיב.

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, כספים.

יום עֲבָרָה: יום משפט אלוהים על הרשעים, יום זעם.

צדקה: צדיקות, ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6) — "וְהָאֱמֹן בִּיהִנֶּה, וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה".

להציל: להושיע, למלט, לחלץ, לפדות, לשחרר, להביא ישועה, להוציא מצרה.

שים לב לפירוש שניתן בימינו למילים "צדקה

תִּצְלִי מִמָּוֶת": אם תתן "צדקה" — זאת

אומרת תתרום מה"הון" הכספי שלך

— אזי פעולה זו אכן "תציל" אותך

"בְּיוֹם עֲבָרָה".

א. יש כאן דוגמה קלסית לציטוט חצי פסוק

תוך התעלמות מכוונת מחציו הראשון

(דהיינו מההקשר);

ב. כך נוצרה תורת שקר שמעשירה אנשים

מסוימים תוך כדי הולכת שולל של

התורמים. הרי כסף לא יציל ממות

— נקודה!

6. צְדָקַת יִשְׂרָאֵל תִּצְלִימָּה; וּבְהִנֵּהוּ בְּגָדִים יִלְכְּדוּ.

אדם החי על פי עקרונות המוסר וההדרכה של אלוהים ומקבל את משמעת אלוהים עליו, זוכה להגנת אלוהים ולהדרכתו. לעומת זאת אדם הדוחה את עקרונות המוסר וההדרכה של אלוהים ואת משמעתו; אדם הבונה את חייו על חוסר נאמנות וחוסר אמינות, עתיד ליפול קורבן למחשבותיו ולשאיפותיו מלאות התאוה. מחשבותיו יובילוהו לחטא שבסופו יביא לצער, כאב ואובדן.

[ישע' מח 8; תהל' ז 16-17; ט 16; קהלת י 8; אסתר ז 9]

צדקה: צדיקות, ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6) — "וְהָאֱמֹן בִּיהִנֶּה, וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה".

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

להציל: להושיע, לגאול, לפדות, לעזור, להביא ישועה, להוציא מצרה.

הָיָה: אסון, צרה, אובדן (איוב ו 2); פשע, רעה (תהל' נב 9); תאוה רעה (מיכה ז 3).

בוגד: מועל, מפר אמון, בוגדני, קושר קשר, רמאי, מוליך שולל.

יִלְכְּדוּ: ייתפסו, ייפלו בפח.

ללא ישועה — הכל נגמר עם מות הגוף

7. בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֵּאבֵד תִּקְוָה; וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים אָבְדָה.

כל תקוותי ותוכניותי של הרשע מסתיימות ברגע מותו. כל תקווה שמבוססת על כוחו ועושרו החומרי אובדת ברגע מותו הפיזי.

[משלי י 28; יא 23; ישע' מ 29; ירמ' יז 5; תהל' קה 36; כט 32; איוב ח 13; יח 12]

אובד: (בלשון המקרא, בהקשרנו) נשמד, נהרס, חדל להתקיים.

תקווה: ציפייה, תוחלת, ייחול, אמונה, כיסופים, משאת נפש; אי-ייאוש, ביטחון, סיכוי.

תוחלת: ציפייה, המתנה, תקווה, ייחול, אמונה; ביטחון, הסתמכות.

און: כוח, חוזק, אונות, גבורה, עוצמה; הון, עושר, שפע.

8. צְדִיק מִצָּרָה נִחְלָץ; וַיִּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו.

איש צדיק החי על פי עקרונות המוסר של אלוהים ומקבל את משמעתו עליו, יזכה להגנת אלוהים ולהדרכתו בחייו, כך שיינצל מן הרעה שמשקפת לו מאויביו הרשעים. לעומת זאת הרשע שדוחה

5. צְדָקַת תְּמִים תִּישֶׁר דְּרָכָו; וּבְרָשָׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע.

אדם החי על פי אמות המידה הטהורות של אלוהים ונמנע מכל מעשה עוול ומחשבה רעה, זוכה לחיים מודרכים ומוגנים. לעומת זאת רשע הדוחה את מידותיו הטהורות של אלוהים וחי על פי מידות של רשע, עתיד לחוות את תוצאות מעשיו המושחתים.

[משלי ב 7; ג 6; ה 22-27; י 27-30; כא 29; שמ"א ב 3; מגילת אסתר — המן נופל במלכודת שניסה לטמון ליהודים; דני' ו; גלט' ו 7-8; כיפא"ב ב 13]

צדקה: צדיקות, ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6) — "וְהָאֱמֹן בִּיהִנֶּה, וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה".

תמים: תם וישר, נקי מעוול, טהור מידות, ללא פגם מוסרי.

ליפול: (בהקשרנו) להיכשל, להילכד, להיתפס.

רשעה: רשע, רשעות, עוולה, שחיתות, רוע לב.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרשע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

מברכה זו גם שאר תושבי העיר. צדיקי העיר מהווים בסיס לניהול כלכלי תקין ומוסרי.

נוסף על כך, תושבי העיר שמחים כשהרשעים המשקרים, המרמים, הגונבים והרוצחים — מתים! כשהרשעים מתמעטים (עדיף מתוך חזרה בתשובה), העיר הופכת בטוחה יותר. דברי פי הרשעים, שלא לדבר על מעשיהם, בכוחם להרוס את כלכלת העיר ואת ניהולה המוסרי.

[משלי כח 12, 28; כט 2; יא 9; ברא' יח-יט; ירמ' כב 2-5]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

לעלוץ: לשמוח, לעלז, לשוב, לגיל, לצהול.

קריה: עיר גדולה, כרך.

בְּאֵבֶד: בעת מפלתם, בעת חורבנם.

רָשָׁע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע, הולך בדרך הרעה, מושחת.

רינה: זמרה, שירה שמחה, רננה, רון; דיצה, גילה, חדווה; קריאת שמחה.

ישר: הגון, הגון, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

תרום: תרומם, תשגשג, תיבנה.

קרת: עיר, כרך, קריה.

להרוס: להחריב, להשחית, לקלקל, להשמיד, להביא לאובדן.

12. בְּזוֹ לְרֵעֵהוּ חֶסֶר לֵב;
וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחְרִישׁ.

איש המראה בגלוי את הזלזול שהוא רוחש לחברו, הוא טיפש (כסיל). כך הוא רוכש לו שונאים וגורם אי-נעימות לו ולאחרים. איש חכם, לעומתו, יודע מתי לשתוק, ואם ידבר יאמר את המילים שבכוחן לתקן ולבנות. [משלי י' 14, 18; יד 21; איוב ו 24]

בז: מזלזל, לועג, מלגלג, משפיל, מבהז, מבייש.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

חסר לב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

להחריש: לשתוק, לשקוט, לדמום, להיאלם.

13. הוֹלֵךְ רְכִיל מְגַלֵּה סוֹד;
וְנֹאֲמָן רִיחַ מִכְסֵּה דָבָר.

מי שהולך מאדם לאדם לדבר לשון הרע, ומגלה סודות שגילו רק לו, מוכיח כי אינו אמין. לעומתו איש המודע לכוחה של מילה ופליטת פה, ושומר עצמו מלומר דבר שאינו ראוי, מוכיח כי הוא אדם אמין ונאמן. הנאמן יזכה לאמונם של אחרים.

[משלי י' 14; י"ט 19; י"ז 16; ירמ' ו 28; יח' כב 9]

את אלוהים ודברו ושחיו מלאי חטא, עתיד לחוות את הצרות והמכשלות שאלוהים מנע מהצדיק. הרשע עתיד ליפול במלכודת שהצדיק ניצל ממנה.

[משלי יב 13; כא 18; ישע' מג 3; אסתר ה 14; ז 10]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

צרה: רעה, מצוקה, פגע, אסון, פורענות, שואה, שבר, משוא, תאונה.

נחלץ: ניצל, נושע, נמלט, נפדה, משתחרר, נגאל.

רָשָׁע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע, הולך בדרך הרעה.

תחת: במקום, תמורת.

9. בְּפֶה חֲנֹף יִשְׁחֵת רֵעֵהוּ;
וּבְדַעַת צְדִיקִים יִחְלְצוּ.

הרשע פוגע בדבריו בחברו. אדם חסר יראת אלוהים לא יהסס לשקר ולסלף מילים אשר בכוחן לפגוע ברעיו ובקרובים לו. הצדיקים, יראי האלוהים אשר חיים על פי רצון אלוהים וסרים מחטא, מזהים בחוכמתם את כוונתו הרעה של החנף ונמנעים מליפול במלכודת שהוא טמן להם. [משלי י' 18; יב 6; טז 29; במד' לה 33; ישע' ו 6; ירמ' ג 2; תהל' קז 20; דני' יא 32; יוח' ב 25]

חנף: מתחנף, משבח ללא הצדקה; גונב דעת, פיו וליבו אינם שווים, מדבר חלקות לרעה ולבבו לא כן חושב.

להשחית: להרוס, לגרום נזק, לקלקל, לחבל, לפגום, לפגוע; להשמיד, להחריב, לחסל, להכרית, להכחיד.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

להיחלץ: להינצל, להימלט, להשתחרר, להיושע.

נושעת? — אתה אמור להיות
ברכה לסביבתך (פ' 10-11)

10. בְּטוֹב צְדִיקִים תַּעֲלֶץ קְרִיָּה;
וּבְאֵבֶד רְשָׁעִים רָנָה.

11. בְּבִרְפַת יִשְׂרָאֵל תָּרוּם קָרְתָּ;
וּבְפִי רְשָׁעִים תִּהְרָס.

פסוקים אלו מציינים את השפעת הצדיקים והרשעים על חיי החברה. כשאלוהים מברך את הצדיקים בעיר מסוימת, נהנים

עושרם הם רוכשים על ידי עושק העניים והחלשים מהם. הלקח ברור:

א. על ידי מידה מוסרית מושג ערך רוחני, ועל ידי מידה כוחנית מושג ערך חומרי.

ב. חן וכבוד הם מעלות נעלות מכסף.

[משלי יב 4; יד 1; יט 14; כב 1; לא 10-31]

אִשֶׁת חָן: אישה טובת מידות.

לַתְמוּן: להיות משענת, לחזק, לעודד, לסייע.

כבוד: מעמד, דרגה, הערכה, חשיבות, יקר, הוקרה, שם טוב.

עריץ: שליט, רודן, דיקטטור, משליט את רצונו, מדכא, נוגש, רשע, אכזר, תקיף, קשה.

עושר: הון, רכוש, קניין, כסף רב, בעלות על נכסים.

17. גִּמְלַל נִפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד;
וְעֵכֶר שְׂאֵרוֹ אֶכְזָרִי.

אדם הפועל בחסד עם הנזקקים גומל טוב לנפשו שלו.³⁰ עשיית הטוב עבור אחרים ממלאת את נפשו בנעימות. לעומת זאת אדם המתאכזר לזולת הוא מלא רוגז ומרירות, ואלו משפיעים לרעה על רוחו וגופו גם יחד.

[ברא' לד 25-30; מט 7; יהושע ז 25; ירמ' ו 23; מתי ה 7; ז 2; כה 34-36; מרק' ד 24; לוקס ו 37-38]

לגמול: להשיב גמול, להחזיר טובה או רעה, להעניק שכר, לשלם.

נפש: נשמה, רוח חיים, קיום; פנימיות. פה נפשו = עצמו.

חסד: טובה, צדקה, נדיבות, מעשה טוב, תמיכה, הקלה, עזרה, תרומה, רחמים.

עוכר: בוגד, מקלקל, הורס, משחית, מפריע, מסכסך, מחבל, מרגיז.

שָׂאָרוֹ: בפסוק הנוכחי מקביל ל"נפשו" — שארו = בשרו, עצמו.

אכזרי: מרושע, רע, תוקפני, מחוסר רחמים, בעל לב אבן, נוקשה, רודני.

18. רָשָׁע עֹשֶׂה פְּעֻלַּת שֹׁקֵר;
וְזָרַע צְדָקָה שֹׁכֵר אֱמֶת.

שכרו של הרשע הוא כמו מצגת שווא. הוא חושב שכספו יעניק לו ביטחון, עושר וחיים, אך לבסוף יגלה שאין פרי מבורך למעשיו. לעומתו איש צדיק החי על פי אמות מידה טהורות כפי שנלמד בכתבי הקודש, יזכה לגמול נכון. פרי עמלו יהיה אמיתי ומבורך.

[משלי י 2, 16, 24; הושע י 12; חגי א 6; יוח' ד 36; גלתי' ו 8-9; יעקב ג 18]

רָשָׁע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע, הולך בדרך הרעה, מושחת.

30 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 110.

הוֹלֵךְ רֵכִיל: מלעז, משמיץ, מוציא לשון הרע; רכלן, מפיץ שמועות רעות.

סוד: רז, דבר שמסתירים מידעת אחרים.

נְאֻמַּן רוּחַ: ישר ברוחו, ראוי לאמון, אמיתי, מסור, איש סוד.

14. בְּאֵיזֵן תִּתְּחַבְּלוֹת יִפֹּל עָם;
וּתְשׁוּעָה בְּרַב יוֹעֵץ.

מנהיג טוב שומע לדעות שונות ומתייעץ עם יועצים ומומחים בכל נושא. מנהיג כושל חושב שהוא יודע כול ולכן נמנע מלשמוע לעצת אחרים. הנהגה כושלת תוביל לנפילתו של עם, ולעומתה הנהגה המושתתת על ייעוץ ובחינת דעות תניב החלטות נכונות ותוצאות טובות. משמעות המילה "תִּתְּחַבְּלוֹת" פה היא התייעצות חיובית.

[משלי טו 22; כ 18; כד 6; שמ"ב טו 30-23]

תחבולה: (בהקשרנו) חוכמת הנהגה, דרכי פעולה מחוכמות, טקטיקה.

תשועה: הצלה, ישועה.

יועץ: נותן עצות, עוזר (במתן עצות); סגן, מומחה לנושא מסוים.

15. רַע יִרְוַע כִּי עָרֵב זָר;
וְשִׁנְאָ תִקְעִים בּוֹטַח.

אדם הערב לחובו של זר שאינו מכיר היטב עלול לשלם מכספו את החוב. לעומתו אדם הנמנע מלערוב לחובו של זר אינו מסכן את רכושו ואת כספו ונשאר בטוח. ("תִקְעִים" = מסכימים בלחיצת יד לשם התחייבות, עורכים הסכם.)

[משלי ו 1-5; ז 18; כב 26-27]

רַע יִרְוַע: שבור יישר (כמו קום יקום).

עורב: נותן הבטחה, נותן ערבות, אחראי לפירעון חוב.

זר: נוכרי, רחוק, לא מוכר.

תִקְעִים: לוחצים יד לאות התחייבות.

בוטח: (בהקשרנו) חי בהשקט ובבטחה.

תצוגה מקדימה של פרק ל"א
(אשת חיל)

16. אִשֶׁת חָן תִּתְּמַךְ כְּבוֹד;
וְעָרִיצִים יִתְּמְכוּ עִשָׂר.

אישה רבת חן הודות למעלותיה, לנימוסיה ולשאר תכונותיה הנעלות, משיגה כבוד לה ולביתה (לבעלה ולילדיה), כלומר היא אשת חיל.

לעומתה העריצים האכזריים מכבדים ומעריכים רק עושר, ואת

תמים: תם וישר, נקי מעוול, טהור מידות, ללא פגם מוסרי.
עיקש לב: ערמומי, רמאי, דוגל בדרך חיים מעוותת.

21. יָד לַיָּד לֹא יִנְקָה רֵעִ; וְזָרַע צַדִּיקִים נִמְלֵט.

היה בטוח שהרשע הדוחה את אלוהים ואת דברו לא יימלט מעונש — הוא ישלם בעבור חטאו. באותה מידה היה בטוח שאלוהים מגן על הצדיק ביום משפט, ולא עליו בלבד אלא אף על צאצאיו. [משלי 1 ו 29; טז 5; תהלים קיב 1-2; יד 26]

יָד לַיָּד: תקיעת כף, אישור, הבטחה; ביטוי המצייר תקיעת כף כדי להביע ודאות גמורה.

לֹא יִנְקָה: לא יתחמק מעונש; יענש, יינזק.

זָרַע צַדִּיקִים: פרי בטן, ילדים, צאצאים, הדור הבא; דור העתיד של יראי אלוהים הנושעים.

נִמְלֵט: ניצל, נחלץ, משתחרר, נגאל, נושע.

להיות "סתם יפה" לא מספיק
כדי להיות "אשת חן" (ראה פס' 16)

22. נָזַם זָהָב בְּאֵף חֲזִיר, אִשָּׁה יָפָה וְסָרְתָּ טַעַם.

כשם שנזם זהב, יפה ויקר ככל שיהיה, אינו הולם את החזיר המלוכלך והטמא ולא יוכל להסיר ולו במעט מזהמתו ומטומאתו, כך באותה מידה יופיה החיצוני של אישה, רב ככל שיהיה, לא יחפה על כיעור נפשה. אישה יפה וטיפשה (חסרה את חוכמת החיים של אלוהים) היא כמו חזיר שבאפו נזם זהב.

[ברא' כד 47; ישע' ג 21; יחז' טז 12]

נזם: תכשיט לאף, טבעת לקישוט החוטם.

סָרְתָּ טַעַם: נטולת בינה, חסרת הבחנה, טיפשה.

23. תִּאֲוֹת צַדִּיקִים אֵךְ טוֹב; תִּקְוֹת רָשָׁעִים עֲבָרָה.

מאויי נפשם ורצונותיהם של הצדיקים החיים על פי אמות מידה טהורות וקדושות (חוכמת אלוהים), עוסקים בדברים מועילים

שקר: כזב, בדיה, בדוטה, המצאה, מרמה, רמייה, הונאה, דבר שקר, בלוי.

לזרוע: להטמין זרעים באדמה, לשתול; (בהשאלה, בהקשרנו) לגרום, לחולל, להפיץ, להביא ל-, לפעול.

צדקה: צדיקות, יושר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי.

שָׁכַר (= שָׁכָר): משכורת, תגמול, גמול, תשלום, תמורה.

19. כִּן צְדָקָה לְחַיִּים; וּמְרִדֵף רָעָה לְמוֹתוֹ.

אדם שקבע בליבו להתמיד בדרך היושר והטוהר (בחוכמת אלוהים), יזכה לחיים פוריים ומלאי חיוניות. לעומתו אדם הרודף אחר הרעה ושואף אליה (לחוכמת העולם) — ימצא מוות. צדק מביא חיים, ורשע מביא מוות. [משלי י 16; יב 28; יט 23; ה 23; כא 16; במד' כז 7; איוב מב 7; רומ' ו 23; יעקב א 15]

בשלושת הפסוקים האחרונים תואר תהליך כזה:

יא 17 — החוטא ניזוק;

יא 18 — שכרו חסר ערך;

יא 19 — ולבסוף ימות.

כ: שם מופשט במובן אמת, נכונות.

צדקה: צדיקות, יושר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6 — "וְהָאֱמֵן בְּיַהוָה, וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה").

חיים: קיום, התקיימות, בריאות; נשמה, נפש; חיים רוחניים — אושר, שלום ואהבה ברוח ה'; ישועה — חיי נצח.

לרדוף: לרוץ אחרי, לנסות להשיג, לנסות למצוא; להיות להוט, לשאוף, להשתוקק.

רעה: רָשָׁע, רשעות, עוול, אכזריות, שחיתות, קלקול, עשיית רע; צרה, פורענות.

20. תוֹעֵבַת יְהוָה עֲקָשֵׁי לֵב; וּרְצוֹנוֹ תְּמִימֵי דָרֶךְ.

אדם שקבע בליבו להתמיד בחטא ובמעשים רעים מעורר באלוהים מיאוס וסלידה. לעומת זאת את ההולכים בדרך הישרה, שליבם טהור מכל כתם מוסרי, אלוהים אוהב ומברך. [משלי ב 15; ג 32; 16-19; ח 8; יב 22; טו 8-9; טז 26; טז 5; יז 15; כ 10; כג 23; תהלים קט 1; דהי"א כט 17; דהי"ב טז 9]

תועבה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

עיקש: הפכפך, נפתל, עקמומי, תחמן, נכלולי; (ע"ח) עקשן, קשה עורף, סרבן.

26. מִנֵּעַ בָּרַךְ יִקְבְּהוּ לְאֹמִים;
וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מִשְׁבִּיר.

אדם האוגר תבואה ומסרב למכור אותה לזקוקים לה, למשל בזמן בצורת או בזמן רעב, וזאת כדי למוכרה ביוקר בסופו של דבר,³¹ בני העם יקללו אותו. לעומתו אדם המוכר את תבואתו וכך מאפשר מחיה לאחרים, יזכה לתודתם ולברכתם.

בהשאלה, אדם נושע המבין את חיוניות הבשורה לישועת בני אדם, חייב לחלוק אותה עם כל אדם ולא להסתירה.

[משלי כד 24; ברא' מב 19; במד' כג 11; ישע' מ; עמוס ח 5-6; איוב כט 13]

מונע: לא מאפשר, מסכל, שם לאל, חוסם, לא נותן, שולל, חוסך, חושך.

בר: תבואה, דגן, גידולים; מזון.

יקְבְּהוּ: יקללו אותו.

לאום: עם, אומה; קבוצת מוצא משותף, קבוצת בני אדם בעלי גורל משותף.

ברכה: שבח; אושר, שפע, שגשוג; איחול, אמירת דברים טובים.

משביר: מוכר תבואה, מוכר מזון, מוכר אוכל.

27. שֹׁחֵר טוֹב יִבְקֶשׁ רְצוֹן;
וְדֹרֵשׁ רְעָה תְּבוֹאָנוּ.

העמל ודורש למצוא טוב לאחרים, במעשהו הוא כמו מזמין את אהבתם של אלוהים ואדם. לעומתו העמל להרע לאחרים, יידע לו שרעה תבוא עליו.

[תהל' ז 15-16; ז 7; אסתר ז 10; מתי ז 12]

שוחר: רוצה בכל ליבו, דורש, מבקש, מחפש, מגלה עניין רב, שואף, משתוקק.

רצון: (בהקשרנו) אהבה, רצון טוב, נחת רוח, הסכמה, חסד, שביעות רצון.

דורש: תובע, מבקש בתוקף, מחפש, מבקש, שואף ל-.

רעה: רָשָׁע, רשעות, עוול, אכזריות, עשיית רע; צרה, פורענות.

28. בּוֹטֵחַ בְּעֵשְׂרוֹ הוּא יָפוּל;
וְכַעֲלָה צְדִיקִים יִפְרָחוּ.

אדם המאמין שבעזרת כספו הוא יכול להתגבר על כל מכשולי החיים ומזלזל בדרישות הצדק, יגלה לבסוף שטעות בידו. בכל עת

31 חן, מ' (2007). משלי. ירושלים: ינץ. עמ' 52.

וברוכים. לעומת זאת מחשבותיו ותוכניותיו של הרשע (חוכמת העולם) עוסקות באנוכיות ובפשע, ולכן מעוררות זעם ומביאות עליו את משפט אלוהים.

[משלי י 24, 28; ישע' י 3; טז 6; צפנ' א 18; רומ' ב 8-9]

תאוה: (בהקשרנו) מאווי נפש, כמיהה, להט, חפץ, ערגה, רצון עז.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

תקווה: (בהקשרנו) תשוקה, תאוה, שאיפה, אמביציה.

רָשָׁע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע, הולך בדרך הרעה, מושחת.

עברה: כעס, קצף, חרון; יום עברה — יום של צרה ופורענות.

נדיבות לעומת קמצנות

(פס' 24-27)

24. יֵשׁ מִפְּזֵר וְנוֹסֵף עוֹד;
וְחֹשֶׁךְ מֵיֵשֶׁר אֶךְ לְמַחְסוֹר.

אדם הנותן בנדיבות לא יחסר. אלוהים יברכו כך שיהיה לו מספיק לצרכיו ואף להמשיך לתת. לעומת זאת אדם המסרב לשלם לאחר את שמגיע לו ביושר, סופו שידע מחסור.

[משלי ג 9-10; כב 16; תהל' קיב 9; קהלת יא 1; יוח' יב 24-25; מה"ש כ 35; קור"ב ט 6-10]

מפזר: מפיץ, זורה; (בהשאלה, בהקשרנו) מחלק כסף בנדיבות.

חושך: (בהקשרנו) חוסך, מונע, לא נותן.

ישר: הגינות, צדק, הוגנות, אמינות, ישרה.

מחסור: חוסר, גירעון, היעדר, צורך; עוני, דלות, ריש, אביונות.

25. נִפְּשׁ בְּרָכָה תִּדְשֹׁן;
וּמְרֻוָּה גַם הוּא יוֹרָא.

ככל שתרבה לעזור ולגמול בנדיבות לנזקקים, כך ירבה אלוהים להעניק לך ולהעשיר אותך. המשקה אחרים לרוויה, גם הוא ירווה.

[משלי ג 9-10; יג 4; ברא' לג 11; דבר' לא 20; ישע' ל 23; הושע ו 3; קור"ב ט 6]

נפש: נשמה, רוח חיים, קיום; בן אדם, ברייה.

ברכה: (בהקשרנו) נדיבות, עשיית טוב, נתינה בשפע.

מדושן: שמן, שבע; (בהשאלה) שבע נחת, מלא עונג, מרוצה, מאושר, נהנה.

להרוות: להשקות, לתת מים, לשבור צימאון, להביא לנקודת הרוויה; (בהשאלה) לספק די הצורך.

יורא: ירווה.

30. פְּרִי צִדִּיק עֵץ חַיִּים;
וְלִקְחָהּ נִפְשׁוֹת חָכָם.

מעשיו ודבריו של הצדיק, עדות חייו, מהווים השפעה מעודדת וחיובית על הסובבים אותו, למען יפנו גם הם לדרך הישר והצדק המובילה לחיי עולם. איש חכם, צדיק, מושך אחריו נפשות לדרך שאחריתה ברכה וחיי נצח.

[משלי ג 18; ח 18-19; יג 12; טו 4; קור"א ט 19-22; פיל' א 11;
יעקב ה 20; לוקס ה 10; התג' ב 7; כב 2, 14, 18]

פרי: (בהשאלה) תוצאה, גמול, שכר, רווח, הכנסה, תנובה.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד;
חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר
התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

עץ חיים: עץ המניב חיים — מקור לחיי שלום ושמחה ברוח ה' ולחיי נצח
בנוכחות ה'.

לקח נפשות: מוביל אנשים לדרך אלוהים.

חכם: נבון, בעל שכל; (בהקשרו) ירא אלוהים, צדיק.

31. הֵן צִדִּיק בְּאֶרֶץ יִשְׁלָם;
אֵף כִּי רָשָׁע וְחֹטֵא.

אם אלוהים מעניש את הצדיק (במהלך חייו עלי אדמות) ללא משוא פנים כשהוא נכשל בחטא, על אחת כמה וכמה (קל וחומר) נכון הדבר לגבי הרשע. אלוהים ישלם לרשע כגמולו.

[משלי א 18, 31; במד' כ 11, 12; שמ"ב יב 10; תהל' יא 5-7; עג 17-19]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד;
חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר
התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

ישלם: יקבל כגמולו, יענש.

רשע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע,
הולך בדרך הרעה, מושחת.

חוטא: מפר את מצוות ה'; פושע, עבר"ן, רשע, עושה רע, מפר חוק, אשם,
בן בליעל.

אלוהים יכול להעמיד מולו בעיה או צרה ששום כסף או כוח אנושי לא יוכלו להצילו ממנה.

לעומתו הצדיק שחי על פי עקרונות אלוהים שבכתבי הקודש ושם את כל ביטחונו באלוהים, מגלה שהחיים מתברכים מיום ליום ככל שהוא גדל באמונתו ובסמיכתו על אלוהים. אדם שכזה יפרח כמו עלה בריא ורענן. אלוהים הוא מגינו.

[משלי י 15; כג 4-5; ירמ' י"ז 8; תהל' א 3; מט; צב 13;
טימ"א ו 17, 19]

בוטח: (בהקשרו) שם את מבטחו, סומך על, נשען.

עושר: הון, רכוש, קניין, כסף רב, בעלות על נכסים.

יפול: יקרוס, יובס, יחווה כישלון, יפסיד, ייכנע.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד;
חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר
התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

לפרוח: (בהשאלה, בהקשרו) לשגשג, להצליח, לעשות חיל, לעלות יפה; לגדול, להתרחב.

29. עֲלֶכֶּהּ בֵּיתוֹ יִנְחַל רוּחַ;
וְעֶבֶד אֱוִיל לַחֲכָם לֵב.

המשחית את ביתו על ידי בזבז או הזנחה (גם ביחסו לשאר בני משפחתו), סופו שיישאר חסר כול. הוא יישאר עם "אוויר" בידו — לא יירש דבר. טיפש שכזה, שבהתנהגותו ובהחלטותיו השגויות הורס את ביתו ומשפחתו, עתיד להיות עבדו (תחת ידו) של האיש החכם והחרוץ.

[משלי יד 19; טו 27; ישע' מא 29; ירמ' ה 13; קהלת א 15]

עוכר: משחית, מקלקל, ממיט אסון, מזיק, פוגם, פוגע.

לנחול: לרשת, לקבל לרשותך, לקבל בעלות.

ינחל רוח: יירש אוויר, לא ינחל דבר, יאבד את נחלתו.

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, נתין, משועבד, כפוף.

אוויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזז מוסר, רשע.

הניגוד בין הצדיקים לרשעים — המשר

1. אהב מוסר אהב דעת;
ושונא תוכחת בער.

החפץ בכל מאודו לרכוש דעת אוהב את דברי המוסר — את דברי התיקון וההערות שניתנים לו. ואילו זה ששונא תוכחות, כלומר דברי תיקון, נמשל לבהמה שאין בה דעת והוא כסיל.

[משלי א 7, 22, 25; ג 11-12; ה 17; י 17; שמות כב 4; תהלים מט 20; נ 17; עג 22; עבר' יב 5-6]

אוהב: חש חיבה עזה, אוהד, נמשך, משתוקק; רואה בעין יפה, מכבד.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות, עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

שונא: מתעב, שוטם, חש עוינות, לא סובל, סולד, חש איבה; אויב.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

בער: כסיל, חסר דעת, בא; מתנהג כבהמה (תהלים עג 22).

2. טוב יפיק רצון מיהוה;
ואיש מזמות ירשיע.

אלוהים יעניק את ברכותיו לאדם ההולך בדרך הטוב ורודף אחר עשיית רצונו. איש טוב הוא רצוי לאלוהים. לעומת זאת אלוהים ירשיע ויעניש את הרשע הסוטה מדרך אלוהים והזומם לעשות רעה.

[משלי ג 4; ח 35; יד 17; יח 22; איוב ה 12-13; קור"א ג 19]

טוב: נדיב, אדיב, נחמד, חביב, נוח, חסוד, רחום, חנון, סלחן, עושה את רצון אלוהים.

להפיק: להניב, להוליד, להוציא; לייצר, ליצור, לעשות.

רצון: (בהקשרו) היענות, רצון טוב, ברכה, נחת רוח, הסכמה, שביעות רצון.

מזימה: (בהקשרו) קשר, תחבולה, חתירה תחת, תוכנית רשע, כוונה רעה, עורמה.

מרשיע: מאשים, מחייב בדיון, קובע אשמה, מוקיע; מעניש.

3. לא יכון אדם ברשע;
וערש צדיקים בל ימוט.

איש חוטא ההולך בדרך הרע לא יזכה להעמיד את חייו על בסיס איתן. לעומתו איש צדיק, אשר אמונתו נטועה באלוהים וחייו מנוהלים על פי רצון ה', נמשל לעץ חזק ובריא. הוא יעמוד איתן נגד פיתויים וניסיונות.

[משלי י 25; יא 5; ירמ' ז 7-8; תהלים א 3; מתי ז 24-27]

יכון: יעמוד איתן, יעמוד יציב, יהיה מבוסס, ייתמך.
רשע: רשעות, עוול, רוע, אכזריות, שטניות, קשי לב, שחיתות, קלקול, עשיית רע.

שורש: מוצא, יסוד, מקור, בסיס, צור מחצבת, ראש, התחלה, נקודת ראשית.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

להימוט: לנוע, לזוע, להתנוודד, להזדעזע; למעוד, להיכשל, ליפול.

בל ימוט: לא ייפול, ישאר יציב, יעמוד על תילו.

”רקבון בעצמות”?
יש גם בעלים כאלה

4. אשת חיל עטרת בעלה;
וכרקב בעצמותיו מבישה.

אישה חרוצה ונאמנה לאלוהים ולבעלה מוסיפה כבוד ותפארת לבעלה. לעומתה אישה עצלה, שאינה נאמנה לבעלה ולאלוהים, גורמת בושה רבה לבעלה. כמוה כמחלה חשוכת מרפא.

[משלי לא 10-31; יד 30; חבק' ג 16; מלא' ב 14; איוב יט 9; רות ג 11; קור"א יא 7]

אשת חיל: אישה חרוצה ומוצלחת, אישה רבת פעלים.

עטרת: נזר, כתר, כותרת, זר, מקלעת; (בהשאלה) תהילה, הוד, כבוד, יקר, הלל, זוהר.

רקב: מחלת ריקבון.
מבישה: מבישת, מכלימה.

ומהחלטותיהם הנוגדות את רצון אלוהים. וכאשר ייפלו הרשעים, שוב לא יקומו. הכוונה היא ליום משפט אלוהים עליהם.

לעומתם הצדיקים המאמצים באמונה ובכוונה רבה את אלוהים ודברו, יצליחו לעמוד איתן נגד קשיי החיים, הם ובני ביתם. הפסוק אינו מבטיח עושר או חיים ארוכים בעולם הזה, אלא עיקר כוונתו היא לחיי נצח ולביטחון נצחי עם אלוהים.

[משלי י 25; יד 11; טו 25; תהלי' לז 35-36; איוב לד 25; מתי ז 24-27; טימ"ב ג 12]

הפוך: יפלו, ייכשלו. **או:** ה' יפיל אותם וישמידם.

רשע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע, הולך בדרך הרעה, מושחת.

ואינם: יישמדו, יחדלו להתקיים.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

עומד: (בהקשרו) יציב, איתן, מעוגן, מיוצב, מחוזק; מתקיים, נמצא, קבוע; שקט, שלו.

8. לְפִי שִׁכְלוּ יִהְיֶה לֵב יִשְׂרָאֵל;
וְנִצְנְוּ לֵב יִהְיֶה לְבוֹז.

השבח והכבוד שנותנים לאדם הם לפי מידת יכולתו לשפוט נכונה ולדעת מה טוב במובן המוסרי. זאת אומרת שאדם זוכה לתהילה על פי תבונתו. לעומתו מי שליבו (שכלו) פועל בדרך של חטא, של ערמומיות מרושעת ועיקשות, הכול יבוזו לו.

[משלי ג 4; יח 3; דבר' לב 5; שמ"א כה 17; ישע' מד 18; טיט' ג 11]

שכל: (בהקשרו) הבנה טובה, תבונה מוסרית, חוכמה.

להלל: לשבח, לפאר, לרומם, להרעיף שבחים.

נעוה לב: חוטא, רמאי, נוכל, תחבולן, מניפולטור.

בוז: זלזול, גידוף, לעג, לגלוג, קלס, גיחוך, השפלה, ביזוי, ביזיון, חרפה.

**אדם עם חליפה מחוייטת ומינוס של
שלוש משכורות = "מתכבד"**

9. טוֹב נִקְלָה וְעָבַד לוֹ,
מִמֵּתְכַבֵּד וְחָסַר לָחֶם.

מוטב להיות איש הנחשב לפחות ערך בעיני הבריות אבל יש לו עבד (זאת אומרת שבפועל הוא איש עמיד שידו משגת לקנות עבד), מאשר אדם המעמיד פנים ומציג עצמו כעשיר וכמכובד, אך בפועל אין לו אפילו לחם לאכול. המתיימר להיות מכובד גם בוחל בעבודה קשה או פשוטה ש"אינה ברמה שלו".

כוונת הפסוק היא לשבח את הראוי לכבוד, שמתנהג בענוה ואינו

5. מִחֲשָׁבוֹת צְדִיקִים מְשֻׁפָּט;
תַּחְבֻּלוֹת רְשָׁעִים מְרָמָה.

מחשבותיהם, תוכניותיהם ועצותיהם של הצדיקים מכוונות לצדק — להוציא לפועל את תוכניתו של אלוהים בדרך הישר, האמת והטוהר. לעומת זאת תכסיסיהם המחושבים של הרשעים מכוונים לרמאות.

[משלי א 19-10]

מחשבה: הרהור, רעיון, תוכנית, כוונה.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

משפט: (בהקשרו) צדק, שיפוט הגון.

תחבולה: תכסיס, עצה, מזימה, תמרון, עורמה, מניפולציה.

רשע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע, הולך בדרך הרעה, מושחת.

מרמה: רמאות, תרמית, רמייה, נזילות, שקרנות, הונאה, גנבת דעת, הולכת שולל, כחש, שקר, סילוף, זיף.

6. דְּבָרֵי רְשָׁעִים אָרֵב דָּם;
וּפִי יִשְׂרָאֵל יִצְיָלָם.

כוונת הרשעים בדבריהם היא לארוב לנפשות אדם, להכשיל ולהפיל בפח את האחרים מתוך קנאה או למען רווח אישי. לעומת זאת הצדיקים ההולכים בדרך ה' והמכירים את הוראותיו והנחיותיו שבכתבי הקודש, יודעים איך לענות כדי להציל את עצמם ואחרים ממארבי הרשעים.

[משלי א 11; י 11; יא 4-3; 6, 9; יד 3; לוקס יב 11-12]

רשע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע, הולך בדרך הרעה, מושחת.

ארב (= מארב): מלכודת, המתנה במסתור כדי לתקוף, התקפת פתע.

פי ישרים: דברי אנשים ההולכים בדרך הישר והאמת.

להציל: להושיע, לגאול, לפדות, לעזור, להביא ישועה, להוציא מצרה.

7. הַפֹּהַךְ רְשָׁעִים וְאֵינָם;
וּבֵית צְדִיקִים יִעֲמֹד.

במוקדם או במאוחר הרשעים עתידים ליפול כתוצאה מחטאיהם

מְרַדֵּף רִיקִים: רודף אחר הבלים. או: מחפש את חברתם של אנשים עצלים או רמאים.

חֶסֶר לֵב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

12. חֶמֶד רָשָׁע מְצוּד רָעִים;
וְשָׂרֵשׁ צַדִּיקִים יִתֵּן.

הרשע אינו מתכוון לעמול קשה ולהרוויח את לחמו ביושר. הוא מתפתה בקלות להשתתף ב"ציד" של הרעים, כלומר בשלל או בתחבולה של רשעים, וזאת כדי להשיג רווח מהיר וקל. רכושו אינו פרי עמלו ויגיע כפיו, אלא הוא בא מה"ציד" של עורמתו.

לעומתו הצדיק נהנה מפרי עמלו אשר אותו השיג ביושר ובצדק. הצדיק פועל ביושרה ומכך הוא מתברך.

[משלי א' 13; יא' 30; כא' 10; תהל' א' 3; איוב יח' 16]

חומד: חושק, משתוקק, מתאוה, רוצה להשיג, מפגין חמדנות.

רָשָׁע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי; אשם, נושא באשמה.

מצוד: ציד, טרף הנלכד ברשת; (בהשאלה) ביזה, שלל.

רע: לא טוב; רשע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי, מסוכן, מזיק.

שורש: (בהשאלה, בהקשרנו) יסוד, מקור, בסיס, צור מחצבת.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

יתן: ייתן פרי. או: יעניק טובה וברכה לזולת.

13 א. בְּפִשְׁעֵי שְׁפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע;

ברוב דברים, בדיבור שלילי ללא הבחנה ורסן, טמון מוקש — מלכודת מסוכנת.

פִּשְׁעֵי שְׁפָתַיִם: דיבור שלילי ללא הבחנה ורסן.

מוקש: מכשול, פגע, שטן, פח, מלכודת, בור.

13 ב. וַיֵּצֵא מִצָּרָה צַדִּיק.

הצדיק נזהר בדיבורו, וכך ייצא מן הצרה בשלום.

[משלי א' 18; יח' 7; כט' 6; יא' 8-9; כא' 23; כיפא"ב ב' 9; יעקב ג']

צרה: רעה, עניין רע, בעיה, מצוקה, פגע, אסון, פורענות, שואה, שבר, תאונה.

בוהל בשום עבודה לפרנסתו, ולגנות את המתגאה ללא סיבה — גאוה בזויה.

נקלה: (בהקשרנו) בזוי, ממעמד נמוך, נחשב נחות מבחינה חברתית, דל.

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת נתין, משועבד, כפוף.

מתכבד: איש העושה עצמו נכבד ומואס בעבודה שאינה לפי כבודו.

חֶסֶר לֵחֶם: שאין לו מה לאכול, עני, אביון.

10. יוֹדֵעַ צַדִּיק נִפְשׁ בְּהִמָּתּוֹ;
וְרַחֲמֵי רָשָׁעִים אֶכְזָרִי.

הצדיק אינו מרחם רק על אנשים, אלא הוא רגיש גם לצורכי בהמתו ומספק אותם. הרשעים לעומת זאת רחוקים כל כך מן החמלה, עד שגם רחמיהם הם בגדר אכזריות. הם אינם מרחמים על אנשים, קל וחומר על בהמות (שאר יצירי אלוהים).

[משלי כז' 23; דבר' ה' 14; כב' 6; כה' 4; תהל' קמה 9; ישע' יג' 9; מתי יב' 11]

יודע: מכיר, בקיא, מודע, מבין; דואג, מתעניין.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

נפש: (בהקשרנו) פרטי החיים, אישיות; צורך, רצון, הזדקקות.

בהמה: בקר, מקנה, צאן; חיות הבית המשמשות לאכילה, לעבודה ולרכיבה.

רחמים: חמלה, חסד, רחמנות.

רָשָׁע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, לא מקיים מצוות, פושע, הולך בדרך הרעה, מושחת.

אֶכְזָרִי: (פה בהוראת שם מופשט) אכזריות, רוע לב.

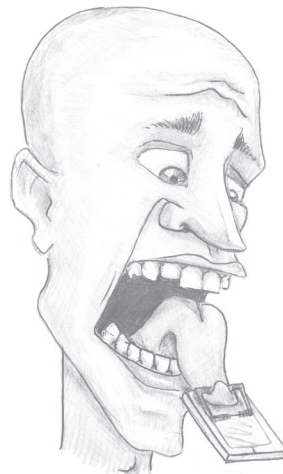
11. עֶבֶד אֲדַמְתּוֹ יִשְׁבַּע לְחֶם;
וּמְרַדֵּף רִיקִים חֶסֶר לֵב.

המעבד את אדמתו כראוי, ובחריצות הוא חורש ועודר, זורע וקוצר — יינה מפרי עמלו לאחר הקציר וישבע. לעומת זאת אדם הרודף אחר הבלים, זאת אומרת אחר דברים שאין בהם ממש (עסקים מפוקפקים, אם מתוך עצלות ואם מתוך נוכלות), או שהוא מחפש חברת אנשים ריקניים ועצלנים — הריהו טיפש.

[משלי ו' 11-6; יג' 23; כ' 4; כד' 30-34; כח' 19]

עובד אדמה: חקלאי, מי שמתפרנס מעיבוד האדמה.

שָׁבַע: מלא, בעל תחושת שובע, שאכל די הצורך; (בהשאלה) שיש לו די, שיש לו כל צורכו.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

14. **מִפְרֵי פִי אִישׁ יִשְׁבַּע טוֹב;
וְגִמּוּל יְדֵי אָדָם (יִשׁוּב) יִשְׁיב לוֹ.**

האומר דברים טובים והעושה מעשים טובים, הוא עצמו נהנה מדבריו וממעשיו. ה' ישיב לאדם את גמול מעשיו.

[משלי א 31; י 11; יג 2; יד 14; טו 4, 23; יח 4, 20; הושע ד 9; איוב לד 11]

פְּרֵי פִי אִישׁ: דברים טובים ומועילים היוצאים מפיו של אדם.
לִשְׁבוּעַ: לאכול די הצורך; (בהשאלה, בהקשרנו) לקבל די הצורך, לקבל די והותר.

גִּמּוּל: שכר, תגמול, תשלום, פרס, פיצוי, חיזוק, מענק, תמורה.
לִשְׁיִב: (בהקשרנו) להחזיר, לתת בחזרה; לגמול, לשלם.

”סמוך עליי!
אני לא צריך שיגידו לי
מה לעשות.”

15. **דֶּרֶךְ אֱוִיל יִשָּׁר בְּעֵינָיו;
וְשֹׁמֵעַ לְעֵצָה חָכָם.**

הטיפש אינו מבקש עצה מאחרים, כי כל דרכיו ומחשבותיו טובות בעיניו. לעומתו החכם שאינו סומך על דעתו בלבד מבין שאלוהים מעניק חוכמה גם לאחרים, ולכן הוא שומע לעצתם של אחרים ומכבד אותה, וכך מחכים אף יותר.

[משלי ג 7; לוקס יח 11]

דֶּרֶךְ: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

אוֹוִיל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזז מוסר, רשע.

עֵצָה: הצעה, המלצה, הדרכה, ייעוץ, חוות דעת; תוכנית פעולה, רעיון.

חָכָם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

16. **אֱוִיל בַּיּוֹם יִזְדַּע בְּעֵסוֹ;
וְכִסֵּה קִלּוֹן עָרוֹם.**

כשטיפש כועס הוא אינו יודע להתאפק. לעיני כול ובאותו הרגע

הוא יפתח פיו, יתפרץ ברוגזו ללא ריסון, וכולם יידעו כי הוא כסיל. טיפשותו מתגלית בכעסו.

בניגוד לו איש המכסה על קלון, כלומר על עלבון מפי אחרים, אשר שומע את החירוף ושותק — אם מתוך ויתור ואם מתוך הבנת העניין והמעמד — הריהו פיקח.

[משלי ט 7; י 12; יב 23; יג 16;
יד 33; כט 11; שמ"ב טז 11-12]

אוֹוִיל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזז מוסר, רשע.

כַּעַס: זעם, זעף, רוגז, חמה, תסכול, קצף, התמרמרות.
כִּסֵּה: מכסה, מסתיר; (בהקשרנו) מבליג, מתאפק, עוצר ברוחו, מרוסן.

קִלּוֹן: כתם, בושה, כלימה, ביזיון, חרפה, אי-כבוד, עלבון, גנות.

עָרוֹם: (בהקשרנו) פיקח, חכם, נבון.

17. **יִפְיַח אַמּוֹנָה יָגִיד צָדִיק;
וְעַד שִׁקְרִים מְרַמָּה.**

מי שדרכו לומר דברי אמת וכנות יאמר אמת כאשר יוזמן לתת עדות. לעומתו איש שדרכו היא החטא והרמאות יהיה עד שקר. עד נאמן אומר אמת, ועד שקר מְרַמָּה.

[משלי ו 19; יד 5; יט 9; שמות כ 16]

יִפְיַח אַמּוֹנָה: מפיץ אמת, מדבר תמיד אך ורק אמת.

צָדִיק: ישר, כנות, הגינות, דרך האמת, נכונות, אמיתיות, מידת הדין, משפט אמת.

עַד שִׁקְרִ: עד המעיד עדות שאינה אמת.

מְרַמָּה: רמאות, תרמית, רמייה, נוכלות, שקרנות, הונאה, גנבת דעת, הולכת שולל, כחש, שקר, סילוף, זיוף.

הלשון מסוגלת לרפא —
אך גם לפצוע

18. **יֵשׁ בּוֹטָה כְּמִדְקָרוֹת חָרָב;
וְלִשׁוֹן חֲכָמִים מְרַפָּא.**

יש אדם המוציא מפיו דברים ללא רסן וביקורת, והם מצערים את שומעיו כדקירות חרב — אדם זה הוא כסיל ורשע. ואילו דברי חכמים לא נועדו להכאיב אלא לרפא, לעודד, לנחם ולבנות.

[משלי ד 20-22; טו 4, 23; טז 24; כה 11;
תהל' נז 5; נט 8; קו 33; אפס' ד 29-30]

בוטה: עוקצני, חריף, נוקב, חד לשון, ישיר, תוקפני.

מְדַקְרוֹת: דקירה, נעיצה, פציעה, ניקוב, חירור.

חרב: סיף, רומח, חנית, כידון, קנה, כלי זין, פגיון, דקר.

לְשׁוֹן חֲכָמִים: דברי החכמים, המילים שיוצאות מפייהם.

מִרְפָּא: ריפוי, תרופה, החלמה, הבראה, מזור.

התשובה היא שכל מה שקורה בחייו של הצדיק נעשה בהשגחתו של אלוהים, ותכליתו של כל מקרה בחייו היא לטובה.

לעומתו הרשע, המלא במחשבות שסוטות מדרך הישר והאמת של אלוהים, פועל על פי דרכיו הנלזות ועתיד לסבול מתוצאות מעשיו — חיים מלאי רוע וצרות.

[משלי א 31-33; דבר' לא 21; ירמ' ד 15;
תהל' צא 10; קכא 7; רומ' ח 28; כיפא"א ג 13]

יֶאֱנָה: יקרה, יגרם, יזדמן.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

אוון: רשע, מרמה, עוול.

רָשַׁע: חוטא, סר מדרך הישר, נוהג ברשעות, מושחת, פושע; לא מקיים מצוות, הולך בדרך הרעה.

רָע: רוע, רשע, שליליות, עוולה, אכזריות; חטא.

19. שְׁפֹת אֲמֶת תִּכּוֹן לְעֵד;
וְעֵד אֲרֻגִיעָה לְשׁוֹן שְׁקֵר.

דברי אמת מתקיימים לעד. הכוונה לעקרונות האמונה והמוסר של אלוהים שאינם משתנים לעולם. לעומת זאת לשון השקר, דברי המרמה, קיומם קצר, מכיוון שהשקר יתגלה במהרה.

[משלי יט 9; תהל' נב 4-5]

שְׁפֹת אֲמֶת: דברי אמת, רעיונות ועקרונות שיסודם באמת.

תִּכּוֹן: תהיה יציבה, תעמוד איתנה, תתבסס, תתקיים.

עֵד אֲרֻגִיעָה: אך לרגע.

לְשׁוֹן שְׁקֵר: דברי שקר, רעיונות שוא, שקרים.

22. תוֹעֵבֶת יְהוָה שְׁפֹתֵי שְׁקֵר;
וְעֵשִׂי אֲמוֹנָה רְצוֹנוֹ.

אלוהים סולד מהשקר ומואס בו ובאלו המשקרים ומסלפים את האמת. לעומת זאת אלוהים חפץ בדוברי אמת, המקיימים אורח חיים בדיבור ובמעשה על פי הכתוב בכתבי הקודש.

[משלי ו 17; יא 20; טז 13; התג' כב 15]

תוֹעֵבֶת: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

שְׁפֹתֵי שְׁקֵר: דברי שקר, רמייה, הונאה; חנופה, צביעות.

עֵשִׂי אֲמוֹנָה: פועלים ביושר ובאמת, נאמנים.

רְצוֹנוֹ: הם לרצון לו, טובים בעיניו, בהם ה' חפץ ואלהים הוא קרוב.

20. מִרְמָה בְּלֵב חֲרָשֵׁי רָע;
וְלִיעֵצֵי שְׁלוֹם שְׁמֻחָה.

החורשים רע על הזולת, כלומר חושבים כיצד להרע לאחרים ומשתדלים להפריד ביניהם, ליבם יודע רק מרמה. אין שלום בליבם כי הם תמיד חושדים ומפחדים מפני מרמה.

לעומתם אלה שבליבם עצת שלום, המתאמצים להשכין שלום, מנת חלקם היא שמחה ושקט.

[משלי ו 14; כד 2; ברא' ו 5; איוב ד 8]

מִרְמָה: רמאות, תרמית, רמייה, נוכלות, שקרנות, הונאה, גנבת דעת, הולכת שולל, כחש, שקר, סילוף, זיוף.

חֲרָשֵׁי רָע: חושבים רעות, מתכננים כיצד לפגוע.

יְעֲצִי שְׁלוֹם: חושבים כיצד להיטיב, שואפים להשכין שלום.

שְׁמֻחָה: גיל, רינה, חדווה, מצב רוח טוב, ששון.

23. אָדָם עָרוֹם כְּסָה דָעַת;
וְלֵב כְּסִילִים יִקְרָא אֲוֶלֶת.

הפיקח ממעט בדיבור מיותר, וחוכמתו צפונה איתו עד שהוא מוצא שעת כושר ואוזן שומעת לחלוק ממנה. הכסילים לעומת זאת, שאיוולתם נראית להם כחוכמה, מכריזים עליה באוזני כול.

[משלי י 14; יב 16; יג 16; טו 2; כט 11]

עָרוֹם: (בלשון המקרא, בהקשרנו) פיקח, חכם, נבון.

כְּסָה: מכסה, מסתיר, מצפין, מצניע.

דַּעַת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

21. לֹא יֶאֱנָה לְצַדִּיק כָּל אָוֶן;
וְרָשָׁעִים מְלֹאוּ רָע.

"לא יאָנָה לְצַדִּיק כָּל אָוֶן?" אה, לא? — אז מדוע אנחנו נאלצים כל כך הרבה פעמים לקבוע כי "צדיק ורע לו" (ברכות ז ע"א)?

לב כְּסִילִים: לב הטיפשים, מחשבת הטיפשים; טבעם, מהותם והלך מחשבתם של הטיפשים חסרי החוכמה.
איולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר מחשבה, שטות, סכלות.

לא משנה אם תסכים עם השקפותיו הפוליטיות או לא, אך שים לב כי...

מנהיג מצליח תמיד יהיה אדם שעובד קשה

24. יד חרוצים תמשול;
ורמיה תהיה למס.

מעשיהם האיכותיים של האנשים החרוצים מעלים אותם לדרגות בכירות, ואילו העושים את מלאכתם ברמאות או בעצלות יהיו למס, כלומר משועבדים לאחרים.

[משלי י' 4; ברא' מט 15; שמות א 11; דבר' כ 11]

חרוץ: שקדן, מתמיד, מסור, משקיען, זריז וקפדן בעבודתו.
למשול: לשלוט, למלוך, להיות שליט, להיות מושל, לרדות, להחזיק ברסן השלטון, להנהיג, להטיל מרות.
רמיה: מרמה, תרמית, רמאות, נוכלות, שקרנות, הונאה, גנבת דעת, הולכת שולל.
תהיה למס: תהיה משועבדת, תהיה תחת שלטון של אחר.

25. דאגה בלב איש ישחנה;
ודבר טוב ישמחנה.

דאגה בלב אדם גורמת לייאוש, לדיכאון ולמועקה הגוזלים ממנו את כל המרץ והמנוחה. כמוה כמשא כבד המכופף אותו מטה לעפר. לעומת זאת בשורה טובה, עידוד ונחמה מביאים שמחה ומרחיקים את הדאגה ואת תוצאותיה הקשות.

[משלי טו 13, 23; ישע' נ 4; תה' צד 18-19; פיל' ד 6]

דאגה: חרדה, חשש, פחד, חוסר שלווה.
ישחנה (= תשחנו): תכופף אותו, תשפיל אותו.

26. יתר מרעהו צדיק;
ודרך רשעים תתעם.

לצדיק יש יתרון. הצדיק יודע את רצון אלוהים והולך על פיו — דבר המוביל אותו בדרך של הצלחה וברכה. לעומת זאת דרך הרשעים,

המנוגדת להוראת אלוהים בכתבי הקודש, מתעה אותם, מוליכה אותם שולל.³²

[משלי ה 23; יד 22; קור"א טו 33]

יתר מ: טוב מ-, עדיף, עולה על. (בהקשרנו) יש לצדיק יתרון.
צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסידי; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים לרצון אלוהים שבכתבי הקודש.
מתעה: מסיט מדרך הישר, מטעה, מוליך שולל, משלה.

27. לא יחרף רמיה צידו;
והון אדם יקר חרוץ.

לאיש עצל ורשלן לא יהיה מה לצלות, כי לא יצוד מאומה. לעומתו אדם חרוץ ימצא הון יקר. מכאן שחריצות היא התכונה שממנה נובעת הפרנסה השופעת.

[משלי א 13; י' 4; יג 4]

חריכה: צריבה, קלייה, שריפה, בערה.
רמיה: מרמה, תרמית, רמאות, נוכלות, שקרנות, הונאה, גנבת הדעת, הולכת שולל, כחש.
ציד: לכידת בעלי חיים, קטילת בעלי חיים, דיג; חיפוש, מצוד, רדיפה, מעקב; שלל, צידה, אספקה, מזון.
חרוץ: שקדן, מתמיד, מסור, משקיען, זריז וקפדן במלאכתו.

28. בארח צדקה חיים;
ודרך נתיבה אל-מנות.

ההולך בדרך האמונה באלוהים ומקיים את מצוותיו באהבה יזכה להיקרא צדיק בעיני אלוהים, וסופו שיחיה לנצח בנוכחותו. דרכה של הצדקה היא דרך החיים הנצחיים.

[משלי י' 2, 16; יא 4; יד 32; כא 21; ברא' טו 6; דבר' ל 15; לב 46-47; ירמ' כא 8]

ארח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון; נוהג, התנהגות, נוהל.
צדקה: צדיקות, ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6 — "וְהָאֱמֵן בִּיהוָה, וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה").
נתיבה (= נתיבה): הנתיב שלה, כלומר דרך הצדקה.
אל-מנות: אי-תמותה, חיים ללא סוף, נצחיות החיים.

32 Delitzsch & Keil (1993). *Commentary on the Old Testament*. Vol. 6. *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*. (Grand Rapids, MI: Eerdmans), p. 266

הניגוד בין הצדיקים לרשעים — המשך

[משלי י 19; יח 21; כא 23; מל"א ב 8; שמ"א יז 28-29; ישע' נז 4; תהל' לט 2; יעקב ג]

לנצור: (בהקשרנו) לנעול, לסגור; לשמור, להיזהר.
לשמור: להגן, לדאוג לביטחון, לגנון, לנצור, לשים עין, להשגיח.
נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות. פה נפשו = עצמו.
פושק: פותח לרווחה, פוער, מפשק.

חריצות היא מתנה משמיים

מי שקרא בעיון את פרקים א עד יב בוודאי שם לב עד כמה המחבר מדגיש את החריצות. — הנה שוב:

4. מתאנה ואין נפשו עצל;
 ונפש חרצים תדשו.

העצל חושק בדברים שיש לאדם החרוץ, אך אינו מוכן להתאמץ להשיגם בכוחות עצמו ולכן תמיד יהיה במחסור. החרוץ לעומתו משגשג בכל אשר יעשה וידו משגת את שהוא צריך, מכיוון שתמיד יהיה מוכן להשקיע ולהתאמץ כדי לעשות את העבודה על הצד הטוב ביותר.

[משלי ו 6, 11; י' 4; יא 25; כא 25-26]

מתאוה: רוצה, חפץ, חושק, משתוקק, חומד.
אין: כלום, מאומה, אפס, שום דבר, לא כלום, חידלון, ריק.
עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל; עיף, נרפה, מרושל.
חרוץ: שקדן, מתמיד, מסור, משקיען, זריז וקפדן בעבודתו.
מדושן: שמן, שבע; (בהשאלה) שבע נחת, מלא עונג, מרוצה, מאושר, אינו חסר דבר.

5. דבר שקר ישנא צדיק;
 ורשע יבאיש ויחפיר.

הצדיק שונא את השקר על כל צורותיו. לעומתו הרשע מחשיב את השקר והמרמה לכלים יעילים ונחוצים, וכך ממיט על עצמו בושא וחרפה.

[משלי י 5; יט 26; תהל' קיט 104, 128, 163; קול' ג 9-10; תסל"א ה 22]

1. בן חכם מוסר אב;
 ולץ לא שמע גערה.

בן חכם שומע ומציית לדברי ההוראה והתוכחה של אביו. לעומתו הולץ, הלועג לתורה ולמוסר, מתעלם מהערות בנות ומזלזל באזהרות.

[משלי א 8, 22; ט 7-8; י' 1; טו 20; ברא' כו; לד 25-31; ישע' כח 14-15]

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

לץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

גערה: נזיפה, תוכחה, הערה, דבר תיקון, הטפת מוסר.

2. מפרץ פי איש יאכל טוב;
 ונפש בגדים חמס.

איש המדבר בנועם דברי עידוד, נחמה וחוכמה ועושה את הטוב (פיו וליבו שווים), נהנה מפרי דבריו ומעשיו. לעומתו אלו שאינם נאמנים, המשקרים ופועלים לרעת הזולת, שואפים לדרך האלימות ובה הם מוצאים את הנאתם.

[משלי א 31; ד 17; יב 14; יח 20-21; כא 10; הושע י 13]

פרי: (בהקשרנו) תוצאה, גמול, שכר, רווח, הכנסה.
נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות; שאיפה, תאוה, רצון.
בגד: מועל, מפר אמון, בוגדני, קושר קשר, רמאי, מוליך שולל; עריק.
חמס: רשע, עוול, פשע, אלימות; שוד, גזל, עושק.

3. נצר פיו שומר נפשו;
 פשק שפתיו מקהה לו.

איש היודע לשתוק בשעת הצורך, הדובר צדק ומתרחק מרכילות, שומר את עצמו מצרות מיותרות. לעומת זאת איש המדבר ללא רסן וללא מחשבה, מביא אסון על עצמו.

8. כָּפֹר נִפְשׁ אִישׁ עֲשֹׂרוֹ;
וְרֵשׁ לֹא שָׁמַע גְּעָרָה.

העושר יוכל לשמש לבעליו כופר נפש בשעת סכנה. לעומת זאת העני אינו חושש מפני אימים והפחדות, מכיוון שאין לו כלום. לא יאימו עליו כדי שיפדה עצמו בממון.

[משלי י 15; יא 28; יג 1; ירמ' מא 8; קהלת ה 12]

כופר: פדיון, גאולה, פדות, תחליף, תמורה, ערבות.

עושר: הון, רכוש, קניין, כסף רב, בעלות על נכסים.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

גערה: (בהקשרו) אימים, הפחדות. **או:** אזהרה.

9. אֹר צַדִּיקִים יִשְׁמַח;
וְגַר רְשָׁעִים יִדְעָה.

האור והנר הם משל ליופי ולכבוד. לפיכך אלוהים מעורב ופועל בחיי הצדיקים ומעניק להם עידוד, נחמה וחוכמה. מסיבה זו חיי של הצדיק מלאים בשמחה המתבטאת גם בהבעת פניו המאירה.

לעומת זאת ברכת אלוהים אינה נחה על הרשעים ולכן הצלחתם זמנית. בשלב מסוים יתברר לכול כי פעלו בדרך הפשע וכל כבודם יסור. כל רווחיהם יהיו חסרי טעם. אל תקנא בהצלחת רשעים.

[משלי ד 18; כ 20; כד 20; ישע' מג 17; תהל' נו 14; צד 11; איוב ג 20; יח 6-5; כא 17]

אור: זיו, זוהר, נוגה, זריחה, בהירות; (בהשאלה) טוב, אושר, שמחה.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

נר: בפסוק הנוכחי המשמעות מקבילה ל"אור".

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

דועך: כבה, עומד לכבות, נחלש, גווע.

10. יֶקֶ בְּזָדוֹן יִתֵּן מִצָּה;
וְאֵת נוֹעֲצִים חֲכָמָה.

תוצאת העזות והחוצפה, הגאווה והאנוכיות — היא ריב. ואילו מנת חלקם של הענווים השומעים איש לעצת רעהו היא חוכמה ומנוחת נפש.

[משלי יא 2; יב 15; יט 20; שמות ב 13; כא 22; ישע' נח 4; קהלת ט 17]

זדון: רשעות, רשע, עזות, שנאה, איבה, משטמה. **בזדון:** בכוונה, לא בשגגה.

מצה: קטטה, ריב, מדון, הכאה.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

מבאיש: מעורר מיאוס; מסרית, מצחין, מבחיל.

מחפיר: (בהקשרו) מבייש את עצמו, עוטה חרפה, עוטה קלון.

6. צַדִּיקָה תִּצְרֹךְ תָּם-דָּרָךְ;
וְרֵשָׁעָה תִּסְלַף חֲטָאתָה.

אדם השם את מבטחו באלוהים ומאמץ את מידות הצדק, האמת והטוהר של אלוהים (בהתאם לכתוב בכתבי הקודש), יישמר מללכת או מליפול בדרך החטא. לעומת זאת הרשעות מעקמת ומעוותת את הצדק וכך מביאה לידי חטא. אלה המאמצים את הרשעה סופם שיפלו בחטאיהם.

[משלי ב 22-21; י 9; יא 3, 5; כא 12; תהל' כה 21; קא 2, 6]

צדקה: צדיקות, ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6 — "וְהָאֱמֹן בִּיהוָה, וַיִּחְשְׁבֶהָ לֹא צַדִּיקָה").

תצור (= תנצור): תשמור, תגן.

תם-דרך (= תום דרך): טוהר מידות, הליכה בדרך הישר והטוב.

רשעה: רשעות, עוול, רוע, אכזריות, שטניות, קשי לב, שחיתות, קלקול, עשיית רע.

סילוף: עיוות, עיקום, עיווי; שקר, זיוף, רמאות, הונאה; חטא, עוון, פשע, סטייה.

חטא: פשע, עברה, מעשה נבלה, דבר אסור, עוון, הפרת חוק, אשמה.

הקבצן המיליונר אינו תופעה חדשה

7. יֵשׁ מִתְעַשֵּׂר וְאֵין כָּל;
מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב.

טבעם של חוטאים לנהוג ברמאות. ישנו עני המתחזה לעשיר, וישנו עשיר המתחזה לחסר כול (למען יהיה פטור מחובות האזרח בחברה). שניהם פסולים, כי אלוהים חפץ באדם העניו ודובר האמת.

[משלי יא 24; יב 9; יד 8; לוקס יב 20-21; קור' ב ו 10]

מתעשר: (בהקשרו) מעמיד פנים שהוא עשיר.

אין כול: חסר כול, אין לו דבר.

מתרושש: (בהקשרו) מעמיד פנים שהוא מרושש, חסר כול.

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, כספים.

נועצים: מתייעצים, שואלים בעצה, מחליפים דעות, מבקשים הנחיה, נעזרים.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

11. הוֹן מִהֶבֶל יִמְעָט;
וְקִבֵּץ עַל יַד יִרְבֶּה.

הון שנאסף מרוח, כלומר במרמה או בספסרות, ילך וימעט עד שיכלה כולו. אין תכלית מבורכת לעושר הזה. לעומת זאת איש האוסף את עושרו ביגע, באמת וביושר, הונו ירבה.

[משלי י' 2; כ' 1; יהושע יד 6-14; שמ"ב טז 4; יט 29; תה"ל סב 10]

הבל: שקר, כזב; דבר שאין בו ממש, שווא, אפס, שטות, איולת, דברים בטלים.

מועט: מתמעט, קטן, פוחת, מצטמצם, יורד, מידלדל, נחלש, נעשה מועט יותר.

קבץ על יד: מקבץ במו ידיו, אוסף בידו, צובר מתוך יגיעתו.

ירבה: הכוונה פה — ירבה רכוש.

12. תוֹחַלַּת מְמַשְׁכָּה מַחְלָה לָב;
וְעֵץ חַיִּים תִּאָּוֶה בְּאָה.

כשתקוותו הממושכת של אדם נדחית מיום ליום או מתרסקת לרסיסים, התוצאה היא מפח נפש חמור שעלול לגרום למחלת לב. לעומת זאת שאיפה המתגשמת מביאה שמחה ורענון לנפש.

[משלי י' 18; י"א 28; י"א 30; י"ג 19; ברא' ל' 1; יהושע כא 43; תה"ל עח 29]

תוחלת: ציפייה, המתנה, תקווה, ייחול, אמונה, אי-יאוש, ביטחון, סיכוי.

ממשכה (= ממושכת): מתמשכת, מתארכת, ארוכת זמן.

עץ חיים: מקור חיים.

תאוה באה: משאלת לב שמתגשמת.

**רק הפשוטים וחסרי ההשכלה
מצייתים לדבר ה' — תחיה ותראה**

13. בָּז לְדָבָר יִחְבֹּל לוֹ;
וַיִּרָא מִצְּוֶה הוּא יִשְׁלָם.

המזלזל בדבר ה' ובמצוותיו ימצא אשם וחייב — וינזק. לעומתו המאמין באלוהים, לומד את דברו ומיישם את מצוותיו באמונה ובאהבה, ה' יגמול לו לפי מעשיו.

[במד' יד 41; לוקס טז; קור' ב' 10; התג' כ' 11-15]

בז: מזלזל, לא מכבד, מתייחס בבוז, לועג, מקל ראש.

יחבל לו: ינזק, תיגרם לו רעה. **או:** יאלץ ללוות ולשלם משכון.

ירא: (בהקשרנו) שומר, מכבד, מוקיר, מעריץ.

מצווה: צו אלוהי, כל אחד מחוקי התורה; ציווי, הוראה, הנחיה; חוק, תקנה, כלל; מנהג, מסורת.

ישלם: יקבל את שכרו, יקבל תגמול הולם על מעשיו.

14. תוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים,
לְסוֹר מִמִּקְשֵׁי מוֹת.

אדם המאמין והמוכשר על ידי מורה חכם ילמד לעשות את הטוב וירחק מרע. בעשותו כמצוות מורהו החכם, יסור האיש מדרך הרע אשר בה טמונות כל הרעות והצרות בחיים, יתמיד בדרך אלוהים וימצא בה חיים מלאים בעולם הזה וחי נצח בעולם הבא.

[משלי ה' 22; ז' 23; י' 11; יד' 27; טז' 22; כב' 5; תה"ל צא 3]

תורה: (בהקשרנו) דעת, הוראה, חוכמה, לימוד, לקח; צו, הלכה, עקרונות המוסר.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

מקור חיים: מקור לברכה ולכל דבר טוב.

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-, לסטות מ-; לעזוב, לחדול, להתרחק.

מוקש: מכשול, פגע, פח, מלכודת, בור.

15. שֶׁכֶל טוֹב יִתֵּן חוֹן;
וְדָרָךְ בְּגָדִים אֵיתָן.

אדם נעים, מנומס, מכובד וישר זוכה לחן בעיני כול. לעומת זאת הבלתי נאמנים אינם משתנים. הם פועלים ומשיכו לפעול בדרך הרשע, בעזות ובגסות.

[משלי ג' 4; ח' 35; תה"ל קיא 10]

שכל טוב: נימוס, ענווה, דרך ארץ, יחס של כבוד ונעימות לזולת.

חן: יופי, נועם, נוי, נעימות, חביבות, חינניות, נחמדות, סימפטייות.

בגדים: (בהקשרנו) רשעים, חוטאים, רמאים.

איתן: (בהקשרנו — דרך...) חזקה, תקיפה, קשה, קשוחה.

16. כָּל עָרוֹם יַעֲשֶׂה בְּדַעַת;
וְכִסִּיל יִפְרֹשׂ אֶגְלָת.

כל אדם פיקח יעשה את מעשיו בשיקול הדעת ובאופן מועיל. לעומת זאת הכסיל יציג לעיני כול את תוכניותיו הבלתי בשלות וחסרות ההיגיון. הטיפש חושף את טיפשותו.

[משלי יב' 16, 23; טו' 2; יח' 2; במד' טז]

ערומ: (בהקשרנו) פיקח, חכם, נבון.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.

לפרוש: לפרוס, לגולל, לשטוח; (בהשאלה) להציג, לגלות.

איולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

ההתרחקות מן הרע היא בעיניהם דבר מתועב, כי רק בדרך הרע הם מגשימים את תאוותיהם.

[משלי ה 12; כט 27]

תאוה: כמיהה, להט, חפץ, ערגה, חמדה, תשוקה, רצון עז, חשק.

ערב: נעים, נוח, רצוי, נחמד, מהנה, משביע רצון; טעים, מתוק.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות.

תועבה: מאיסה, תיעוב.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-; לעזוב, לחדול, להתרחק.

17. מְלֹאָךְ רָשָׁע יִפֹּל בְּרָע;
וְצִיר אֲמוּנִים מְרַפָּא.

שליח שאינו נאמן לשולחו, זאת אומרת שאינו ממלא את שליחותו כראוי, יביא רעה על עצמו ומפח נפש לשולחו. לעומתו שליח נאמן ימלא את משימתו כראוי ויביא תועלת ונעימות לשולחו ולעצמו.

[משלי כה 13; קור"ב ה 20]

מלאך: (בהקשרנו) שליח, ציר, רץ, נציג, מודיע, מבשר, כרוז, מעביר, מקשר.

ליפול: להיכשל, למעוד; להילכד, להיתפס.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

ציר: שליח, נציג, מייצג, סוכן, בא כוח.

אמונים: נאמן, מהימן, שניתן לסמוך עליו, אמין.

מרפא: ריפוי, תרופה, החלמה, הבראה, סילוק מחלה, מזור.

20. הַלֹּחֵךְ אֶת הַחֲכָמִים (וּחֲכָם) יַחֲכָם;
וְרָעָה כְּסִילִים יִרְוֵעַ.

המתחבר אל חכמים שניזונים מדבר אלוהים וחיים על פיו, סופו שגם הוא יחכם ויוכל להדריך אחרים בחוכמה. אבל המתרועע ומתחבר עם כסילים המתענגים על כל מה שמתועב בעיני ה', סופו שייפגע כמוהם.

[משלי א 10, 18; ב 12, 20; יב 26; טז 29;

כב 24-25; כג 20; כד 7, 19; תה"א א; קור"א טו 33]

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

רעה כסילים: מתרועע, מתחבר כידיד לכסילים.

ירוע: יישבר.

18. רִישׁ וְקִלּוֹן פּוֹרֵעַ מוֹסֵר;
וְשִׁמְר תּוֹכַחַת יִכְבֹּד.

המסיר מעל עצמו את עול המוסר, סופו שינחל עוני ובושה (בעיקר במובן הרוחני). לעומתו אדם השומע לדברי תוכחה וביקורת בענוה ומתקן את דרכיו, ייחשב לחביב בעיני אלוהים ולמכובד בעיני הזולת.

[משלי ג 18-10; ה 10-12; נ 35; י 17; טו 5; 31-32; קהלת ז 5]

ריש: עוני, דלות, קבצנות, מחסור.

קלון: כתם, בושה, כלימה, ביזיון, חרפה, אי-כבוד, גנות.

פורע מוסר: מתפרע, משולח רסן, פורק עול, מפר חוק וסדר.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

19. תִּאְוָה נְהִיָּה תֵעָרֵב לְנַפְשׁוֹ;
וְתוֹעֲבַת כְּסִילִים סוּר מֵרָע.

שאיפה ותקווה שהתגשמו הן תענוג לנפש. באשר לכסילים,

22. טוב ינחיל בְּנֵי בְּנִים;
וְצָפוֹן לְצַדִּיק חֵיל חוֹטָא.

איש שהשיג עושר ביושר ובחריצות כפיים, יניח את הונו בירושה לבניו ולנכדיו אחרי מותו. אולם עושרו של החוטא יאבד לו וסופו שייפול בידי הצדיק.

[משלי כח 8; תהל' לז 25; איוב כז 16-17; קהלת ב 18-21; עזרא ט 12]

להנחיל: להעביר, להעניק, ללמד, להוריש, לצוות ל-, להאציל, לתת.

צפון: טמון, נסתר, חבוי, מוחבא.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים לרצון אלוהים שבכתבי הקודש.

חיל חוטא: עושרו של הרשע.

23. רב־אֶכֶל נִיר רְאִשִׁים;
וַיֵּשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מְשָׁפֵט.

הרבה תבואה יש בשדה העניים המעובד בחריצות. זאת אומרת שגם לעני יהיה מאכל רב אם יעבוד את האדמה כראוי. אבל מי שאינו עובד בחריצות, כלומר לא עיבד את אדמתו כראוי ("כמשפט"), הוא אבוד.

יש המפרשים את חציו השני של הפסוק כך: תנובת השדה של העניים נגזלת בחוסר צדק.

[משלי יב 11; ירמ' ד 3]

ניר: התלם שנוצר בחרישה הראשונה לשם הכשרת השטח לזריעה (ירמ' ד 3).

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

נספה: (בהקשרנו) אבוד. **או:** אובד, נלקח.

בלא משפט: שלא כראוי, בדרך לא נכונה. **או:** בחוסר צדק.

**ההבדל בין וותרנות לאהבה
הוא חיוני**

24. חוֹשֶׁךְ שֶׁבֶטוּ שׁוֹנָא בְּנוּ;
וְאֶהְבוּ שְׁחָרוּ מוֹסֵר.

אב המונע מבנו חינוך, משמעת ועונש כשצריך, כמוהו כאב השונא

את בנו. חוסר משמעת ומוסר יגרמו לבן ללכת בדרך רעה שתביא צרה ובושה הן עליו והן על הוריו.

מי שאוהב את בנו באמת, מקדים ומייסרו (מלמדו מוסר ומשמעת) בעודו קטן וצעיר, לפני שיתרגל למעשים רעים, למען ייטב לו באחריתו.

[משלי ג 12; יט 18; כב 6, 15;
כג 13-14; כט 15-16; ברא' יח 19;
שמ"א ג 13-14; עבר' יב 7]

לחשוך: למנוע מ-, לא לתת, לעצור, לחסוך, לקמץ.

שבט: מקל, ענף דק, מטה, שוט.

שְׁחָרוּ מוֹסֵר: מחנך אותו בעודו נער צעיר, מוקדם, ב"שחר" חייו.

מוסר: חינוך, תיקון טעויות, לקח, גערה, תוכחה, אזהרה; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

25. צַדִּיק אֶכֶל לְשִׁבְעַת נַפְשׁוֹ;
וּבִטָּן רְשָׁעִים תִּחְסָר.

הצדיק אוכל די הצורך כדי להשביע את רעבונו. הוא שמח ומסתפק בחלקו ואינו חומד את הונם של אחרים.

לא כן הרשעים — הם אוכלים כדי למלא את תאוותם, וזו אין לה גבול, ועל כן בטנם כמו חסרה, רעבה, תמיד.

[משלי ג 10; י' 3; ישע' נו 11;
תהל' לד 10-11; פד 12; קג 5; קלב 15]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

שובע: אכילה די הצורך, הרגשת מלאות, שביעות; (בהשאלה) קבלה די הצורך, סיפוק, שביעות רצון.

נפש: (בהקשרנו) בטן, קיבה.

בטן: כרס, קיבה.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

חסר: מחוסר, נעדר, נטול, משולל, שאין לו את כל הדרוש.

הניגוד בין הצדיקים לרשעים — המשך

ירא ה': מכבד את ה'; ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דברו באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

נלז: הפכפך, לא ישר, מעוות, נפתל, עיקש, סוטה מדרך הישר; רשע, פושע.

בוז: זלזול, גידוף, לעג, לגלוג, קלס, גיחור, השפלה, ביזוי, ביזיון, חרפה.

מכירים? — פה גדול, אך בפועל אין במה להתגאות

3. **בְּפִי אֲוִיל חָטֵר גָּאֹה;**
וְשִׁפְתַי חֲכָמִים תְּשַׁמְרֶם.

ענף הגאווה צומח ויוצא מליבו של האוויל ומתגלה בפיו, כלומר גאוות הטיפש מתגלה בדבריו. הטיפש אינו מפספס הזדמנות לומר דברי שטות המוכיחים את טיפשותו. לעומתו החכם בוחר בקפידה את מילותיו, וכך פיהו מהווה חומת מגן השומרת אותו מצרות הנובעות מדברי גאווה.

[משלי י' 13; יא' 2, 9; יב' 6; טז' 18; יט' 29; כו' 3; כט' 23; יעקב ג]

אוויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזת מוסר, רשע.

חוסר: ענף; מקל, שרביט.

גאווה: שחצנות, יהירות, גאוותנות, רברבנות, התנשאות, התפארות, התהללות.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

שִׁפְתַי חֲכָמִים: דברי חוכמה.

4. **בְּאֵין אֱלֹפִים אֲבוֹס בָּר;**
וְרַב־תְּבוּאוֹת בְּכַח שׁוֹר.

כשאין שוורים הרגילים לעבודת האדמה, כמות התבואה תהיה פחותה, ומסיבה זו האבוס (הכלי למאכלן של הבהמות) יהיה נקי, כלומר ריק, מתבואה. לעומת זאת שימוש בכוח השור, זאת

1. **חֲכָמוֹת נְשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה;**
וְאִוְלֵת בְּיָדֶיהָ תִּהְרָסְנוּ.

אישה חכמה (המאמצת את חוכמת החיים של אלוהים) משקיעה את כל מרצה, יכולתה וחוכמתה כדי לכונן ולייסד את ביתה על בסיס איתן, ומחזיקה אותו בסדר ובמצב טוב כמשכן שבו האהבה והאחדות שוכנים. לעומת זאת, בדומה לאדם הכורת את הענף שעליו הוא יושב, האישה האיוולת (הטיפשה שבוחרת בדרך החטא ומתעלמת מעצת ה'), הורסת את ביתה במו ידיה.

[משלי ט' 1-6; כד' 3; לא; רות ד' 11]

הערה: חוכמת החיים של אלוהים מובילה לברכה, וחוכמת העולם — להרס ולאבדון. ראה סיכום על אודות חוכמת החיים של אלוהים בפרק ל"א.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

איוולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

להרוס: להשמיד, להחריב, להשחית, לקלקל.

לבוז לבורא היקום? — לא מומלץ

2. **הוֹלֵךְ בְּיִשְׂרוֹ יִרְא יְהוָה;**
וְנִלְוֹז דְּרָקָיו בּוֹזֵהוּ.

איש ירא אלוהים הולך בדרך הישר של אמת, צדק, טוהר וקדושה בכל תחומי חייו.

לעומת זאת איש החי על פי אמות מוסר פסולות של שקר, רמאות, תככים ורשע, ואינו פוסח על שום הזדמנות לבחור בחטא, מוכיח במעשיו שאינו ירא אלוהים. איש שכזה בז לאלוהים ולאלו שהולכים בדרך אלוהים.

[משלי א' 7; ב' 15; יט' 1; כח' 6; ברא' כ' 11; ישע' נז' 2; רומ' ב' 4]

יושר: הגינות, טוהר, כנות, תום, צדק, אמינות, הליכה בתלם, ישרה, גילוי לב.

אומרת שימוש נכון בכלים המתאימים, יניב תבואה רבה יותר. (דברי
כח 4; ישע' א 3)

אָלפִים: בהמות הבית, שורים.

אבוס: כלי אוכל לבהמות.

בר: (בהקשרנו) נקי.

תבואה: פרי האדמה, יבול, תוצרת, תנובה, גידולי האדמה, הדגנים למיניהם.

7. לַךְ מִנְגֵד לְאִישׁ כָּסִיל,
וּבֵל יִדְעֵת שְׁפָתַי דְּעַת.

אם תלך בחברתו של הכסיל, לא תזכה לשמוע וללמוד דברי
חוכמה ודעת. דע לך שאיולתו תדבק גם בך. במילים פשוטות:
התרחק מן הכסיל כדי לא להידמות לו.

[משלי ט 13; כג 9; קור"א טו 33; טימ"א ד 6-7; 1-3-5]

לך מנגד: התרחק, שמור מרחק.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.

ובל ידעת: כי לא תדע, כי לא תמצא.

שפתי דעת: דברי חוכמה.

5. יַעַד אֲמוּנִים לֹא יִכְזָּב;
וְיִפְיחַ כְּזָבִים יַעַד שֶׁקֶר.

עד נאמן לא ישקר. הוא יאמר אמת גם אם הדבר יעלה לו במחיר
יקר. לעומתו לעד שקר אין כל אתיקה, והוא ישקר ("יפּיחַ כְּזָבִים"
= יביע שקרים) בכל פעם שהדבר יתאים לצרכיו.

[משלי ו 19; יב 17; יד 25; שמות כג 1; דברי יט 16; התג' א 5; ג 14]

עד: נותן עדות, מעיד, מביא ראיה, מי שנכח באירוע.

אמונים: נאמן, דובר אמת, מהימן, שניתן לסמוך עליו, אמין.

מפיח: מפיץ, מפזר; מוציא מפיו, מביע, דובר.

כזב: שקר, כחש, רמאות, סילוף, זיוף, עיוות, הטעיה, חוסר
אמינות, תרמית, הונאה, בדיה, בדוטה.

עד שקר: עד המעיד עדות שקרית.

**שלושה תארים אקדמיים —
ובכל זאת "לא חכם"**

6. בְּקֶשׁ לֵץ חֲכָמָה וְאִינוּ;
וְיִדְעַת לְנִבּוֹן נֶקֶל.

איש הבז לדבר אלוהים לעולם לא יחכם, מכיוון שיראת אלוהים
היא הצעד הראשון של החוכמה. לעומתו אדם המכיר נכונה את
אלוהים ואת אופן פעולתו ונכנע לו, יאמץ בקלות רבה יותר את
דעת אלוהים.

[משלי א 5-7, 22; ח 9; יז 24; מל"א ג 12; איוב כח 28]

ליץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות
ליבו.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר
לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

דעת: דעת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

נבון: חכם, פיקח, בעל תבונה, בר דעת, מבין דבר מתוך דבר.

נקל (= נקל): קל, פשוט, לא קשה.

8. חֲכָמַת עָרוֹם הֵבִין דְּרָכָו;
וְאֹלֶת כָּסִילִים מְרַמָּה.

איש חכם ופיקח בוחן בזהירות את תוצאות מעשיו, ובוחר בפעולות
מוסריות שיניבו תוצאות מועילות. לעומת זאת מחשבתו המעוותת
של הכסיל מתבטאת במעשי מרמה.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל
דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

ערום: (בלשון המקרא, בהקשרנו) פיקח, חכם, נבון.

איוולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.

מרמה: רמאות, תרמית, רמייה, נזילות, שקרנות, הונאה, גנבת דעת,
הולכת שולל, כחש, שקר, סילוף, זיוף.

9. אֹלִים יְלִיץ אֲשֶׁם;
וּבֵין יִשְׂרָיִם רְצוֹן.

הפשע, החטא וכל דבר רע הם המקשרים בין הרשעים, ממש כפי
שהמקשר בין הישרים הוא אהבה — שאיפתם המשותפת היא
להיטיב ולעשות את הישר והנכון.³³

[ברא' מב 23]

אויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזת מוסר, רשע.

מליץ: מתווך.

אשם: חטא, פשע, מעשה שלילי, אשמה, עבירה, עוון.

רצון: (בהקשרנו) אהבה, נחת רוח, הסכמה, חסד, רצון טוב, כוונות טובות,
שביעות רצון.

33 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 140.
ראה גם: זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק.
עמ' 84.

10. לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נִפְשׁוֹ;
וּבְשִׁמְחָתוֹ לֹא יִתְעַרֵב זֶה.

רק אתה מרגיש ויודע נכונה את הסבל והעומס אשר על ליבך. כך גם זר לא יידע את השמחה שאלוהים יעניק לך, ושבעזרתה תוכל להתמודד עם הסבל והקושי בגישה נכונה.

[שמ"א א 10; מל"א ח 38; מתי ב 18; יג 44; כו 39-42, 75; כיפא"א א 8]

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחשים.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; רוחניות, עולם רוחני; פנימיות.

להתערב: להיות מעורב, להיכנס לעניין, לקחת חלק, לגלות מעורבות.

זר: חיצוני, אחר, לא מוכר; זולת.

11. בֵּית רְשָׁעִים יִשְׁמָד;
וְאֵהָל יִשְׂרָאֵל יִפְרִיחַ.

ביתו של הרשע עתיד להישמד, מכיוון שלא יוכל לעמוד לאחר משפט אלוהים. לעומת זאת מקום משכנו של הצדיק יזכה לשגשוג ולברכה, מכיוון שהוא מיוסד על הבטחותיו של אלוהים ובנוי על חוכמת החיים הבאה מאלוהים.

ביתו של הרשע כמוהו כבית הבנוי על חול ללא יסוד איתן. ביתו של הצדיק בנוי על הסלע שהוא דבר אלוהים ויראתו (חוכמת החיים הבאה מאלוהים). לכן בעת של "סערות" בחייהם, ביתו של הרשע ייפול וייהרס כחלק ממשפט אלוהים על חיו, אולם ביתו של הצדיק יעמוד איתן בזכות הבטחותיו של אלוהים ליראיו.

[משלי י 25; טו 25; זכר' יב 7; תהל' צב 14; איוב ח 15; מתי ז 24-27]

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

להישמד: להיחרס, להיחרב, להיכרת, להיכחד, להיאבד, לכלות, להימחות, להימחק, להתחסל.

אוהל: מעון העשוי מיריעות בד, סוכה, משכן, בית.

ישר: הגון, הוגן, תמים דרך, טהור, צדיק, נאמן, כן.

להפריח: לפרוח, להנץ, לבלבב; (בהשאלה, בהקשרנו) לשגשג, להצליח, לנחול ברכה.

אל תסמוך על עצמך!
קרא ושאל

12. יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי אִישׁ;
וְאַחֲרֵיתָהּ דְּרָכֵי מָוֶת.

לעיתים אדם בטוח שהוא הולך בדרך ישרה ונכונה, אך בסופה היא מתפצלת לכמה דרכים נלוזות המוליכות אל המוות.

המפתח להימנעות מתעייה שכזו טמון בשינון דבר אלוהים ובקבלת ייעוץ מיראי אלוהים. [משלי טז 2, 25; יב 15; רומ' ו 21]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

ישר: הגון, הוגן, תמים דרך, טהור, צדיק, נאמן; לא עקום, לא סוטה.

אחרית: סוף, קץ, קצה, סיום, גמר; תוצאה.

13. גַּם בְּשִׁחּוֹק יִכָּאֵב לֵב;
וְאַחֲרֵיתָהּ שְׂמִיחָה שְׂמִיחָה תִּגְוָהּ.

לעיתים גם בעת של שמחה ושעשועים ליבו של האדם עצוב, וזאת אף על פי שמבחוץ הוא נראה שמח ועליז. לעיתים אחריתה של השמחה והחגיגה היא יגון.

[משלי ה 4; קהלת ב 2; ז 3, 6; לוקס ו 25; יעקב ד 9-10]

אחרית: סוף, קץ, קצה, סיום, גמר; תוצאה.

שמחה: אושר, עליזות, עליצות, מצב רוח טוב, ששון, חדווה, גיל; מסיבה, חגיגה, חג.

תגוה: יגון, עצב, עצבות, צער, עוגמה; ייסורים, כאב.

14. מִדְרָכָיו יִשְׁבַּע סוּג לֵב;
וּמַעְלָיו אִישׁ טוֹב.

מי שנסוג מדרך הטוב, ישולם לו כגמולו במידה גדושה. טמא לב יזכה לשכר התנהגותו הרעה. לעומתו איש ישר הפועל בצדק ישבע מפרי מעשיו הטובים.

[משלי א 31; יא 5, 8; יב 14; יח 20; כב 8; ישע' ג 10; נז 17; הושע ד 9; תהל' מד 19; איוב ד 8]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

לשבוע: לאכול במידה מספקת; (בהשאלה, בהקשרנו) לקבל מידה גדושה, לקבל די והותר.

סוג לב: במובן של "לא נסוג אחור ליבנו" (תהל' מד 19) — נסוג מדרך הטוב.

מעליו: ממעליו, מקביל אל "מדרכיו".

מי רוצה להיות "פתי"?

15. פְּתִי יֵאָמֵין לְכָל דְבָר;
וְעָרוֹם יָבִין לְאִשְׁרוֹ.

אדם החסר חוכמה וניסיון בחיים, אדם שאין לו דעה משלו, הוא תלוי תמיד בדעתם של אחרים. הוא אינו מסוגל להבחין אם זו אמת

לשנא: לתעב, לשטום, לחוש עיונות, לא לסבול, להיגעל, לסלוד, לחוש איבה, להיות אויב.

18. נַחְלוּ פְּתָאִים אֲנִלְתִּי;
וְעָרוּמִים יִכְתְּרוּ דְעַתָּה.

אנשים חסרי חוכמה וניסיון בחיים אינם שוקלים נכונה את אחרית מעשיהם, ולכן הם מרבים לטעות. סופם שינחלו לעג ובוז בעבור כל טעויותיהם וכישלונותיהם. הפיקחים לעומת זאת, שוקלים בכובד ראש את אחרית מעשיהם. הם גם לומדים מניסיונם איך לשפר את מעשיהם בעתיד, כך שהדעת תהיה ככתר על ראשם.

[משלי ד 9; יב 4; תהל' קג 4]

נוחל: (בהקשרנו) זוכה, נופל בחלקו, מקבל.
פתי: קל דעת, מתפתה על נקלה, חסר ניסיון.

אינולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.
ערום: (בלשון המקרא, בהקשרנו) פיקח, חכם, נבון.
יכתרו דעת: יענדו את החוכמה כמו כתר לראשם.

19. שִׁחוּ רְעִים לְפָנַי טוֹבִים;
וְרָשָׁעִים עַל שִׁעְרֵי צְדִיקָה.

הטוב ינצח את הרע! הרעים, אלו הפונים מדרך הישר ומאמצים את דרך החטא, עתידים להיכנע לפני הצדיק. הרשעים עתידים להתדפק על שערי הצדיק כדי לבקש את עזרתו.

[משלי יא 29; יז 2; שמ"א ב 36]

שח: משתוחח, מתכופף, מרכין ראש; (בהשאלה, בהקשרנו) נכנע, מושפל.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

20. גַּם לְרַעְיָהּ יִשְׁנֶא רָשָׁי;
וְאֵהָבִי עֲשִׂיר רְבִים.

מכיוון שלעני צריך לעזור, כל האנשים האנוכיים מתרחקים ממנו. לעומת זאת העשיר והמכובד, שקרבתו מעניקה יתרונות חברתיים, כולם מחפשים את קרבתו מטעמים אנוכיים.

ניתן גם לפרש: איש עני אשר עוניו נובע מעצלנות והוא אינו מתאמץ לשפר את מצבו הכלכלי, יהיה שנאו אפילו על קרוביו. בגלל מצבו

ואם היא מועילה וטובה לו. לעומתו הפיקח בוחן ושוקל מראש את תוצאות מהלכיו, ולכן הוא קוצר פרי טוב מכל מעשיו.

[משלי א 4-6; ד 26; כא 29]

פתי: קל דעת, מתפתה על נקלה, חסר ניסיון.

ערום: (בהקשרנו) פיקח, חכם, נבון.

לאשרו: כפי שהוא, כמו שהוא, לפי דרכו הנכונה, כהלכתו, לדיוקו, בשלמותו.

16. חָכֵם יֵרָא וְסָר מִרְעִי;
וְכָסִיל מִתְעַבֵּר וּבּוֹטֵחַ.

יראת אלוהים השוכנת בלב איש חכם עוזרת לו להימנע ולהתרחק מהחטא על כל צורותיו. לעומתו הטיפש חכם בעיניו. הוא גאה ויהיר, מתערב בדברים לא לו, עיוור לכל דבר טוב ולכן עתיד ליפול ברע.

[משלי א 7; ג 7; כא 24; כב 3; כח 26; שפט' ט 4; תהל' לד 14;
איוב כח 28; תסל"א ה 22]

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

ירא: ירא ה'; זהיר.

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-, לסטות מ-, לעזוב, לחדול, להתרחק.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

מתעבר (מלשון עברה): גאה, יהיר, שחצן, עז מצח (ישע' טז 6).

בוטח: בוטח בעצמו ובכוחו, בניגוד לחכם העניו וירא השמיים שמתייחס לעצמו בביקורת המביאה לידי זהירות.

כעס אדם

לא יפעל צדקת אלוהים

17. קָצַר אַפִּים יַעֲשֶׂה אֲנִלְתִּי;
וְאִישׁ מְזִמּוֹת יִשְׁנֶא.

אדם המתרגז וכועס מכל פגיעה קלה, ימהר לעשות מעשים בלתי שקולים ובלתי מחושבים שיוכיחו לכול את טיפשותו. כמו כן אדם הפועל בדרכי מרמה של תכנות ופילוג זומם מזימות בליבו כדי להתנקם בפוגעים בו, הריהו שנאו על כולם.

[משלי יב 2; טו 18; כט 22; תהל' לד 7; איוב ה 12-13; קור"א ג 19;
טיט' א 7; יעקב א 20]

קצר אפים: חסר איפוק, חסר סבלנות, מתרגז בקלות, בעל "פתיל קצר".

אינולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה; שטות, סכלות.

מזימה: (בהקשרנו) תוכנית רשע, כוונה רעה, תחבולה, עורמה, מחשבות רעות.

לעומת זאת אין כל רווח לאדם אשר רק מדבר ואינו עושה. סופו שיהיה עני.

[משלי ה' 10; י' 4; כא 5; ירמ' כב 28; תהל' קכז 2; קהלת ג 19]

עצב: (בהקשרנו) מאמץ, יגיעה בעבודה קשה. **או:** קושי גופני או רוחני.

מותר: עודף, שארית, יתרון, ברכה, די והותר.

דבר שפתיים: דיבור, מוצא פה.

מחסור: חוסר, קוצר, גרעון, היעדר; עוני, דלות, ריש, אביונות.

24. עֲטַרְתַּת חֲכָמִים עֵשְׂרָם;
אֲנֻלַּת כְּסִילִים אֲנֻלַּת.

כבודם ועושרם של החכמים מתבטאים במכלול התכונות שבהם הם מצטיינים. החכמים מאמצים את חוכמת החיים של אלוהים וזוכים לישועה. הם משננים את דבר אלוהים ופועלים על פי מצוותיו בכל תחום בחייהם, וכתוצאה מכך הם מתברכים וזוכים לסיפוק כל צורכם מאת אלוהים.

לעומתם הכסילים פועלים בדרך החטא, זאת אומרת שהם דוחים את חוכמת החיים של אלוהים וכך מבזבזים את זמנם, כישרונם וכספם בדברים זמניים ובטלים. סופם שייסומו את חייהם כשרק האיזולת בידם: טיפשותם של הטיפשים מניבה רק טיפשות.

[משלי ג 35; י' 22; תהל' מט 7; סט 6; מתי' 33; קור"א ג 10-15; גלט' ה 22-23]

עטרת: נזר, כתר, כותרת, שפה, זר, מקלעת; (בהשאלה) תהילה, הוד, כבוד, יקר, הלל, זוהר.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

עושר: הון, רכוש, קניין, כסף רב, בעלות על נכסים; שפע.

איזולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.

25. מִצִּיל נַפְשׁוֹת עַד אָמֹת;
וְיַפְחֵ כְּזָבִים מְרָמָה.

המעיד עדות אמת מציל את חייהם של הנאשמים על לא עוול בכפם. לעומתו המעיד עדות שקר הריהו מפיץ שקרים, מרמה את השופטים וגורם לעיוות הדין.

[משלי ו 19; יב 17; יד 5; יחז' ג 18-21]

מציל: מושיע, גואל, פודה, עוזר, מביא ישועה, מוציא מצרה, מרפא.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; בן אדם, ברייה.

עד: נותן עדות, מעיד, מביא ראיה, מי שנכח באירוע.

מפיח: מפיץ, מפזר; מוציא מפיו, מביע, דובר.

הכלכלי הרע הוא נהיה לנטל על קרוביו. לעומת זאת רבים הם אוהביו (חבריו ורוצי טובתו) של העשיר החרוץ. [משלי יט 4, 7]

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

21. בָּז לְרַעְיָהוּ חוּטָא;
וּמְחוּנָן עֲנִיִּים אֲשָׁרְיוּ.

איש הבז לרעהו בגלל שאינו מצליח כמוהו או בעל יכולת כמוהו, הריהו חוטא. לעומת זאת איש המסביר פנים לעני, תומך בו ועושה עימו חסד, הריהו מקיים את מצוות אלוהים וה' יברך אותו. [משלי ג 34; ז 5; יט 17; כא 13; כב 9; כח 8, 27; לא 9; יק' כה 35; תהל' מא 2; ק"ב 9; גלט' ו 1-5; יעקב ב 6]

בז: זלזול, גידוף, לעג, לגלוג, קלס, גחוך, השפלה, ביזוי, ביזיון, חרפה.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

חוטא: מפר את מצוות ה'; פושע, עבריין, רשע, עושה רע, קרימיןל, מפר חוק, אשם, בן בלייעל.

מחונן: חונן, נוטה חסד, מרחם, חומל, חס, מביע אהבה, מביע אהדה.

אשריו: מאושר הוא, מבורך הוא.

22. הָלוֹא יִתְעוּ חֲרָשֵׁי רָע;
וְחֶסֶד וְאֱמֶת חֲרָשֵׁי טוֹב.

אלו הזוממים בליבם רעה נגד הזולת, סופם שיהיו תועים בדרך החיים. אהבה, נאמנות ומסירות סובבות את אלו הפועלים ביושר ובהגנות כלפי הזולת. [משלי ג 29; ו 14, 18; ברא' כד 27; כו 3; מיכה ב 1; ג 3; טז 6; כ זכר' 10; תהל' כג 6]

תועה: אובד בדרך, נידח, נודד; סוטה מדרך ה'; (בהשאלה) נבוך, מבלבל, אובד עצות.

חורש רע: מתכנן לפגוע ברעהו, חושב כיצד להרע לזולת.

חסד: טובה, צדקה, אהבה, נדיבות; מעשה טוב, תמיכה, הקלה, עזרה, תרומה, רחמים.

מְרֹב דִּיבוּרִים –
הַחֲשׁוֹן "בְּמִינוֹס"

23. בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתֵר;
וּדְבַר שְׁפָתַיִם אֶךְ לְמַחְסוֹר.

יש רווח ותועלת לאדם המשקיע את כל מרצו ויגיעתו בעבודתו.

כזב: שקר, כחש, רמאות, סילוף, זיוף, עיוות, הטעיה, חוסר אמינות, תרמית, הונאה, בדיה, בדותה.

מרמה: רמאות, תרמית, רמייה; נוכלות, שקרנות, הונאה, הולכת שולל, כזבנות, כחש, שקר, סילוף, זיוף.

26. בְּיָרֵאת יְהוָה מִבְּטַח עֵז;
וּלְבָנָיו יִהְיֶה מִחֶסֶה.

איש ירא אלוהים הפונה מדרך החטא ועושה את הטוב, יזכה לביטחון מאלוהים. בניו הלומדים מדוגמתו ומעדותו הטובה ייהנו גם הם מביטחון אלוהים בחייהם. [משלי יח 10; יט 23; כב 19; שמות כ 4; ישע' לג 6; נחום א 7; תהלי' עא 7; צב; קור"ב ג 4; עבר' ד 16]

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דברו באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

מבטח עז: מקלט בטוח, מחסה איתן.

מחסה: מקלט, מסתור, מחבוא, מפלט, מגן, הגנה; (בהשאלה) עזר, ישועה.

27. יִרְאֵת יְהוָה מְקוֹר חַיִּים;
לְסוֹר מִמִּקְשֵׁי מוֹת.

אדם ירא אלוהים מבטא את יראתו באימוץ חוכמת החיים של אלוהים: בלימוד, בשינון וביישום דבר אלוהים בחייו מתוך אמונה ואהבת אלוהים. בעשותו כמצוות אלוהים (כאשר הוא נכנע לחוכמת החיים של אלוהים) יסור מדרך הרע אשר בה טמונות כל הרעות והצרות.

בהתמדתו בדרך אלוהים ימצא בה חיים מלאים בעולם הזה וחי נצח בעולם הבא. [משלי י 11; יג 14; יט 23; ירמ' ב 12-13; תהלי' יח 6]

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דברו באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

מקור חיים: מקור לברכה ולכל דבר טוב.

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-, לסטות מ-, לעזוב, לחדול, להתרחק.

מוקש: מכשול, פגע, פח, מלכודת, בור.

28. בָּרֶב עִם הַדֶּרֶת מְלֶדֶה;
וּבְאֶפֶס לָאֵם מִחַתַּת רְזוּן.

כבודו של המלך גדל כשרוב עמו תומכים בו, כי אז ינחל ניצחון על אויביו. לעומת זאת כשהעם נוטש את המלך (פה **רזון** = רזון, שליט), מפלתו קרובה. [משלי ל 29-31; שמ"ב יט 7]

הדרה (= **הדר**): פאר, הוד, יופי, חן, זי; גאווה, תהילה, תפארת; גאון, כבוד, יוקרה, רוממות.

אפס: אין, כלום, מאומה, לא כלום, שום דבר, חידלון.

לאום: עם, אומה, קבוצת מוצא משותפת, קבוצה של בני אדם בעלי גורל משותף.

מחיתה: מכשול, מפלה; שבר פתאום, צרה, אסון, חורבן.

רזון: (בהקשרנו) רזון, שליט, נגיד.

29. אֶרֶךְ אַפַּיִם רַב תְּבוּנָה;
וּקְצֵר רוּחַ מְרִים אֲנֻלֶּת.

איש ארך אפיים ושקול חושב לפני שהוא פועל, ולכן הוא מתון וסבלני. ארך האפיים יכול להתמודד עם מצבים קשים ולשמור על עדות ללא דופי. לעומתו קצר הרוח אינו מסוגל לשלוט על רגשותיו, ובעקבות זאת הוא ממהר לריב, מביא על עצמו צרות ובזויות ומגלה את טיפשותו לעיני כול. [משלי ג 35; יד 17; טו 18; טז 32; יט 11; קהלת ז 9; אפס' ד 26; יעקב א 19]

אָרֶךְ אַפַּיִם: סבלני, מתון, רגוע, אינו מהיר לכעוס.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

קצר רוח: חסר סבלנות, מתרגש, כעסן, רגזן.

מרים: (בהקשרנו) מגלה, מראה.

איולות: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

30. חַיֵּי בְּשָׂרִים לֵב מְרַפָּא;
וּרְקֵב עֲצָמוֹת קִנְיָה.

שלום, שלוה וסיפוק, לב רגוע — כל אלה נותנים שמחה לנפש ובריאות לגוף. לעומת זאת קנאה המביאה לידי כעס, שנאה או נקמה, היא כמחלה המכלה את הגוף. [משלי ג 7-8, 16-18; יב 4; יז 22; תהלי' לז 8-9]

חיי בשרים: מושג מופשט הכולל את חיי הגוף על כל פעולותיהם. בהקשרנו — בריאות איברי הגוף.

לב מרפא: שלווה נפש, לב טוב ושלו.

רקב: ריקבון, מק, בליה, כמישה.

קנאה: צרות עין, אי-נחת מהצלחת הזולת, רגש של נקמה, התאוות למה שיש לאחרים, תחרותיות.

31. עֵשֶׂק דָּל חֲרָף עֵשֶׂהוּ;
וּמִכְבָּדוֹ חִנֵּן אֲבִיוֹן.

המנצל את העני ומונע ממנו את המגיע לו על פי מצוות ה' (כגון עוללות ולקט, שכחה ופאה), הריהו מבזה את אלוהים אשר ברא

זאת בלב הכסילים שוכנת האיוולת. מטבעם הם מפטפטים ככל אשר יעלה על לבם, כך שכל שומעיהם מבינים שאינם חכמים.

[משלי ב 10; יב 23; יג 16; טו 2, 14; מה"ש יז 27-28; רומ' א 19-20]

נבון: חכם, פיקח, בעל תבונה, בר דעת, מבין דבר מתוך דבר.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.

להיוודע: להיחשף, להתגלות, להופיע, להיעשות ידוע, להתפרסם.

34. צְדָקָה תְרוּמָם גוֹי; וְחֶסֶד לְאֲמִים חֲטָאת.

עם יעלה לגדולות ויזכה לברכה רבה אם יאמץ באמונה את חוכמת החיים של אלוהים, המדריכה בדרכי מוסר, משפט צדק, אמת, ישר, טוהר וקדושה. לעומת זאת בושה, חרפה וקלון הם מנת חלקו של עם הבוחר בחטא ובפשע.³⁵

[משלי יא 11; ויקר' כ 17; דבר' כח 15-68; שמ"ב יב 10]

צדקה: (בהקשרנו) צדק חברתי. ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים.

לרומם: לברך, להעלות, להגביה, להביא למעמד מכובד; להלל, לשבח, לפאר, לקלס, להאדיר.

גוי: אומה, עם, לאום.

חֶסֶד: מילה זו באה כאן במובנה הארמי: קלון, חרפה (ויק' כ 17).

לאום: עם, אומה, קבוצת מוצא משותפת, קבוצת בני אדם בעלי גורל משותף.

חֲטָאת: חטא, פשע, עוון, עברה על מצוות ה', מעשה נבלה, דבר אסור, הפרת חוק, אשמה.

35. רְצוֹן מֶלֶךְ לְעֶבֶד מְשֻׁכָּל; וְעִבְרָתוֹ תִהְיֶה מִבֵּישׁ.

אהדתו וטובתו של המלך נתונים לעבד (שר, פקיד גבוה) חכם וישר המצליח בתפקידו, אך זעמו נתון לעבד המביש או המחלל את כבוד מלכו בטיפשותו או ברשעותו.

[משלי י 5; יב 4; טז 14; יט 12; כב 11; אסתר ח 2; דני' ב 12; נחמ' ב]

רצון: (בהקשרנו) היענות, רצון טוב, ברכה, נחת רוח, הסכמה, שביעות רצון.

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, נתין, משועבד, כפוף.

משכיל: (בלשון המקרא, בהקשרנו) נבון, חכם, פיקח; מוצלח, מצליח. **עברה:** כעס, קצף, חרון.

מביש: (בהקשרנו) מביר, מגונה, רשלן, מאכזב.

35 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 150.

אותו. אלוהים ברא את העשיר והעני גם יחד וציווה על העשיר לדאוג לעני.

לעומתו איש המכבד את אלוהים, מבטא זאת בין היתר בנדיבותו וביחסו הראוי לעני ולאביון.

[משלי יד 21; יז 5; יט 17; כא 13; כב 2; כח 8; כט 13; ויק' יט 10-13; דבר' טו 11; ישע' נז 15; מלא' ב 10; איוב לא 13-15; רות ב; מתי כה 40]

עושה: שודד, גוזל, בוזז, חומס, סוחט, מנצל, מקפח.

מחרף: מגדף, מקלל, מנאץ; מעליב, מבזה, מחלל.

חונן: נוטה חסד, מרחם, חומל, חס, מביע אהבה, מביע אהדה.

אביון: עני, דל, רש, חסר כול, קבצן, דלפון, נזקק, נצרך, מי שירד מנכסיו; מסכן, אומלל, קשה יום.

כולנו נמות – אך עדיף למות כנושע

32. בְּרַעְתּוֹ יִדְּחָה רְשָׁעִי; וְחִסְקָה בְּמוֹתוֹ צְדִיק.

בבוא על הרשע פורענות וצרה הוא יהיה דחוי ומשולל כל עזרה ומחסה. לעומתו הצדיק, גם ברגע מותו, בוטח בה' ומוצא בו מקלט.

אפשרות נוספת: הצדיק מוצא מחסה, ביטחון, בעובדת מותו של הרשע.³⁴

[משלי א 26; יא 5; יב 28; כד 16; ישע' כו 19; ירמ' יז 17; כג 12; תהי' לד 22; לה 5; לו 13; לז 24; איוב יט 25; דני' יב 1-2]

רעה: רשע, רשעות, עוול, אכזריות, שחיתות, קלקול, עשיית רע; צרה, פורענות.

יִדְּחָה: יהיה דחוי, יורחק, יגורש.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

לחסות: למצוא מחסה, למצוא ביטחון. למצוא הגנה, למצוא מקלט, למצוא גג, למצוא מפלט.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

33. בְּלֵב נְבוֹן תִּגּוּחַ חֲכָמָה; וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּגְדַּע.

איש היודע את אלוהים וחי על פי דברו, מאפשר לחוכמת אלוהים לשכון בו ומבטא אותה במילים ובמעשים מועילים וראויים. זאת אומרת שאיש נבון מאפשר לחוכמת אלוהים להנהיג את חייו. לעומת

34 זר כבוד, מ', קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 89.

הוא צועק?

אז אל תצעק גם אתה!

1. מַעֲנֶה רַךְ יִשְׁיב חֲמָה;
וְדַבֵּר עֲצָב יַעֲלֶה אָף.

מענה אדיב הנאמר ברכות תמיד יועיל בפתרון של ויכוח או אי-הסכמה, בכך שישכך את חמתו של המשיב. לעומת זאת מענה מעציב ומעליב מוסיף "שמן למדורה" ומעורר עוד יותר כעס ומחלוקת.

[משלי יב 18; טו 18, 23; כד 26; כה 15; שפטי ח 1-3; יב 1-4; שמ"א כה; מל"א יב 7; קהלת י 4]

מענה: תשובה, תגובה.

רך: לא קשה, מרוכך, עדין, נעים, רגוע.

חמה: כעס, זעם, קצף, חרון, זעף, רוגז; סערת נפש, התפרצות, השתוללות, "התחממות".

דבר עָצָב: דיבור מצער, דיבור מרגיז, דיבור מעליב.

אָף: (בהקשרנו) כעס, זעם, זעף, חרון, חמה, התרגזות, רוגז, רתחנות, עצבנות.

2. לְשׁוֹן חֲכָמִים תִּיטִיב דַּעַת;
וּפִי כְּסִילִים יַבִּיעַ אֲוֵלֶת.

דברי חכמים נאמרים בנחת, בבהירות וברהיטות, כך שהם מיטיבים את דעת שומעיהם, כלומר מוסיפים חוכמה למקשיבים להם. לעומת זאת פיהם של הטיפשים מביע דברי רוע, טיפשות ושקר.

[משלי טו 7, 28; יב 23; יג 16; יד 33]

לְשׁוֹן חֲכָמִים: דברי החכמים, המילים שיוצאות מפייהם.

מיטיב: (בהקשרנו) משפר, משביח, עושה לטוב יותר.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

מביע: מבטא, הוגה, דובר.

איולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

בלי סודות

3. בְּכָל מְקוֹם עֵינֵי יְהוָה;
צִפּוֹת רְעִים וְטוֹבִים.

אלוהים רואה את כל אשר מתרחש בבריאה. אין דבר נסתר מעיניו. הוא רואה את כל מעשיהם של העושים טוב ואת כל מעשיהם של העושים רע. כמו כן גם מסתרי ליבם חשופים בפניו, וזאת כדי לשלם להם כגמולם — בין טוב ובין רע.

[משלי ה 21; טו 11; שמ"א טז 7;
ירמ' טז 17; יז 10; לב 19;
תהלי' יד 2; לג 13-15; קלט 1-16;
איוב כד 23; לא 4; לד 21;
דה"ב טז 9; קור"א ג 10-15;
התג' כ 11-15]

צופה: משקיף, שומר, מתבונן, בוחן.

4. מִרְפָּא לְשׁוֹן עֵץ חַיִּים;
וְסֻלְףָּ בְּהַ שְׂבַר בְּרוּחַ.

מילים אדיבות ומנחמות, גם בהיותן דברי מוסר ואזהרה, כאשר הן נאמרות במתינות ובנעימות הן מרפאות את הנפש ומביאות נועם ותיקון לחיי השומע. אך דברים בלתי ישרים וגסים גורמים צער ומכאובי נפש.

[משלי ג 18; ד 22; יב 18; יג 14; ו 19; כב 22;
ישע' סה 14; תהלי' סט 21]

לשון: (בהקשרנו) צורת דיבור, סגנון דיבור, נוסח, משמעות.

מִרְפָּא לְשׁוֹן: לשון רכה, לשון נעימה (מרפא = מרפה).

עֵץ חַיִּים: מקור חיים.

סֻלְףָּ: סילוף, עיוות, שיבוש, זיוף, מרמה, מניפולטיביות.

שבר: אסון, צרה, מצוקה, פורענות, דבר נורא, מכה.
שָׁבַר בְּרוּחַ: מפח נפש, צער, מכאובי נפש, דכדוך.

אוף אתכם הזקנים! מה אתם כבר מבינים מהחיים במאה ה-21?

5. אָוִיל יִנְאָץ מוֹסֵר אָבִיו;
וְשִׁמְר תּוֹכַחַת יַעֲרֵם.

הטיפש והרשע שונא לשמוע דברי תוכחה ומשמעת מאביו, אף שמטרתם היא תיקון לטובתו. לעומתו הבן החכם שומע ומקבל ברצון הוראות מאביו, וכך מוסיף חוכמה.

[משלי ד 20-27; י 17; יג 1; שמ"א כג 22; תה"ל פג 4]

אוויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בוזת מוסר, רשע.

מנאץ: מגנה, בז, מבזה, מתעב; דוחה; מקלל, מחרף, מגדף, משמיץ, מכפיש.

מוסר: חינוך, תיקון טעויות, לקח; תוכחה, אזהרה, גערה; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

יערם: יוסיף פיקחות, יחכים.

6. בֵּית צַדִּיק חֶסֶן רָב;
וּבְתִיבוֹאֹת רָשָׁע נִעְכָּרֵת.

אלוהים מספק את כל צורכי הצדיק, בין שמדובר בחפץ ובין בהגנה (חזק). לעומת זאת ברכושו של הרשע לא תהיה כל ברכה, אלא צער (מחסור) וכיליון. [משלי ג 10; ח 21; י 2, 16, 22; שמ"א כג 18; סל"א יח 17]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

חוסן: (בהקשרנו) עושר, חזק. **או:** מחסן מלא כל טוב.

תבואה: פרי האדמה, יבול, תוצרת, תנובה; (בהשאלה, בהקשרנו) רכוש.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

נעכר: (בהקשרנו) פגום, מקולקל, נשחת.

7. שְׁפָתַי חֲכָמִים יִזְרוּ דָעַת;
וְלֵב כְּסִילִים לֹא כֵן.

החכמים מפיצים דעת בדבריהם, והם מחלקים בנדיבות רוחם מחוכמתם לכל דורש. לעומת זאת מוחם וליבם של הטיפשים הרשעים מפיץ את מה שבתוכו — דברי איזולת שאינם מועילים.

[משלי י 13; טו 2; כ 26; ירמ' לא 9; תה"ל קיב 9-36]

שְׁפָתַי חֲכָמִים: דברי החכמים, המילים שיוצאות מפייהם.

לָזַרְתַּ: להפיץ, לפזר.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

לא כן: לא כך (אינן מפיצות חוכמה).

תרמתי מיליון דולר! איך אני?

8. זָבַח רָשָׁעִים תּוֹעֲבַת יְהוָה;
וּתְפִלַּת יִשְׂרָאֵל רָצוֹנוֹ.

הרשע מאמין שיוכל למצוא חן בעיני אלוהים ולהפיק תועלת אישית בהקרבת זבחים, וזאת ללא אמונה כנה והכרה מוסרית. זבחים שכאלה הם תועבה בעיני ה'. אלוהים חפץ בתפילת הצדיק, הנובעת מלב מאמין שחפץ לעשות את רצונו ולהודות לו. תפילת הצדיק היא כמו זבח רצוי בעיני ה'.

[משלי טו 29; כא 3, 27; שמ"א טו 22; ישע' א 11-15;

ירמ' ו 20; הושע ו 6; עמוס ה 21; מיכה ו 7;

מלא' א 11-14; תה"ל לז 3-4; נא 18-19; סט 31-34;

קהלת ה 1; עבר' יא 4, 6]

זבח: קורבן.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן.

רצונו: לרצון לו, טובה בעיניו, מעוררת נחת רוח; זוכה להיענות.

9. תּוֹעֲבַת יְהוָה דָּרֵךְ רָשָׁע;
וּמִרְדֵּף צַדִּיקָה יֵאָהֵב.

הרשע פועל על פי דעתו המעוותת ומחשיב את דרך הטוהר והקדושה להפסד. לפיכך אלוהים שונא ומתעב את כל מחשבותיו ודרכי פעולתו של הרשע ומתנגד להן. לעומת זאת אלוהים חפץ באדם האוהב את ה' והפועל בצדק, ביושר ובתום, והוא קרוב אליו.

[משלי ח 13; כא 21; תה"ל לז 3-5; טימ"א ו 11]

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

מרדף: רודף, שוחר, דורש, מבקש, מחפש; רץ כדי להשיג, הולך בעקבות.

צדקה: צדק חברתי; ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים.

10. מוֹסֵר רָע לְעֵזֵב אֲרֵחַ;
שׁוֹנֵא תוֹכַחַת יָמוּת.

עונש וייסורים הם מנת חלקו של העוזב את דרך הצדקה והולך בדרך הרשע. השונא את דברי המשמעת והתיקון של אלוהים שנועדו להרחיקו מצרה ומפגע, הריהו מבטיח את פגיעתו; והקשה שבכל הפגיעות היא — מוות, אבדון וריחוק נצחי מאהבת אלוהים.

[משלי א 25; ב 13; ה 12, 23; י 17]

מוסר: חינוך, תיקון טעויות, לקח; תוכחה, אזהרה, גערה; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

רע: (בהקשרנו) קשה, חמור, מר.

עוזב: נוטש, מתרחק, מרפה.

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; נוהג, התנהגות, נוהל, מנהג; אופן, שיטה, סגנון.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

**כפי שכבר אמרנו (פס' 3) —
אין סודות**

11. שְׂאוּל וְאַבְדֹן נִגְדֵי הַהֵהָה;
אֶף כִּי לְבוֹת בְּנֵי אָדָם.

אין נסתר מעיניו של ה'. אלוהים רואה את כל שנעשה במקום משכנו של הרוחות והנשמות. על אחת כמה וכמה (קל וחומר) גלויות בפניו מחשבות ליבו של האדם.

[משלי יא 31; טו 3; יז 7; כז 10; מל"א ח 39; ירמ' יז 10; תהל' לח 10; קלט 8; איוב כו 6]

שְׂאוּל: עולם המתים, עולם המוות, ארץ רפאים, תופת, גיהנום, אבדון, טמיון, בור שחת.

אַבְדֹן: גיהנום, שאול; הרס, חורבן, כיליון, השמדה.

נגד: מול, לנוכח.

אף כי: קל וחומר, על אחת כמה וכמה, כל שכן.

12. לֹא יֵאָהֵב לֵץ הוֹכֵחַ לוֹ;
אֶל חֲכָמִים לֹא יִלְלֵה.

איש יחיר, המחשיב את דרך אלוהים להפסד, בז לחכמים ולדברי תוכחתם הנאמרים על סמך הכתוב בכתבי הקודש. הלץ אינו אוהב שישמיעו באוזניו דברי ביקורת, ולכן הוא מתרחק מן החכמים.

[משלי א 30; י 8; יג 1; יז 10; עמוס ה 10; טי"ב ד 3]

לץ: קל דעת הלוועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; בעל ניסיון, למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

**אנחנו מוקפים בפרצופים חמוצים.
מדוע?**

13. לֵב שְׁמִיחַ יֵיטֵב פָּנִים;
וּבְעֵצְבֵת לֵב רוּחַ נִכְאָה.

אדם מאושר השמח בחלקו הריהו בעל פנים מאירות ומזמינות. לעומתו אדם מדוכא ומר נפש בגלל הבעיות המקננות בליבו, פניו הקודרות משקפות את אומללותו. השמחה שבלב מאירה את הפנים.

[משלי יד 30; יז 22; יח 14; ברא' ד 5-6; ישע' יו 2; נחמ' ב 2]

להיטיב: להפוך לטוב, ליפות; לשפר, להשביח, לעשות היטב.

פנים: פרצוף, קלסתר; מראה, תואר.

עצב: צער, יגון, כאב, דיכאון, דכדוך, עוגמה, תוגה, עגמומיות, קדרות, אבל, רוח נכאה, מלנכוליה.

14. לֵב נְבוֹן יִבְקֵשׁ דָּעִית;
וּפְנֵי כְּסִילִים יִרְעֶה אֲוֶלֶת.

איש חכם יחפש אחר דעת אלוהים ויקנה אותה, כי הוא יודע שבעזרתה חייו יהיו מבורכים יותר. לעומתו הטיפש אוהב את האיוולת והולך אחריה כבהמה המתענגת על עשב טרי. היא כר המרעה של השוטים.

התוצאה: מה שתכניס למוחך זה מה שייצא. תכניס את חוכמת החיים של אלוהים — תקבל יראת אלוהים, מעשים טובים המפארים את ה' והבטחה לחיי נצח בחיק אלוהים. אולם אם תכניס איוולת — היא תניב רשע, כאב, הפסד, אבדון וריחוק נצחי מאהבת אלוהים.

[משלי יג 20; יח 15]

נבון: חכם, פיקח, בעל תבונה, בר דעת, מבין דבר מתוך דבר, דורש את חוכמת אלוהים.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אויל, הולך בטל.
לרעות: לשהות במרעה, לאכול עשב באחו; (בהשאלה, בהקשרנו) לצרר, להיות מזון על ידי.

איוולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

15. כָּל יְמֵי עֲנֵי רָעִים;
וְטוֹב לֵב מְשִׁתָּה תָּמִיד.

אדם שאינו מסוגל לראות ולחיות את טובו של אלוהים בנסיבות חייו, לא ירגיש סיפוק גם אם יהיה עשיר. לכן מבחינתו הוא "עניי" — אומלל, חסר תמיד, ולעולם אינו שמח. לעומתו האיש הרואה וחווה את יד אלוהים בחייו הוא שמח תמיד, מכיוון ששמחתו מבוססת על קרבת אלוהים אליו.

[משלי יד 21, 30; חבק' ג 17-18; טימ"א ד 6-8]

עני: רש, אביון, דל, חסר כול, קבצן; עשוק, נלחץ, מדוכא.
רעים: לא טובים, לא נעימים.

טוב לב כאן בא בתקבולת ניגודית ל"עני", כלומר הכוונה לעשיר שליבו טוב עליו.

משתה: סעודה חגיגית, הילולה, חגיגה, התענגות, מסיבה.

18. אִישׁ חֲמָה יִגְרֶה מְדוֹן;
וְאָרֶךְ אַפְּיִם יִשְׁקִיט רִיב.

איש שאינו שולט במזגו והוא חסר רסן ורגזן, יעורר מריבות. לעומתו איש המושל ברוחו והוא מתון וחכם, יכול לשכך מריבה שכבר פרצה.

[משלי יד 29; טו 1; טז 28, 32; יט 11; כח 25; כט 11-12; יעקב א 19]

חמה: כעס, זעם, קצף, חרון, זעף, רוגז; סערת נפש, התפרצות, השתוללות, "התחממות".

מגרה: (בהקשרו) מחרחר, מסכסך, מעורר, מתגרה, מסית.

מדון: חיכוך, ויכוח, עימות, סכסוך, מריבה, ריב, קטטה, תגרה, מכות, מאבק.

ארך אפים: סבלני, מתון, רגוע, אינו מהיר לכעוס.

ריב: התנצחות, מחלוקת, ויכוח, פולמוס, קונפליקט, מדון, מאבק, קטטה, סכסוך.

16. טוֹב מְעַט בִּירְאֵת יְהוָה,
מֵאֲזוּצָר רַב וּמְהוֹמָה בּוֹ.

טוב יותר לחיות עם מעט הון אשר הושג מיגיע כפיים, ביושר וביראת אלוהים המניבים שלווה ושקט נפשי, מאשר עם הון רב וחוסר שלווה ללא ברכת אלוהים.

[משלי טז 8; עמוס ג 9; תהי' לז 16; קהלת ד 6]

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דברו באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

אוצר: מטמון, אוסף דברי ערך, שפע, עושר, הון.

מהומה: חרדה, חוסר שקט, בהלה, מבוכה; מריבה, חוסר שלום.

19. דֶּרֶךְ עֲצָל כְּמִשְׁכַּת חֶדְק;
וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סֵלְלָה.

דרך חייו של העצל אינה קלה, ממש כמו הליכה בסבך קוצים. לעומת זאת דרך חייו של הישר והחרוץ היא תמיד כמו סלולה לפניו, מכיוון שאינו מתעצל לפעול ולהכין דברים כפי שצריך. החרוץ מכין תשובה מבעוד מועד.

[משלי כד 30-31; הושע ב 8; מיכה ז 4; שה"ש ז 3]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל, עיף, נרפה, מרושל.

משוכה: גדר של צמחים או ענפים יבשים; (בהשאלה) מכשול.

חֶדְק: צמח קוצני.

מִשְׁכַּת חֶדְק: גדר קוצים.

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון; נוהג, התנהגות, נוהל, מנהג.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

סלול: כבוש, מיושר, מרוצף, נוח להליכה או לנסיעה, מותווה.

17. טוֹב אֶרְחַת יֶרֶק וְאַהֲבָה שָׁם;
מִשׁוֹר אָבוּס וְשִׁנְאָה בּוֹ.

עדיף לאכול ארוחה פשוטה במקום שבו שוררים אהבה, הסכמה, שלום וכבוד הדדי, מאשר לחיות בבית מלא באוכל משובח אך גם בשנאה ובמחלוקות. ללמדנו שהנאות אמת אינן מבוססות על החומר בלבד, כי אם על הרוח.

[משלי יז 14; י"ז 1; מתי כב 4; לוקס טו]

אֶרְחַת יֶרֶק: סעודה של מיני ירקות בלבד. סעודת עניים.
שׁוֹר אָבוּס: ארוחת בשר שור שמן וטוב (פר מפוטם).

שנאה: אויבות, תיעוב, סלידה, עוינות, איבה, שטנה, טינה, משטמה.

20. בֵּן חָכָם יִשְׁמַח אָב;
וּכְסִיל אָדָם בּוֹזֵה אָמוֹ.

בן השואף להעשיר ידע ודעת; בן שרגיש לדברי מוסר ומשמעת ושחי בדרך ישרה; בן שטוב לזולת — משמח את אביו. הטיפש אינו שומע לדברי תוכחה ותיקון ומתעקש לחיות בדרך הרע, לכן הוא מביא בושה ותוגה לאימו. [משלי י"ז 1; יג 1; כט 3]

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

כסיל: חסר דעת, שאין לו חוכמה, טיפש, שוטה, אוויל, הולך בטל.

בוזה: מזלזל, מגדף, לועג, מלגלג, מתקלס, מגחך, מבזה, ממיט חרפה.

24. אַרְחַ חַיִּים לְמַעַלָּה לְמִשְׁכִּיל;
לְמַעַן סוּר מִשְׂאוֹל מָטָה.

החכם בוחר בדרך הישר והצדק של אלוהים, המובילה אותו מעלה הן במובן מוסרי והן במובן נצחי — לנוכחות אלוהים. דרך זו שומרת את החכם מללכת בדרך הרע המובילה למטה — לשאול.

[משלי ב 18; דבר' ל 15; תהי' טז 11; קהלת ג 21]

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון, נוהג, התנהגות, נוהל, מנהג.

משכיל: חכם, נבון, בעל שכל; מתבונן, בוחן; רוכש דעת, מלומד.

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-, לסטות מ-; לעזוב, לחדול, להתרחק.

שְׂאוֹל: עולם המיתים, עולם המוות, ארץ רפאים, תופת, גיהנום, אבדון, טמיון, בור שחת.

לא למנה אין כסף לעורך־דין?
היזהר! יש מי שמגן עליה

25. בֵּית גְּאִים יִסַּח יְהוָה;
וַיֵּצֵב גְּבוּל אֱלֹמֶנָה.

אלוהים יהרוס את בתיהם של האלימים הבוטחים בכוחם והחומסים את החלשים. אלוהים יהיה מגן לאלמנה (לחלש ולמחוסר ההגנה בחברה), אשר את השדה שלה ואת חלקתה הרשעים מנסים לגזול. אלוהים יגן על נחלת האלמנה.

[משלי כב 28; כג 10; שמות כב 21; דבר' יט 14; כז 17; יחז' טז 49; תהי' סח 6; איוב כג 10; כד 2]

גֵּאִה: מלא גאווה, גאווותן, שחצן, יהיר, רברבן, מתנשא, מתפאר.

יִסַּח: יעקור.

וַיֵּצֵב (= וַיַּצִּיב): ייתן קיום ויציבות.

גְּבוּל: קו הפרדה, קו מבדיל; תחום, שטח, טווח; קצה, שפה.

26. תוֹעֵבֶת יְהוָה מַחְשְׁבוֹת רָע;
וּטְהוּרִים אֱמָרֵי נְעִם.

אלוהים שונא את תוכניותיהם של הרשעים, מכיוון שהם מתכננים לפגוע באחרים ולהפר את מצוותיו. אלוהים אוהב דברי טוהר הנאמרים באדיבות ובאמת, שיש בכוחם לעודד נפשות ולהדריך אנשים לדרך הישר.

[משלי ו 16, 18; כב 11; חבק' א 13; תהי' כד 3-4; לז 30]

תוֹעֵבָה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

טְהוּרִים: נקי, זך, צח, מטוהר, בלתי טמא, צדיק, ישר.

21. אֲנִילֶת שִׁמְחָה לְחֹסֵר לֵב;
וְאִישׁ תְּבוּנָה יִישֵׁר לְכֶתֶת.

אדם טיפש שאינו מבין את תוצאות מעשיו, נהנה מעשיית דברי רשע וסילוף. לעומתו איש חכם רואה למפרע את תוצאת מעשיו, ולכן בוחר ללכת רק בדרך הטוב והישר בעיני ה'.

[משלי י 23; אפס' ה 15]

איוולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

חֹסֵר לֵב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

תְּבוּנָה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

לכת: הליכה, צעידה, צעדה, פסיעה; (בהשאלה) התנהגות, דרך חיים.

22. הִפֵּר מַחְשְׁבוֹת בְּאֵין סוּד;
וּבְרַב יוֹעֲצִים תִּקְוִים.

אדם המתכנן ואינו מתייעץ עם אחרים (כלומר מונע מעצמו הערות ותיקונים מועילים), עלול לחוות הפסד וייאוש כשתוכניתו תיפול או לא תצליח. לעומת זאת כאשר משתפים יועצים רבים בליבון ובגיבוש של תוכנית, היא תקום ותתגשם באופן יעיל ומוצלח.

[משלי יא 14; כ 18; כד 6]

להפיר: לבטל, לסכל, לשים לאל, להפריע, להפסיק, לקטוע, להשבית.

מחשבה: הרהור, הגיג, רעיון, חשיבה, הגות, עיון, לימוד.

בְּאֵין סוּד: אם אין עצה, בלי להתייעץ.

יועץ: נותן עצות, עוזר (במתן עצות); סגן, מומחה בנושא מסוים.

תְּקוּמָה: (בהקשרנו) תתקיים, תיעשה, תצא אל הפועל.

23. שִׁמְחָה לְאִישׁ בְּמַעֲנֶה פִּי;
וְדָבָר בְּעֵתוֹ מֵה טוֹב.

אדם חוֹן שמחה וסיפוק כאשר הוא עונה במילים חכמות ומדודות, המעניקות תשובה מספקת לשואל או לנזקק לה. טוב לומר דבר ראוי ומחושב ברגע הנכון.

[משלי יב 14; טז 1; כד 26; כה 11; ישעי' ג 4]

שמחה: אושר, שביעות רצון, עליצות, חדווה, רינה, גיל.

מענה: תשובה, תגובה; פתרון, מסקנה, פשר, הסבר, ביאור, פירוש.

בתשובה ולכן נשארים בחטאם ועוֹינים לאלוהים. מסיבה זו אלוהים אינו שומע לתפילותיהם ולא יושעים. לעומת זאת אלוהים קרוב לעושי רצונו באמונה ובאהבה כנה, שומע את בקשותיהם ונמצא להם בכל עניין ותחום.

[משלי א 28; ירמ' ב 27; תהל' י' לד 16; לז 4-5; קמה 18; יעקב ה 16; יוח"א ג 22; ה 14-15]

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.
תפילה: פנייה לאלוהים, בקשה, תחינה, הפצרה, עתירה; בקשת סליחה; משאלה, תקווה; שירה לאלוהים, פיוט, מזמור, שיר דתי.
צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.
שומע: מאזין, מקשיב, מטה אוזן; (בהקשרנו) נעתר, נענה.

30. מְאֹד עֵינַיִם יִשְׁמַח לֵב;
שְׂמוּעָה טוֹבָה תִּדְּשֶׁן עַצְמוֹ.

מבט שמח ואוהד הנובע מאהבה משמח את לב הרואה. בשורה טובה מוסיפה שמן לעצמות, כלומר מרעננת ומחזקת את הנפש ואת הגוף.

[משלי ג 8; יד 30; טו 13; טז 15; יז 22; כה 25; איוב כט 24; פיל' ב 19]

מְאֹד עֵינַיִם: סבר פנים יפות, אהדה.
משמח: גורם אושר, מרנין, מענג, מאיר.
שמועה: ידיעה, בשורה, דברים שנמסרו בעל פה; הודעה שהתגלגלה מפה לאוזן.
מְדַשֵּׁן: (בלשון המקרא, בהקשרנו) משמין, מרווה, משמן.

31. אֵזֶן שֹׁמֵעַת תּוֹכַחַת חֲזִיִּים;
בְּקִרְבֵּי חֲכָמִים תִּלְוֶיךָ.

אדם השומע ומקבל לליבו דברי אזהרה ומוסר המובילים לחיים ולשלום, אוהב להימצא בחברת חכמים.

[משלי א 23; ו 23; יח 15; כה 12; ישע' א 21]

אוזן: איבר השמיעה.
שומע: מאזין, מקשיב, מטה אוזן; מציית, מקבל, נעתר.
תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.
בקרוב: בתוך, בין, בפנים, אצל, בלב.
חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.
ללון: לשהות בלילה, להישאר לישון; (בהשאלה, בהקשרנו) להתארח, להתאכסן, לשכון, להתגורר, לשהות.

נועם: נעימות, חן, חסד, חניניות, יופי, הליכות נאות, סבר פנים יפה, אדיבות, נדיבות, ערבות.
אמרי נעם: אמירות נעימות של טוב וחסד.

שוחד? לא בבית ספרנו

27. לִכְרֵ בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בְּצָע;
וְשׁוֹנֵא מִתְּנַת יְחִיָּה.

איש הרודף אחר ממון וכל הדרכים כשרות בעיניו לתכלית זו (כולל קבלת שוחד ועיוות דין), סופו שייתפס ויביא בושה והפסד למשפחתו. לעומתו השונא בצע כסף ושוחד עתיד לחיות חיים ארוכים. הכוונה בחיים ארוכים בכתובים היא גם לחיי נצח בקרבת אלוהים.

[משלי יא 29; יח 5; כד 23; כח 16; כט 4; שמות יח 21; כג 8; דבר' טז 19; ישע' א 23; קהלת ז 7]

עוכר: משחית, מחבל, ממיט אסון, מזיק, פוגם, פוגע.
בוֹצֵעַ בְּצָע: מחפש לעשות הון באמצעים בלתי כשרים.
בצע כסף: חמדנות, רדיפה אחר רווחים קלים, תאוה לכסף; עשיית רווחים בדרכי גזל.
מתנת: הכוונה בפסוק זה היא לשוחד הגורם לעיוות הדין.

28. לֵב צְדִיק יִהְיֶה לְעִנּוֹת;
וּפִי רְשָׁעִים יִבְיַע רְעוֹת.

האיש הצדיק יחשוב מה לענות או מה לומר כדי שמילותיו יועילו ויתאימו לאירוע ולמקום. לעומתו דברי הרשע ייצאו מהר מפיו ויניבו צרות, דאגות וכאב.

[משלי י 32; יב 23; אפס' ד 29; קול' ד 6; כיפא"א ג 15]

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.
הוגה: (בהקשרנו) חושב, מהרהר.
רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.
מביע: מבטא, נותן ביטוי, הוגה, מדבר, אומר.
רעות: מחשבות רעות, מעשים רעים, רשעה.

29. רְחוּק יִהְיֶה מִרְשָׁעִים;
וּתְפִלַּת צְדִיקִים יִשְׁמָע.

הרשעים דוחים את חוכמת החיים של אלוהים, אינם הוגים בדבר אלוהים ואינם מיישמים את לקחי אלוהים בחייהם. הם אינם חוזרים

קשה לקבל תיקון? עוד יותר קשה להמשיך בלעדיו

33. יִרְאֵת יְהוָה מוֹסֵר חֲכָמָה;
וְלִפְנֵי כְבוֹד עֲנֹהָ.

התוכחה שנותנת חוכמת החיים של אלוהים מביאה לידי יראת ה'. יראת ה' היא הצעד הראשון וההכרחי כדי ללמוד ולקבל באמונה את דברי התיקון והמוסר של אלוהים — את חוכמתו. מי שלומד בכנות להכיר את אלוהים מבין את גודל חסדו. כתוצאה מכך מתמלאים ליבו וחייו בענוה.

את הענווים אלוהים מכבד, כי ענווה קודמת לכבוד.

[משלי א 7; יח 12; כב 4; כה 6-7; כט 23; מתי כג 12;
לוקס יד 11; כיפא"א ה 6]

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דברו באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) תורת המידות, אתיקה.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

כבוד: מעמד מכובד, דרגה, הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר, שם טוב.

ענוה: צניעות, כנות, שפלות רוח, הכנעה, חוסר גאווה, הסתפקות במועט.

32. פוֹרַע מוֹסֵר מוֹאֵס נִפְשׁוֹ;
וְשׁוֹמֵעַ תּוֹכַחַת קוֹנֵה לֵב.

אדם שדוחה דברי אזהרה ומשמעת אשר בכוחם לתקן את דרכיו ולהדריך אותו לדרך חיים ושלום, ומזלזל בהם — כאילו שונא את נפשו, כי הוא מביא על עצמו רעה.

לעומתו אדם השומע ברצון דברי מוסר ותיקון, רוכש חוכמה.

[משלי א 7; ה 12, 23; ח 33, 36]

פורע: (בהקשרנו) מואס, מזלזל, מפר.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) תורת המידות, אתיקה.

למאוס: לשנוא, לקוץ, לבחול, לסלוד, לתעב, לזלזל.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות.

כאן "נִפְשׁוֹ" = עצמו.

שומע: מאזין, מקשיב, מטה אוזן; מצייט, מקבל, נעתר.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

קונה לב: רוכש חוכמה.

ושאיפותיך בפניו ותיתן אותן בידו, הוא ידריך אותך לבחור דרכים נכונות ולתכנן תוכניות התואמות את רצונו, והן יניבו פרי ראוי לשמו. כשתפעל כך בחייר, תוכניותיך יתגשמו בדרך המוצלחת והברוכה ביותר.

[משלי ג 5-6, תהל' כב 9; לז 5; נה 23; צ 17; קיט 133; פיל' ד 4-7]

גל: גלגל, העבר, מסור.

מעשה: פעולה, עבודה, עשייה, צעד, פעילות, עניין; התנהגות, אורח חיים.

יכנו: יתקיימו, יצליחו, יתגשמו; יתבססו, יעשו נכונות.

מחשבה: תוכנית, כוונה, רעיון; חשיבה, הגות, הרהור.

“למה אלוהים ברא רשעים?” —
שיעור מזורז בריבונות ה'

4. כל פֶּעַל יְהוָה לְמַעַנְהוּ;
וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה.

אלוהים יצר את כל אשר ביקום למענו — למטרתו ולתכליתו. אלוהים אפילו ברא את האנשים הרשעים העושים רע, וזאת למען ניווכח בצדקתו כאשר יענישם על דרכם הרעה.

[תהל' יט; קהלת ג 11; איוב כא 30; רומ' ח 28; ט 17-23]

כל: הכול, מכלול, כלל, מלוא, בשלמות, בלי יוצא מן הכלל, בלי להחסיר דבר, כל דבר ודבר.

לפעול: לעשות, לחולל, לברוא, לעבוד, לעמול, לבצע.

למענהו (= למענו): בשבילו, למטרתו, לתכליתו.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

יום: (בהקשרנו) עת, זמן.

רעה: צרה, פורענות, פגע, אסון.

5. תוֹעֵבֶת יְהוָה כָּל גְּבַה לֵב;
יָד לַיָּד לֹא יִנְקָה.

אלוהים סולד מכל גילוי של גאווה באדם. אלוהים מביטיח שהגאה ייענש.

1. לְאָדָם מַעֲרֵכֵי לֵב;
וּמִיְהוָה מַעֲנֵה לְשׁוֹן.

אדם מגבש דעה לאחר מחשבות רבות ושונות. שכלו בוחן את הבעיה מכל צדדיה, מבקר ומנתח את כל אופני פתרונה ומתאמץ להגיע לידי הכרעה ומסקנה מסוימת. אך לבסוף אלוהים הוא זה שמכריע, והוא המעניק לאדם את החוכמה להביע במילים את המסקנה הראויה. לפיכך טוב יעשה האדם אם ישנן את כתבי הקודש, אשר בהם צפונה כל חוכמת אלוהים ליראיו.

[משלי ג 6; טז 2-3, 9, 33; יט 21; כ 24; כא 1, 30-31; טימ"ב ג' 16-17]

מערכי לב: מחשבות, רעיונות, רחשי לב.

מענה לשון: תשובה נכונה, תגובה מילולית טובה ועניינית.

2. כָּל דְרָכֵי אִישׁ זָךְ בְּעֵינָיו;
וְתִכְן רוּחוֹת יְהוָה.

האדם חושב שתוכניותיו ומעשיו טהורים מכל כתם מוסרי ואינו מוצא במעשיו כל עוון, אבל אלוהים קורא ובוחן את הלבבות, והוא שופט את האדם לאור המניע שבלב.

[משלי כא 2; יב 15; יד 12; כד 12; ל 12; שמ"א טז 7; מתי' ו 4, 8, 18; קור"א ד 4]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

דרכי איש: אופן התנהגות, מעשים.

זך: טהור, נקי, צח, שקוף, ברור, גלוי, צלול.

תוכן: בוחן, מודד, מעריך.

רוח: נשמה, נפש; רגש, רצון, אופי; כוונה, נטייה.

3. גַּל אֶל יְהוָה מַעֲשֵׂיָהּ;
וְיִכְנֹוּ מִחֶשְׁבֹּתֶיהָ.

אם תשאף לדעת את רצון אלוהים, תכניע את כל תוכניותיך

תועבה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

גְבַהַ יֵב: יהיר, גאוותן, רברבן.

יָד לְיָד: תקיעת כף, אישור, הבטחה; ביטוי המצייר תקיעת כף כדי להביע ודאות גמורה.

לֹא יִנְקָה: לא יצא בלי עונש; יענש, ינזק.

לרצות: לחפץ, לשאוף, לשחור, להשתוקק, להתאוות, לחשוק.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

דְרָכֵי אִישׁ: אופן התנהגות, מעשים.

להשלים: להתפייס, לעשות שלום, לעשות סולחה, לסיים יריבות.

6. בַּחֶסֶד וְאֱמֶת יִכְפֹּר עֵוֹן;
וּבִיָּרֵאת יִהְיֶה סוּר מֵרַע.

8. טוֹב מֵעֵט בְּצַדִּיקָה,
מֵרֵב תְּבוּאוֹת בְּלֹא מִשְׁפָּט.

סליחת חטאים מוחלטת ניתנת על סמך אהבת הצדק והאמת של אלוהים, המתבטאים בשיאם בכפרת העוונות שנתן לבני האדם באמצעות קורבנו של ישוע המשיח. אדם המכבד את ה' ונשמע לדברו באמונה ובאהבה (ירא אלוהים), נשמר בדרך הטובה.

[משלי ג 3; יד 22; כ 28; ברא' כד 27; ויק' טז 1-34; יז 11; ישע' נג 6; יחז' יח 21-22; הושע ד 1; תהל' קיט 11, 105; דנ' ד 27; יוח' ג 16; מה"ש ד 12; רומ' י 9-10]

חסד: אהדה, אהבה, ברכה, חמלה, טובה, צדקה, נדיבות, מעשה טוב, תמיכה, הקלה, עזרה, תרומה, רחמים.

אמת: דבר נכון ונאמן, ישר, הגינות, נאמנות, צדק, מוסריות.

יִכְפֹּר: ייסלח, ימחל.

עוון: חטא, פשע, עברה, עוול, אשמה.

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה, והשומר את דבר אלוהים באדיקות מתוך אמונה והכרה באהבתו.

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-, לסטות מ-; לעזוב, לחדול, להתרחק.

רע: רשע, רשעות, עוול, אכזריות, שטניות, קשי לב, שחיתות, קלקול, עשיית רע.

עדיף לחיות עם מעט רכוש שנאסף ביושר ובצדק, מאשר להתקיים מהכנסה גבוהה שמקורה במעשי גזל ועושק.

[משלי טו 16; תהל' לז 16]

טוב: (בהקשרנו) מוטב, עדיף, רצוי, כדאי.

מעט: קצת, לא הרבה, כמות קטנה.

צדקה: צדק, צדיקות, ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6) — "וְהָאֱמֶן בִּיהֲוָה, וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צִדְקָה".

רוב: מרב, הרבה, שפע, ריבוי, כמות גדולה.

תבואה: פרי האדמה, יבול, תנובה, גידולי האדמה; (בהשאלה) הכנסה, תוצרת.

בְּלֹא מִשְׁפָּט: לא ביושר, בדרך של עושק, גנבה וגזל.

9. לֵב אָדָם יִחְשֵׁב דְרָכָו;
וַיִּהְיֶה יָכִין צַעְדָּו.

אדם עשוי לתכנן בקפידה את מהלך חייו, אך אלוהים הוא זה המכוון את צעדי האדם על פי רצונו הוא. תוכניתו של אלוהים היא זו שתתגשם.

[משלי טז 1; יט 21; כ 24; ברא' נ 20; מל"א יב 15; ירמ' י 23; תהל' לז 23; דנ' ה 23; קור"א ג 19-20]

לֵב אָדָם: מחשבות האדם ותכנוניו.

מחשב: עורך חישובים, מתכנן.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

מכין: עורך, מתקין, מזמן, מסדר.

צעד: פסיעה, מהלך, תנועה.

ראשית כל שלום עם אלוהים

7. בְּרָצוֹת יִהְיֶה דְרָכֵי אִישׁ;
גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלַם אִתּוֹ.

כאשר מעשיר ומחשבתיך הן על פי רצונו ודרכו של אלוהים, הוא יכול לשנות את הלך המחשבה של אויביך כך שירצו לחיות בשלום איתך. לפיכך יחסך עם אלוהים חשוב וקובע יותר מיחסך עם אנשים.

[ברא' לג 4; רומ' יב 18-21; יד 18]

10. קָסָם עַל שְׁפָתַי מְלֹךְ;
בְּמִשְׁפָּט לֹא יִמְעַל פִּי.

בדברי המלך, שהוא שליט עליון, יש כוח רב — כמו קסם. על ההחלטות שהמלך מבטא בשפתיו אין עוררין, ולכן חייב המלך להיזהר שפיו לא יחרוץ משפט מעוות ושלא לגזור גזרות בלתי צודקות.

[משלי כ 2, 28; כח 15; כט 4, 12; לא 5; דבר' יז 18-20; שמ"ב יד 17-20; מל"א ג 9-12, 28; ישע' יא 2]

קָסָם: (בהקשרנו) כוח נפלא, כוח מוחלט, כוח עליון.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

משפט: צדק; חוק, חוקה, כללים, תקנות, דין; שיפוט, בוררות; גזר דין, פסק דין, הכרעה, פסיקה.

לא ימעל: לא יפעל בניגוד לחובותיו, לא יבגוד באמון, לא יסטה מהעקרונות.

פֶּה: (בהקשרנו) דיבור, פסיקה, הוראה.

11. פֶּלֶס וּמֵאֲזַנִּי מִשְׁפָּט לַיהוָה;
מִעֲשֵׂיהוּ כָּל אֲבְנֵי כִּסֵּי.

מוט המשקל שכפות המאזניים תלויות בשני קצותיו, הלשון שנמצאת באמצעיתו ומאזניים שאין בהם מרמה — הם מאלוהים. גם את כל אבני המשקל שבעזרתן שוקלים את הסחורה הנמכרת, יצר ה'.

מכיוון שפסוק זה הוא חלק מקבוצת פסוקים של מְשָׁלִים העוסקים במלך, הרי שכונת המחבר היא שהמלך נדרש לשפוט בצדק מוחלט, כי המשפט שייך לאלוהים.

[משלי יא 1; ויקר' יט 36; דבר' כה 13; שמ"ב יד 26; יחז' מה 10; הושע יב 8; עמוס ח 5; מיכה י 11]

פלס: מאזניים, משקל, מכשיר שקילה; (ע"ח) מכשיר הקבלה לקרקע, מכשיר איזון.

מאזניים: מכשיר שקילה, משקל, מד משקל, מכשיר איזון.

משפט: (בהקשרנו) צדק, ישר, אמת, מידה נכונה, ללא עיוות.

מעֲשֵׂהוּ: יצירתו, בריאתו, הוא שעשה.

אבן: אבנים שימשו כמשקולות בעת הקדומה.

כִּסֵּי: (בלשון המקרא) שקיק, שקית, שק, אמתחת, תיק, נרתיק, ארנק.

12. תוֹעֵבַת מְלָכִים עֲשׂוֹת רָשָׁע,
כִּי בַצְדָקָה יִכּוֹן פֶּסֶא.

המחבר מתייחס למלך צדיק. כמו כל המלכים הוא מוקף ביועצים, ובעזרתם הוא קובע את החלטותיו ואת המדיניות במלכותו. הפסוק מופנה גם לאותם יועצי המלך: אל יעלה על ליבם של יועצי המלך ושריו להביא איזו תועלת למלך במעשי רשע שיעשו בשמו, או להסית אותו למעשים פסולים. כי משפט צדק הוא אבן יסוד לחוזקה ולחוסנה של מלכות.

[משלי כה 5; כט 14; ישע' טז 5]

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

רָשָׁע: רשעות, עוול, רוע, אכזריות, שטניות, קשי לב, שחיתות, קלקול, עשיית רע.

צדקה: (בהקשרנו) צדק, ישר, דרך המוסר; רחמים, חסד.

יִכּוֹן: יהיה יציב, יהיה איתן, יתבסס.

כִּסֵּא: (בהקשרנו) כס המלכות; (בהשאלה) מלוכה, שלטון.

13. רְצוֹן מְלָכִים שְׁפָתַי צְדָק;
וְדַבַּר יִשְׂרָאֵל יֵאָהֵב.

המלך הצדיק חפץ בדברי אמת וישר, ולא בדברי חנופה. המלך הצדיק אוהב דברי ישר שאין בהם משוא פנים.

[משלי יד 35; כב 11; רומ' יג 3]

רצון: בקשה, שאיפה, חפץ, רצייה; נחת רוח, שביעות רצון, הסכמה.

שְׁפָתַי צְדָק: דברי אמת, דברים נכונים, דברי ישר, דברים נכונים, דברים נכונים.

דַּבַּר יִשְׂרָאֵל: מדבר דברי ישר ואמת.

אוהב: (בהקשרנו) אוהד, שמח ב-, מרוצה מ-, שבע רצון.

14. חֲמַת מְלֹךְ מִלְּאֲכֵי מוֹת;
וְאִישׁ חָכָם יִכְפָּרְנָה.

זעמו של המלך הוא כמו מוות, שהרי על פי דבריו ייצאו שליחיו להביא מוות על האיש שזעמו מופנה אליו. החכם יודע לשכך ולהשקיט את כעסו של המלך.

[משלי יט 12; כ 2; כה 15; כט 8; שמ"א כב 16-19; שמ"ב ד 5-12; אסתר ז 9-10; דג' ב 5 ואילך]

חמה: כעס, זעם, קצף, חרון, זעף, רוגז; סערת נפש, התפרצות, התשלולות, "התחממות".

מלאך: (בהקשרנו) ציר, שליח, רץ, נציג, מודיע, מבשר, כרוז, מעביר, מקשר.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא שמיים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

לכפר: (בהקשרנו) לשכך, להשקיט, להרגיע.

17. מְסַלֵּת יִשְׂרָאֵל סוֹר מִרְעֵי;
שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ נֹצֵר דְּרָכָו.

דרכו של ירא אלוהים היא דרך של צדק המתאפיינת בהתרחקות מן החטא על כל צורותיו. אדם המקפיד לשמור את נפשו, הריהו זהיר בבחירת דרכו.

[משלי יט 16; תהלי' קיב; קיט; תסל"א ה 14-22; קור"א טו 33]

מסילה: דרך, נתיב, מסלול, ערוץ, אורח, כביש, שביל, משעול; דרך התנהגות, אורח חיים.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

לסור: (בהקשרנו) לנטות, לפנות מ-, לסטות מ-; לעזוב, לחדול, להתרחק.

רע: רשע, רשעות, עוול, אכזריות, שטניות, קשי לב, שחיתות, קלקול, עשיית רע.

שומר נפשו: נזהר, שם לב, דואג לעצמו.

נוצר: שומר, מגן, נזהר.

אני לא מקנא בגאווותנים (פס' 18-19)

כי...

18. לִפְנֵי שְׂבָר גָּאוֹן;
וְלִפְנֵי כְשָׁלוֹן גְּבוּה רוּחַ.

הגאווה קודמת לאסון. היהירות קודמת לכישלון. הגאווה והיהירות מובילות לשבר.

[משלי יח 12; טו 33; כט 23; ירמ' מט 16; עוב' 3-4; תהלי' קיג]

לפני: טרם, קודם, קדם, טרום, תחילה, ראשונה.

שבר: אסון, צרה, מצוקה, שואה, פורענות, דבר נורא, מכה.

גאון: גאווה, יהירות, גובה לב.

כישלון: מפלה, אי-הצלחה, נפילה, שגיאה, משגה, מעידה, אכזבה.

גבה רוח: גאווה, יהירות.

19. טוֹב שְׁפַל רוּחַ אֶת (עניינים) עֲנָוִים;
מִחֻלְק שְׁלָל אֶת גְּאִים.

מוטב להיות עניו ונמוך רוח בחברת ענווים המסתפקים במועט ושמחים בחלקם הדל, מאשר ליהנות משללם של היהירים והמתרברבים.

[משלי א 13-14; ג 34; כט 23; ישע' נד 15; תהלי' קיג]

טוב: (בהקשרנו) מוטב, עדיף, רצוי, כדאי.

15. בְּאוֹר פְּנֵי מַלְאֲךְ חַיִּים;
וּרְצוֹנוֹ כְּעֵב מְלָקוֹשׁ.

כשם שמלך עריץ הוא נורא בזעמו (פסוק קודם), כך מלך נדיב הוא רב חסד בשעת רצון. חסדו ונטייתו להיטיב מביאים אושר כמו ענן של גשם מאוחר באביב, הממלא את השיבולים ומבשיל את התבואה.

[משלי יט 12; שמ"ב כג 3-4; הושע ו 4; תהלי' עב 6; אסתר ח-ט]

אור פנים: שמחה, רצון, קורת רוח.

חיים: קיום, התקיימות, בריאות; נשמה, נפש; חיים רוחניים — אושר, שלום ואהבה ברוח ה'; ישועה — חיי נצח.

רצון: (בהקשרנו) רצון טוב, נחת רוח, הסכמה, חסד, שביעות רצון.

עב: ענן.

מלקוש: הגשם האחרון בעונת הגשמים; (בהשאלה, בהקשרנו) גשמי ברכה, גשם בעיתו.

מה יועיל כסף באגם האש?

16. קִנְיָה חֲכָמָה מֵה טוֹב מִחֲרוֹץ;
וּקְנוֹת בֵּינָה נִבְחָר מִכֶּסֶף.

חוכמת החיים של אלוהים טובה ועדיפה על זהב משובח, וידע ודעת עדיפים על כסף. זהב לא יקנה ישועה, כפרת חטאים, חיי נצח, ששון, סיפוק או הצלחה כמו שחוכמת החיים של אלוהים יכולה לתת. כסף לא יספק הגנה והדרכה כמו שהידע והבינה של אלוהים יכולים להעניק. [משלי ג 13-16; n 10-11, 19]

קננה (= לקנות): (בהקשרנו) לרכוש, להשיג, לסגל, לקבל.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

טוב: (בהקשרנו) מוטב, עדיף, רצוי, כדאי.

חרוץ: שם לאחד ממיני הזהב.

בינה: חוכמת אלוהים; התבוננות פנימית מעמיקה, ירידה לעומקו של דבר.

נבחר: רצוי ביותר, מועדף; מעולה, מובחר, הטוב ביותר.

כסף: מתכת יקרה.

נְשַׁפֵּל רוּחַ: עניו, צנוע.

עניו: ענוותן, צנוע, שפל רוח, חסר גאווה, מפחית בערך עצמו; סלחן, ותרן, מסתפק במועט.

לחלק: להתחלק, לקחת חלק, לפזר שווה בשווה.

שלל: ביזה, גזל, מלקוח, רכוש גזול; רכוש.

גא: גאה, מלא גאווה, מתפאר, גאוותן, שחצן, יהיר, ברברן, מתנשא.

20. מְשַׁכֵּיל עַל דְּבַר יִמְצֵא טוֹב;
וּבּוֹטֵחַ בִּיהוָה אֲשֶׁרְיוֹ.

הבוחן, לומד ומיישם את דבר אלוהים, יצליח. המאמין באלוהים ומאמץ את כל מצוותיו ועצותיו, יתברך.

[משלי ג 10-11; יג 13; יח 22; יט 8; ירמ' יז 7; תהל' לד 9]

משכיל: (בהקשרנו) מתבונן, בוחן, לומד.

דבר: (בהקשרנו) דבר אלוהים, תורת ה', הכתובים.

למצוא: לאתר, לגלות, לחשוף; להשיג.

טוב: (בהקשרנו) אושר, ברכה, הצלחה. **או:** דבר חוכמה, דבר טוב, דבר הגון.

לבטוח: לתת אמון, לשים מבטח, לסמוך, להישען.

אשריו: מאושר הוא, ברוך הוא.

21. לְחֶכֶם לֵב יִקְרָא נְבוֹן;
וּמְתֵק שִׁפְתָיִם יִסְיף לְקַח.

אדם אשר מעשיר בידע של דבר ה' ומיישמו בחייו נחשב לנבון וחכם. דבריו הנאמרים בנועם מוסיפים לזולת דעת וחוכמה.

[משלי טז 24; הושע יד 10]

חכם לב: בעל חוכמת אלוהים.

נקרא: מכונה, ניתן לו שם.

נבון: חכם, בעל תבונה, בר דעת, מבין דבר מתוך דבר.

מתק שפתיים: נועם הדיבור, דברים טובים ונעימים.

מוסיף: מצרף, מחבר, מרבה, מגדיל, מעלה, מגביר, מחזק.

לקח: לימוד, ידיעה, דעת, מוסר השכל, מסקנה הנלמדת מתוך ניסיון.

22. מְקוֹר חַיִּים שֹׁכֵל בְּעֵלְיוֹ;
וּמוֹסֵר אֲוָלִים אֲוָלֶת.

החוכמה היא מעיין של חיים לאדם שרוכש אותה. עונשם של הכסילים הוא טיפשותם. [משלי י 11; יג 14; יד 27; ראה יוח' ז 38-39]

מקור: מעיין, עין, נביעה; מוצא, ראשית.

חיים: קיום, התקיימות, בריאות; נשמה, נפש; חיים רוחניים — אושר, שלום ואהבה ברוח ה'; ישועה — חיי נצח.

מקור חיים: מקום שממנו ניתן לשאוב את הכוח לחיות.

שכל: חוכמה, דעת, הבנה, בינה, תבונה; מוח, כושר חשיבה, השכלה, היגיון.

בעל: (בהקשרנו) אדון, בעלים, בעל השליטה, שליט, מחליט.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; עונש, גמול; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

אויל: שוטה, חסר דעת, נבער; בזה מוסר, רשע.

איוולת: טיפשות, כסילות, חוסר חשיבה; שטות, סכלות.

23. לֵב חֶכֶם יִשְׁכֵּיל פִּיהוּ;
וְעַל שִׁפְתָיו יִסְיף לְקַח.

חוכמתו של אדם תעזור לו לבחור את המילים שבהן ישתמש. חוכמה אמיתית היא הנצרה של הלשון, העוצרת בעדה מלומר דברים מיותרים והרסניים. כל הנאמר מפי החכם מוסיף חוכמה, דעת וניסיון לבני אדם.

[משלי טו 28; ד 20-23; תהל' לז 30;
מתי יב 34; טו 18; לוקס ו 45; יעקב ג]

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

ישכיל פיהו: ייתן חוכמה לדבריו, יעזור לבחור מילים.

מוסיף: מצרף, מחבר, מרבה, מגדיל, מעלה, מגביר, מחזק.

לקח: לימוד, ידיעה, דעת, מוסר השכל, מסקנה הנלמדת מתוך ניסיון.

עצור, הירגע, חשוב —
ואז תדבר

כי...

24. צוֹף דְּבַשׁ אֲמַרִי נְעָם;
מְתוֹק לְנַפְשׁ וּמְרַפָּא לְעַצְמִי.

מילים הנאמרות בחן ובאמת, הן נעימות כדבש לשומע. בכוחן של המילים הללו — של עידוד, נחמה וחיזוק — להביא מתיקות לנפש ובריאות לגוף.

[משלי ג 8; ד 22; יב 18; טו 26; טז 21; יז 22; כד 13-14;
שמ"א יד 29; תהל' יט 11]

27. אִישׁ בְּלִיעֵל כָּרָה רָעָה;
וְעַל (שפתי) שִׁפְתוֹ כָּאֵשׁ צָרְבֶת.

איש רשע פועל כדי להזיק ולהפיל אחרים ברעה. מילותיו הן הרסניות כאש בלתי נשלטת.

[משלי 12; שפטי יט 22; ירמ' יח 22; יחז' כא 3; תהל' ז 16; סב 5-6;
יעקב ג 6]

בליעל: רשע, אכזרי, מנוול, רע לב, מושחת, שטני, חוטא.
כורה: חופר (במקרה).

רעה: רשע, רשעות, עוול, שחיתות, קלקול, עשיית רע; צרה, פורענות.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.
אש צרבת: אש צורבת, אש שורפת.

28. אִישׁ תְּהַפְּכוֹת יִשְׁלַח מְדוֹן;
וְנִגְנָן מִפְּרִיד אֱלוֹף.

איש שקר ומרמה מצית ומחרחר ריב, ורכלן (מדבר לשון הרע) גורם לפירוד בין ידידים.

[משלי ב 12; טו 14; יז 9; יח 8; כו 20, 22; דבר' א 27; ישע' כט 24;
ירמ' יז 8; מיכה ז 5]

תהפכות: סילוף, הפכפכות, סכסכנות, תעותועים, מרמה.
איש תהפכות: המסלף את האמת, הפועל הפוך מהנכון והראוי.
משלח: (בהקשרנו) מעורר, מצית, מחרחר.

מדון: מריבה, ריב, קטטה, תגרה, חיכוך, ויכוח, עימות, סכסוך, מכות, מאבק.

נגן: (בהקשרנו) מדבר לשון הרע; (מובן רגיל) רטון, מתלונן, מתאונן, שופע טרוניות ומענות.

מפריד: גורם פירוד, מרחיק, מנתק, מתיר קשר, מסכסך, פוגע ביחסים.

אלוף: (בהקשרנו) ידיד, אהוב, נאמן.

29. אִישׁ חָמֵס יִפְתֶּה רָעָהוּ;
וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב.

איש אלים מפתה אחרים להשתתף במעשיו הנפשעים. הוא יוביל אותם בדרך רעה שאחריתה רעה עוד יותר.

[משלי א 10; ג 31]

חמס: רשע, עוול, פשע, אלימות; שוד, גזל, עושק.

צוף: מיץ, נקטר, עסיס, נוזל מתוק המופרש מפרחים; דבש.

נועם: נעימות, חן, חסד, חניניות, יופי, ערבות; מזג נוח, הליכות נאות, סבר פנים, אדיבות, נדיבות.
אמרי נעם: אמירות נעימות של טוב וחסד.

מתוק: בעל טעם טוב, מלא מתיקות, עסיסי, שטעמו כסוכר, טעמו כדבש, נעים, ערב, נוח, ניחוחי.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות.

מרפא: ריפוי, תרופה, החלמה, הבראה, מזור.

עצם: החלק הקשה בגוף, חלק בשלד, רקמה גרמית; (בהרחבה) גוף.

25. יֵשׁ דֶּרֶךְ יֵשׁוּר לִפְנֵי אִישׁ;
וְאַחֲרֵיתָהּ דֶּרֶךְ כִּי מוֹת.

לעיתים נדמה לאדם שהוא הולך בדרך ישרה ואחידה, אך בסופה היא מתפצלת לכמה דרכים נלוזות המוליכות אל המוות. הדרך להימנע מתענייה שכזו טמונה בשינון דבר אלוהים וקבלת ייעוץ מיראי אלוהים.

[משלי יב 15; יד 12; טז 2; כא 2; רומ' ו 21; מתי ז 13-14]

יש: קיים, נמצא, מצוי, הווה; לפעמים, לעיתים.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

ישר: לא עקום, לא סוטה, לא כפוף, לא מעוקם; (בהשאלה) אמיתי, הגון, הוגן, תמים, רצוי, צדיק, נאמן.

לפני: מלפנים, מול, נוכח.

אחרית: סוף, קץ, קצה, סיום, גמר; המשך, עתיד.

מוות: מיתה, גוויעה, חוסר חיים, יציאת הנשמה; (במובן הרוחני) אבדון, ריחוק מאלוהים, אומללות וסבל נצחיים.

26. נִפְּשׁ עֵמֶל עֲמָלָה לוֹ,
כִּי אֶכֶף עָלָיו פִּיהוּ.

האדם עובד לפרנסתו כי צרכיו מחייבים זאת. רעבונו של העמל כופה עליו, מכריח אותו, לעבוד.

[דבר' יב 20; קהלת ו 7; אפס' ד 28; ו 7; תסל"ב ג 10-12]

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות.

עמל: פועל, עובד, יגע, עוסק, מתפקד, מתאמץ, משקיע, משתדל.

אוכף: כופה, מכריח, לוחץ, דוחף.

פה: (בהשאלה, בהקשרנו) רעב, ההכרח לאכול ולספק את צרכי הגוף.

מפתה: משדל, מסית, משפיע, משכנע, מושך, דוחף, מוליך שולל, מדית, משחד, קונה לב.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

מוליך: מוביל, מדריך, מנחה, מורה דרך, מכון.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

לא טוב: רע (פה בפסוק: רעה).

צדקה: צדיקות, ישר, כנות, טוהר, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6 — "וְהָאֱמוּן בִּיהוָה, וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה").

נמצא: מתגלה, מושג; ניתן, מצוי, קיים, הווה, ישנו, זמין, בנמצא, ניתן להשגה.

32. טוב אָרְךָ אַפִּים מַגְבֹּר;
וּמֵשֶׁל בְּרוּחוֹ מִלְכָּד עִיר.

אדם בעל ריסון עצמי, שאינו נתון להתפרצויות של זעם וכעס בלתי נשלטים, הוא עדיף וחשוב יותר מלוחם שיכול להביס אויב בקרב. אדם מתון ובעל משמעת עצמית עדיף על לוחם המסוגל לכבוש עיר.

[משלי יד 17; 29; כה 28; קהלת ט 17-18; יעקב א 19-20]

טוב: (בהקשרנו) מוטב, עדיף, רצוי, כדאי.

אָרְךָ אַפִּים: סבלני, מתון, רגוע, אינו מהיר לכעוס.

גיבור: נועז, אמיץ, עז, מחרף נפשו, חזק, בן חיל, רב כוח, רב עוז.

מֵשֶׁל בְּרוּחוֹ: בעל ריסון עצמי, בעל משמעת עצמית, מתון.

ללכוד: (בהקשרנו) לתפוס, לבצע לכידה, לשבות, לקחת בשבי, לכבוש.

עיר: כרך, עיירה, מטרופולין, יישוב, קריה.

33. בְּחִיק יוֹטֵל אֶת הַגּוֹרֵל;
וּמִיָּהוּהָ כָּל מְשֻׁפָּטוּ.

האדם מטיל את הפור, אך תוצאת ההגרלה בידי אלוהים. מה שנראה כדבר שבא במקרה, לא בא אלא על פי רצונו של אלוהים. אלוהים הוא ריבון ושולט על כל מהלכי החיים והבריאה.

[משלי יח 18; כט 26; שמות 8; כח 30; יהושע ז 14-19; יד 2-26; שמ"א יד 38-43; יונה א 7; דה"א כה 8-31; מה"ש א 26]

חיק: חוצן, שוליים, הרווח שבין החזה למותניים.

להטיל: להשליך, לזרוק, ליידות.

גורל: מזל, הגרלה, פור, מקרה, גזרה, תוצאה; ייעוד, אחרית, מנה, חלק, מנת חלקו של אדם.

משפט: (בהקשרנו) גזר דין, פסק דין, הכרעה, פסיקה, החלטה.

30. עֲצָה עֵינָיו לְחֹשֵׁב תְּהִפְכוֹת;
קִרְץ שְׂפָתָיו כְּלָה רֵעָה.

איש העוצם את עיניו מוכיח שמחשבתו אינה טהורה. דבר פיו מביע את ההפך מכוונת ליבו. איש המהדק את שפתיו מצייץ בכך שהוא כבר ביצע את הרע לרעהו.

[משלי י 13; י 10; ישע' לג 15]

עוצה: עוצם, סוגר.

לחשוב: להרהר, להגות, להעלות בדעתו, להתכוון, לרצות, לזמום.

תהפכות: סילוף, הפכפכות, סכסכות, תעתועים, מרמה.

קורץ: (בהקשרנו) מהדק, מכווץ.

לכלות: (בהקשרנו) לגמור, לסיים, להביא לסיים, להשלים.

רעה: רשע, רשעות, עוול, שחיתות, קלקול, עשיית רע; פורענות, פגע.

המתכון להזדקן בכבוד

31. עֲטֶרֶת תְּפָאֶרֶת שִׁיבָה;
בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמְצָא.

השערות הלבנות הן כעטרה, ככתר של כבוד לראש הזקן. ההולך בדרך הישר, האמת והחסד, ימצא את העטרת הזאת.

[משלי ג 16; ד 9; י 27; כ 29]

עטרה: עטרת, נזר, כתר, כותרת, זר, מקלעת; (בהשאלה) תהילה, הוד, כבוד, יקר, הלל, זוהר.

תפארת: תפארה, יופי, הדר, פאר, הוד, נוי, חן; כבוד, תהילה, גדולה, עוצמה, חשיבות, רוממות.

שיבה: לובן השער; זקנה, גיל מבוגר, קשישות, ישישות, גבורות, אריכות ימים.

הניגוד בין הצדיקים לרשעים — המשך

1. טוב פת תרבה ושלוחה ביה,

טוב יותר
לאכול
פרוסת
לחם יבשה
בבית
ששלום,
אהבה
ושלוחה
מאפיינים
את חיי
ישובי, ...

1. מבזית מלא זבחי ריב.

טוב: (בהקשרנו) מוטב, רצוי, עדיף, כדאי.

פת: פרוסת לחם, כיכר לחם, חתיכת לחם.

תרב: יבש, מיובש, שניטלה ממנו לחותו.

שלוחה: רוגע, רגיעה, מנוחה, שקט, חוסר דאגה, שאננות, ישיבה לבטח, יישוב הדעת.

זבח: סעודת בשר בהמות; קורבן, זביחה, בהמה שחוטה, מנחה.

ריב: מריבה, קטטה, התנצחות, מחלוקת, סכסוך, מדון, מאבק; ויכוח, פולמוס.

זבחי ריב: הכוונה פה היא לסעודה שהמשתתפים בה רבים ביניהם.

2. עֶבֶד מְשִׁפִּיל יָמְשָׁל בְּבֶן מִבֵּישׁ;
וּבְתוֹךְ אֲחִים יִחְלַק נִחְלָה.

עבד חכם וחרוץ ישיג על בנו הכסיל והעצל של האדון. ולבסוף עתיד העבד הנאמן והחרוץ לזכות אף בחלק מהירושה יחד עם שאר בניו של אדונו.

[ברא' טו 3; דבר' ה 14; יב 12; דה"א ב 35; מתי ח 11-13]

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, נתין, משועבד, כפוף.

משכיל: (בלשון המקרא, בהקשרנו) חכם, נבון, פיקח; חרוץ, מוצלח, מצליח.

למשול: לשלוט, לרדות, להחזיק ברסן השלטון, להנהיג, להטיל מרות.

מביש: מבזבז, מחפיר, מגונה, מכלים.

בתוך: בקרב, בין, באמצע.

לחלוק: לקבל חלק, להיות שותף.

נחלה: אחוזה, קניין, נכס, שטח קרקע, מקרקעין; ירושה, עיזבון; חלק, חזקה, אחיזה.

3. מְצַרְף לְכֶסֶף וְכוֹר לְזָהָב;
וּבְחִין לְבוֹת יְהוָה.

כשם שהכסף נצרף (מטוהר) מסיגין, כלומר מהפסולת שבו, במצרף, וכשם שהזהב מטוהר בכור ההיתוך, כך בוחן ה' את ליבותיהם של בני האדם ויודע את מחשבותיהם. אין נסתר מאלוהים.

...מאשר לאכול בבית שבו עורכים סעודת בשר בהמות שנזבחו (ארוחה דשנה ויוקרתית), אך ריב ומדון שוררים בין המשתתפים בה.

[משלי טו 16-17; כג 8]

[משלי כז 21; ישע' י"א 4-3; ירמ' 29; יא 20; יז 10; תהל' יז 3;
דני' יב 10; יחז' כב 17-22; עבר' ד 12-13]

מצרף: כור לזיקוק מתכות ולצריפתן מסיגיהן על ידי התכה.
כסף: מתכת יקרה.

כור: תנור או כלי המשמש להתכת מתכות.

בוחן: חוקר, סוקר, מנסה, בודק; מפקח, משיח.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

עטרה: עטרת, נזר, כתר, זר, מקלעת; (בהשאלה) תהילה, הוד,
כבוד, יקר, הלל.

זקן: מבוגר, קשיש, בא בימים, ישיש; סב; מלומד, ידען, חכם,
בקיאי, נכבד.

בני בנים: נכדים.

תפארת: תפארה, יופי, הדר, פאר, הוד, נוי, חן; כבוד, תהילה,
גדולה, עוצמה, חשיבות, רוממות.

7. לא נאֹהָ לְנִבֵּל שְׁפֹת יִתֵּר;
אֶף כִּי לְנֹדֵיב שְׁפֹת שְׁקֵר.

דברי חוכמה ויושר אינם מתאימים להישמע מפיו של איש שפל
וחסר מוסר, מכיוון שהם לבטח אינם מבטאים את אשר בליבו.
באותה מידה דברי שקר וסילוף אינם הולמים איש אציל.

[משלי יט 10; כד 7; כו 1; ישע' לב 5-8]

נאוה: יפה, נאה, נעים לעין, נחמד למראה, טוב מראה, יפה תואר.

נבל: שפל, נבזה, מושחת, נוכל, נתעב, מאוס, מנוול, בן בליעל,
פורע חוק, רשע, פושע.

שְׁפֹת יִתֵּר: דברי אמת, דברים נכוחים. בהקשרנו — ההפך משפת
שקר.³⁶

נדיב: (בהקשרנו) אציל, מכובד, מיוחס, נכבד, הגון.

שְׁפֹת שְׁקֵר: דברי כזב, רמאות, נוכלות.

8. אֲבֹן חֵן הַשֹּׁחַד בְּעֵינַי בְּעֵלְיוֹ;
אֶל כָּל אֲשֶׁר יִפְּנֶה יִשְׁפִּיל.

הנותן שוחד מחשיב את השוחד שנתן כדבר יקר. איש כזה התרגל
לפתוח לפניו כל שער ולב בעזרת "מתנותיו". הפסוק אינו מעודד
נתינת שוחד, אלא מציין עובדה מניסיון החיים ומזהיר מהרגל פסול
שכזה.

[משלי ו 35; טו 27; יז 23; יח 16; כא 14; כז 25; שמות כג 8;
דבר' טז 19; קהלת י 19]

אבן חן: אבן טובה, אבן יקרה.

שוחד: שלמונים, בצע, כופר, נתינת כספים לבעל הדין, מתנת
כסף, תשלום לא חוקי הבא להטות דין.

בעל: אדון, בעלים, בעל קניין; בעל השליטה, מחליט, בעל
הכוח.

לפנות: לנטות, להסב, לשים פעמיו אל, לגשת, לסור; לדבר
עם, להתייחס ל-.

יִשְׁפִּיל: (בהקשרנו) יצליח — נותן השוחד חושב שכך יצליח
בכל מעשיו.

36 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 106.

4. מִרַע מְקַשֵּׁיב עַל שְׁפֹת אָוֶן;
שְׁקֵר מִזִּין עַל לְשׁוֹן הַזֹּהֵר.

הרשע שומע מתוך הקשבה לדברי רכילות ובלע. השקרן מקשיב
לרשעים כמותו, המשקרים ומסלפים כדי לפגוע בזולת.

[משלי כט 12; ירמ' 19; איוב לב 11]

מרע: שותף לדרך רעה.

שְׁפֹת אָוֶן: דברי רוע, דברי רשעות וחטא; רכילות.

מזין: (בהקשרנו) מאזין, מקשיב בתשומת לב.

לְשׁוֹן הַזֹּהֵר: לשון רמייה, דברי תככים ורוע, דברי רשע.

5. לַעֲגַ לְרֵשׁ חֲרֹף עֲשֵׂהוּ;
שְׁמַח לְאִיד לֹא יִנְקֶה.

איש הלועג לעני ומבזה אותו בגלל היותו עני, הריהו כמגדף את
אלוהים שיצר אותו (אין מדובר על עוני הנובע מעצלנות ומבטלה).
אלוהים יעניש אדם השמח בסבלם ובמפלתם (אסונם) של אחרים.

[משלי א 26; יד 21, 31; כב 2; ישע' יד 8; עוב' 12; איוב לא 15, 29]

לועג: מלגלג, בז, מזלזל, שם ללעג ולקלס, מלעיג, צחק על, מהתל,
מתבדח.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

מחרף: מגדף, מקלל, מנאץ, מבזה, מגנה, משמיץ, מנבל פה.

עשהו: היוצר אותו, הבורא שלו. במקרה שלנו הכוונה לאלוהים.

שְׁמַח לְאִיד: הנהנה מצרה של אחר.

לא ינקה: לא ייצא בלי עונש; ייענש, יינזק.

6. עֲטֹרַת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים;
וְתַפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם.

נכדים הנאמנים לתורת אבותיהם והמכבדים את הוריהם הם
כעטרת כבוד לסב הזקן, וגאוות הבנים ושמתם היא אביהם
המנחיל להם כבוד בחוכמתו.

[ברא' מח 11; שמות כ 12; ירמ' כב 30; תהל' צ; קכז 3; קכח 3-4, 6]

9. מְכַסֶּה פְּשִׁעַ מְבַקֵּשׁ אֲהָבָה;
וְשִׁנְיָה בְּדָבָר מִפְּרִיד אֱלוֹף.

אדם הסולח על הפשע שפשע חברו נגדו ואינו מזכירו שוב, מבקש בזאת את אהבת רעהו, "כִּי עַל לֵב פְּשָׁעִים תִּכְסֶּה אֲהָבָה". לעומת זאת מי שחוזר ומזכיר את פשיעת חברו, מרחיק ממנו גם את חברו הקרוב לו ביותר.

[משלי י' 12; טז 28; יח 8; כו 11; קור"א יג 7; יעקב ה 20; כיפ"א ד 8]

לכסות: לשים כיסוי; לוותר, להבליג על פגיעה.

פשע: פשיעה, עברה, פריעת חוק, חטא, עוון, אשמה.

מבקש: מחפש, פונה אל, קורא ל-, דורש.

אהבה: חיבה עזה, אהדה, התחושה שחש האדם האהוב לאהוב, חיבוב, חמדה, הערצה, כיבוד.

שנָה בְּדָבָר: חוזר על אותו הדבר שוב ושוב.

מפריד: גורם פירוד, מרחיק, מנתק, מתיר קשר, יוצר חיץ, מבדיל, מפלג, מפרק.

אלוף: (בהקשרנו) נאמן, ידיד, רע.

10. תַּחַת גְּעָרָה בְּמִבִּין,
מִהַכּוֹת כְּסִיל מְאֵה.

גערה משפיעה על איש נבון יותר משמשפיעות על הטיפש מאה מכות. "די לחכם ברמיזה".

[משלי ט 7-8; יג 1, 8; טו 31-33; יח 8; תה"ל לח 3]

תחת: תנחת, תרד, תבוא על. **או:** תחזור לעומק.

גערה: נזיפה, תוכחה, הערה.

מבין: (בהקשרנו) נבון, חכם, מתבונן, בעל תבונה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה, עם הארץ.

11. אֵךְ מְרִי יִבְקֵשׁ רָע;
וּמִלְאָךְ אֲכַזְרִי יִשְׁלַח בּוֹ.

כל כוונתו של הרשע היא להמרות את חוקי המוסר והצדק של אלוהים. כתוצאה מכך ישלח אלוהים שליח אכזרי לשלם לחוטא כגמולו.

[משלי טז 14; שמ"ב כ 1-22; מל"א ב 25, 29, 34, 46; יחז' כא 8]

מרי: מרד, התקוממות, חתירה תחת, פריקת עול, סירוב, התנגדות, אי-ציות, אי-קבלת מרות.

מבקש: מחפש, פונה אל, קורא ל-, דורש.

רע: לא טוב, רשע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי, מסוכן, מזיק.

מלאך: שליח האל, ציר ממרום, שליח עליון, כרוז, שרף, כרוב; שליח, ציר, רץ, נציג, מודיע, מבשר.

אכזרי: מרושע, רע, תוקפני, מחוסר רחמים, בעל לב אבן.

ישלח בו: ישלח אליו.

רק לא לעבוד עם טפשים

12. פְּגוּשׁ דָב שִׁכּוֹל בְּאִישׁ;
וְאֵל כְּסִיל בְּאֱוִלָּתוֹ.

עדיף לאדם להתמודד עם דובה שאיבדה את גוריה, או עם דוב עצבני ותוקפני, מאשר עם טיפש הנוהג על פי טיפשותו ומשוכנע בצדקתו. [משלי כט 9; שמ"ב יז 8; הושע יג 8]

לפגוש: להיתקל, לבוא מול, להיפגש, לבוא פנים מול פנים, לבוא לקראת, לבוא במגע.

דב שכול: דובה שאיבדה את גוריה. (בהשאלה) מריר עד כדי ייאוש.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה, עם הארץ.

איוולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

13. מְשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה,
לֹא (תמיש) תָּמוּשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ.

אדם המחזיר רעה לרעהו בעוד הלה עשה לו רק טוב, יידע כי רעה וצרה לא יעזבו את ביתו.

[שמ"א כה 21; שמ"ב יב 10; ירמ' יח 20; תה"ל לה 12; קט 4-6; רומ' יב 17; תסל"א ה 15; כיפ"א א 9]

להשיב: להחזיר, לגמול, לתת בחזרה.

רעה: מעשה רשע, עוול, מעשה רע; צרה, פורענות.

תחת: במקום, תמורת, תחליף.

טובה: חסד, צדקה, מעשה טוב, תמיכה, הקלה; אושר, נחת, רווחה.

למוש: לזוז, לסור, להיעתק מהמקום, לעבור מקום, להתרחק, להסתלק, לעזוב.

14. פּוֹטֵר מַיִם רְאֵשִׁית מְדוֹן;
וְלִפְנֵי הַתְּגַלֵּעַ הָרִיב נְטוּשׁ.

מי שמתחיל בריב או גורם לריב, דומה לאחד המנקב חור בסכר.³⁷ כשהמים פורצים והולכים, אם לא ימהר לסתום את החור שוב לא

37 חן, מ' (2007). משלי. ירושלים: ינץ. עמ' 81.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.
לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

17. **בְּכָל יַעַת אֹהֵב הָרַע;
וְאָח לְצָרָה יוֹלֵד.**

חבר אמת יתמוך בעת קושי ויהיה לצידיך בכל עת, ובזמן של צרה ייוולד לך הרע כאח הנכון לעזור לך ולהשתתף בצרתך.³⁸

[משלי יח 24; כז 10; שמ"ב א 26; תה"ל לה 14]

עת: עונה, תקופה, פרק זמן, עיתוי, זמן, מועד, שעה, עידן, דור.

אוהב: (בהקשרנו) אוהד, תומך, דורש טוב, מחבב.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

אח לצרה: שותף לסבל, מתייסר יחדיו.

נולד: בא לעולם, נוצר, מתגלה, מופיע.

18. **אָדָם חָסֵר לֵב תִּקְעַ עָף,
עֵרֵב עֵרְבָה לִפְנֵי רֵעֵהוּ.**

אדם הממשכן את נכסיו כערובה לחובו של אחר, נוהג בחוסר חוכמה. הכוונה היא ככל הנראה לערבות בסיכון גבוה, כאשר הערב מסכן את ביטחונו הכלכלי או שהוא ערב לזר.

[משלי ו 1; יא 15; כ 16; כב 26]

חסר לב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

תוקע עף: לוחץ יד, מתחייב, מסכים, נותן ערבות.

ערב ערבה: מתחייב לערבות, נותן הבטחה, אחראי לפירעון חוב.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; (בהקשרנו) בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

19. **אֱהָב פֶּשַׁע אֱהָב מִצָּה;
מִגְבִּיָּה פִּתְחוּ מִבְּקֵשׁ שָׂבָר.**

אדם הנהנה מעשיית החטא ומתמיד בכך, אוהב להתווכח ולריב מכיוון שזו התוצאה הטבעית של מעשיו הרעים. אדם המדבר

38 Delitzsch & Keil (1993). *Commentary on the Old Testament*. Vol. 6. *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*. (Grand Rapids, MI: Eerdmans), p. 365. Delitzsch offers this translation to v. 17: "At all times the right friend shows himself loving; And as a brother is he born for adversity".

הפירושים למשלי של מרדכי זר-כבוד (עמ' 109) ושל גורדון (עמ' 179) זהים לזה של דליטש.

יוכל לעצור בעדם. כך הפותח במריבה לא יוכל להשתלט עליה לכתתפשתו. לכן מוטב לך לעזוב ולהתרחק לפני שהריב יפרוץ ויתפשט.

[משלי יח 1; כ 3; כה 8; שמות יג 12]

פותר: (בהקשרנו) משחרר, פותח סכר (של מים).

ראשית: התחלה, תחילה, קודם, בראשונה, לפני הכול.

מדון: חיכוך, ויכוח, עימות, סכסוך, מריבה, ריב, קטטה, תגרה, מכות, מאבק.

מתגלע: מתפרץ.

ריב: התנצחות, מחלוקת, קונפליקט, מדון, מאבק, קטטה, סכסוך; ויכוח, פולמוס.

לנטוש: לעזוב, לזנוח, לחדול, להפסיק, להסתלק מ-, לוותר על.

15. **מִצְדִּיק רָשָׁע וּמְרַשֵּׁעַ צְדִיק,
תוֹעֵבֶת יְהוָה גַּם שְׁנִיָּהֶם.**

אלוהים סולד מאדם המצדיק את מעשי הרשע באומרו שאינם פסולים. באותה מידה אלוהים סולד מהמרשיע את הצדיק על לא עוול בכפו בטענה שמעשי הצדיק היו פסולים וראויים לעונש. מניעת העונש הראוי מן הרשע כמזה כענישת הצדיק — בשתייהן יש עיוות הדין, ואלוהים מתעב זאת.

[משלי יח 5; כד 24; שמות כג 7; ישע' ה 23]

מצדיק: מזכה, מטהר מאשמה, מביא לזיכוי בדין, מכיר בצדקת, קובע צדוק.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

מרשיע: מוצא אשם, מחייב בדין, קובע אשמה, מאשים, מוקיע.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

תועבה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

16. **לָמָּה זֶה מְחִיר בֵּיד פְּסִיל,
לְקִנּוֹת חֲכָמָה — וְלֵב אֵין?**

הטיפש חושב שיוכל לקנות חוכמה. הוא בא כשהסכום בידו, אך נכשל להבין שהדבר החיוני ביותר אינו בידו — רצון אמיתי וכן להיות חכם.

[משלי ד 7; כג 23]

מחיר: כסף, הון; ערך, עלות, שווי, סך, שער, תעריף, תשלום, תמורה, דמי סחורה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה, עם הארץ.

בגאווה — בדיבור חסר רסן (מה שמעורר מריבה) — מבקש צרות לעצמו.

[משלי יא 2; טז 18; יח 12; כט 22-23; שמ"א ב 3; ישע' מא 12; נח 4; ירמ' כב 13-19; מיכה ז 5]

אוהב: (בהקשרנו) תאב, נמשך, חומד, מתאוה; נוטה ל-.

פשע: פשיעה, עברה, פריעת חוק, חטא, עוון, אשמה.

מצה: מריבה, קטטה, תגרה, ויכוח.

מגביה פתחו: מדבר בגאווה (שמ"א ב 3). "שְׁמֹר פְּתָחַי פִּיךָ" = שמור לשונך, היזהר בדבריך (מיכה ז 5).

מבקש: (בהקשרנו) פונה, קורא ל-, מחפש, דורש.

שבר: אסון, צרה, מצוקה, שואה, פורענות, דבר נורא, מכה.

22. לֵב שְׁמַח יִיטִיב גְּהָה;
וְרוּחַ נְכָאָה תִנְבֵּשׂ גָּרִם.

לב שמח מועיל לבריאות והוא כמו תרופה לגוף ולנפש. לעומת זאת עצבות ודיכאון ממושכים פוגעים בבריאות ומדכאים את הנפש.

[משלי ג 8; יב 4; יד 30; טו 13, 30; טז 14; יח 14; יחזק' לז 11; איוב כט 24]

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

להיטיב: לשפר, להשביח, לעשות לטוב יותר.

גהה: רפואה, בריאות.

רוח נכאה: דכדוך, דיכאון, עצב, מלנכוליה.

גרם: עצם, שלד.

20. עֲקֹשׁ לֵב לֹא יִמְצָא טוֹב;
וְנִהְפֶּךָ בְּלִשׁוֹנוֹ יְפוֹל בְּרַעְיָה.

אדם החי על פי אמות מידה פסולות של שקר ומרמה, יגלה עד מהרה שהתנהגותו תוביל לתוצאות קשות וכואבות. אדם המסלף את האמת ואינו עומד בדברו, ידע עד מהרה שצרה ומצוקה אורבות בדרכו.

[משלי י' 31; טז 20; יעקב ג 8]

עקש לב: ערמומי, נפתל, רמאי.

טוב: (בהקשרנו) הצלחה, אושר, ברכה. **או:** דבר חוכמה, דבר טוב, דבר הגון.

נהפך בלשונו: מדבר דברי סילוף, הפכפך בדבריו, רמאי.

ליפול: להיכשל, לא להחזיק מעמד, להיות מנוצח, לנחול מפלה, להתמוטט.

רעה: צרה, פגע, אסון, פורענות.

23. שׁוֹחַד מִחֵק רָשָׁע יִקָּח,
לְהַטּוֹת אֶרְחוֹת מִשְׁפָּט.

הרשע מקבל שוחד מתוך כיסו המוסתר של הנותן, וזאת כדי להטות את דרכי המשפט.

[משלי יז 8; שמות כג 8]

שוחד: שלמונים, בצע, כופר, נתינת כספים לבעל הדין, מתנת כסף, תשלום לא חוקי הבא להטות דין.

חיק: חוצץ, הרווח שבין החזה למותניים.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שליילי.

להטות: לכופף, לעקם, לעוות, לסלף, להסיח, להפנות, להסיט.

אורח: דרך, נתיב, שביל, מסלול; אופן, שיטה, סגנון; נוהג, התנהגות, נוהל, מידה.

משפט: (בהקשרנו) צדק; שיפוט, בוררות, גזר דין, פסק דין, הכרעה, פסיקה.

24. אֶת פְּנֵי מַבְיֵן חֲכָמָה;
וְעֵינָי כָּסִיל בְּקִצָּה אֶרֶץ.

המחפש את החוכמה בכוונה רבה ימצאנה בקרבתו — החוכמה קרובה לנבון. ואילו הטיפש מביט תמיד לכיוון ההפוך, ולכן החוכמה רחוקה ממנו כאילו היא בקצה הארץ.

[דבר' ל' 11-14; קהלת ב 14; רומ' י 6-10]

את פני: אל מול, לנוכח, לפניו.

מבין: (בהקשרנו) נבון, חכם, מתבונן, בעל תבונה.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה, עם הארץ.

21. יֵלֵד כָּסִיל לְתוֹגָה לוֹ;
וְלֹא יִשְׁמַח אָבִי נְבֵל.

הורים לבן טיפש ואוויל יחוו עוגמת נפש וצער מתמשכים. כך גם אב לבן רשע ונוכל לא ירוה ממנו נחת.

[משלי י' 1; טו 20; יז 25; יט 13, 26; ל 22]

ילד: מוליד, נותן חיים, בורא, מביא לעולם, יוצר; הופך לאב.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה, עם הארץ.

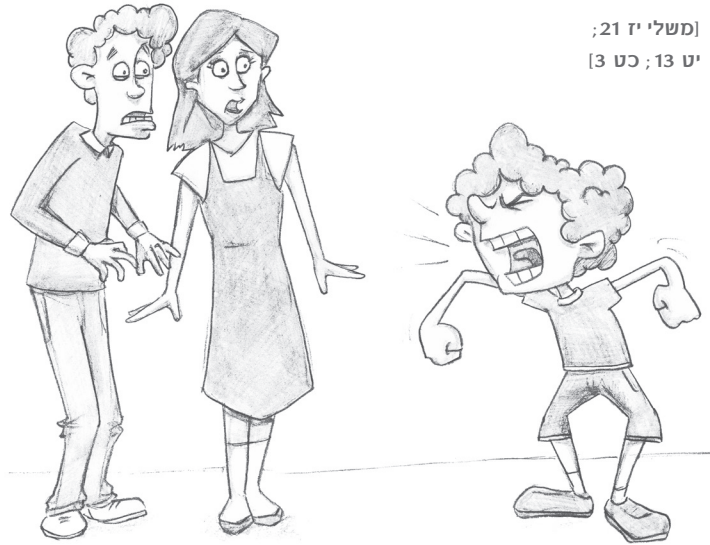
תוגה: יגון, עצב, עצבות, צער, עוגמה, ייסורים, כאב.

נבל: שפל, נבזה, מושחת, נוכל, מנוול, בן בליעל, פורע חוק, רשע, פושע.

25. כַּעַס לְאָבִיו בֶּן כָּסִיל;
וּמְמַר לְיֹלְדָתוֹ.

הטיפש האוויל גורם לאביו צער
ועוגמת לב מתמשכים, וממרר
את חיי אימו (מביא עליה
צער, תוגה ואבל).

[משלי יז 21;
יט 13; כט 3]

כעס: זעם, זעף, רוגז, חמה, תסכול, קצף, התמרמרות, חרון; דאגה, חרדה, חשש, צער, יגון, עצב.
כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה, עם הארץ.
ממרר: גורם מרירות, מכאיב, ממרר את החיים, גורם צער.

26. גַּם עֲנוּשׁ לְצַדִּיק לֹא טוֹב,
לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל יִשְׂרָאֵל.

בפסוק זה אנו עדים לתוצאה של השוחד. טעות היא להעניש את הצדיק ההולך תמים וללא דופי, או להכות איש ישר ואציל על לא עוול בכפו.

החוטא יוצא נקי בדיון, בעוד הצדיק והישר נענשים על דבר צדק ויושר שעשו, על לא עוול בכפם.

[משלי יז 15; יח 5]

ענוש: להעניש, לייסר, לגמול, לנקום; להטיל קנס, לקנס, להרשיע.
צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

להכות: להלקות, לחבוט, להרביץ, להצליף, להלום; לפגוע, להמיט צרה.

נדיב: (בהקשרו) אציל, מכובד, מיוחס, נכבד, הגון.

על: בנוגע ל-, על אודות, בעניין, בקשר ל-.

יושר: הגינות, טוהר, כנות, תום, צדק, הוגנות, אמינות, הליכה בתלם, ישרה, גילוי לב, תמימות; אי-סטייה.

27. חוֹשֵׁף אֶמְרֵי יוֹדֵעַ דַּעַת;
(וקר) ?קַר רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה.

החכם מקמץ בדבריו. הוא יודע את ערך הדיבור והשפעתו.
הנבון שקט ומרוסן ולכן אינו מרבה במילים. כל מילה
שיאמר הרי היא חשובה ויקרה.

[משלי י 19; יד 29; טו 18; טז 27, 32; כט 20; יעקב א 19]

לחשוך: לעצור, לחסוך, למנוע, לקמץ, להימנע
מבזבז, לשמור בחיסכון.

אמר: אמירה, דיבור, הבעה, הגיית מילים; מבע, ביטוי.

יודע: מכיר, תופס בשכל, מבין, מתמצא, מתעדכן,
בקיא, בעל ידע.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

יקר: (בהקשרו) נעלה, נכבד, חשוב, בעל ערך; מיוחד
במינו.

רוח: שכל, נפש, נשמה. **או:** מוצא פה, דיבור.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, הגיון, שיקול דעת.

28. גַּם אָוִיל מִחֲרִישׁ חָכָם יִחְשָׁב;
אֹטָם שִׁפְתָיו נְבוֹן.

גם הטיפש אם יחריש, כלומר יימנע מלדבר, יחשב לחכם. כל
הסוגר את שפתו ומתאפק מדיבור נחשב לנבון.

[איוב יג 5]

הערה: משני הפסוקים האחרונים בא הפתגם:
"יפה שתיקה לחכמים ויפה יותר לטיפשים."³⁹

אוויל: שוטה, חסר דעה, חסר דעת, טיפש, פתי, סכל, כסיל, בור, תם.

מחריש: שותק, שוקט, דומם, נאלם, נמנע מדיבור.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל,
מומחה, מלומד.

נחשב: דומה ל-; נמנה עם, נכלל.

אֹטָם שִׁפְתָיו: סוגר את פיו, נמנע מלדבר, שותק.

נבון: חכם, פיקח, בעל תבונה, בר דעת, מבין דבר מתוך דבר.

39 חן, מ' (2007). משלי. ירושלים: ינץ. עמ' 83.

3. בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַם בּוֹז;
וְעַם קְלוֹן חָרְפָּה.

לכל מקום שהרשע מגיע הוא מביא עימו בוז, כי הכול בזים לו. קלון הוא מנת חלקו של הפושע, ועם הקלון באה בושה.

[משלי ג 35; י 33; י 5; יא 2; תהל' לא 18]

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.
בוז: זלזול, גידוף, לעג, לגלוג, קלס, גיחוך, השפלה, ביזוי, ביזיון, חרפה.
קלון: כתם, בושה, כלימה, ביזיון, חרפה, אי-כבוד, עלבון, גנות.
חרפה: בושה, כלימה, ביזיון, גנאי, קלס, קלון, משל ושנינה, זלזול, דיראון, בושתי פנים.

4. מִיָּמִים עֲמָקִים דְּבָרֵי פִי אִישׁ;
נֶחַל נִבְעַ מִקּוֹר חֲכָמָה.

כשם שמי באר עמוקה הם קשים להשגה אך גם קרים, צלולים ומשיבי נפש, כך דברי החכם דורשים מחשבה והשקעה אך מלאים בתוכן ובעלי ערך רב. דברי חכמים כמוהם כנחל נובע — מלאי חיים והדרכה ונוחים להבנה וליישום.⁴⁰

[משלי י 11; כ 5; יעקב ג 17]

מים עמוקים: מצולות, מעמקים, מים המגיעים לעומק רב.
נובע: שופע, יוצא ממקור, מבעבע, בוקע, זורם, נזל, שוטף.
מקור: מוצא, ראשית, שורש, מחצבת; מעיין, עין, נביעה.
חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

5. שְׂאֵת פְּנֵי רָשָׁע לֹא טוֹב;
לְהִטּוֹת צְדִיק בְּמִשְׁפָּט.

לא טוב להצדיק רשע או להעלים עין מפשעיו, כלומר לנהוג במשווא פנים כלפיו. מעשה כזה מביא לעיוות הדין עבור הצדיק.

40 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 125.

מילה לזאבים בודדים

1. לְתַאֲוָה יִבְקֹשׁ נִפְרָד;
בְּכָל תּוֹשִׁיָּה יִתְגַּלֵּעַ.

הנפרד מן הציבור, שאינו משתתף בשמחת הכלל או באסונם, וזאת מתוך אהבה עצמית מופרזת, יבליט את אנוכיותו ותאוותו בכל מעשה שהוא יזום. **אפשרות נוספת:** הוא מתנגד לכל דברי החוכמה שהוא שומע.

[משלי ב 7; ג 21; ח 14; יז 14]

תאוה: תשוקה, השתוקקות, רצון עז, חשק, חמידה.
נפרד: נבדל, שונה, מובדל, מופרש, מנותק, לא דומה, לא משותף, לא מחובר.
תושייה: עצה, חוכמה, בינה; החלטה מהירה, כושר המצאה.
מתגלע: מתגלה, נעשה גלוי לעין, יוצא לאור, נחשף, מופיע; מתפרץ, פורץ, מתלקח.

שונא להקשיב —
אוהב לשמוע את עצמו

2. לֹא יִחְפֹּץ בְּסִיל בְּתַבּוּנָה;
כִּי אִם בְּהִתְגַּלוּת לְבוֹ.

הטיפש חושב שהוא יודע כול וגאוותו אינה מאפשרת לו לבקש את חוכמתם של אחרים. כל רצונו הוא להביע את דעתו על כל עניין, וכך טיפשותו נודעת לכול.

[משלי יב 23; יג 16; קהלת י 3, 12-14]

לחפץ: לרצות, לשאוף, להתאוות, להשתוקק, לחמוד, לחשוק, לבקש.
סיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, ליצן, לץ, שוטה, עם הארץ.
תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.
להתגלות: להיחשף, להתפרסם, להיעשות פומבי, להיוודע, להיראות, להיות מוצג.

[משלי יז 26; כד 23-25; כח 21; ויק' יט 15; דבר' א 17; ישע' י 2;
עמוס ה 12]

משוא פנים: פרוטקציה, אפליה לטובה, העדפה, איפה ואיפה.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

להטות משפט: לעוות את הדין, לשפוט שלא בצדק.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, פועל צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי; נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

משפט: חוק, חוקה, כללים, תקנות, נהלים, דין; דיון, שיפוט, בוררות; גזר דין, פסק דין, הכרעה, פסיקה.

8. **שִׁפְטִי כְּסִיל יָבֹאוּ בְּרִיב;
וּפְרִי לְמַהְלֵמוֹת יִקְרָא.**

מילותיו של הטיפש חסר התבונה יובילו לוויכוח, לקטטה ולמריבה. דבריו מעוררים קטטות ומזמינים מכות.

[משלי י 13; יב 13; יז 14, 19; יט 29; כ 3]

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה. **לבוא:** (בהקשרו) להיכנס, לפתוח ב-.

ריב: קטטה, התנצחות, מחלוקת, סכסוך, קונפליקט, מדון, מאבק; ויכוח, פולמוס.

מהלומה: מכה, חבטה, הלקאה, אגרוף, הלם; דפיקה, הקשה, נקישה.

קורא: (בהקשרו) מזמין, פונה אל, מכריז, מזעיק.

7. **פִּי כְּסִיל מְחַתֵּה לוֹ;
וּשְׁפָתָיו מוֹקֵשׁ נַפְשׁוֹ.**

דברי הטיפש חסר התבונה היוצאים מפיו בכל עת וללא שיקול דעת, עלולים להמיט עליו אסון או שבר בכל רגע. מילותיו היוצאות מפיו הן המכשלה אשר בה הוא נופל בעצמו.

[משלי י 14; יב 13; יג 3; יז 14, 19, 28; יט 29; כ 3; תהל' סד 9; קמ 9-10; קהלת י 12]

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה.

מחיתה: שבר פתאום, אסון.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

מוקש: מכשול, פגע, פח, מלכודת, בור.

נפש: (בהקשרו) לעצמו, של עצמו.

8. **דְּבָרֵי נִרְגָּן כְּמַתְלֵהִים;
וְהֵם יִרְדּוּ חֲדָרֵי בֶטֶן.**

דבריו של בעל לשון הרע (רכלן) נשמעים היטב באוזני אחרים. הם חוזרים עמוק לפנימיותו של האדם ומעוררים שנאה ומרירות.

[משלי יא 13; טז 28;
כו 20, 22]

דברים: דיבור, אמירות, הצהרות, מלל, מוצא פה.

נרגן: מדבר לשון הרע. **או:** רטון, מתלונן, מתאונן, שופע טרוניות ומענות, ממורמר, סר וזעף, שאין לרצותו.

מתלהם: אומר דברי ריב.

חדרי בטן: פנימיות האדם, מקום השכל והרגש.

9. **גַּם מִתְרַפֶּה בְּמִלְאֲכָתוֹ,
אֵחָ הוּא לְבַעַל מְשָׁחִית.**

המתעצל במלאכתו כמוהו כאח, כלומר הוא דומה, לאיש המשחית את נכסיו, מבזבז אותם או מפסיד אותם במו ידיו. הכוונה היא שעצלות וחוסר מקצועיות מביאים לידי הפסד.

[משלי י 4; כח 24; איוב ל 29; מתי יב 30; לוקס יא 23]

מתרפה: מתעצל, מתרשל, משתמט; נחלש, מאבד כוח, נעשה רפוי, מתדלדל.

מלאכה: עבודה, עמל, פעולה, מאמץ, יגע; שירות, עיסוק, מקצוע, תפקיד, מטלה, משימה.

אח: (בהקשרו) דומה ל-, שותף ל-.

בעל: בעלים, בעל השליטה, שליט, מחליט.

בעל משחית: בעל נכנסים המשחית אותם בעצמו. **או:** הרסני, מזיק, חבלני.

איזה מבצר אתה מעדיף? (11-10)

10. מגדל עז שים יהוה;
בו ירוץ צדיק ונשגב.

שמו של ה' מתאר את סך כל יכולותיו. לכן השם את מבטחו בה' מוצא עצמו איתן ומוגן בכוח אלוהים. הצדיק מתנהל על פי הוראותיו של ה' ולכן הוא בטוח.

[משלי יד 26; יט 23; כט 25; ל 9; שמות ג 15; טו 1-3;
תהי' כז 6-5; סא 4]

מגדל עז: מגדל חזק ומבוצר.

שם ה': כינוי כבוד לאלוהים המתייחס לזהותו כריבון העולם ולתכונותיו המושלמות.

ירוץ: יתקדם בבטחה ללא מעצורים ומכשולים.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, פועל צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

נשגב: (בהקשרנו) בטוח, איתן, יציב, חזק, מוגן.

11. הון עשיר קרית עזו;
וכחזמה נשגבה במשפירתו.

העשיר חושב שעושרו מגן עליו כפי שעיר בצורה מגינה על יושביה. בדמיונו הונו משמש לו כחומת מגן.

השווה את זמניות הביטחון הזה ל"מגדל עז" של המאמין בה' (פס' 10).

[משלי י 15; ויק' כו 1; ישע' כה 12;
תהי' מט 7; נב 9; עג 7; איוב לא 24]

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין; עושר, שפע.

קרית: עיר, כרך, עיירה.

עוז: כוח, עוצמה, חזק, חוסן, איתנות, קשיחות, און; מעוז, משלט, מצודה, מבצר, טירה, מקלט, מחסה.

חומה: קיר, כותל, נד, מחיצה, גדר אבנים; מחסה, גדר מגן, מקלט, מסתור, מפלט.

נשגבה: נישאה, גבוהה, רמה.

משפירתו: ביתו המקושט והיפה של העשיר.

12. לפני שבר יגבה לב איש;
ולפני כבוד ענוה.

גאוות אדם קודמת לאסון, וענוה קודמת לכבוד.⁴¹
[משלי יא 2; טו 33; טז 18; ירמ' מט 16; עוב' 3-4; כיפא"א ה 6]

לפני: מלפנים, תחילה, ראשונה, טרם, קודם.

שבר: אסון, צרה, מצוקה, שואה, פורענות, דבר נורא, מכה.

יגבה: יתגאה, יתמלא בגאווה.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

כבוד: מעמד, דרגה, הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר.

ענוה: צניעות, שפלות רוח, הכנעה, חוסר גאווה, הסתפקות במועט.

עדיף שתשמע עד הסוף

13. משיב דבר בטרם ישמע;
אנלת היא לו וכלמה.

העונה לפני ששמע את כל השאלה בשלמותה והבינה, נוהג בטיפשות ומבייש את עצמו.

[משלי כ 25; יוח' ז 51; קול' ד 6]

דבר: דיבור, אמירה, הצהרה, מוצא פה.

משיב דבר: עונה, נותן תשובה.

טרם: לפני, טרום, קודם, מראש.

איוולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

כלימה: בושה, חרפה, ביזיון, קלון, כתם, עלבון, אי-כבוד, השפלה.

14. רוח איש יכלכל מחלהו;
ורוח נכאה מי ישאנה.

עוזו הפנימי של האדם, תקוותו ואמונתו נותנים לו כוח בשעת מחלתו ואף מאפשרים לו להתגבר עליה. אך אם האדם מדוכא, איך יוכל להתמודד עם מחלתו? **אז**: אך מי יכול לשאת דיכאון?

[משלי יב 25; טו 13; יז 22; פיל' ד 4-8]

רוח: (בהקשרנו) גבורה, עוז, כוח, אמונה.

יכלכל: יתמוך, יחזק, יישא, יעזור להחזיק מעמד.

41 מעוז, ב' (2010). העדות, כרך ד, הכתובים לבני הנעורים. ראשון לציון: הגפן. עמ' 152.

מחלהו: מחלתו.

נכא: עצוב, עגום, קודר, מדוכדך, מדוכא, שפוף, שטוף יגון, מלא תוגה, נעצב, מלא צער.

רוח נכאה: דיכאון, דכדוך, אבל, מלנכוליה.

לשאת: (בהקשרו) לסבול, לעמוד ב-, להחזיק מעמד, למשוך בעול.

15. לָב נָבוֹן יִקְנֶה דַעַת;

וְאִזּוֹן חֲכָמִים תִּבְקֶשׁ דַעַת.

החכם צמא תמיד לחוכמה כדי לעשות החלטות נבונות. חכמים ישאפו תמיד לשמוע ולבקש עוד חוכמה ודעת.

[משלי ד 7; טו 14; כג 23]

לב: (בהקשרו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

נבון: חכם, פיקח, בעל תבונה, בר דעת, מבין דבר מתוך דבר.

יקנה דעת: ירכוש חוכמה, יחפש להשיג חוכמה ובינה.

לבקש: לחפש, להשתדל למצוא, לדרוש; לחפץ, לרצות, להשתוקק.

16. מִתֵּן אָדָם יִרְחִיב לוֹ;

וְלִפְנֵי גְדֹלִים יִנְחֹנוּ.

תרומות או מתנות שאדם נותן (לא מדובר בשוחד) מרחיבות לו את הדרך המוליכה אל האושרים בשלטון וקובעי המדיניות.⁴²

[משלי יט 6; ברא' לב 20-21; מג 11; שמ"א יז 17-18; כה 27]

או: כישרונותיו ומעלותיו של אדם עוזרים לו להגיע לידיעתם ולרכוש את הערכתם של אנשים חשובים ובעלי השפעה. [משלי כב 29]

מתן: נתינה, הענקה; מתנה, שי, דורון, מנחה, תשורה. **או:** כישרון.

ירחיב לו: ירחיב את הדרך שלפניו, יפתח לו דלתות.

גדלים: נכבדים, חשובים, שליטים, קובעי המדיניות.

להנחות: (בהקשרו) להוביל, להדריך, לכוון.

17. צְדִיק הָרָאשׁוֹן בְּרִיבוֹ;

וּבָא רַעְיָהוּ וַחֲקָרוּ.

הראשון שמשמיע את עדותו וטענתו במשפט נראה כצדיק, אך לאחר שחוקרים את הצד השני בריב ומעמתים את הגרסאות של שני הצדדים, מגיעים לחקר האמת.

[משלי כח 11; שמות כד 14; דבר' א 16; ישע' נ 8]

42 גורדון, ש"ל (1992). **משלי**. תל-אביב: גליל. עמ' 188-189.

מסקנה: עליך לשמוע את שני הצדדים לפני שתחרוץ משפט.

צדיק: (בהקשרו) נראה צודק, נראה כצדיק, זה שלכאורה האמת בצדו.

ראשון: לפני הכול, קודם לכול, המוקדם ביותר, ראשוני, תחילי.

ריב: התנצחות, מחלוקת, מאבק, מדון, קטטה, סכסוך; ויכוח, פולמוס.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר; בן אדם, ברנש, זולת.

לחקור: לבחון, לבדוק לעומק, לברר מה האמת.

18. מְדִינִים יִשְׁבִּית הַגּוֹרֵל;

וּבֵין עֲצוּמִים יִפְרִיד.

כשפורצת מחלוקת ואין דרך להכריע מי הזכאי, אנשים נוטים לקבוע גורל על ידי הטלת פור (מטבע). שני הצדדים, גדולים וחזקים ככל שיהיו, מחויבים לקבל את תוצאת הטלת הפור.

[משלי טז 33; ישע' מא 21]

מדינים: מדון, ריב, מריבה, סכסוך, חיכוך, קטטה, מחלוקת, התנצחות.

להשבית: להפסיק, לשים קץ, לעצור, לבטל, להפר.

גורל: (בהקשרו) מזל, הגרלה, פור, תוצאה (הנקבעת לעיתים על פי נפילת מטבע או חפץ על צד זה או האחר).

בין: בין זה לזה.

עצומים: אנשים חזקים ומכובדים. **או:** אנשים הנתונים בריב (המפנים עצומות, טענות, זה נגד זה).

להפריד: להבדיל, לחצוץ, לפרק, לפצל.

19. אַח נִפְשֵׁעַ מִקְרִיַּת עֵז;

(ומדונים) וּמְדִינִים כְּבָרִיחַ אֲרָמוֹן.

אח הנבגד על ידי אחיו, קשה לפייסו יותר מאשר ללכוד עיר בצורה מריבות בין אחים מפרידות ביניהם כמו בריח של מבצר, שהוא קשה ביותר לפריצה, ומכאן שקשה מאוד למצוא להן פתרון.

[ברא' כד 41; שפט' טז 3]

אח נפשע: אח שנבגד, אח שנפגע.

קריית עז: עיר בצורה, עיר חזקה ומאובטחת.

מדינים: מדון, ריב, מריבה, סכסוך, חיכוך, קטטה, מחלוקת, התנצחות.

בריח: התקן לסגירה / נעילה של דלת או שער.

ארמון: היכל, טירה, מבצר, בית גדול ומפואר.

[משלי יב 4; יט 14; לא 10-31; בראי' ב 18]

טוב: (בהקשרנו) דבר משובח, דבר רצוי; אושר, ברכה.

מפיק: משיג, רוכש, זוכה ל-.

רצון: (בהקשרנו) נחת רוח, הסכמה, חסד, ברכה.

23. תַּחֲנוּנִים יִדְבֵר רֵשׁ;
וְעֵשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת.

העני מכיר בעובדת חוסר האונים שלו, ולכן הוא פונה בתחנונים. העשיר נשען על עוצמת עושרו ובדרך כלל אינו זקוק לטובה מאחרים, ולכן הוא מדבר בתקיפות.

תַּחֲנוּנִים: תחינה, בקשה, תפילה, הפצרה, התחננות, בקשת חנינה, בקשת רחמים.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

עזות: בחוזקה, בעוצמה, בתקיפות, בחריפות; בגסות, בחוצפה, בלי בושה, באופן מעליב.

24. אִישׁ רַעִים לְהִתְרַעֵעַ;
וְיֵשׁ אֶהָב דָּבַק מֵאָח.

א. יש חברים שבאים רק לבלות ולהעביר את הזמן; לעומת זאת יש חבר שהוא מסור ונאמן יותר מאח.

ב. איש שיש לו חברים רבים ללא הבחנה (טובים ורעים) להתרועע עימם, עלול להמיט אסון על עצמו. לעומת זאת יש חבר שהוא דָּבַק (מסור) ונאמן יותר מאח, ואל חבר שכזה טוב ונכון להתחבר.

[משלי יב 26; יז 17; שמ"א יח 1; שמ"ב א 26; ישע' מא 8; דהי"ב כ 7]

איש רעים:

א. יש רעים = ישנם חברים;

ב. איש רעים = איש שיש לו חברים רבים.

להתרועע: להתחבר, להתיידד, "להסתובב" בחברת, להיות חבר. משמעות נוספת: להיות רע.

אוהב: אוהד, ידיד, חבר, רע, קרוב, בעל ברית, תומך, דורש טוב.

לדבוק: להידבק, להיצמד, להיקשר, להתחבר, להתמסר.

אח: בן לאותם אם ואב, קרוב, בן משפחה.

20. מִפְרֵי פִי אִישׁ תִּשְׁבַּע בְּטָנוֹ;
תְּבוֹאֹת שְׁפָתָיו יִשְׁבַּע.

אדם שבע מדברי פיו, כלומר שבע מהתוצאות של דבריו. זאת אומרת שאדם מקבל גמול התואם לדבריו ולמעשיו (ראה המשך בפסוק הבא).

[משלי א 31; י 11; יב 14; טו 4; יח 4; איוב לד 11]

פְּרֵי פִי אִישׁ: המילים היוצאות מפיו של אדם, דברי האיש.

לשבוע: לאכול די הצורך; (בהשאלה) לקבל בשפע, לחוות סיפוק, לקבל די והותר, להתברך בעושר.

בטן: כרס, קיבה.

תְּבוֹאֹת שְׁפָתָיו: תקבולת ל"פְּרֵי פִי אִישׁ" — המילים שיוצאות מפיו של אדם.

21. מְנֹת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן;
וְאֶהְבִּיהָ יֵאָכֵל פְּרִיָּהּ.

(ראה פסוק קודם) הדברים היוצאים מפיו אדם יש בכוחם לשמור על החיים או להביא מוות. השומר על לשונו שומר את נפשו, והוא ייחנה מתוצאת דבריו.

[משלי י 19; יג 3; יעקב ג]

מוות: מיתה, גויעה, חוסר חיים, יציאת הנשמה; (במובן הרוחני) אבדון, ריחוק מאלוהים, אומללות וסבל נצחיים.

חיים: קיום, נשמה, נפש, התקיימות, מציאות, הימצאות, יש, ישות.

ביד: ברשות; באמצעות.

לשון: איבר הדיבור; (בהשאלה) דיבור, צורת דיבור, סגנון דיבור, נוסח, משמעות.

לאהוב: לחוש חיבה עזה, לאהוד; לחפוץ, לחמוד, להשתוקק.

לאכול: לסעוד; לחיות מ-, להתכלכל; (בהשאלה) ליהנות ולהתברך (מהתוצאה).

פרי: (בהקשרנו) שכר, גמול, תוצאות המעשים.

המתנה הגדולה ביותר שאיש יכול לזכות בה

22. מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב;
וְיִפְקֶן רָצוֹן מִיָּהוּהָ.

גבר שנשא אישה שהיא עזר כנגדו, מצא טוב וברכה. האישה הטובה בחייו היא אות של רצון (ברכה) מאת ה'.

הניגוד בין הצדיקים לרשעים — המשר

לתקנם, אלא תחת זאת הוא מתרעם על ה' כאילו הוא אשר גרם לכישלונו.

[משלי יא 3; ברא' ד 4; ישעי' ח 21; איכה ג 39-41]

איוולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

לסלף: לעוות, לעקם, לכזב, לשבש, להטעות.

דרך: נתיב, אורח, מסילה; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

זעף: כעס, רוגז, קצף, זעם, חרון, התרגזות.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

**העשיר מוקף בעלוקות —
העני נשאר לבד (פס' 4, 6-7)**

4. הוֹן יוֹסִיף רַעִים רַבִּים;
וְדָל מִרְעִהוּ יִפְרֹד.

אנשים רצים להתחבר עם העשירים מטעמים אנוכיים, ומאותם טעמים הם מתרחקים מהעני — כי הוא מעמסה ואין סיכוי לקבל טובות הנאה ממנו.

פירוש נוסף: אנשים רבים נמנעים מלהתחבר עם עניים שאינם מנסים לשפר את מצבם בגלל עצלות.

[משלי יד 20; יט 7]

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין; עושר, שפע, כספים, אוצר הכסף, שווה כסף.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

5. עַד שֶׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה;
וְיִפְיחַ פְּזָבִים לֹא יִמְלֹט.

עד שקר לא יימלט מעונש, וזה המשקר תמיד (עד שכאילו נשימתו היא שקר) סופו שייענש.

[משלי יט 9; י 19; כא 8; שמות כג 1; דבר' יט 19; מל"א כא 8-13]

1. טוֹב רֵשׁ הוֹלֵךְ בְּתַמּוֹ,
מֵעֵקֶשׁ שֶׁפִּתְיוֹ וְהוּא כָּסִיל.

טוב יותר להיות איש עני וכן — איש ללא דופי המבסס את החלטותיו על מצפון טהור ונקי — מאשר להיות כסיל (טיפש) הפועל בדרכי מרמה. כנות עדיפה על פני עושר.

[משלי י 9; יא 20; יד 2; טו 16, 17; טז 8; יז 20; כח 6; תהל' כו 1]

טוב: (בהקשרנו) מוטב, רצוי, עדיף, כדאי.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

תום: ישר, טהור מידות, נקיון כפיים.

עיקש: הפכפך, נפתל, עקמומי, לא ישר; (ע"ח) עקשן, קשה עורף, סרבן.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, ליצן, לץ, שוטה, עם הארץ.

2. גַּם בְּלֹא דַעַת נִפְשׁ לֹא טוֹב;
וְאֵץ בְּרַגְלָיִם חוֹטֵא.

עשייה המתבטאת בחוסר רגש, באדישות ובקרירות נטולת רצון לדעת את צורכי נפש הזולת, אינה טובה. כמו כן איש נלהב ונמהר הפועל בלא מחשבה תחילה יחטיא את המטרה ויקלקל במקום לתקן. לראשון חסר הרגש, ולשני אין את הידע הדרוש. שניהם כאחד לא טובים.

[משלי יב 10; יד 10; כא 5; כח 20; כט 20; שה"ש ו 2; רומ' י 2]

דעת נפש: הרגשה, התעוררות נפשית.

בלא דעת נפש: קרירות, אדישות, חוסר רגש.

אץ: נחפז, פזיז, חפוז, ממהר, בהול, נמהר.

חוטא: פושע, מבצע עברה, עושה נבלה, פועל אוון, מפר חוק, אשם.

3. אֲוֵלֶת אָדָם תִּסְלַף דְרָכּוֹ;
וְעַל יְהוָה יִזְעַף לְבוֹ.

אי-הצלחתו של הכסיל נעוצה באיוולתו, כלומר בטיפשותו ובעקשנותו ללכת בדרך הרע. אין הוא מפשפש במעשיו ומבקש

עד שקר: עד המעיד עדות שאינה אמיתית.

לא יִנְקָה: לא יימלט מעונש.

מפיח כזבים: משקר, מטעה, מוליך שולל.

כזב: שקר, כחש, רמאות, סילוף, תרמית, הונאה, בדיה, בדוטה.

להימלט: לברוח, לנוס; להשתחרר, לחמוק, לצאת, להינצל, להיחלץ.

[משלי ח 35-36; יג 13; טו 32 (לב = דעת, חוכמה); טז 20]

לקנות: לרכוש, לקבל זכות על דבר; לקבל תמורת כסף, לשלם תמורת סחורה, לקבל בעלות, להצטייד, לסחור.

לב: (בהקשרנו) שכל, דעת, חוכמה.

נִפְשׁוּ: עצמו.

שִׁמְרֵ תְבוּנָה: מחזיק בחוכמה, נוצר את התבונה.

למצוא: לאתר, לגלות, לפגוש, להיתקל.

טוב: דבר רצוי, דבר חיובי; אושר, הצלחה, טובה.

הוצאת שם רע לאחריך? — אלוהים לא ישכח!

9. **עַד שֶׁקְרִים לֹא יִנְקָה;
וְיָפִיחַ כְּזָבִים יֵאָבֵד.**

עד שקר לא יימלט מעונש, וזה המשקר תמיד (עד שכאילו נשימתו היא שקר) סופו שייענש בחומרה רבה ויאבד, כלומר יישמד.

[משלי ו 19; יט 5; כא 8; שמות כ 16; כג 1; דבר' יט 19; מל"א כא 8-13]

עד שקר: עד המעיד עדות שאינה אמיתית.

לא יִנְקָה: לא יימלט מעונש.

מפיח כזבים: משקר, מטעה, מוליך שולל.

להפיח: להביע, להוציא מילים מפה; להוציא נשימה מהפה, לנשוף.

כזב: שקר, כחש, רמאות, סילוף, זיוף, עיוות, הטעיה, תרמית, הונאה, בדיה, בדוטה.

יאבד: (בהקשרנו) יישמד, ייהרס.

10. **לֹא נְאֻנָּה לְכַסִּיל תַּעֲנוּג;
אֵף כִּי לְעֵבֵד מְשׁוּל בְּשָׂרִים.**

לא יאה לטיפש וגס הרוח תענוג של עושר, כי זהו גמול החוכמה. ובמידה רבה יותר אין זה מתאים לעבד למשול בשרים ובפקידים רמי מעלה. תופעה שכזו מסכנת את אושיות השלטון.

[משלי ח 18; יז 2, 7; כא 1; ל 21-22; קהלת י 5-7]

נאוה: ראוי, הולם, נכון.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה, פשוט, עם הארץ.

תענוג: הנאה, עונג, נעימות, נועם, סיפוק, אושר, שמחה, קורת רוח, נחת, נעימות, התענגות.

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, נתין, משועבד, כפוף.

למשול: לשלוט, למלוך, להיות שליט, להיות מושל, לרדות, להחזיק ברסן השלטון, להנהיג, להטיל מרות.

6. **רְבִים יַחֲלוּ פְּנֵי נְדִיב;
וְכָל הָרֵעַ לְאִישׁ מִתָּוֶן.**

אנשים רבים מנצלים את נדיבותו של בעל המעמד, כלומר מתחנפים אליו. רבים מבקשים להיות ידידיו של נותן המתנות.

[משלי יח 16; כט 26; ישע' יא 23; איוב יא 19; ראה ההפך — רומ' יב 16]

לחלות פני: להתחנן, לבקש, לרצות.

נדיב: נדבן, תורם בעין יפה, פילנתרופ, טוב לב, לא קמצן, נותן ביד רחבה, נותן ברצון, נוטה חסד.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב.

איש מתן: תקבולת ל"נדיב" — אדם המרבה לתת מתנות.

7. **כָּל אֲחֵי רֵשׁ שִׁנְאָהוּ,
אֵף כִּי מְרִיעָהוּ רְחֻקוֹ מִמָּוֶן;
מְרַדֵּף אֲמָרִים (לֹא) לוֹ הַמָּה.**

אחיו וקרוביו של העני אינם חפצים בקרבתו. אם הם מתרחקים ממנו, כל שכן שאר חבריו (כאשר הוא נעשה חסר כול ככל הנראה בגלל איזולת או עצלות). מי שרודף אחר הבטחות ומילים ריקות, זה מה שיישאר בידו בסופו של דבר.

[משלי י 15; יד 20; יט 4]

אח: בן לאותם אם ואב, קרוב, בן משפחה; ידיד, חבר, רע, עמית, שותף; בן לאותו עם.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

לשנא: לתעב, לסלוד, לחוש עוינות, לחוש איבה, לשטום, להיות אויב.

מרע: רע, ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב.

לרחוק: לעזוב, לנטוש, לפרוש, להתנתק, לשמור מרחק.

מרדף: להוט אחריו, רודף בלהט.

אמרים: דיבור, מילים, הבטחות ריקות.

8. **קִנְיָה לֵב אוֹהֵב נִפְשׁוּ;
שִׁמְרֵ תְבוּנָה לְמִצּוֹא טוֹב.**

מי שרוכש חוכמה דואג לנפשו ופועל באחריות. מי שהולך בדרך התבונה ומתמיד בה, יזכה לטוב.

שר: (בלשון המקרא) מושל, מפקד, שליט.

אושיה: בסיס, עמוד תווך, אבן בניין; (בהשאלה) אדם חשוב, אדם מרכזי.

11. שָׁכַל אָדָם הָאָרֶיךָ אָפוּ;
וְתִפְאֲרָתוֹ עֲבוֹר עַל פְּשָׁע.

אדם חכם ונבון נוהג בסבלנות ובשיקול דעת. לתפארת ולכבוד תיחשב לו יכולתו לסלוח ולמחול על פשע או חטא שנעשו נגדו.

[משלי יב 16; יד 29; טו 18; טז 32; כט 11;

שמ"ב טז 11-12; מל"ב ה 12; מיכה ז 18; קהלת ז 9;

רומ' יב 9-21; אפס' ד 32; קול' ג 13; יעקב א 19]

שכל: חוכמה, דעת, הבנה, בינה, תבונה, כושר חשיבה, היגיון; אינטלקט, אינטליגנציה, השכלה, משכל; מוח.

אורך אף: ריסון, הבלגה, סבלנות, התאפקות, כיבוש היצר.

תפארת: תפארה, יופי, הדר, פאר, הוד, נוי, חן, כבוד, תהילה, גדולה, עוצמה, חשיבות, רוממות.

עבור על פשע: לוותר, למחול על פגיעה.

12. נָהֵם בְּכַפִּיר זַעַף מְלֶךְ;
וְכָטַל עַל עֵשֶׁב רְצוֹנוֹ.

כעס המלך מטיל אימה כשאגת אריה, אך חסדו מיטיב כטל המפריח את הצמחים.

[משלי טז 14; כ 2; כח 15; ישע' ה 29; הושע יד 6; עמוס ג 8;

תהל' קלג 3]

לנהום: להמות, לגעוש, לרעוש, לרעום, לשאוג; (בהשאלה) לכעוס, לרטון, להתמרמר, להתלונן.

כפיר: אריה, גור, ליש, שחל, לביא, גור אריה; (בהשאלה) גיבור, נועז.

זעף: כעס, רוגז, קצף, זעם, חרון, התרגזות; זלעפות, סערה, התפרצות, השתוללות.

טל: רסיסי לילה, רביבים, לחות, אדים מעובים, אגל, טיפה; (בהשאלה) רעננות, רכות.

רצון: (בהקשרנו) נחת רוח, רצון טוב, הסכמה, שביעות רצון, חסד.

13. הוֹת לְאָבִיו בֶּן כְּסִיל;
וְדָלַף טִרְד מְדִינֵי אִשָּׁה.

בן טיפש גורם בהתנהגותו ובדיבורו צער ושברון לב לאביו. אישה טורדנית (הרוזפת מריבות) מענה את בעלה כמו דליפת מים מגג.

[משלי י' 1; יז 21, 25; כא 9; כז 15]

הוות: צער, שברון לב, סבל, ייסורים.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, ליצן, לץ, שוטה, עם הארץ.

דלף: דליפה, נזילה, חלחול, זליגה, זליפה, פעפוע, טפטוף.

טורד: מטריד, מנדנד, גורם טורח, מציק.

מדון: חיכוך, ויכוח, עימות, סכסוך, מריבה, ריב, קטטה, תגרה, מכות, מאבק.

האישה הנכונה היא אוצר שרק ה' יכל לתת

14. בֵּית נְהוֹן נְחֹלֶת אָבוֹת;
וּמִיָּהוּהָ אִשָּׁה מְשֻׁפָּלֶת.

נכסים ועושר באים בירושה מהורים לילדיהם הטובים והרעים גם יחד. לעומת זאת אישה חכמה, הנאמנה לבעלה ושומרת על ביתה ומשפחתה, היא מתנה מאלוהים.

[משלי יב 4; יד 1; יח 22; לא 10-31; קור"ב יב 14]

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין; עושר, שפע, כספים.

נחלת אבות: אחוזת קרקע שעוברת בירושה במשפחה.

משפלת (= משכילה): חכמה, נבונה, פיקחת.

האנשים העייפים ביותר הם אלה שלא עושים כלום

15. עֵצְלָה תִּפְּלֵל תִּרְדָּמָה;
וְנִפְּשׁ רְמִיָּה תִּרְעֵב.

העצלות מרדימה! העצלות מביאה את האדם למצב של חולשה גדולה, כאילו נפלה עליו שינה עמוקה, ואז אין הוא מוכשר עוד לעבודה.

מי שעושה את מלאכתו ברמאות או בעצלות, סופו שיהיה עני ורעב ללחם.

[משלי ו 9-11; י' 4; יב 24, 27; כד 33; לא 27]

עצלה: עצלות, עצלנות, בטלה, הליכת בטל; רשלנות, איטיות.

להפיל תרדמה: לגרום לשינה עמוקה, להרדים.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; אדם, בן אדם, יצור חי, ברייה.

18. יִסֵּר בְּנֵהּ כִּי יֵשׁ תִּקְוָה;
וְאֵל הַמֵּיתוֹ אֵל תִּשָּׂא נַפְשָׁהּ.

חנך, למד והדריך את בנך באהבה, כדי שיחיה ביושר, באמת ובכנות — כל עוד יש תקווה לתקנו ולפעול בחייו. התמד לחנך ולהוכיח את בנך ואל תחמול נפשך לקול בכיו ("המיתו" = המייתו, בכיו). רחמנות זו אכזרית היא לו.

יש המפרשים את חלקו השני של הפסוק: ואל תרצה במותו ("המיתו" מלשון מוות). כלומר חנך את בנך בהיותו צעיר, וזאת כדי שלא יגדל פרא ואז תרצה במותו.

[משלי יג 24; כג 13-14; ברא' נ 4]

לייסר: להעניש כדי ללמד מוסר, להוכיח, לחנך; לגרום ייסורים, לגרום סבל, להכאיב, להלקות.

תקווה: (בהקשרנו) סיכוי, אפשרות לדבר טוב.

המיתו (= המייתו): בכיו, צעקתו, בכייתו (ראה ברא' נ 4).
או: מותו.

תשא נפשך: תרחם, תחוס, תחמול. **או:** תרצה, תשאף, תצפה.

19. (גרל) גִּדְל חֲמָה נִשָּׂא עֵנֶשׁ,
כִּי אִם תִּצְלִי וְעוֹד תִּזְכָּק.

אדם חסר רסן, רגזן, רתחן, יישא לבסוף עונש עבור חמתו הגדולה. אדם שכזה מגיב ללא יחס למילה או לפעולה שנעשתה נגדו, ותגובתו בדרך כלל הרסנית. אל תבזבז את זמנך ומשאביך בניסיון לחלצו מהעונש שהוא ראוי לו, שכן אז יהיה צורך להענישו שוב.

[משלי יד 16-17, 29; טו 18]

גדל חמה: רב כעס, עצבני, רתחן, חמום מוח.

לשאת עונש: לקבל עונש כגמול המגיע בשל התנהגות רעה.

לחציל: (בהקשרנו) לחלץ, לשחרר, למלט; לוותר.

להוסיף: להרבות, להגדיל, להעלות, להגביר, לחזק; להמשיך, לא להפסיק, לעשות עוד.

20. שְׂמִיעַ עֵצָה וְקִבֵּל מוֹסֵר,
לְמַעַן תִּחְפֶּם בְּאַחֲרֵי תֵּהָ.

אם תקשיב לעצת חכמים ותאמץ את הדרכתם, תגדל בחוכמה בשארית ימך.

[משלי ד 1; נ 32-35; יב 15; יג 10]

רמייה: מרמה, תרמית, רמאות, נוכלות, שקרנות, הונאה, גנבת הדעת, הולכת שולל, כזבנות, כחש.

לרעוב: לסבול מחוסר מזון, להשתוקק לאכול, להתאוות למזון; (בהשאלה) לסבול ממחסור.

16. שְׂמֵר מִצְוַה שְׂמֵר נַפְשׁוֹ;
בַּזָּה דְרָכָיו יִמּוֹת.

אדם המציית למצוות אלוהים שומר על נפשו (מגן על חייו), אך אדם המזלזל במצוות אלוהים ופועל נגדן יביא על עצמו מוות מוקדם.

[משלי טז 17; ויק' יח 5; במד' טו 31; דבר' כח; לוקס' י 28]

שומר: מקפיד על, ממלא, מקיים כהלכתו; מגן, דואג לביטחון, מגונן, מגן, נוצר, משגיח, מפקח.

מצווה: (בהקשרנו) מצוות ה'.

נפש: חיים, נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; רוחניות, עולם רוחני.

לבוז: לבזות, לזלזל, לא לכבד, להתייחס בבוז, להקל ראש, להמעיט בערך.

דרך: נתיב, אורח, מסילה; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

הידעת?

עזרה לנזקק זו הלוואה לאלוהים

17. מַלְוֵה יְהוָה חוֹנֵן דָּל;
וְגִמְלוֹ יִשְׁלַם לוֹ.

מי שמגלה רחמנות כלפי הדל ומעניק לו את צרכיו לפי יכולתו, הריהו כאילו נותן ומלווה לאלוהים. לכן אלוהים הוא זה שמחזיר במידת הטוב שניתנה.

[משלי י 15; יד 21, 31; כב 9; כח 27; ויק' כה 35; דבר' טו 7-11; ישע' נח 7; מתי כה 40; קור' ב ט 6-8]

מלווה: נותן הלוואה, נותן כדי לקבל בחזרה, משאיל.

חונן: מעניק, מרחם, חומל, מטה חסד.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

גמול: שכר, תגמול, תשלום, פרס, פיצוי, חיזוק, הטבה, מענק, תמורה.

לשלם: לתת כסף, לתת שכר, לתת גמול, לתת תגמול, מתן המגיע, מתן תמורה.

23. יִרְאֵת יְהוָה לְחַיִּים;
וְשָׁבַע יְלִינוּ, בַּל יִפְקֹד רָע.

יראת אלוהים מביאה חיים. הירא את אלוהים בטוח מכל רע
ואלוהים מספק את כל צרכיו.

[משלי ט 10; י' 27; י"ד 27; טו 33; כב 4; דבר' ה 25;
תהל' כה 12-13; טימ"א ד 8]

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי
לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה ושומר את דברו באדיקות.

חיים: קיום, נשמה, נפש, התקיימות, מציאות, הימצאות, יש, ישות.

שבוע: מלא, בעל תחושת שובע, שאכל די הצורך; (בהשאלה) שאינו חסר
דבר.

ללון: לשהות בלילה, להעביר את הלילה, לישון; לשכון, להתגורר.

בל יפקד: לא יפקוד אותנו, לא יאונה לו, לא יקרה לו.

רע: (בהקשרו) צרה, אסון, פורענות, מחסור, פגע.

24. טָמֹן עֵצֶל יָדוֹ בְּצַלְחָת,
גַּם אֶל פִּיהוּ לֹא יִשְׁיבֶנָּה.

העצלן טמן את ידו בצלחת. ההיגיון
אומר שלאחר נעיצת המזלג באוכל,
יעלה האיש את האוכל אל פיו
ויאכל.

ובכן,
אין הדבר
כך אצל העצלן.
הוא כה עצלן עד כי יתעייף מלהעלות את ידו אל פיו.
ראה פסוק 15 — עצלנותו גוברת על תאוותו לאוכל.
העצלנות הרסנית.

[משלי ו 6; כו 15]

טומן: מחביא, מצפין, מסתיר; מכניס, שם.

לשמוע: להאזין, להקשיב, להטות אוזן; לציית.

עצה: הצעה, המלצה, הדרכה, ייעוץ, חוות דעת, תוכנית
פעולה, מזימה.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות;
עונש, גמול.

למען: עבור, בעבור, ל-, בשביל, לטובת, לשם, כדי,
בכדי, כך ש-, בזכות.

להחכים: להיעשות חכם, לרכוש חוכמה, לקנות דעת,
להיעשות משכיל.

אחרית: (בהקשרו) המשך החיים, עתיד; שארית, יתרה,
הזמן שנותר.

21. רְבוֹת מַחְשְׁבוֹת בְּלֵב אִישׁ;
וְעֵצַת יְהוָה הִיא תְקוּמָם.

רבות ושונות הן המחשבות והתוכניות בלב כל אדם, אך בסופו של
דבר תוכניתו של אלוהים היא זו שתתגשם.

[משלי טז 1, 4, 9; כ 24; ישע' יד 26-27; תהל' לג 10-11]

מסקנה: חפש ולמד את רצון ה' ותוכניתו.

מחשבה: הרהור, הגיג, שרעף, רעיון; חשיבה, הגות, עיון, לימוד.

לב: (בהקשרו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים
ההחושם.

עצה: (בהקשרו) מחשבה, תוכנית, תכנון.

תקום: תתקיים, תתבצע, תתגשם.

22. תְּאֹנֹת אָדָם חֶסְדוֹ;
וְטוֹב רֵשׁ מֵאִישׁ כְּזָב.

תפארתו של האדם היא חסדו — המעשים שהוא עושה עבור
אחרים. על פי מעשיו עושה אדם שם לעצמו. טוב יותר העני שאינו
נותן מפאת מחסורו, מאיש המתפאר במעשי חסד שקריים. מוטב
להיות עני משקרן.

[משלי ו 12; יד 22; כ 6]

תאוה: (בהקשרו) הדבר שהופך אדם לרצוי ואהוד בחברה.

חסד: טובה, צדקה, נדיבות, מעשה טוב, תמיכה, הקלה,
עזרה, תרומה, רחמים.

טוב: (בהקשרו) רצוי, עדיף, מוטב, כדאי.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים;
מסכן, נזקק.

כזב: שקר, כחש, רמאות, סילוף, זיוף, הטעיה, תרמית,
הונאה, בדיה, בדוטה.

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל; נרפה, מרושל, איטי.
טמן ידו בצלחת: (בהשאלה) התבטל, ישב בחיבוק ידיים.

25. לֹץ תִּפְּה וּפְתֵי יַעֲרֹם;
וְהוֹכִיחַ לְנָבוֹן יָבִין דַּעַת.

לֹץ הוא אדם הלועג לכל מידה טובה. הלֹץ אינו אוהב תוכחה ואינו נשמע לגערה. לפיכך עליך להכות אותו, כי רק כך הוא ישמע ויבין. הפתי הוא אדם חסר ניסיון. הוא יראה את אופן פעולתך נגד הלֹץ ומכך ילמד, יתפקח ויחכים. לעומת זאת את החכם ניתן לתקן או ללמד במילים. — "די לחכם ברמיזה."

[משלי ט 8-9; יד 3; יט 29; כא 11]

לֹץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

להכות: להלקות, לחבוט, להרביץ, להלום.

פתי: קל דעת, מתפתה על נקלה, חסר ניסיון.

יערם: יחכים, ירכוש פיקחות, יהפוך נבון.

הוכיח: לחנך, להטיף מוסר, להעיר, לתקן במילים, ללמד.

נבון: חכם, פיקח, בעל תבונה, בר דעת, מבין דבר מתוך דבר.

יבין דעת: ימצא תועלת בדברי התוכחה, יחכים וילמד.

26. מְשַׁדָּד אֶב יִבְרִיחַ אֵם,
בֶּן מִבִּישׁ וּמְחַפֵּיר.

בן חסר מוסר מבזבז את נכסי אביו בשביל למלא את כל תאוותיו, וגורם לכך שגם אמו תברח מן הבית כדי לא לראות ולסבול מתעלוליו. בן שכזה מביא צער ובושה רבה להוריו.

[משלי י 5; יג 5; כ 20; כח 24; שמות כא 15, 17; שפטי יז 2-1; ישע' נא 18]

לשדוד: לבזוז, לחמוס, לגזול, לעשוק, לרמוס.

מבריח: מניס, מגרש, גורם לבריחה.

מביש: מביך, מבזה, מחפיר, מגונה, מכלים.

מחפיר: מביש, מבזה, ממית קלון, גורם חרפה.

27. חָדַל בְּנֵי לְשֹׁמֵעַ מוֹסֵר;
לְשִׁגוֹת מְאֲמְרֵי דַעַת.

חדל, בני, מעיסוקיך, והקשב לדברי מוסר. עזוב את האינולות ואל תסור מאמרי חוכמה ודעת.

אפשרות נוספת: בני, אם תחדל מלשמוע מוסר אזי תשגה, תתעה בדרך, ותסור מדרך החוכמה והיושר. ⁴³ [משלי ה 1-2]

לחדול: להפסיק, לשבות, להימנע, לא לעשות.

לשמוע: להאזין, להקשיב, להטות אוזן, לקלוט בעזרת חוש השמיעה; לציית.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות, מידות.

לשגות: (בהקשרו) לטעות, להיכשל בחטא שלא בכוונה.

אמרי דעת: דברי חוכמה ובינה.

28. עַד בְּלִיעֵל יְלִיץ מְשַׁפֵּט;
וּפִי רְשָׁעִים יִבְלַע אָוֶן.

עד שקר בז לכל אמות המוסר והצדק, וגורם לכך שהמשפט יצא מעוות. דברי הרשעים מסתירים את האמת וכך תורמים לעיוות הדין. [משלי י 11; יב 17]

עד: נותן עדות, מעיד, מביא ראיה, מי שנכח באירוע.

בליעל: זדון, רשע, אכזריות, אוון, רוע לב, רעה, רשעות, שטניות, נבלה.

מליץ: מסלף, מעוות.

משפט: צדק; חוק, חוקה, כללים, תקנות; דין, דיון, שיפוט, בוררות; גזר דין, פסק דין, הכרעה, פסיקה.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

מבלע: בולע, זולל, טורף; משחית, מכלה, משמיד.

אוון: עוול, שקר, מרמה, אי-צדק.

29. נְכוֹנֵוּ לְלִצִּים שֹׁפְטִים;
וּמִהֲלָמוֹת לָגוּ כְּסִילִים.

עונשים קשים מחכים לאלו המבזים את אלוהים ואת דברו. לכסילים מצפות מכות על גבם, כי בלי זה לא יעזבו את אינולתם.

[משלי ט 12; י 13; יד 3; כו 3; דברי' כה 2; תהל' א 1]

נכון: מוכן, מזומן, ערוך, מותקן. **או:** ראוי, מתאים.

לץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות לבו.

שופטים: עונש, ענישה, נקמה.

מהלומה: מכה, חבטה, הלקאה.

גו: גב, אחור, חלק אחורי.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, טמבל, לץ, שוטה, עם הארץ.

הניגוד בין הצדיקים לרשעים — המשך

1. לץ היינו המה שָׁכַר;
וְכָל שְׂגָה בוֹ לֹא יִחָפֵם.

המרבה לשתות יין נעשה לץ — הוא אינו רציני ואינו שקול בדעתו. המרבה לשתות שיכר מעשיו מבולבלים והוא מעורר מהומות. כל מי שמתמכר לשיכר לא ינהג בחוכמה ולא יגדל בה.

[משלי ה' 19; כג 29-35; לא 4, 6; ברא' ט 21; ישע' כח 7; יחז' לד 6; הושע ד 11; חבק' ב 5; אפס' ה 18]

לץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

הומה: נוהם, רוטן; משמיע קול סתמי; רועש, סואן, מרעיש.

שיכר: בירה, משקה תוסס מתבואה או מפירות, משקה חריף, משקה אלכוהולי, משקה משכר.

שוגה: (בהקשרו) מתפתה, מתמסר, מתמכר.

להחכים: להיעשות חכם, לרכוש חוכמה, לקנות דעת, להיעשות משכיל.

2. נהם כַּכְפִּיר אֵימַת מְלֶךְ;
מִתְעַבְרוּ חוֹטְאֵי נַפְשׁוֹ.

כעס המלך כמוהו כנהמת אריה, ומי שמכעיס את המלך מסכן את חייו. אם עונשו של מלך בשר ודם מטיל מורא על אדם, קל וחומר זעמו של האלוהים הקדוש על חוטאים הדוחים את ישועתו וחוכמתו.

[משלי טז 14; יט 12; עמוס ג 8; תהל' פט 39; רומ' יג]

נהמה: נהימה, המיה, רעש עמום וחזק, רטינה, נהימת זעף, קול רעם ועמוק, שאגה.

כפיר: אריה, גור, ליש, שחל, לביא, גור אריה; (בהשאלה) גיבור, נועז.

אימה: חרדה, פחד, בעתה, חיל, חשש, מורא, יראה, מגור, ביעותים, בלהה, זוועה, חלחלה, פלצות.

מתעברו: מרגיז אותו, גורם לו לכעוס או להתקצף.

חוטא נפשו: מזיק לעצמו, פוגע בעצמו, מסכן את חייו.

3. כְּבוֹד לְאִישׁ שֶׁבֶת מְרִיב;
וְכָל אֲוִיל יִתְגַּלֵּעַ.

אדם שמתרחק מריב, הדבר נחשב לו לכבוד. לעומת זאת האוויל הטיפש אינו מתרחק מריב אלא פותח בו. **או:** האוויל מגלה וחושף את איולתו כאשר הוא נסחף למריבה.

[משלי י' 14; י"ז 14, 19; יח' 6]

כבוד: (בהקשרו) הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר.

שֶׁבֶת: לשבות, לחדול, להפסיק.

ריב: התנצחות, מחלוקת, מדון, מאבק, קטטה, סכסוך; ויכוח, פולמוס.

אוויל: שוטה, חסר דעה, חסר דעת, טיפש, פתי, סכל, כסיל, בור.

מתגלע: מתפרץ. **או:** מתגלה, נחשף.

4. מִחֶרֶף עָצַל לֹא יִחְרַשׁ;
(ישאל) וְשֹׂאֵל בְּקִצִּיר וְאֵין.

מפאת הקור והגשמים האופייניים לתקופת החורף (ראשית עונת החריש והזריעה), העצל אינו יוצא לחרוש ולזרוע את שדהו. לכן בעת הקציר (בתחילת הקיץ) יחפש העצל יבול ותבואה בשדהו, אך לא ימצא. עצלנות מובילה למחסור ולנזק.

[משלי ו' 6; יג 4; כא 25-26]

עצל: עצלן, בטל, בעלן, הולך בטל; עיף, נרפה, מרושל, איטי.

לשאול: (בהקשרו) לחפש, לבקש, לבדוק.

קציר: איסוף תבואה, חיתוך שיבולים, קטיפת שיבולים, קטיף, לקיטה; תבואה קצורה, קמה.

אין: איננו, לא קיים, חסר.

5. מִיָּם עֲמָקִים עֲצָה בְּלֵב אִישׁ;
וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלָנָה.

קשה לרדת לסוף דעתו של אדם כשם שקשה לדלות מים מבאר

8. מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דָוִד;
מִזְרָה בְּעֵינָיו כָּל רָע.

מלך היושב על כס המשפט ופועל בצדק, מבחין באיש רע ומפזר את רשעי הארץ לכל רוח — מסלק אותם מקרבתו.

[משלי טז 10; כ 26; כה 5; מל"א ז 7; ישע' יא 4; תהל' א 4; יא 5]

יושב על כסא דין: פועל כשופט.

לָרוֹת: להפיץ לכל עבר, לפזר, להשליך.

רָע: לא טוב, רשע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי; מסוכן, מזיק.

רק דם ישוע המשיח יכול לטהר מחטא

9. מִי יֹאמֵר: "זָכִיתִי לְבָי,
טְהַרְתִּי מִחַטָּאתַי?"

מי יכול לומר: "שמרתי את ליבי שיהיה זך וטהור ממחשבות של עוול ומרמה ומהרהורי עברה?" מי יכול לומר: "טיהרתי את ליבי מהחטאים שהיו בו?"

[מל"א ה 46; ח 46; תהל' כד 4; נא 1-2, 9-10; איוב יד 4; טו 14; קהלת ז 20; רומ' ג 23; יוח"א א 8]

שים לב: איש אינו יכול לטהר את עצמו מחטא. זוהי פעולת חסד של אלוהים, הנובעת מאמונה באלוהים כמכפר על חטאים וכמושיע מקללת החטא.

[תהל' נא; ישע' נג 6; יוח' ג 16; אפס' ב 1-10; יוח"א א 7]

לְזָכוֹת: לטהר, לנקות; לנקות מאשמה, להצדיק.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים; מצפון.

לטהר: לנקות, לנקות מטומאה, לזכך, לעשות לטהור, לחטא, לבער, לסלק, לבצע טיהור.

חטא: פשע, עברה, מעשה נבלה, דבר אסור, עוון, הפרת חוק, אשמה.

10. אֶבֶן וְאֶבֶן, אֵיפָה וְאֵיפָה,
תּוֹעֵבֵת יְהוָה גַּם שְׁנֵיהֶם.

רמאות במשקל או רמאות במדידה, כלומר כלי מידה שקריים, שניהם תועבה בעיני ה'. (בהשאלה הביטוי "איפה ואיפה" מתייחס למשווא פנים, להפליה ולחוסר צדק במשפט.)

עמוקה,⁴⁴ אולם הנבון יצליח להעלות את מחשבות חברו ממעמקי ליבו. כך גם אלוהים דורש מאיתנו לחקור לעומק את דברו כדי להגיע לעומק ולרוחב דעתו.

[משלי טז 2-1; יח 4]

מים עמקים: מצולות, מים המגיעים לעומק רב.

עצה: (בהקשרנו) מחשבה, דעה.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

דולה: שואב מים, מעלה בדלי.

6. רַב אָדָם יִקְרָא אִישׁ חֲסִידוֹ;
וְאִישׁ אֲמוּנִים מִי יִמָּצֵא?

רוב האנשים פוגשים במהלך חייהם איש שעשה עימם חסד, עזר להם או התייחס אליהם באדיבות. אך מי ימצא רע נאמן בכל לב, שאפשר יהיה לבטוח בו בעת צרה? מעטים הם הנאמנים באמת.⁴⁵

[משלי יט 22; תהל' יב 2; קהלת ז 28-29; מתי ו 2; לוקס יח 11-12]

רוב: מרבית, החלק הגדול יותר, מרב; הרבה, רבים.

לקרוא: (בהקשרנו) לכנות, להכריז כ-, לתאר כ-.

חסד: טובה, צדקה, נדיבות, מעשה טוב, תמיכה, הקלה, עזרה, תרומה, רחמים.

איש אמונים: אדם שניתן לסמוך על ישרו ונאמנותו.

למצוא: לאתר, לגלות; לפגוש.

7. מִתְהַלֵּךְ בְּתִמּוֹ צְדִיק;
אֲשֶׁרֵי בָנָיו אֲחֲרָיו.

איש ההולך בדרך התום הריהו צדיק. בניו ההולכים בדרך הצדק של אביהם, יבורכו גם הם.

[משלי יג 22; יד 2, 26; תהל' כו 1]

להתהלך: (בהקשרנו) להתנהג, ללכת על פי.

תמים: טהור מידות, תם, ישר, טהור, זכאי, נקי.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, פועל צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטהור, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

אשרי: מבורך.

44 חן, מ' (2007). **משלי**. ירושלים: ינץ. עמ' 93.

45 גורדון, ש"ל (1992). **משלי**. תל-אביב: גליל. עמ' 202.

[משלי י 23; יא 1; טז 11; כ 23; ויק' יט 36;
דבר' כה 13-14; יחז' מה 11]

אבן: מידת משקל בעת הקדומה.

איפה: מידת נפח עתיקה, מידת נפח לגררי תבואה, מידה השווה ל-40 ליטר.

איפה ואיפה: משוא פנים, הפליה, יחס בלתי שווה לאנשים.

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

13. אֵל תִּאָהֵב שְׁנָה פֶּן תִּוָּרֵשׁ;
פֶּקַח עֵינָיִדָה, שְׁבַע לְחָם.

אל תאהב את השנה יתר על המידה, כך שהיא תבוא על חשבון העבודה. אם תעדיף לישון תהיה עני. לכן התעורר ופתח משמעת עצמית ומוסר עבודה, וכך לא תרעב או תחסר לחם.

[משלי ו 9-10; יט 15; כג 21; כד 33-34; לא 15]

פן: כדי שלא, למען לא, לבל, שמא, שלא.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

להיורש: להיעשות רש, להפוך לעני.

פקח עיניך: קום, התעורר; שים לב, בחן, הקפד.

לשבוע: לאכול לשובע, לאכול די הצורך; (בהשאלה) לא להיות חסר, לקבל די הצורך.

לחם: מזון בסיסי, בצק אפוי של קמח תבואה, חלה, כיכר; שם כללי למזונות בסיסיים.

11. גַם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֵּר נֶעֱר,
אִם זֶה וְאִם יִשָּׁר פֶּעֱלוּ.

אופיו של אדם ניכר במעשיו ובהתנהגותו כבר בימי נעוריו, אם היו טהורים וישרים.

[ברא' מב 7; מל"א יד 5; תהלי' לט 2; מתי ז 16]

מעללים: מעשים, פעילות, פעולות, עיסוק, עלילות, פרשיות.

מתנכר: (בהקשרנו) מוכר, ניכר, מזוהה.

זך: טהור, נקי, צח, שקוף, גלוי, צלול; כן, גלוי לב.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

פועל: מעשה, עשייה, עבודה, פעילות, פעולה, מבצע.

14. "רַע רַע" יֹאמֵר הַקּוֹנֵה;
וְאֵזֵל לוֹ אֵז יִתְהַלֵּל.

הקונה מזלזל בסחורה המוצעת לו כדי להפחית את מחירה, וכשהוא הולך מן המוכר הוא מתפאר שקנה חפץ טוב במחיר נמוך. כוונת הפסוק ללמד שכל אדם יקפיד בנוגע לעצמו שפיו וליבו יהיו שווים. אל לו לאדם להתהלל בפרי של שקר.

רע: (בהקשרנו) לא טוב, פגום, בעל ערך ירוד.

אזל לו: "אוזל" הוא פועל ארמי המקביל ל"הולך" העברי. המשמעות פה: הולך לו, הולך לדרכו.

להתהלל: להלל את עצמו, להתפאר, להתגאות, להשתבח, להתהדר, להשוויץ.

15. יֵשׁ זָהָב וְרַב פְּנִינִים;
וְכָלִי יִקֵּר שְׁפָתַי דַּעַת.

העולם עשיר בזהב ובפנינים לרוב, אך היכולת לדבר בחוכמה היא מעלה יקרה יותר.

[משלי ג 14-15; ה 10-11; איכה ד 7]

פנינה: מרגלית, אבן יקרה מהים, אבן טובה; (בהשאלה) דבר יקר, משהו מיוחד.

כלי: מכשיר, אמצעי.

יקר: בעל ערך רב, רב במחיר, ששווי גבוה; מכובד, נעלה, נכבד, חשוב; נדיר, מיוחד במינו.

12. אֵיזֶן שֹׁמֵעַת וְעֵינַי רְאָה,
יְהוָה עֲשָׂה גַם שְׁנֵיהֶם.

על האדם לזכור שאלוהים הוא שיצר את האוזן והעין, ועל כן הוא (אלוהים) עצמו שומע ורואה את הכול.

משפט זה ככל הנראה בא להזכיר ולהתריע שאלוהים הרואה ושומע כול, עתיד לשפוט את כל מהלכי האדם, ולכן בני האדם חייבים לפעול בצדק ובטוהר בכל תחומי החיים.

"אֵזֶן... וְעֵינַי." — אלוהים ברא את האיברים הללו באדם למען יראה וישמע האדם את בשורת אלוהים ואת נפלאות מעשי ידיו — למען ייושע וילך בדרך האמת (ראה אזהרות בפסוקים הקודמים).

[שמות ד 11; תהלי' צד 9; קלט; דה"ב טז 9]

שְׁפָתַי דַּעַת: דברי חוכמה ותבונה המועילים לשומעים.

שתתגשם היטב. גם מלחמה מנהלים בתכנון ובמחשבה תחילה כדי להבטיח ניצחון.

[משלי ט 1; יא 14; טו 22; כד 6; לוקס יד 31]

מחשבה: (בהקשרנו) תוכנית, תכנון, רעיון.

עצה: הצעה, המלצה, הדרכה, ייעוץ, חוות דעת.

תכנון: תתקיים, תצא אל הפועל, תתממש, תתבסס במציאות.

תחבולה: תכסיס, מזימה, תמרון, עורמה, טקטיקה, המצאה.

16. לֶקַח בְּגָדוֹ כִּי עָרַב זָר;
וּבְעֵד (נכרים) נִכְרְיָה חֲבֵלָהּ.

כדי להבטיח את החזר ההלוואה קח את בגדו של הערב כמשכון. מי שערב לזר מוחלט, ידע לו כי הוא עתיד ככל הנראה לשלם את החוב של אותו זר. [משלי ו 1; יא 15; כז 13]
בעת העתיקה שימש הבגד כדמי משכון להבטיח את החזר ההלוואה, אך הבגד הוחזר לבעליו באותו הערב. [שמות כב 25-27; דבר' כד 10-13]

ערב: אחראי, נותן הבטחה, אחראי לפירעון חוב.

זר: חיצוני, אחר, לא מוכר, לא שייך, מזר, שונה, נוכרי, רחוק.

בעד: עבור, למען, בשביל, תמורת, חלף, במקום.

נוכרי: זר, אחר, לא מוכר, רחוק.

חובל: (בהקשרנו) לוקח כמשכון.

19. גוֹלֵךְ סוֹד הוֹלֵךְ רְכִיל;
וּלְפִתָּה שְׁפָתָיו לֹא תִתְעַרֵב.

ההולך רכיל מגלה סודות. אל תתחבר לפטפטן שאינו יודע לנצור את לשונו.

[משלי יא 13; ויק' יט 16]

סוד: רז, סתר, תעלומה, מסתורין; מועצה סודית, ועדה, ישיבה חשאית, דיון בדלתיים סגורות.

הולך רכיל: מוציא דיבה, מדבר רעות מאחורי הגב, מפייך שמועות זדוניות.

פִּתְּה שְׁפָתָיו: מדבר בטיפשות, מדבר ללא רסן ואחריות, פטפטן.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

להתערב: (בהקשרנו) להתערבב עם, להתחבר, להיקשר, ליצור זיקה, להשתייך.

17. עָרַב לְאִישׁ לֶחֶם שְׂקָר;
וְאַחַר יִמְלֵא פִּיהוּ חֻץ.

לחם שבא לידי אדם בדרך עושק ומרמה אולי נעים לו בתחילה, אבל בסופו יהיה בפיו כרסיסי אבנים, כחצץ, כלומר הוא יבוא על עונשו.

מסקנה: הרווח את לחמך ביושר!

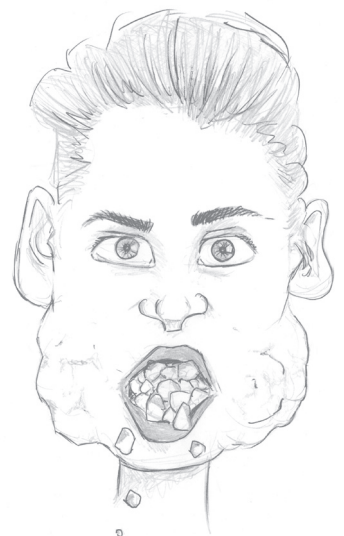
[משלי ט 17; איוב כ 14-15; איכה ג 16]

ערב: אחראי, נותן הבטחה, אחראי לפירעון חוב.

לֶחֶם שְׂקָר: מזון או פרנסה שהושגו בדרכי מרמה או גזל.

יִמְלֵא: יתמלא.

חֻץ: שברי אבנים, אבנים קטנות, זיפזיף.

20. מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ;
יִדְעֵךָ גֵּרוֹ (באישון) בְּאִשּׁוֹן חֻץ.

המקלל את אביו ואימו, נרו יכבה באמצע הלילה, כלומר הוא צפוי לאסון או למוות מוקדם.

[משלי ז 9; ל 11, 17; כ 27; שמות כ 12; כא 17; ויק' כ 9; דבר' כז 16; מתי טו 4; מרק' ז 10]

לקלל: לנאץ, לחרף, לגדף, לנבל את הפה, להשמיע קללות, לומר דברי נאצה, לאחל רעות.

לדעוך: לכבות, לשקוע, להיחלש, לפוג, להתכלות, להיגמר, להימוג; (בהשאלה) לגווע, לגסוס.

נר: אור, מאור, גליל חלב בעל פתילה, אמצעי תאורה, מנורה; (בהשאלה) הצלחה, חיים, המשכיות.

אישון, אִשּׁוֹן: אמצע, חצות. **או:** חשכה.

חושך: חשכה, אפלה, עלטה, אופל, כהות, קדרות, אפולוית, לילה.

18. מִחְשְׁבוֹת בְּעֵצָה תִכְוֵן;
וּבִתְחֵלֹת עֲשֵׂה מְלַחְמָה.

מחשבה המתוכננת ומבוססת על ייעוץ וישוב הדעת, סופה

21. נְחֻלָּה (מבחלת) מְבַהֶלֶת בְּרֵאשׁוֹנָה;
וְאַחֲרֵיתָהּ לֹא תִבְרָךְ.

ירושה הנלקחת ברמאות או ברדיפת בצע (לפני זמנה), או רכוש שהושג בגזל וברמייה, לא יביאו עימם ברכה.

[משלי כח 20; לוקס טו 12-13]

נחלה: אחוזה, קניין, נכס, שטח קרקע, מקרקעין; ירושה, עיזבון; חלק, נתח, בעלות, זכות, חזקה, אחיזה.

מְבַהֶלֶת: שנלקחה באופן בהול — בחיפזון, בלי עמל ובאמצעים לא כשרים.

בְּרֵאשׁוֹנָה: בהתחלה, תחילה, ראשית, קודם כול.

אחריית: (בהקשרנו) בהמשך, בעתיד, בסוף.

“ לִי נָקָם וְשִׁלֵּם ”, אָמַר ה'

22. אֵל תֹּאמַר “אֲשַׁלְמָה רָע”;
קִנְיָה לַיהוָה וַיִּשַׁע לָךְ.

אם עשה לך חברך רעה, אל תשלם לו מידה כנגד מידה. הפקד ביד ה' את המשפט, ובטח בו שהוא ישיע אותך מן הרעה הזאת.

[משלי יט 11; כד 29; ויק' יט 18; דב' לב 35; תהל' לז 5-11; מתי ה 39; לוקס ו 29; רומ' יב 17, 19; טסל"א ה 15]

לשלם: (בהקשרנו) לגמול, להחזיר, להשיב כגמולו, לנקום, להתנקם, לענוש, להעניש.

רע: (בהקשרנו) רעה, פגע; קלקול, צרה, פורענות.

לקוות: לייחל, לצפות, לחכות, להמתין, לפלל, לא להתייאש, לבטוח.

להושיע: להציל, לעזור, להקל, לגאול, לפדות, לשחרר.

23. תוֹעֵבֶת יְהוָה אָבֹן וְאָבֹן;
וּמֵאֲזִנֵי מִרְמָה לֹא טוֹב.

רמאות במשקל או רמאות במדידה, שניהם תועבה בעיני ה'. אלוהים אוהב צדק בכל תחומי החיים.

[משלי יא 1; טז 11; כ 10; ויק' יט 36; דבר' כה 13-14; הושע יב 8; עמוס ח 5]

תועבה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

אבן: בעת הקדומה שימשו אבנים כמידת משקל מוסכמת.

מאזניים: מכשיר איזון, מכשיר שקילה, סקלת איזון, משקל, מד משקל.

מֵאֲזִנֵי מִרְמָה: מאזניים המראים משקל לא נכון — לטובת הסוחר ולרעת הקונה.

24. מִיְהוָה מִצְעָדֵי גָבֶר;
וְאָדָם מֵה יָבִין דְּרָכָו?

אלוהים מכוון את צעדיך מקדם ימי עולם. אלוהים הוא זה המאפשר למקרים להתרחש בחיך. אין לאדם היכולת להבין את כל שיקוליו של אלוהים.

[משלי ג 5-6; טז 9; ישע' נה 8-9; ירמ' י 23; תהל' לז 23]

המסקנה: “בִּטַח אֵל יְהוָה בְּכָל לְבָבְךָ, וְאֵל בִּינְתְּךָ אֵל תִּשְׁעֶן. בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּע הו, וְהוּא יִישֶׁר אֲרָחֹתֶיךָ” (ג 5-6).

מצעד: (בהקשרנו) צעד, פסיעה, מדרך רגל, פסע; (בהשאלה) פעולה, מהלך, תנועה.

מה יבין: איך יבין. או: לא יבין.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

25. מוֹקֵשׁ אָדָם יֵלַע קִדְשׁ;
וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּה.

התחייבות נחפזת לנדרים (“קִדְשׁ”) היא כמלכודת לאדם, שבה יילכד בעוון נדרים.⁴⁶ גם אם נדרת נדר פזיז לה' ורק לאחר מכן הבנת את משמעות הבטחתך, עליך לקיימו במלואו למרות מחירו הגבוה.

[ברא' כח 20; ויק' ה 4; כז 1-25; במד' ל 3; דבר' כג 21; שפט' יא 30-31; 34-35; שמ"א א 11; איוב ו 3; קהלת ה 1-6; מתי יד 9]

מסקנה: אל תמהר להתחייב ולהבטיח.

מוקש: מלכודת, מכשול, פגע, פח, בור.

ילע: דיבר בפזיזות ללא התבוננות או מחשבה (עוב' 16).

קודש: (בהקשרנו) נדרים לה'.

אחר: אחרי, בעקבות, לאחר, מאחורי, לאחר מכן, אחר כך.

נדר: הבטחה חגיגית, הבטחה בשבועה, שבועה, הצהרה חגיגית, התחייבות בשבועה.

לבקור: לערוך ביקורת, לבדוק, לחקור.

26. מְזָרָה רְשָׁעִים מְלָךְ חָכָם;
וַיִּשָּׁב עֲלֵיהֶם אוֹפָן.

מלך חכם מזהה את הרשעים ומפריד אותם (מנטרל, אוסר,

46 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 144.

מרחיק) משאר שומרי החוק. הוא אף מייסרם ומענישם כפי הראוי להם.

[משלי כ 8; ישע' כח 27; ירמ' טו 7]

לזרות: להפיץ, לפזר, להשליך.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

מלך: שליט, שליט עליון, ראש מדינה בירושה, קיסר, מונרך, אימפרטור; ראש וראשון.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

יִנְשֵׁב עֲלֵיהֶם אוֹפֵן: ידרוס אותם (את הרשעים) בגלגל (= אוֹפֵן) לשם ענישה. **או:** יפיץ אותם כפי שגלגל העגלה מפיץ את הקש ואת המוץ.

חסד: טובה, צדקה, נדיבות, מעשה טוב, תמיכה, הקלה, עזרה, תרומה, רחמים.

אמת: נכונות, אמיתה, אמיתות; נאמנות.

יצר: יצר, ישמרו.

סועד: (בהקשרו) תומך, מחזק, סומך.

כיסא: (בהקשרו) כס מלכות; (בהשאלה) מלוכה, שלטון, שררה.

29. תִּפְאָרֶת בַּחֲזָרִים כְּחָם;
וְהִדֵּר זְקָנִים שִׁיבָה.

תפארתה של הבחורות, של הגיל הצעיר, היא הכוח. לעומת זאת הדר הזקנים הוא השיבה, כלומר חוכמת החיים הנקנית מתוך ניסיון של רוב ימים.

[משלי טז 31; ירמ' ט 23; איוב יב 12]

תפארת: תפארה, יופי, הדר, פאר, הוד, נוי; חן; כבוד, תהילה, גדולה, עוצמה, חשיבות, רוממות.

כוח: עוצמה, מרץ, תוקף, עוז, און, איתנות, חוזק, חוסן, יכולת, כושר.

הדר: פאר, הוד, יופי, חן, זוהר, זיו; גאווה, תהילה, תפארת, גאון, כבוד, יקר, רוממות.

זקן: מבוגר, קשיש, בא בימים, ישיש, ישן, סב, סבא; (בהשאלה) מלומד, ידען, חכם, בקיא; נכבד.

שיבה: שיער לבן; (בהשאלה) זקנה, גיל מבוגר, קשישות, ישישות; גבורות, אריכות ימים.

30. חֲבֵרוֹת פִּצְעוּ (תמרוק) תִּמְרוֹק בְּרָע;
וּמִפְּוֹת חֲדָרֵי בָטָן.

הייסורים מועילים לטהר את הרשע. המכות המכאיבות לגוף ממרקות את רשעתו ממנו, מסירות את חלאתו המוסרית ומחזירות אותו לדרך הישר.

[משלי י 13; יד 3; יז 10; יט 29; כב 15; כו 3; כז 22]

חבורה: מכה, תפיחה, פצע, פציעה, פגיעה, חבלה, התנפחות.

תמרוק: (בהקשרו) שפשוף וניקוי [ייסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם" (ברכות ה ע"א)].

רע: רשע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי; מסוכן, מזיק.

מכה: מהלומה, חבטה, הלקאה; פציעה, פגיעה, פצע, חבורה.

חֲדָרֵי בָטָן: פנימיות האדם, מחשבת הלב, מצפון.

27. גֵּר יִהְיֶה נִשְׁמַת אָדָם;
חִפְשׁ כָּל חֲדָרֵי בָטָן.

נשמת האדם היא כאור אלוהים בחייו של האדם. **או:** אלוהים (באמצעות המצפון) מאיר לתוך חדרי נפשך, שם המצפון מודד את מניעך ומחשבותיך. אם חטאת, המצפון יעורר אותך לחזור בתשובה.

[משלי ה 21; טו 3, 11; כא 4; רומ' א 18-32; קור'א ב 11; עבר' ד 12-13]

הערה: רוח הקודש שוכנת בגופו של הצדיק. בין היתר, רוח הקודש פועלת בתוך נפש הצדיק כדי ללמדו ולהוכיח אותו על כל חטא.

[אפס' א 13-14; קור'א ג 16-17; יוחנן יד-טז]

גר: אור, מאור, גליל חָלָב בעל פתילה, אמצעי תאורה, מנורה; (בהשאלה) הצלחה, חיים, המשכיות.

נשמה: נפש, רוח, רוח חיים, קיום; רוחניות, עולם רוחני; פנים, תוך.

חִפְשׁ: חוקר, בוחן, בודק, מפשפש.

חֲדָרֵי בָטָן: פנימיות האדם, מחשבות הלב, מצפון.

28. חֶסֶד וְאֱמֶת יִצְרוּ מֶלֶךְ;
וְסַעֵד בְּחֶסֶד כְּסָאוֹ.

שתי מידות אלו — חסד ואמת — מדומות לשומרי כיסא המלך. זאת אומרת שאם המלך פועל בדרך של חסד, אהבה, צדק ואמת (כלומר מקיים בנאמנות את חובותיו כמלך), שלטונו חזק וכיסאו בטוח.

[ישע' ט 6; טז 5; תהל' מ 11; סא 8; פט 15; יוח' א 14]

ה' אם אינו נובע מאמונה כנה באלוהים ומתבטא באהבת הזולת, באכפתיות ובעזרה לחלש ולנזקק בחברה.

[דבר'י 12 ואילך; שמ"א טו 23; ישע' א; ירמ'ו 20; הושע ו 6; עמוס ה 22-25; מיכה ו 6; תהל' סט]

צדקה: (בהקשרנו) צדק, ישר, משפט אמת, דין צדק; צדיקות; מעשי חסד.
משפט: (בהקשרנו) צדק, דין צדק, דבר ראוי והגון.
נבחר: מעולה, מובחר, הטוב ביותר.
נבחר לה': טוב ומעולה בעיני ה', רצוי לה'.
זבח: קורבן, זביחה, בהמה שחוטה.

4. רום עיניו ורחב לב,
 נר רשעים חטאת.

גאוה ויהירות הן המידות הרעות שמובילות רשעים לחטא. המידות הרעות הללו, גאוה ויהירות, הן אם כל חטאת.

[משלי ו 17; טז 5, 18; כ 27; ל 13; תהל' יח 28; קלא 1; לוקס יא 34]

הערה: חלק מתרגומי התנ"ך לאנגלית (NIV וכן KJV) מפרשים את נר כניר (שדה חרוש). תרגומים אחרים (ESV וכן NRSV) מתרגמים את המילה ל-lamp = נר (השווה מל"א טו 4).

רום עינים: גאוה, יהירות.

רחב לב: גאוה, יהירות; תאוה.

נר: שדה חרוש. או: נר.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרשע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת.

חטאת: חטא, פשע, עברה, מעשה נבלה, דבר אסור, עוון, הפרת חוק, אשמה; עברה על מצוות ה'.

החיפזון מהשטן

5. מחשבות חרוץ אף למוותר;
 וכל אץ אף למחסור.

שיקול הדעת, יישוב הדעת והמתנות של החרוצים מביאים ליתרון

1. פלגי מים לב מלך ביד יהוה;
 על כל אשר יחפץ יטנו.

כדי להגשים את תוכניותיו אלוהים יכול לשנות ולהטות את לב המלך, כלומר את רצונו ומחשבותיו, באותה קלות שהאיכר חופר תעלה ומכוון בעזרתה את המים למקום הרצוי.

[ישע' מה 1-7; דני' ד 31-32, 34; עזרא א 1; 22; דה"א 26; דה"ב לו 22; רומ' יג 6-1]

פלגי מים: יובלים, נחלים קטנים, תעלות השקיה מלאכותיות.

לב מלך: נטיות ליבו של המלך, רצונו, מחשבותיו.

חפץ: רוצה, שואף, מבקש, מעוניין.

מטה: מפנה, מסיט, מסובב, מוליך, משנה כיוון.

2. כל דרך איש ישר בעיניו;
 ותכן לבות יהוה.

האדם חושב שתוכניותיו ומעשיו טהורים מכל כתם מוסרי ואינו מוצא במעשיו כל עוון, אבל אלוהים קורא ובוחר לבבות ושופט את האדם לאור המניע שבלב.

[משלי יב 15; יד 12; טז 2, 25; כד 12; שמ"א טז 7; מל"א ח 39; איוב לא 6; מתי ו 4, 8, 18; לוקס טז 15; קור"א ד 4; עבר' ד 12-13]

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

דרך איש: אופן ההתנהגות, הרגלים, דרך התנהלות; קבלת החלטות.

ישר בעיניו: ראוי ונכון בעיני האדם.

תוכן: בוחן, מודד, מעריך, בודק.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מצפון.

3. עשה צדקה ומשפט;
 נבחר ליהוה מזבח.

עשיית צדקה ומשפט טובה בעיני יהוה מהבאת קורבן. כל קיום של מצוות סמליות ודתיות, ולו בדרך המפוארת ביותר, אינו שווה בעיני

8. הפִּכְפֹּף דָּרְךְ אִישׁ וְזָר;
וְזָךְ יֵשֶׁר פִּעֵלוֹ.

דרכו של אדם הדוחה את הצדק והישר כאילו הם זרים לו, מלאה בשקרים ובעיקשות. אבל האדם הטהור ברוחו פועל בישר ובצדק.

[משלי ב 15-16 – אישה זרה = סמל להשחתה; דבר' לב 5]

הפכפך: עקלקל, ערמומי, פתלתל, מעוקם, לא ישר.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, אופן התנהגות.

דרך איש: אופן התנהגות, הרגלים, דרך התנהלות; קבלת החלטות.

זר: (בהקשרנו) מוזר, משונה, לא ראוי.

זך: טהור, נקי, צח, שקוף, ברור, פשוט, גלוי, צלול; כן, גלוי לב.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם, לא עקום, לא סוטה.

פעל: מעשה, עשייה, עבודה, עמל, פעילות, פעולה, ביצוע, מבצע.

9. טוֹב לְשִׁבֵּת עַל פְּנֵת גָּג,
מֵאַשְׁתֵּי מְדִינִים וּבֵית חֶבְרָה.

כנ"ל לגבי "בעל מדינים"

טוב יותר להתגורר
בפינה, במקום בודד
שבני אדם אינם
נמצאים שם בדרך
כלל, מאשר לחלוק
בית מידות, כלומר
בית גדול שיש בו
מקום לחברה, עם
אישה שמעוררת
מריבות.

[משלי טו 16; יז 1; כא 19; יט 13; כה 24; כז 15-16;
דבר' כב 8; שמ"א ט 25; מל"א ד 10]

טוב: (בהקשרנו) רצוי, עדיף, מוטב, כדאי.

לשבת: להתיישב, לגור, לשכון, להתגורר, להימצא.

אשת מדינים: סכסכנית, מחרחרת ריב, חובבת מדון.

בית חבר: בית גדול שיש בו מקום לחברה, או: בית גדול כארמון.⁴⁸

48 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 150.

ולרווח (שפע). לעומת זאת הנחפז במעשיו והמנסה "לעגל פינות" כדי להגיע לעושר, סופו שיישאר במחסור. פיזיות מביאה למחסור. (המחסור האמיתי הוא שאדם כזה לעולם לא ירגיש סיפוק ממה שיש לו.)

[משלי י 4; יג 11; יט 2; כ 21; כח 20, 22]

מחשבות: (בהקשרנו) שיקול דעת, תכנון, מתינות.

חרוץ: שקדן, מתמיד, מסור, משקיען, מתעמק, מעמיק.

מותר: עודף, שארית, יתרה, יתרון; (בהשאלה) רווח, שפע.

אץ: נחפז, פיזי, חפוז, ממהר, בהול, נמהר.

מחסור: חוסר, קוצר, גירעון, היעדר, עוני, דלות, ריש, אביונות.

6. פִּעֵל אוֹצְרוֹת בְּלִשׁוֹן שִׁקְרָה,
הֶבֶל נֶדְף, מִבְּקֵשֵׁי מוֹת.

הפועל בדרך של מרמה כדי להתעשר — לא יצליח. אוצרותיו ייעלמו כאד המתנדף באוויר. המתעשר בדרך השקר מבקש את מותו.

[משלי י 2; יט 1; יג 11; יחז' ט 19; קהלת א 14; ה 22; ז 23; כיפ"א ב 3]

פעל: פעולה, עשייה, מעשה.

אוצר: מטמון, אוסף דברי ערך; שפע, עושר, הון.

לשון שקר: דברי כזב, רמאות, נוכלות.

הבל נדף: הבל פה המתנדף באוויר בקלות ובמהירות.

מבקש: (בהקשרנו) רוצה, חפץ, שואף; (בהשאלה) מביא על עצמו.

7. שׁוֹד רְשָׁעִים יְגוֹרֵם,
כִּי מֵאֲנֵנוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט.

מעשה השוד (הכוונה פה היא לרשע, לחטא על כל סוגיו) של הרשעים יוביל אותם לאבדון⁴⁷ — מכיוון שהם מסרבים לעשות את הראוי והישר.

[משלי א 18-19; עמוס ה 7; מיכה ג 9; חבק' א 15]

שוד: (בהקשרנו) רשע, שחיתות, עושה, חמס, אלימות, הרס.

רשע: רע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת.

יגורם: יגרור אותם, ימשוך אותך, יוביל אותם.

למאן: לסרב, לא להסכים, לא להיעתר, לא להתרצות, לא לרצות, להביע סירוב, להתנגד.

משפט: (בהקשרנו) צדק, דין צדק, דבר ראוי והוגן.

47 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 215. כמו כן יהודה קיל בפרשנותו למשלי אוחד באותה דעה (עמ' 149, הוצאת מוסד הרב קוק).

10. נִפֵּשׁ רָשָׁע אֶתְהָ רָע;
לֹא יִחַן בְּעֵינָיו רָעָהוּ.

הרשע משתוקק תמיד לעשות חטא ורשע, ואינו מראה רחמים אף לא לקרובים לו.

[משלי יט 25; תהלי' נב 5; קהלת ח 11]

נפש: נשמה, רוח חיים, קיום; אדם, בן אדם, יצור חי, ברייה; פנים, תוך.
רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת.
להתאות: לרצות, לחפץ, לחשוק, להשתוקק, לחמוד, לשאוף ל-.
רע: רשע, רשעות, עוול, אכזריות, שטניות, קשי לב, שחיתות, קלקול, עשיית רע; צרה, פורענות.
לא יחן: אינו ראוי לחנינה, אינו ראוי לרחמים.
רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, קרוב ללב.

לא כדאי להיות "לץ"

11. בְּעֵנֶשׁ לֵץ יִחְכֵּם פְּתִי;
וּבְהִשְׁכִּיל לְחֻכָּם יִקַּח דְּעֵת.

לץ הוא אדם הלועג לכל מידה טובה, אינו אוהב תוכחה ואינו נשמע לגערה. לפיכך עליו להעניש אותו, כי רק כך הוא ישמע ויבין. — הפתי הוא אדם חסר ניסיון אשר בראותו את אופן פעולתך נגד הלץ ילמד, יתפקח ויחכים. לעומת זאת כשמלמדים חכם הוא מוסיף דעת — "די לחכם ברמיזה." [משלי ט 9; יד 3; יט 25]

לץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.
להחכים: להיעשות חכם, לרכוש חוכמה, לקנות דעת; להיעשות משכיל.
פתי: קל דעת, מתפתה על נקלה, חסר ניסיון.
להשכיל: (בהקשרנו) ללמוד, לקנות דעת, להחכים, להיעשות נבון.
חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.
יקח דעת: ירכוש חוכמה, ישיג תובנות, יבין לאשורו.

12. מְשֻׁכֵּיל צְדִיק לְבֵית רָשָׁע,
מְסַלֵּף רָשָׁעִים לָרַע.

הצדיק מתבונן אל בית הרשע ורואה כי הרשע מעוות את הרשעים, כלומר מפיל אותם לתוך צרה ואסון.⁴⁹

[משלי י 25; יד 11; כ 22; כט 16; איוב לד 17]

49 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 215.

משכיל: (בהקשרנו) מתבונן, מבין מה שלפניו, מחכים מתוך התבוננות.
צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, פועל צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון האלוהים שבכתבי הקודש.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.
מסלף: (בהקשרנו) מעוות, מעקם, מטה, מדיח.
רע: צרה, פורענות, אסון; רשע, רשעות, עוול, אכזריות, שחיתות, קלקול, עשיית רע.

13. אִטָּם אָזְנוֹ מְזַעֶקֶת דָּל,
גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יַעֲנֶהוּ.

מי שאינו רגיש לצרכיו של הנזקק באמת, לא יזכה למענה כאשר יזדקק לעזרה בעצמו.

[משלי יד 21; כח 27; תהלי' קיח 5; לוקס טז 31-19; מתי יח 23-35; יעקב ב 13; יוח"א ג 17]

אטם אָזְנוֹ: לא מקשיב, אינו שועה, מתעלם.
זעקה: צעקה, שוועה, קריאה לעזרה, נהי, בכי.
דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.
יקרא: (בהקשרנו) יזעק, יבקש עזרה.
לענות: לתת תשובה, להשיב, להגיב; לתת מענה, לפתור, להיעתר, להסכים, להתרצות, למלא בקשה.

לא כל מתנה היא שוחד

14. מִתֵּן בְּסֵתֶר יִכְפֶּה אָף;
וְשֹׁחֵד בְּחֶק חֲמָה עֲזָה.

באמצעות מתנה הניתנת בסתר אפשר לשכך את חמתו של

הכועס. לעומת זאת מתן שוחד, שמטרתו להטות את מידת הצדק, יוביל לכעס ולזעם רב.

יש המפרשים את חלקו השני של הפסוק כתקבולת לחלק א', ואז המשמעות היא: "וְיִשְׁחָד בְּחֵק חֲמָה עֲזָה" = ומתנה בחיק (בכיס, בסתר) תשקית ותכבה זעם רב.⁵⁰

[משלי יח 16; יט 6; שמות כג 8; שמ"א כה 18-35]

מתן בַּסְתֵּר: נתינה לעניים בהיחבא, מבלי לציין את שם התורם.

יִכְפֶּה: (בהקשרנו) ישכך, ירגיע, יחליש, ידחה, יבטל.

אֵף: כעס, זעם, זעף, חרון, חמה, רוגז, רתחה, עצבנות.

שוחד: שלמונים, בצע, כופר, נתינת כספים לבעל הדין, מתנת כסף, תשלום לא חוקי הבא להטות דין.

חיק: חוצץ, שוליים, הרווח בין החזה למותניים; (בהשאלה) בקרבה, תחת השפעה.

חמה: כעס, זעם, קצף, חרון, זעף, רוגז, רתחה, "התחממות".

עז: חזק, גדול, איתן, אדיר, כביר, עצום, עוצמתי.

15. שְׁמִחָה לְצַדִּיק עֲשׂוֹת מְשֻׁפָּט; וּמִחֲתָה לְפֹעֲלֵי אָוֶן.

הצדיק מתמוגג מנחת כאשר הוא עד למשפט צדק. לעומת זאת הרשעים נבהלים ומפחדים מהתגלות הצדק, כי אז ישולם להם כגמולם.

[משלי י 29; יא 10; רומ' יג 3]

שמחה: אושר, עליזות, עליצות, מצב רוח טוב, ששון, משוש, חדווה, רינה, גיל.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, פועל צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון האלוהים שבכתבי הקודש.

עֲשׂוֹת מְשֻׁפָּט: עשיית צדק, משפט צדק.

מחיתה: שבר פתאום, אסון.

פֹּעֲלֵי אָוֶן: עושי רע, פועלי רשע, מרמה ועוול.

16. אָדָם תּוֹעֵה מִדֶּרֶךְ הַשְּׁפָל; בְּקֶהָל רְפָאִים יָנוּחַ.

מי שסוטה מדרך הישר שהיא דרך החיים, כלומר דוחה את חוכמת החיים של אלוהים, מן הסתם נמצא שותף לדרכם של רשעים, וסופו יהיה כסופם — אבדון נצחי.

[משלי ב 18; ג 23; ז 22-23; ט 18; תהל' מט 15]

50 ש.ם. עמ' 216.

תועה: אובד, שוגה בדרך, נידח; (בהשאלה) מבלבל, אובד עצות, שרוי במבוכה, אינו יודע מה לעשות.

דֶּרֶךְ הַשְּׁפָל: דרך החוכמה, דרך הישר.

קהל: ציבור, קהילה, עדה, קבוצה, חברה, כינוס, אספה, המון, ערב רב, הרבה אנשים; צופים.

רפאים: שדים, רוחות, רוחות המתים, רוחות השאול, דמויות המתים.

לנוח: (בהקשרנו) לשהות במחיצת, להיות עם.

טוב לחגוג —

אבל לא במקום לעבוד

17. אִישׁ מַחְסוֹר אֶהָב שְׁמִחָה; אֶהָב יַיִן וְשֵׁמֶן לֹא יַעֲשִׂיר.

האוהב לחגוג כל היום סופו שיסבול מחסור. איש המבזבז את הונו על תענוגות והוללות ייאבד את רכושו ולא יעשיר. אוהב יין ושמן לא יתעשר. (בעת העתיקה אירועי תענוגות והוללות כללו שתיית יין מרובה וכן משיחת הגוף בשמנים איכותיים. שמן יכול להתייחס גם למאכלי מותרות דשנים.)

[משלי כג 20-21; עמוס ו 6; תהל' כג 5; קד 15; יוח' יב 5]

מחסור: חוסר, גירעון, היעדר, עוני, דלות, ריש, אביונות, צורך.

אוהב: (בהקשרנו) מחבב, חומד, משתוקק, נמשך ל-, מתאוה, תאב.

שמחה: (בהקשרנו) מסיבה, הילולה, תענוגות.

18. כֹּפֵר לְצַדִּיק רְשָׁע; וְתַחַת יִשְׂרָיִם בּוֹגֵד.

אלוהים יביא על הרשעים ומפירי האמונים (בוגדים) את הצרה שתיכנו או שרצו להביא על הצדיקים והישרים. הרשע יהיה כופר (תחליף) לצדיק, והבוגד יאבד במקום האיש הישר.

ראה לדוגמה: המן נתלה על העץ שתיכנן לתלות עליו את מרדכי על לא עוול בכפו.

[משלי יא 8; שמות כא 30; שמ"ב כ 14-22; ישע' מג 3-4; אסתר ז 10]

כופר: פדיון, פדות, תחליף, תמורה, ערבות.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, פועל צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

תחת: במקום, תמורת.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן; לא עקום, לא סוטה.
בוגד: לא נאמן, מועל, מפר אמון, בוגדני, קושר קשר, רמאי, מוליך שולל.

להכיר את אלוהים באופן אישי ואת חסד אלוהים בהצדקת חוטאים, ימצא (מאת אלוהים) חיים, ישועה וכבוד.

[משלי ג 16; ח 1; ט 9; תהל' כה 14; לד 15; מתי ה 6-7; 33; לוקס יב 31. ראה דהיי"ב יד-טז — הפלך אסא]

לדוּף: לרוץ אחרי, לנסות להשיג, לנסות למצוא, להיות להוט, לשאוף, להשתוקק.

צדקה: צדיקות, ישר, כנות, טהור, קדושה, דרך המוסר, יראת אלוהים; חסד, צדק חברתי. מעמד של חף מפשע — נושע מבחינה רוחנית בעיני אלוהים, המקיים את דבר ה' ופועל באמונה על פי רצון אלוהים ודברו (ברא' טו 6 — "וְהָאֱמֵן בְּיְהוָה, וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה").

חסד: טובה, צדקה, נדיבות, מעשה טוב, תמיכה, הקלה, עזרה, תרומה, רחמים.

חיים: (בהקשרנו) חיים טובים, ברכה, אושר, רווחה; קרבה לאלוהים.

כבוד: מעמד רם, הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר; אדיבות, התחשבות; עושר, הון, רכוש.

19. טוֹב שְׁבֶת בְּאֶרֶץ מְדָבָר,

מְאֻשֶׁת (מדונים) מְדִינִים וְכַעֵס.

טוב יותר להתגורר במקום מבודד שבני אדם אינם נמצאים שם בדרך כלל, מאשר לשבת במחיצה אחת עם אישה המעוררת מריבות וכעס (המרגיזה את בעלה ואת שכניה וגורמת להם צער).

[משלי כא 9; כה 24; ירמ' ט 1-5. ראה מל"ב יא — עתליה]

טוב: (בהקשרנו) רצוי, עדיף, מוטב, כדאי.

לשבת: להתישב, לגור, לשכון, להתגורר, להימצא.

אֶשֶׁת מְדִינִים: אשת מדון, סכסכנית, מרבה לריב, מרבה להתלונן.

22. עֵיר גְּבָרִים עֲלֵה חָכָם,

וַיֵּרָד עָז מִבְּטָחָהּ.

חכם עלה למלחמה על עיר בצורה מלאה גיבורים, למד היטב את הגנותיה של העיר, מצא את נקודת התורפה והרס אותה על מבצריה. החכם הרס את הדבר שהגיבורים שמו בו את מבתחם.

מסקנה: החוכמה טובה מן הגבורה.

שים מבטחך באלוהים, כי ממנו באה חוכמה שכזו.

[משלי כד 5; ירמ' נא 27-33; קהלת ז 19; ט 15-16; דהיי"א יא 4-6 — כיבוש יבוס על ידי דוד המלך; קור"ב י 4-5; אפס' ו 10-18]

עיר: כרך, עיירה, יישוב, קריה.

גיבור: נועז, אמיץ, עז, מחרף את נפשו; חזק, תקיף, בן חיל, רב כוח.

עלה: (בהקשרנו) עלה למלחמה, נלחם, התקיף.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

יָרַד עָז מִבְּטָחָהּ: הרס והוריד עד עפר את מבצריה החזקים.

20. אוֹצֵר נְחָמָד וְשֵׁמוֹ בְּנִיחָה חָכָם;

וְכָסִיל אָדָם יִבְלַעְנֵנוּ.

החכם חוסך ליום צרה ומשקיע ב"שדה אלוהים" (מתי ו 33), לכן ניתן למצוא בביתו של החכם דברים נחמדים, רצויים ונאים למראה בעיני אלוהים. לעומתו, הכסיל, הטיפש, הוא אדם שיבזבז וישחית כל דבר טוב. הכסיל חי את הרגע ומבזבז במהירות את הונו לשם סיפוק תענוגותיו ותאוותיו.

[משלי ג 10; ח 18-21; טו 20; כב 4; דבר' ז 13; תהל' קיב 3]

אוצר: מטמון, אוסף דברי ערך; שפע, עושר, הון.

נחמד: טוב, נלבב, מהנה, נאה, נעים. או: נחשק, שובה לב, מושך.

שֵׁמוֹן: (בהשאלה) עושר, כל טוב.

נווה: מרעה, שדה מרעה, מרביץ צאן; (בהשאלה) משכן, מעון, מקום מגורים, בית, מקום מושב.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

יִבְלַעְנֵנוּ: ישחית אותנו (ישע' כח 4).

21. רִדְף צְדָקָה וְחָסֵד,

יִמְצָא חַיִּים, צְדָקָה וְכָבוֹד.

מי שמתאמץ לדעת ולאמץ את צדקת אלוהים וחסדו, כלומר

23. שִׁמְר פִּי וּלְשׁוֹנוֹ,

שִׁמְר מִצְרוֹת נַפְשׁוֹ.

איש השולט על לשונו (על מוצא פיו), היודע לשתוק בשעת הצורך, הדובר צדק ומתרחק מרכילות — שומר את עצמו מצרות.

[משלי י 19; יג 3; יח 21; מל"א ב 8; שמ"א יז 28-29; ישע' נז 4; תהל' לט 2; יעקב ג]

האחד רץ אחרי המיליון הבא — השני אומר: "תודה לאל שאני יכול לתת"

26. כָּל הַיּוֹם הַתְּאֻנָּה תְּאֻנָּה;
וְצָדִיק יִתֵּן וְלֹא יִחְשֶׁה.

בעל התאוה (כיניו לאיש רשע) חפץ כל היום רק להגשים את תאוותו, שלעולם לא תבוא על סיפוקה המלא.

לעומתו הצדיק הולך בדרך הישרה של אלוהים, עמל בחריצות להשיג את צרכיו ונותן מרכושו ומכספו בלב חפץ ורחב — בנדיבות.

[משלי ג 5-10; במד' יא 4; תהל' לז 25-26; קיב 9; מתי ה 42; קור' ב ט 7-8]

להתאוות: לרצות, לחפוף, לחשוק, להשתוקק, לחמוד.

תאוה: תשוקה, השתוקקות, רצון עז, חשק, חמידה.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

לחשוך: לחסוך, לקמץ, למנוע, לא לתת.

27. זָבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה;
אֵף כִּי בְזָמָה יִבְיֹאֲנוּ.

כל זבח, פעולה או הקרבה שהרשע מביא או עושה לכבוד אלוהים במסגרת הפולחן הדתי (קורבן פסת, נדר וכו'), נחשבים לתועבה בעיני אלוהים והוא דוחה אותם.

כל שכן ידחה אלוהים את זבח הרשע כשזה מביא אותו במטרה לכפר על דבר זימה, וזאת רק כדי להשקיט את מצפונו (או כדי למלא חובה דתית) ולא מפאת חרטה כנה על מעשיו.

[משלי טו 8; שמ"א טו 22; ישע' סו 3; ירמ' ו 20; יחז' טז 43; עמוס ה 22; זכר' ז 1-7]

זבח: קורבן, זביחה, סעודת בשר בהמות.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

תועבה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

זימה: תאוותנות, חשק, נאפופים, הוללות; תחבולה, מחשבת רשע, התנכלות.

להביא: (בהקשרנו) לקרב, להגיש, למסור, לתת.

שומר: (בהקשרנו) משגיח, נזהר, מקפיד על.

פיו ולשונו: (בהשאלה) דיבור, מוצא שפתיים.

צרה: רעה, עניין רע, בעיה, מצוקה, פגע, אסון, טורח, פורענות.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות. כאן במובן של "עצמו".

24. זֶד יִהִיר לֵץ שָׁמוּ,
עוֹשֶׂה בְּעִבְרַת זָדוֹן.

איש חצוף, רע לב וגס רוח ייקרא בפי הזולת לץ — כלומר אדם המזלזל בכל מעלה טובה ופועל נגד אלו ההולכים בדרך התמימות. איש שכזה עושה את מעשיו בזעם וברשעות.

[משלי א 22; ג 34; יט 28-29; כד 9-8; תהל' א]

זד: חצוף ורע לב.

יהיר: גאווה וגס רוח, חוצפן.

לץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

עושה בעברת זדון: מתנהג בזעם וברשעות.

עברה: זעם, כעס, חרון.

זדון: רשעות, רשע, עזות מצח, כוונה רעה, רוע לב.

25. תְּאֻנֹת עֵצֶל תְּמִיתָנוּ,
כִּי מֵאֲנוּ יָדָיו לַעֲשׂוֹת.

העצל מתאוה לדברים רבים אך אינו משיג אותם, כי אינו רוצה להתאמץ בעבודתו. מכיוון שאינו מתאמץ בעבודתו כדי לספק את תאוותו (רצונו), גם הדברים הבסיסיים יחסרו לו, דבר שיחיש את מותו.

[משלי ו 6; י 4; יג 4; כ 4]

תאוה: תשוקה, השתוקקות, רצון עז, חשק, חמידה.

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל; עייף, נרפה, מרושל.

להמית: להרוג, לסיים את החיים, להביא למוות; להרוס, לחסל.

למאן: לסרב, לא להסכים, לא להיעתר, לא להתרצות, לא לרצות, להתנגד.

28. עַד כְּזָבִים יֵאָבֵד;
וְאִישׁ שׁוֹמֵעַ לְנִצָּח יִדְבֹר.

עד שקר, סופו שיתגלה השקר שלו והוא יבוא על עונשו.

לעומתו איש שומע — כלומר היודע על האזהרה בדבר עדות שקר ולכן הוא אומר בעדותו במדויק את שראה ושמע — דברו יישמע, כי דברו מועיל ומוציא את הצדק לאור.

[משלי יב 17; יט 5, 9; שמות כ 6; דבר' יט 18-19]

עד: נותן עדות, מעיד, מביא ראיה, מי שנכח באירוע.

כזב: שקר, כחש, רמאות, סילוף, זיוף, עיוות, הטעיה, חוסר אמינות, תרמית.

יֵאָבֵד: יישמד, ייהרס.

נצח: אין-סוף, זמן נצחי, עד, עולמי עד, אורך ימים, אלמוות, נצחיות, תמידיות, אי-חידלון, קיום לעד.

29. הֵעִז אִישׁ רָשָׁע בְּפָנָיו;
וַיִּשָּׁר הוּא יִבִּין (דרכיו) דְרָכָו.

איש רשע נוהג בחוצפה ובעזות פנים כלפי כל אדם, ללא כל התחשבות בכללי צדק ונימוס. לעומתו האיש הישר שוקל ובוחן כל דבר, התנהגותו מיושבת, והוא אומר את שצריך לומר ומתנהג כראוי.

[משלי ז 13; ישע' ג 9; קהלת ח 1]

עז פנים: חצופ, גס רוח, יהיר, רשע, אכזרי.

רָשָׁע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם; לא עקום, לא סוטה.

מבין: (בהקשרנו) מתבונן, שוקל, בוחן.

דרך: מסלול, נתיב, אורח; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

30. אִין חֻכְמָה וְאִין תְּבוּנָה,
וְאִין עֲצָה לְנַגֵּד יְהוָה.

כל חוכמתו ותבונתו של האדם לא יועילו לו אם הן מנוגדות לרצון ה'. לפיכך טוב לאדם שילמד את דבר אלוהים, יכיר את רצונו ותוכניותיו, ויכלכל את חייו כך שיתאימו לתוכניתו של אלוהים.

[משלי טז 4, 9; יט 21; כא 1; ישע' נה 6-11; ירמ' ט 22-23; נחמ' ג 37; דהי"ב יד 11; מה"ש ה 38-39; קור"א ג 19-20]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

עצה: הצעה, מחשבה, תוכנית פעולה.

נגד: (בהקשרנו) לפני, מול.

אִין לֵה' מַעֲצוֹר לְהוֹשִׁיעַ
בְּרַב אֹו בַמַּעַט

31. סוֹס מוֹכֵן לְיוֹם מְלַחְמָה;
וְלַיהוָה הַתְּשׁוּעָה.

אדם יכול לאסוף את כלי המלחמה המתוחכמים ביותר אך הניצחון עצמו נובע מאלוהים.

לפיכך — בטח באלוהים, היכנע לפניו ובקש באמונה את הדרכתו והגנתו בחי"ך. אין הדבר אומר שאל לנו להתכונן לקרב, אלא שאת ביטחוננו נשים בה' ולא בכלי מלחמה או בכוחנו.

[שמות יד 14; דבר' יז 16; ישע' לא 1-3; הושע א 7; תהי' ג 9; כ 7; לג 17-18; עזרא ח 22]

סוס: בעת העתיקה היו הסוסים רתומים למרכבות המלחמה.

תשועה: הצלה, ישועה, ישע, גאולה, פדות, שחרור, עזרה.

שליליות, הוא יימנע מלעשות אותה. לעומת זאת הפתי — הטיפש וחסר הניסיון — אינו מזהה את הצרה שלפניו ולכן נכנס לתוכה, ונענש על טיפשותו וקלות דעתו.

[משלי ט 16; יד 8; כב 3; כז 12; ישע' כו 20]

ערום: (בלשון המקרא, בהקשרנו) פיקח, חכם.

רעה: (בהקשרנו) צרה, פורענות.

נסתר: מסתתר, מתחבא, נחבא.

פתי: קל דעת, מתפתה על נקלה, חסר ניסיון.

עברי: המשיכו בדרך, לא נמנעו.

נענשו: באו על עונשם, ניזוקו בשל טיפשותם וחוסר ניסיונם.

**ה' אוהב לסתור את כל
המקובלות בעולמנו. אצלו
ענווה מובילה לכבוד — ענווה!**

4. **עֵקֵב עֲנֹוה יִרְאֵת יְהוָה,
עֲשֹׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים.**

בעקבות הענווה, כלומר הכרת אפסות האדם החוטא אל מול אלוהים והכרת גודל חסד אלוהים בישועת האדם, בא האדם לידי יראת אלוהים.

יראה זו מתבטאת בציות לדבר ה' — ציות הנובע מאמונה באלוהים ומאהבה אותו. יראת ה', שהיא ראשית החוכמה, מעניקה לנושע הבטחה שאלוהים יספק את כל צרכיו לחיים.

[משלי א 7; ג 16; ח 18; י 27; יד 27; טו 33; יח 12; יט 23; כא 21; תהי' לז 4-5, 25; מתי ו 33]

עקב: בעקבות, כתוצאה מ־.

ענווה: צניעות, שפלות רוח, הכנעה, הפחתה בערך עצמך, חוסר גאווה, הסתפקות במועט.

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים אמונה שלמה ושומר את דברו באדיקות.

כבוד: מעמד, דרגה, הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר.

חיים: (בהקשרנו) חיים טובים, ברכה, אושר, רווחה; קרבה לאלוהים.

1. **נִבְחַר שֵׁם מֵעֶשֶׂר רָב;
מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב.**

שם טוב וכן הבאים לאדם בעקבות יראת אלוהים וחיים מלאי מעשים טובים והתנהגות ראויה, טובים יותר מעושר, מכסף ומזהב.

[משלי ג 14; ח 1; י 7; טז 16; קהלת ז 1]

נבחר: מעולה, מובחר, הטוב ביותר.

שם: (בהקשרנו) מוניטין, כבוד.

עושר: הון, רכוש, קניין, כסף רב, בעלות על נכסים; שפע.

רב: גדול במספר, מרובה.

חן: יופי, נועם, נעימות, חביבות, סגולות טובות.

טוב: (בהקשרנו) רצוי, עדיף, מוטב, כדאי, ראוי יותר.

2. **עֲשִׂיר וְרֶשֶׁת נִפְגָּשׁוּ;
עֵשִׂיהַ כָּלָם יְהוָה.**

העשיר והעני נפגשים בדרך החיים, כלומר שווים הם זה לזה וההבדל ביניהם חיצוני בלבד, שכן את שניהם ברא אלוהים.

המסקנה: אל יתגאה העשיר על העני ואל יתאכזר אליו, כי אב אחד ומשפט אחד לשניהם.

[משלי יד 31; יז 5; כט 13; איוב לא 15; לד 12, 19]

עשיר: אמיד, בעל הון, שנכסיו רבים, בעל רכוש.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

נפגשו: (בהקשרנו) פוגשים זה את זה — כלומר משתווים.

עושה: בורא, יוצר.

3. **עָרוֹם רָאָה רָעָה (וּיֹסֵתֶר); וְנִסְתָּר;
וּפְתִיִּים עָבְרוּ וְנִעְנָשׁוּ.**

איש נבון וזהיר רואה את הנולד, מחשב את צעדיו בזהירות ובוחן את תוצאות מעשיו. כשמתברר לו שפעולתו עלולה להסתיים בתוצאות

דרך: נתיב, אורח, מסלול; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.
לסור: לנטות, לפנות, לסטות, לזוז, להסתלק, לעזוב, לחדול, להיפסק.

5. צַנִּים פְּחִים בְּדֶרֶךְ עֵקֶשׁ;
 שׁוֹמֵר נֶפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם.

7. עֲשִׂיר בְּרָשִׁים יִמְשׁוּל;
 וְעֶבֶד לֵוִי לְאִישׁ מִלְּוֵה.

העשיר מושל בעניים. הלוואה משעבדת אדם למלווה. לאיש העשיר יש הכוח לשלוט ולתמרן את חיייהם של עניים רבים. כאשר העני לוהה כסף, הוא משועבד למלווה עד שחובו ישולם במלואו.

מסקנה: החריצות משתלמת. טוב לו לאדם שיתרחק מהעצלות ומהצורך בהלוואות.

[משלי י' 15; יח' 23; כב' 22-23; דבר' כד' 14-18; ירמ' לד' 11; מיכה ב' 2; נחמ' ה' 4-5; יעקב ב' 6]

עשיר: אמיד, בעל הון, שנכסיו רבים, בעל רכוש.
רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.
מושל: שולט, רודה, משתרר.
עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, נתין, משועבד, כפוף.
מלווה: נושה, מעניק הלוואה, נותן אשראי.

8. זֹרֵעַ עֹלָה (יקצור) יִקְצֹר אֱוֹן;
 וְשֹׁבֵט עֵבְרֶתוֹ יִכְלֶה.

איש המתאכזר לאחרים ומתנהג ברשעות ובחוסר צדק, יקצור את מה שזרע. הרשע יאכל מפרי רשעתו.

"וְשֹׁבֵט עֵבְרֶתוֹ יִכְלֶה" = מקל הזעם שלו יושמד — כלומר אכזריותו וכעסו ייעלמו לעד כשישפט לאבדון נצחי.

[ישע' יד' 5; הושע ח' 7; י' 12; איוב ד' 8; גלט' ו' 7-8]

לזרוע: לשתול, להטמין זרעים באדמה, לנטוע; (בהשאלה) לגרום, לחולל, לעורר, להוליד.

עולה: אי-צדק, חמס, קיפוח, חוסר ישר, פגיעה, עוול.

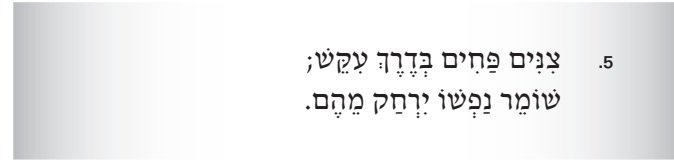
לקצור: לקטוף, לאסוף, ללקט; (בהשאלה) להשיג, לקבל, לנחול.

און: עוול, שקר, רשע.

שבט: מקל, ענף דק, מטה, שוט.

עברה: כעס, זעם, חרון.

יכלה: ייחד, יישרף, יושמד.

חיי היום-יומיים של ההולך בדרך הרעה יהיו מלאי קשיים והטרדות. לעומת זאת אדם השומר עצמו מללכת בדרך מעוותת זו, יישמר מאותם קשיים וצער. [משלי טו' 19; טז' 17]

צנים: קוצים, עוקצים, דרדרים, צמחים דוקרניים; (בהשאלה) מטרד, פגע, מכשול.

פח: מלכודת, מכשול, מוקש, בור, רשת.

דרך: נתיב, אורח, מסלול; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

עיקש: הפכפך, נפתל, עקמומי, לא ישר; (ע"ח) עקשן, קשה עורף, סרבן.

שומר נפשו: נזהר, משגיח על דרכו / על עצמו.

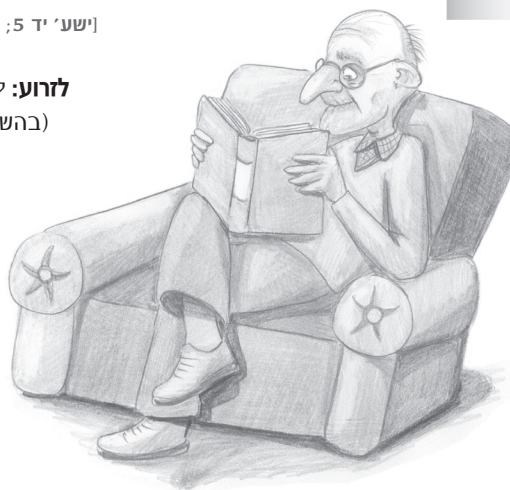
ירחק: יתרחק, ישמור מרחק, יישמר, יימנע.

6. תְּנוּזָה לַנֶּעֱרַר עַל פִּי דִרְבּוֹ,

הרגל ואמן את ילדך מילדות, בעודו רך ונתון לעיצוב תכונות ואופי. למדה ואמן אותו על פי סגולותיו ונטיותיו הגופניות והנפשיות.

6. גַּם כִּי יִזְקִין לֹא יָסוּר מִמְּנָה.

הרגל חינוכו של הנער יישמר בו וינחה אותו לחיים מבורכים לאורך כל ימיו.

[משלי יג' 24;

דבר' ד' 9; ו' 8-6; יא' 18-21;

יהושע כד' 15; אפס' ו' 4]

לחנך: (בהקשרנו) ללמד, לחנך, להדריך, להנחות, להכשיר, לגדל, לעצב אישיות, להעניק השכלה.

את הנותן בשמחה אוהב אלוהים

9. טוב עין הוא יבורך;
כי נתן מלחמו ללדל.

איש נדיב החולק את לחמו (את רכושו וטובו) עם הנזקקים, יבורך פי כמה וכמה.

[משלי י' 6; יא 25; יד 21; יט 17; דבר' טו 7-11; הושע ח 7; י' 13; מתי ו 23-22; כ 15; לוקס יא 34; קור' ב ט 6; גלטי' ו 7-9]

טוב עין: נדיב, טוב לב.

לחם: מזון בסיסי, בצק אפוי של קמח תבואה, חלה, כיכר; שם כללי למזונות בסיסיים.

לד: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

10. גרש לץ ויצא מדון;
וישבת דין וקלון.

הדרך היעילה ביותר להפסיק מדון (ריב), ויכוח ושנאה היא להרחיק את האיש הגורם לכך — את הלץ. כשייצא זה שגורם לוויכוחים ולמדון, יעלמו גם ויכוחיו, כעסו, האשמותיו והבושה שבאה בעקבות כל אלה.

[משלי א 22; יא 2; יז 14; יח 3, 6; כ 3; ברא' כא 9-10; תהל' קא 5-8]

לץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

יצא: (בהקשרנו) יחלוף, יכלה, יסתיים.

מדון: חיכוך, ויכוח, עימות, סכסוך, מריבה, ריב, קטטה, תגרה, מכות, מאבק.

להשבות: להפסיק, לשים קץ, לעצור, לבטל, להפיר.

דין: (בהקשרנו) טענות ומענות, ויכוח, מדון, ריב.

קלון: כתם, בושה, כלימה, ביזיון, חרפה, אי-כבוד, עלבון, גנות.

11. אוהב טהור טהור לומר את האמת בחן וחסד, ראוי להיות חבר ורע לשליט (מתאים לשאת משרה רמה).

[שמ"ב טו 37; מל"א ד 5; תהל' כד 4; קא 6; קהלת י' 12]

אוהב: מחבב, נמשך ל-, משתוקק, מתאוה. **או:** ידיד, חבר.

טהור לב: שרגשותיו ומחשבותיו טהורים; ישר, כן, דובר אמת.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

חן: יופי, נועם, נעימות, חביבות.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב.

12. עיני יהוה נצרו דעת;
ויסלף דברי בוגד.

אלוהים בחוכמתו השלמה ובריבונותו משגיח ושומר על האמת. לעומת זאת דברי סילוף ושקר אינם זוכים להגנת אלוהים, וסופם להיעלם ולהישכח. לפיכך האדם החכם האומר את דבר אלוהים זוכה להגנת אלוהים, אך את ענייני הרשע ואת תוכניותיו אלוהים מעוות ומשבש.

[משלי ה 21; טו 3; טז 9; כא 30; ירמ' טז 17; תהל' קכא 3-8; איוב לא 4; לד 21; עבר' ד 13]

עיני ה': השגחתו הריבונית של אלוהים.

לנצור: להוקיר, לשמור, להגן.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

מסלף: מעוות, משבש, מעקם, משנה לרעה.

דברים: (בהקשרנו) דיבור, אמירות, הצהרות, מלל, מוצא פה.

בוגד: מועל, מפר אמון, בוגדני, קושר קשר; רמאי, מוליך שולל, רשע.

עוד תירוץ ועוד תירוץ —
רק לא לעבוד!

13. אָמַר עֵצֶל: "אָרִי בַחוּץ,
בְּתוֹךְ רְחוּבוֹת אֶרְצֶה!"

אין גבול לתירוץיו של העצל כדי להשתמש מעבודה או ממשימה. הוא מסוגל לומר: "יש אריה זועם ברחוב, ואם אצא לעבודה הוא עלול לטרוף אותי. לכן מוטב שאשאר במיטה..."

[משלי ו 6, 11; כו 13]

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל; עיף, נרפה, מרושל.

חוץ: (בלשון המקרא, בהקשרנו) רחוב.

רחוב: (בלשון המקרא) כיכר, רחבה, שוק.

אֶרְצֶה: איהרג, אקטל, אטרף.

ללא רוח הקודש אתה חסר הגנה מפני הפיתוי

14. שוֹחֵה עֲמָקָה פִּי זָרוֹת;
זַעוּם יְהוָה (יפול) יִפֹּל שָׁם.

מילותיה של אישה נואפת הן חלקלקות מאוד ומשכנעות, ולמעשה כמוהן כבור עמוק (מלכודת לטיפשים). במלכודת הזאת עלול ליפול איש חוטא הנתון לזעם אלוהים. בהשאלה, הדבר אמור גם לגבי תורת שקר.

[משלי ב 16; ה 3; ז 22; כג 27; במד' כג 8; קהלת ז 26]

שוחה: מלכודת, בור, חפירה, מחפורת, תעלה, גומה.
עמוק: שקוע, נמוך, שפל, תהומי; (בהשאלה) חשוך, כהה.
פי זרות: דברי נשים זרות.

זעום ה': איש שקללת ה' רובצת עליו.
ליפול: להתדרדר, להישמט, לנשור, לשקוע, להחליק, למעוד, לרדת.

פחות שעות מסך בסלולרי, פחות משחקי מחשב, יותר משמעת

כי הרי...

15. אֲוִלַת קְשׁוּרָה בְּלֵב נֶעֱר;
שִׁבְט מוֹסֵר יִרְחִיקָנָה מִמְּנוּ.

הילד מטבעו מורד וגאה ("פי יצר לב האדם רע מנעריו") — ברא' (n 21).

כללי התנהגות ואזהרות (פרקים כב 17 - כד)

ענישת הגוף באהבה ובחוכמה ("שִׁבְט מוֹסֵר" = מקל הענישה) יגרמו לילד לנטוש את דרכו הרעה ואת גישתו השלילית.

[משלי יג 24; יט 18; כ 30; כג 13-14; כט 15, 17; עבר' יב 5-12]

איולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

קשור: (בהקשרנו) מחובר, דבוק, צמוד, מהודק.

נער: (בלשון המקרא) ילד.

לב נער: טבעו, אופיו, מחשבתו של ילד.

שבט: מקל, ענף דק, מטה, שוט.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות, עונש, גמול.

שִׁבְט מוֹסֵר: עונש חינוכי פיזי.

16. עֲשֵׂק דָל לְהִרְבּוֹת לוֹ;
נִתֵּן לְעֵשִׂיר אֶדָּ לְמַחְסוֹר.

אדם יסיים את חייו בעוני אם הוא עושה אחד משני הדברים הבאים:

א. עושק דלים, כלומר מתנהג כלפי העניים הנזקקים בגסות או מונע מהם את המגיע להם.

[משלי יד 31; כח 3; ישע' א 23]

ב. קונה השפעה ומעמד על ידי נתינת מתנות לעשירים שאינם זקוקים לכך — שוחד.

[משלי יז 8; יח 16; יט 6]

עושק: שודד, גונב, בוזז, חומס, סוחט, מנצל, מקפח, משתמש לרעה.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

להרבות לו: להוסיף לעצמו, לקחת לעצמו יותר.

מחסור: חוסר, קוצר, גירעון, היעדר; עוני, דלות, ריש, אביונות, מסכנות.

דבר אלוהים. "הט אָזְנְךָ" לאשר ה' אומר לך דרך אותם "חֲכָמִים". חוכמה מסוג אחר תועיל פחות.

החכם מדבר כאן כאב אל בנו, או כמורה אל תלמידו האהוב: "הקשב היטב, למד היטב והתמסר ליישום דבריהם של החכמים. שים לב לדברי החוכמה והניסיון שאני מלמד אותך."

[משלי ד 20; ה 1; כג 12; כד 32; מל"א ב 1-4; מל"ב יט 16; קהלת יב 11]

הט אזן: האזן, הקשב היטב.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

מתי בפעם האחרונה השתתפת בשיעור תנ"ך בקהילה?

17. הֵט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דְּבַרֵי חֲכָמִים;
וְלִבְךָ תִּשְׁעֵת לְדַעְתִּי.

לא לתעות בגלל הכותרת. אני לא מתכוון להאדיר את חוכמתם האישית של המורים בקהילות. ברור כי "דְּבַרֵי חֲכָמִים" חייבים להתבסס קודם כל על

לשית: לשים.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

18. כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֶם בְּבִטְנְךָ;
יִכּוֹנוּ יַחַדְּךָ עַל שְׂפָתֶיךָ.

אם תפנים את הוראותי, תגלה שחייך יהיו נעימים. לימוד חוכמת אלוהים ויישומה בחייך יעניקו לך את היכולת להשיב נכונה לכל שואל ולהורות חוכמה גם לאחרים.

[משלי ב 10; ט ז 24]

נעים: נוח, טוב, מענג, ערב, מהנה, מלבב, רצוי, נחמד.

בטן: קיבה, כרס; (בהשאלה) פנים, תוך.

יכוננו: יהיו מוכנים, יהיו שגורים.

יחדו: יחד, בצוותא, זה עם זה.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

19. לְהִיּוֹת בִּיהוֹן מִבְּטַחְךָ,
הוֹדֵעַתֶּיךָ הַיּוֹם אַף אֶתֶּךָ.

כאשר תשמור את דברי החוכמה, תדע לבטוח בה'. לתכלית זו אני למד אותך היום.

[משלי ג 5; מל"א ב 4-1; תהלי' ז 5]

מבטח: מחסה, מבצר, מקלט, מגן, מקור הביטחון.

20. הֲלֹא כְּתַבְתִּי לָךְ (שְׁלוּם) שְׁלֵשִׁים,
בְּמוֹעֲצוֹת וְדַעַת;

האם לא לימדתיך את הדעת והחוכמה? וזאת לא רק בעל פה, אלא מלפני זמן רב, מתמול-שלשום, כתבתי לך את כל הדברים החשובים הללו כשהם ערוכים כמו עצות⁵¹... (המשך בפסוק הבא)

"שלשום" (בכתיב) בא כנגד "היום" שבפסוק הקודם.

[משלי ח 6; מל"א ט 22; מל"ב ז 2]

שְׁלֵשִׁים: מתמול-שלשום, מלפני זמן רב.

מועצה: עצה, הצעה, המלצה, הדרכה, ייעוץ, חוות דעת, תוכנית פעולה.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

51 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 167.

21. לְהוֹדִיעַךָ קִשְׁטֵי אֲמָרֵי אֲמָתִי;
לְהַשִּׁיב אֲמָרִים אֲמָתִי לְשִׁלְחֶיךָ?

... (המשך מהפסוק הקודם) וזאת כדי להשמיע לך וללמדך דברי אמת לאמיתה, כך שתוכל לענות כראוי לאלו ששלחו אותך ללימודיך — כלומר להוריך? (נסה לקרוא את פסוקים 20-21 כשאלה רטורית אחת ארוכה ומפותלת.)

[תהלי' ס 6; לוקס א 3-4; כיפא"א ג 15]

קושט: יושר, נכוחה, אמת.

קִשְׁטֵי אֲמָרֵי אֲמָתִי: אמת לאמיתה.

22. אֵל תִּגְזֹל דָּל כִּי דָל הוּא;
וְאֵל תִּדְכָּא עֲנִי בְשִׁעַר.

זוהי אזהרה מפני עושיק של הדלים: אל תנצל לרעה את העני חסר ההגנה רק משום שהוא חסר אונים ואין ביכולתו להתקומם נגדך. אל תוסיף צרה וכאב לעני בכך שתגרור אותו למשפט על לא עוול בכפו, ותנצל את כוח השפעתך וכספך כדי להטות את הדין לטובתך.

[משלי יד 31; כב 16; לא 23; שמות כג 6; ישע' א 17; עמוס ז 5; איוב לא 16; יעקב ה 1-4]

לגזול: לשדוד, לבזוז, לעשוק, לחמוס, לקחת שלל.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

דיכוי: התגברות, הכנעה, כיבוש, שעבוד, השתקה.

עני: דל, רש, אביון, חסר כול, קבצן; עשוק, נלחץ, מדוכא.

בשער: (בהקשרו) בבית המשפט. בעת העתיקה נערך המשפט בשער העיר (משלי לא 23).

23. כִּי יְהוֹה יָרִיב רִיבֶם;
וְקָבַע אֶת קוֹבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ.

(ראה פסוק קודם) אם תפגע בדרך זו בדלים ובעניים, דע לך שאלוהים יהיה בעל הדין והתובע את משפט הצדק עבורם. אלוהים עתיד לקחת מגוזלי העניים את נפשם — להמיתם.

[משלי כג 11; שמ"א כה 39; ישע' ג 13-15; מלא' ג 5, 8; תהלי' יב 6; לה 10; קמ 13]

לריב: לבוא בדין ודברים, לתבוע במשפט, להתנצל, להיאבק, להתעמת; לנהל מריבה, להילחם, להתקוטט.

קָבַע אֶת קוֹבְעֵיהֶם: ייקח את נפשותיהם של גוזלי העניים. השורש קב"ע פה במשמעות "גזל" (ראה מלא' ג 8).

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום.

חברת אנשים רעים תשחית מידות טובות (25-24)

24. אַל תִּתְרַע אֶת בְּעַל אָף;
וְאֵת אִישׁ חַמּוֹת לֹא תְבוֹא.

בפסוק זה ישנה אזהרה שלא להתחבר לרגזנים: אל תתחבר ותתרועע עם איש המתעצב בקלות או עם אחד המתרגז ללא כל סיבה הגיונית ומוצדקת (חסר רסן).

[משלי יב 26; יד 17, 29; טו 18; כט 22; תהל' א; קור"א טו 33]

אַל תִּתְרַע: אל תתחבר, אל תתיידד, אל תהיה רע.
בְּעַל אָף: רגזן, כעסן, רתחן.

אִישׁ חַמּוֹת: מתעצבן בקלות, חסר רסן.

חַמָּה: כעס, זעם, קצף, חרון, זעף, רוגז, השתוללות, רתחה, "התחממות".

25. פֶּן תִּתְאַלֵּף אֶרְחוּתוֹ;
וְלִקְחֵת מוֹקֵשׁ לִנְפֹשׁוֹ.

(ראה פסוק קודם) אם תתחבר לאדם שכזה, בסופו של דבר תתנהג ותחיה כמוהו. ואז האופי הפסול הזה יכשיל אותך ויוביל אותך לחיי הפסד וצער.

[משלי י 32; יב 13, 26; יג 14, 20; כט 6; קור"א טו 33]

פֶּן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.

תִּתְאַלֵּף אֶרְחוּתוֹ: תלמד ותחקה את התנהגותו ואורח חייו.

לִקְחֵת: ליטול, לנטול, לאחוז ביד, לקבל לידי, להעביר לרשותו.

מוֹקֵשׁ: מכשול, מלכודת, פח; (בהשאלה) צרה.

נַפְשׁוֹ: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום.

26. אַל תְּהִי בְּתוֹקְעֵי כָף;
בְּעוֹרְבִים מְשֹׂאוֹת.

אל תעמיד את רכושך כעירבון לחוב של אדם אחר. אל תחתום כערב ואחראי לחוב של זר. אם אין ביכולתך להפסיד את סכום הכסף שאתה ערב לו, או אם אין לך היכולת לשלם את החוב במידה ותידרש לכך, מדוע שתהיה ערב לו?

[משלי ו 5-1; יא 15; דבר' כד 10; נחמ' ה 7]

תוֹקְעֵי כָף: הנותנים לחיצת יד כאישור להתחייבות.

עוֹרְבִים: אחראי, נותן הבטחה, אחראי לפירעון חוב.

מְשֹׂאוֹת: מעמסה, נטל, עול, מועקה, אחריות, מטען; עומס, לחץ.

27. אִם אֵין לָךְ לְשֵׁלֶם,
לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתְּחִתֶּיךָ?

(המשך מפסוק קודם) אם אין לך את היכולת הכלכלית לשלם את חובו של אחר, מדוע שתביא את עצמך למצב כה מסוכן שבו המלווה יעקל ויקח את משכבך (מיטתך) בגלל חובו של אחר?

[משלי ו 1-5; כ 16; שמות כב 26]

לִקְחֵת: ליטול, לנטול, לאחוז ביד, לקבל לידי, להעביר לרשותו.

לְשֵׁלֶם: (בהקשרנו) לפרוע חוב.

מִשְׁכָּב: מיטה, יצוע, מצע, מקום שכיבה, מקום שינה.

אזהרה מפני הסגת גבול

28. אַל תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם,
אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ.

אל תרמה ותשנה את גבולות השדה שלך. אל תזיז את אבני הסימון שאבותיך קבעו לפני דורות. בעשותך כך אתה מגדיל את השדה שלך על חשבון הקטנת השדה של שכנך. מעשה שכזה הינו תרמית וגנבה. [משלי טו 25; כג 10; ויק' כה 23; דבר' יט 14; כז 17; ישע' ה 8; הושע ה 10; איוב כד 2]

לְהִסִּיג גְּבוּל: להיכנס לתחום הזולת, לעבור את הגבול.

עוֹלָם: (בהקשרנו) קיים מאז ומתמיד, עתיק.

אֲבוֹתֶיךָ: הדורות הקודמים לך בשושלת.

בשבח החריצות

29. חֲזִיתָ אִישׁ מְהִיר בְּמִלְאֲכָתוֹ?
לִפְנֵי מַלְכִים יִתְיַצֵּב;
בְּלִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשָׁפִים.

ראית איש עושה את מלאכתו בכישרון רב ובמומחיות? הרי שעליו לעבוד בשרות מלכים. לא ראוי שאיש כזה יעבוד בשירותם של שפלים ונקלים, אשר לא יעריכו את כישרונו ולא יתגמלו אותו בהתאם.

[ברא' מא 46; שמות לה 30-לו 2; שמ"א טז 21-23; מל"א ז 13-14]

לחזות: לראות.

מלאכה: עבודה, עמל, פעולה, שירות, עיסוק, מקצוע, תפקיד, מטלה, משימה.

להתייצב: להופיע, לבוא, להציג עצמו, להיות נוכח, לעמוד.

חשן: קודר, חסר אור; (בהשאלה) שפל, נקלה, פחות ערך.

הוראות נימוס בבית המושל

1. כי תִּשָּׁב לְלַחֹם אֶת מוֹשֵׁל, בֵּין תָּבִין אֶת אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ.

אם תוזמן לאכול עם המושל (אישיות בכירה) התבונן היטב, כלומר בחן היטב והבן את נסיבות האירוע, הקפד על התנהגותך ומשול ברוחך.

לשבת: (בהקשרנו) להסב.

ללחום: לאכול לחם, לסעוד.

אֶת מוֹשֵׁל: עם מושל, עם שליט.

בֵּין תָּבִין: התבונן היטב, בחן, ראה את הדברים נכונה.

לפני: מלפנים, מול, נוכח, כנגד.

2. וְשִׁמַּתְּ שׂוֹכֵין בְּלוּעָה, אִם בַּעַל נַפְשׁ אֶתָּה.

אכול במידה הראויה. עדיף לך לתקוע סכין בתוך פיך כדי לרסן את תאבונך, אם אינך יכול להתאפק. (דברי' כג 20)

לוע: בית הבליעה, חלק עליון בצינור העיכול.

בַּעַל נַפְשׁ: (בהקשרנו) בעל תאוה, בעל תיאבון רב.

או להפך: מושל ברוחך, בעל ריסון עצמי.

3. אֵל תִּתְּאוּ לְמִטְעַמֹתָיו; וְהוּא לֶחֶם כְּזָבִים.

אל תיגרר אחרי המאכלים הטובים שעל שולחנו של השליט. נוכחותך לצד שולחנו אינה סתם כך בלי מטרה. אין כוונת המושל רק לענג אותך אלא לנסותך כדי להכיר את פנימיותך. יתכן שבכוונתו לקרב אותך כדי להפיק ממך תועלת בשעת הצורך. (נתה' קמא 4; ראה דניאל

ורעיו — דני' א)

להתאוות: לרצות, לחפוף, לחשוק, להשתוקק, לחמוד.

מטעם: מאכל טעים ביותר, אוכל שטעמו טוב, מאכל ערב לך, מאכל תאוה, דליקטס.

לֶחֶם כְּזָבִים: לחם שקר, מאכל שניתן מתוך מניע לא טהור.

נגד רדיפה אחר עושר

4. אֵל תִּיגַע לְהַעֲשִׂיר; מִבִּינְתֶךָ חֲדַל.

אל תייגע את עצמך רק כדי להתעשר. אל תתמקד בנושא זה יתר על המידה. חדל מתחבולותיך כדי להתעשר. [יא 28; כח 22; טו 27; מתי 19; טימ"א 10-9; 17; עבר' יג 5]

תיגע: תתיגע, תעמול, תטרח, תשקיע, תתאמץ.

להעשיר: להתעשר, לצבור הון.

בינה: חוכמה; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר; חוכמת אלוהים.

לחדול: להפסיק, לשבות, להימנע מלעשות, לא לעשות, להניח, להרפות.

5. (התעורף) הִתְעַיֵף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינְנוּ; כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה לּוֹ כְּנָפִים; כְּנֶשֶׁר (ועיף) יַעוֹף הַשָּׁמַיִם.

הבט אל העושר וראה — הוא נעלם מהר, כאילו עשה לו כנפיים.

אלו הרודפים אחר העושר מגלים שהוא יכול לברוח מהם ממש כמו ציפור הפורשת כנפיים ועפה לה.

[ראה את הקשר בין לחם כזבים (פס' 3), עושר שנעלם (פס' 4-5) ועושר נצחי (פס' 16-17); ראה גם כז 24; ירמ' יז 11; טימ"א 6-10, 17; לוקס יב 21-20]

הִתְעַיֵף עֵינֶיךָ: הלוא רק תביט...
עָשָׂה יַעֲשֶׂה לּוֹ כְּנָפִים: יפרוש כנפיים וייעלם.

6. אַל תִּלְחֶם אֶת לֶחֶם רַעֲעִיּוֹ; וְאֵל תִּתְּאוּ לְמִטְעַמֹּתָיו.

9. בְּאֲזָנֵי כֶּסֶל אֵל תִּדְבֹר, כִּי יִבּוֹז לְשֹׁכֵל מְלִידָה.

אם תוזמן לסעוד על שולחנו של אדם קמצן, קנאי, רודף בצע וחמדן, עדיף שתסרב להזמנה. מפאת אנוכיותו הוא מצפה לתמורה ממך. אל תחשוק במטעמים, מכיוון שבסופו של דבר הם יעלו לך ביוקר רב. [תהל' קמא 4]

אין תועלת בהשמעת דברי חוכמה למטומטם הלב וגם הרוח שאינו מוכשר להבין דברי חוכמה. הוא לועג בבוז ובשאת נפש לדבריך החכמים.

ומשלי א 7, 22; ט 7, 12; יב 1; יד 7; טו 5; שפט' ט 7-21. "אל תשליכו פניניכם לפני החזירים" — מתי ז 6

ללחום: לאכול לחם, לסעוד.

רַעֲעִיּוֹ: קמצן, רע לב.

להתאוות: לרצות, לחפץ, לחשוק, להשתוקק, לחמוד.

מִטְעֵם: מאכל טעים ביותר, אוכל שטעמו טוב, מאכל ערב לחרך, מאכל תאוה, דליקטס.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.
לבוז: לזלזל, לגדף, ללעוג, ללגלג, לגחך, להשפיל, לבזות, להמיט חרפה.
שכל: חוכמה, דעת, הבנה, בינה, תבונה; מוח, כושר חשיבה, השכלה, היגיון.

שכל מליד: תבונת דבריך, החוכמה שבמילותיך.

לגעת בנחלת היתום — זה כמו לעורר ריב עם אלוהים (פס' 10-11)

7. כִּי כְמוֹ שֶׁעַר בְּנִפְשׁוֹ כֵּן הוּא: "אֲכֹל וּשְׂתֵה", יֹאמֵר לָךְ; וְלִבּוֹ בֹל עִמָּךְ.

10. אֵל תִּסַּג גְּבוּל עוֹלָם; וּבְשֻׁדֵי יְתוּמִים אֵל תִּבֵּא.

הקמצן, רע העין, שוקל בדעתו, מתלבט בנפשו: "מה עלי לעשות?" הנימוס דורש ממנו להזמין לסעודה ולשרת אותך, אך ליבו הרע מתנגד לכך. בפיו יזמין אותך, אך ליבו אינו עימך.

[משלי כו 24-26]

משער: מתלבט, שוקל בדעתו, אומד.

שֶׁעַר בְּנִפְשׁוֹ: חלוק בדעתו, קרוע בנפשו.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

בֹל עִמָּךְ: אינו איתך.

אל תרמה ותשנה את גבולות השדה שלך. אל תזיז את אבני הסימון שאבותיך קבעו לפני דורות. אם תעשה כך אתה מגדיל את שדך על חשבון הקטנת שדהו של שכנך. מעשה שכזה הוא תרמית וגנבה.

אל תגזול את רכושם של היתומים או של חלשים אחרים בחברה, רק מכיוון שאינם יכולים להתנגד לך (המשך בפסוק הבא).

[משלי טו 25; כב 22-23, 28; ויק' כה 23; דבר' יט 14; כז 17; ישעי' ה 8; ירמ' כב 3; הושע ה 10; איוב כד 2]

מסיג גבול: נכנס לתחום זולתו.

עולם: מאז ומתמיד, מלפני זמן רב.

שד יתומים: שדותיהם של היתומים, של חסרי אב ואם; (בהשאלה) רכושם של חסרי ההגנה.

אל תבא: אל תיכנס כדי לקחת.

8. פִּתְּךָ אֲכַלְתָּ תִּקְיָאָה; וּשְׁחַתָּ דְבָרֶיךָ הַנְּעִימִים.

אם תיענה להזמנתו, תיווכח לראות שעוד לפני שתסיים את הארוחה תיגעל מחמדנותו עד כדי כך שתרצה להקיא את כל מה שאכלת. כל המחמאות שאמרת עליו עד כה יתבררו ככזב וכבזבז. היה חכם — הימנע מהתחברות שכזו.

[מל"א יג]

פת: פרוסת לחם, חתיכת לחם.

לשחת: להשחית, להרוס, לגרום נזק, לקלקל, לחבל, לפגום, לפגוע.

דברים: דיבור, אמירות, מוצא פה.

נעים: טוב, ערב, מהנה, מלבב, רצוי, יפה, נאה, נחמד, חביב, לבבי, נלבב, מסביר פנים.

11. כִּי גֵאֲלָם חֲזָק; הוּא יָרִיב אֶת רִיבָם אֶתְּךָ.

(ראה פסוק קודם) אם תעשה כך, דע לך שאומנם אביהם הארצי

14. אֵתָהּ בְּשֹׁבֵט תִּכְנֹנּוּ;
וְנִפְשׁוּ מִשְׂאוֹל תִּצְלִיל.

אם תעניש בחוכמה ובאהבה, תוכל להציל את נפש הילד משאול.
עדיף להעניש כשצריך, ובהחלטיות, מאשר לאבד את נפש הילד.

[משלי א 12; דבר' כא 18-21; קור"א ה 5]

שבת: מקל, ענף דק, מטה, שוט.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום.

שְׂאוֹל: עולם המתים, עולם המוות, ארץ רפאים, תופת, גיהנום, אבדון, טמיון.

הציל: להושיע, לגאול, לפדות, לעזור, להביא ישועה, להוציא מצרה.

אין שמחה גדולה יותר מילד שנושע
(ראה גם פס' 24)

15. בְּנִי, אִם חָכַם לְבָבְךָ,
יִשְׁמַח לְבָבִי גַם אֲנִי.

דברים אלו נאמרים מאב לבנו, ובאותה מידה גם מאלוהים לנו: "בני, אם אתה הולך בדרך הישר ומאמץ את הוראתו החכמה והטובה של אלוהים, אתה מביא שמחה רבה לחיי".

[משלי י 1; יז 21; כג 24-25; כז 11; כח 7; כט 3]

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

שמחה: אושר, ששון, משוש, חדווה, רינה, דיצה, גיל.

16. וְתִעְלֶזְנָה כְּלִיּוֹתִי,
בְּדַבֵּר שְׂפָתַי מִיִּשְׂרָיִם.

"שמחתי רבה, כל פנימיותי מתמוגגת מנחת כאשר שפתיך, בני, מביעות דברי יושר, חוכמה ודעת הנובעים מהפנמת דבר אלוהים".

[משלי א 2-3; ירמ' יא 20; יוח"ג 4-3]

עליזות: שמחה, אושר, הנאה, נחת, תענוג, עונג, עליצות, רוח חיים, רינה, גילה.

כליות: איבר בגוף; (בהשאלה) מושב השכל והרגש, מוסר, מורל, מצפון.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

מישרים: דברי צדק ויושר.

של היתומים אינו נוכח כדי להגן עליהם, אבל אלוהים הוא קרובם ומגינם, והוא יילחם את מלחמתם.

[משלי טז 25; כב 23, 28; ויק' כה 25; ישע' ג 13-15; מא 14; מג 14; מד 24; ירמ' לא 11; נ 33-34; מלא' ג 5; תהל' יט 15; לה; סח 6; איוב יט 25; רות ב 20]

גואל: מושיע, פודה, מציל, משחרר, מוציא לחופשי; כינוי למשיח.

חזק: עז, אמיץ, תקיף, איתן, בעל עוצמה, רב כוח.

לריב: לנהל מריבה, להילחם; לבוא בדין ודברים, להתנצח, להיאבק במשפט.

12. הִבִּיאָהּ לְמוֹסֵר לְבָבָהּ;
וְאֶזְנָהּ לְאִמְרֵי דַעַת.

פעל כדי למלא את ליבך (שכלך) בדברי חינוך והוראה של אלוהים. הקפד שאוזניך יימצאו במקום שבו הן שומעות דבר דעת. אדם הממלא את שכלו בחוכמת אלוהים ונוכח במקום שבו נשמעים דברי אלוהים — יודע לעשות את הטוב ולהישמר מפני הרע.

[משלי כב 17, 20; דבר' ד 10-16; ירמ' טו 16]

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

אמרי דעת: דברי חוכמה ותבונה המועילים לחיי מוסר.

עדיף למשמע מאשר להתאבל
(פס' 13-14)

13. אֵל תִּמְנַע מִנְעַר מוֹסֵר,
כִּי תִכְנֹנּוּ בְּשֹׁבֵט לֹא יָמוּת.

אל תמנע חינוך ותוכחה מילדך. דע לך שהנחיה בדרך הישר אינה קלה ולפעמים דורשת התמדה ונחישות. לא תמיד נשמע הילד לדבר ההוראה של הוריו, ואף מורד בה לעיתים.

כשילדך פונה מדרך הישר ומסרב להיכנע לדבר מוסר, אל תהסס להענישו. אדרבה, חינוך והקניית מוסר אוהבים ויעילים בגיל צעיר, ימנעו סבל רב ואף מוות מילדך בגיל נעורו ובגרותו (המשך בפסוק הבא).

[משלי יג 24; יט 18; כב 6; דבר' כא 18-21; עבר' יב 7]

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

להכות: להלקות, לחבוט, להרביץ.

שבת: מקל, ענף דק, מטה, שוט.

17. אֵל יִקְנָא לְבָהּ בְּחֻטָּאִים;
כִּי אִם בְּיָרְאֵת יִהְיֶה כָּל הַיּוֹם.

לעולם אל תקנא בהצלחתם ובעושרם של הרשעים ההולכים אחר שרירות ליבם ומילוי תאוותיהם. אל תחשוב שאתה מפסיד דבר כלשהו כשאתה מביט על חייהם מלאי המותרות והעינוגים. דע לך שאלוהים יבוא חשבון עם רשעים אלו. התמד להתחבר תמיד עם יראי אלוהים, החיים לאור דבר אלוהים באמונה ובאהבת אלוהים.

[משלי א 7; ג 19; כד 1, 19; תהלים לז 1, 9, 22; עג 17]

קנאה: צרות עין, אי-נחת מהצלחת הזולת, התאוות למה שיש לאחרים, תחרותיות.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים. **חוטא:** פושע, עברייני, רשע, עושה רע, קרימינל, מפר חוק, אשם, בן בלייעל.

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים. ירא אלוהים — כינוי לאדם מאמין באלוהים אמונה שלמה ושומר את דבר אלוהים באדיקות.

כל היום: (בהקשרנו) תמיד.

18. כִּי אִם יֵשׁ אַחֲרִית;
וְתִקְוֶתָהּ לֹא תִפְרֹת.

אדרבה, בחן ולמד כל היום מחייהם של יראי אלוהים. אף שההווה אינו תמיד קל להם, דע לך שאחריתם מלאה תקווה ונחת. אם תלך בעקבותיהם, לא תתאכזב.

[משלי יד 32; כד 14, 20; ירמיה כט 11-12; תהלים לז 28-38; עג 17; מתי ה 10-12]

אחרית: שאר, יתרה, שארית, מותר; הזמן שנותר, הזמן שנשאר.

תקווה: ציפייה, תוחלת, ייחול, אמונה, כיסופים, משאת נפש, אי-ייאוש, ביטחון, סיכוי.

להיכרת: להיגדע, להיקטע, להיגזם, להיחתך, לכלות.

19. שְׁמַע אֶתְּהָ בְּנֵי וְחֻכָּם;
וְאַשֵׁר בְּדַרְךָ לְבָהּ.

בני, הקשב היטב לדברי החוכמה ואמץ אותם כדי שתחכם. הקפד להולך את ליבך בדרך הטוב והישר — דרך הבינה והחוכמה.

[משלי ט 6; ד 10-11, 25-26; יט 20]

לשמע: להאזין, להקשיב, להטות אוזן; (בהשאלה) לציית.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל, שנון, מחוכם; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

אשר בדרך: צעד בדרך ישרה ונכונה.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

20. אֵל תְּהִי בְּסִבְאֵי יָוֹן,
בְּזִלְלֵי בְּשָׂר לָמוֹ.

אל תתחבר עם אנשים המרבים לשתות יין לשוכרה. אל תתחבר עם אלו שכל מעייניהם הם לרצות את תאוותם ולמלא את כרסם. אנשים אלו עתידים להפוך לאנשי מחסור (ראה בפסוק הבא).

[משלי א 15; יב 26; כ 1, 13; כא 17; כג 29-35; דבר' כא 20; ישע' א 22; מתי כד 49; לוקס כא 34; רומ' יג 13; אפס' ה 18; טימ' א ג 3]

לסבוא: לשתות לשוכרה, להשתכר, לשתות עד אבדן חושים, ללגום הרבה משקה חריף.

זולל: זללן, רעבתן, גרגרן, אכלן, בלען, טורף, חמדן, חמסן.

למו: לעצמם, להם.

21. כִּי סִבָּא וְזוֹלֵל יוֹרֵשׁ;
וּקְרָעִים תִּלְבְּשֵׁי נֹמָה.

אנשים הדואגים רק למלא את כרסם והאוהבים לשתות יין לשוכרה, עתידים להרבות בשינה, בבטלה ובעצלות, אשר יובילו לבזבוז, וסופן עניות מנוונת.

"קְרָעִים תִּלְבְּשֵׁי נֹמָה" — שינה ובטלה יביאו עליך עוני, ובגללו תלבש בגדים בלים וקרועים.⁵²

[משלי כ יג; כא 17; כח 7; ו 9-11; מתי יא 19]

לסבוא: לשתות לשוכרה, להשתכר, לשתות משקה אלכוהולי עד אובדן חושים.

זולל: זללן, רעבתן, גרגרן, אכלן; (בהשאלה) נהנתן, חמדן.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

יורש: ייפוץ לרש — לעני.

קרעים: לבוש קרוע, סמרטוטים, סחבות.

נומה: תנומה, שינה, נמנום; (בהשאלה) בטלה, עצלות.

ערכה של הוראת ההורים

22. שְׁמַע לְאִבִּיךָ זֶה יִלְדֶּךָ;
וְאַל תִּבְזֶה כִּי זָקְנָה אִמְךָ.

ציית ומלא אחר הוראותיו של אביך אשר הביא אותך לעולם. אל תזלזל, תלעג או תדחה את תורת אימך רק משום שהיא זקנה

52 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 177.

24. (גול) גִּיל יָגִיל אָבִי צְדִיק; (יולד) וְיִוֹלַד חָכָם (וישמח) יִשְׂמַח בּוֹ.

אב לבן החי על פי הדרכת דבר אלוהים באמונה ובאהבה, הוא אב שמח ביותר. הבן החכם והנושע מביא שמחה רבה לאביו.

[משלי י' 1; טו 20; כג 15-16; כט 3]

גיל: שמחה, חדווה, דיצה, רינה, משוש, הנאה, אושר, עליצות, התרוננות.
צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמייים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.
חכם: נבון, פיקח, בעל שכל, שנון, מחוכם; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

25. יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמְךָ; וְתִגַּל יוֹלְדֶיךָ.

בן חכם וצדיק אינו משמח רק את אביו, אלא הוא גם מקור של שמחה רבה לאימו וילדתו.

[משלי יג 24; כז 11]

גיל: שמחה, חדווה, דיצה, רינה, משוש, הנאה, אושר, עליצות, התרוננות.
יולדת: אם, אימא, בעלת צאצאים, אישה שיש לה ילדים.

ולפיכך, לדעתך, דבריה אינם רלוונטיים או משעממים וחסרי טעם. אדרבה, הזקנה מעניקה לאדם ניסיון וחוכמה.

[משלי א' 8; ב' 1; ג' 1; ד' 1; ה' 1; ו' 1; ז' 1; ח' 1; ט' 1; י' 1; י"א 1; י"ב 1; י"ג 1; י"ד 1; י"ה 1; י"ו 1; י"ז 1; י"ח 1; י"ט 1; כ' 1; כ"א 1; כ"ב 1; כ"ג 1; כ"ד 1; כ"ה 1; כ"ו 1; כ"ז 1; כ"ח 1; כ"ט 1; ל' 1]

לשמוע: להאזין, להקשיב, להטות אוזן, לקלוט בעזרת חוש השמיעה; לציית.

לבוז: לזלזל, לגדף, ללעוג, ללגלג, לגחך, להשפיל, לבזות, להמיט חרפה.

23. אֲמַת קָנָה וְאֵל תִּמְכֹּר; חֲכָמָה וּמוֹסֵר וּבִינָה.

רכישת אמת היא דבר חשוב. אמת הניתנת מפיו של חכם משמעותה חוכמה, מוסר ובינה.

אחוז באמת (חוכמת החיים של אלוהים המובילה למוסר ולבינה) בכל מחיר, ואל תתייחס אליה כאל דבר שאין בו צורך, כאל דבר שניתן למוכרו לאחרים או להיפטר ממנו.

[משלי ד' 5, 7; יח 15; דני' א' 8; מתי' יג 44-46]

אמת: נכונות, אמיתות; נאמנות.

חוכמה: דעת וניסיון מעיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

מוסר: תוכחה, אזהרה, לקח, גערה, חינוך, תיקון טעויות; (ע"ח) אתיקה, תורת המידות.

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

אזהרה מפני אישה זונה (פס' 26-28)

27. כִּי שׁוֹחָה עֲמָקָה זֹנָה; וּבְאֵר צָרָה נִכְרְיָה.

היזהר לבל תיפול בפיתוייה של הזונה או של הזרה לדרכך ולחייך. דע לך שכל אלו הנופלים ברשתה מידרדרים ומובילים את חייהם לשפל — לתחתית "בְּאֵר צָרָה" שלא יוכלו להיחלץ ממנה.

בהשאלה: הישמר מללכת בדרך של חוכמת העולם שסופה אבדון (כלומר תורת שקר שהיא ניאוף רוחני). הקפד לאמץ באמונה כנה את חוכמת החיים של אלוהים, כי באמתחתה ישועה וחי' נצח.

[משלי ב' 19; ג' 5; ד' 5; ז' 27; ח' 13-18; כב 14]

שוחה: בור, חפירה, מחפורת, תעלה.

נכרייה: זרה, שאינה אשתך.

26. תִּנְהַ בְּנֵי לְבָד לִי; וְעֵינַי דְּרָכֵי (תרצנה) תִּצְוֹרְנָה.

"בני, תן לי את כל תשומת ליבך וחפוצ בכל הדברים אשר אתה רואה אותי עושה." מילים אלה נאמרות לנו מאלוהים, והן מעודדות את ההורים לחיות בדרך הישר של אלוהים כדי שיהוו דוגמה ומופת לילדיהם.

[משלי ג' 1; ח' 33; טז 7]

לתת: למסור, להעניק, להקנות, להאציל, להגיש, להושיט, להקדיש.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

דרך: (בהקשרנו) כללים, אורח חיים, מנהגים, עקרונות.

לנצור: לשמור, להחזיק ב-, להיצמד, להקפיד.

28. אף היא כְּחֶתֶף תִּאָרֹב;
וּבֹגְדִים בְּאָדָם תּוֹסֵף.

הזונה אורבת עם פיתוייה, וכל הנופלים בהם מתווספים לרשימה הארוכה והאימה של הבלתי נאמנים לאלוהים ולאדם. מי שמקפיד ללכת בדרך ה' ומתחבר עם יראי אלוהים, ישמור את רגלו ונפשו מללכת בדרך הרע וליפול בפיתוייה של הזונה.

בהשאלה: כניעה לתורת השקר, לחוכמת העולם.

[משלי ב 19; כב 14; ה 3-5; 1 ז 26; 5-27; ט 13-18; קהלת ז 26]

חֶתֶף: חטיפה, שבייה, התנפלות, לקיחה, גזלה, תפיסה (איוב ט 12).

לארוב: לשבת במארב, להמתין להתקפה, לטמון מלכודת, לחכות בפינה; לעקוב, לרגל.

בוגד: מועל, מפר אמון, בוגדני, קושר קשר, רמאי, מוליך שולל.

תיאור השיכרון ותוצאותיו

29. לְמִי אוֹי? לְמִי אָבוֹי?
לְמִי (מדונים) מְדַיְנִים? לְמִי שִׁיחַ?
לְמִי פְּצָעִים חָנָם? לְמִי חֻכְלֹת עֵינַיִם?

המחבר מציג שש שאלות שעליהן הוא עונה בפסוקים הבאים.

א. למי יש מצוקה ("אוי")? — על מי באה הצרה?

ב. למי יש צער ("אָבוֹי")? — למי יש סיבה להיאנח מרה?

ג. למי יש מריבות וסכסוכים ("מְדַיְנִים")?

ד. למי יש תלונה ודברי רוגז וצער ("שִׁיחַ")?

ה. למי יש פצעים ללא סיבה ("פְּצָעִים חָנָם")? — כי רק השיכור קורא למריבות אלימות ללא סיבה.

ו. למי יש עיניים אדומות או עכורות כעיני השיכור ("חֻכְלֹת עֵינַיִם")? (ברא' מט 12)

התשובות לשאלות הנ"ל (פסוקים 30-35)

30. לְמֵאֲחָרִים עַל הַיַּיִן,
לְבָאִים לְחַקֵּר מִמָּסָף.

לרודפים אחר היין. השותים עד השעות הקטנות של הלילה, אלו הבאים לחפש ולטעום עוד כוס יין מתובלת.

[משלי כ 1; שמ"א כה 36; ישע' ה 11]

לחקור: לערוך חקירה, לבדוק, לבחון, לטעום.
(יין) מִמָּסָף: תערובת סוגי יין עם תיבול.

31. אֵל תִּרְא יַיִן כִּי יִתְאָדָם,
כִּי יִתֵּן (בכיס) בְּכֹס עֵינָו;
יִתְהַלֵּךְ בְּמִישְׁרָיִם.

כשמסתכלים ביין וכשטועמים ממנו הוא מושך במראהו הנאה ובטעמו הטוב, ואין חשים כלל מה תהיה אחרית שתייתו. היין יורד בגרון ונבלע בנעימות.

[שה"ש ז 10]

להתאדם: להיעשות אדום, להסמיק.

יתן בכוס עינו: (היין) נותן את צבעו ומראהו הטוב לכוס. **או:** השיכור נמשך אל היין שבכוס.

יתהלך במישררים: עובר חלק, מחליק בגרון.

32. אַחֲרִיתוֹ כְּנֶחֱשׁ יִשָּׂךְ;
וּכְצַפְעֵנִי יִפְרֹשׁ.

אומנם ראשיתו יפה ונעימה, אבל אחריתו כנשיכת נחש. כמו נחש ארסי הוא מכיש וממלא אותך בארס.

אחרית: סוף, קץ, קצה, סיום, גמר.

כצפעוני: דמוי צפע; (בהשאלה) ארסי, מסוכן, חורש רעה, רשע, מזיק בזדון, רעיל, מלא שנאה.

יפרש: יכיש, יעקוץ. **או:** יפלוט ארס.

ראש: (בהקשרנו) קודקוד, קצה עליון.
חבל: תורן הספינה.

35. הכוּנִי בַל חֲלִיתִי, הַלְמוּנִי בַל יִדְעֵתִי.
מִתִּי אָקִיץ? אוֹסִיף אֲבַקְשׁוּנָו עוֹד.

השיכור טוען: היכוני ולא חשתי כאב. הלמו בי ולא הרגשתי. כאשר אתפכח משיכרוני אוסיף לבקש עוד יין (כדי להשתכר שוב). לאור זאת צריך להבין שהשכרות היא התמכרות. זו מחלה הולכת ומתגברת וקשה לריפוי.

להכות: להלקות, לחבוט, להרביץ, להצליף, להלום.

בל חליתי: לא חשתי כאב, לא הרגשתי בחבלה.

להלום: להכות, לחבוט, לדוש, להקיש, לפעום.

בל ידעתי: לא הייתי מודע, לא הבחנתי.

להקיץ: להתעורר, לקום משינה.

להוסיף: להרבות, להגדיל, להגביר; להמשיך, לא להפסיק, לעשות עוד.

לבקש: (בהקשרנו) לחפש, לרצות, להתאוות.

עוד: שוב, נוסף על, בשנית, מחדש; יותר.

33. עֵינֶיךָ יֵרְאוּ זָרוֹת;
וְלִבְךָ יִדְבֹר תִּהְפֹּכֹת.

עיניך יראו דברים זרים ומשונים. פיך יביע מילים ורגשות בלתי נשלטים הסותרים זה את זה — שטויות מבישות שיביאו עליך קלון.

[משלי ב 12]

לראות: (בהקשרנו) לדמיין, להזות.

זרות: דברים מוזרים, דמיונות.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

תהפוכות: (בהקשרנו) סילוף, הפכפכות, חוסר היגיון, תעתועים.

34. וְהֵייתָ פְּשִׁיב בְּלֵב יָם;
וְכַשְׁכֵּב בְּרֹאשׁ חֲבֵל.

השיכור אינו יכול לעמוד על רגליו ביציבות, ממש כמו אדם הסובל ממחלת ים בספינה בלב ים. ראשו של השיכור סחרחר כראשו של אדם הנמצא בראש התורן שאליו נקשרים החבלים.

בלב ים: אמצע הים, הרחק מהחוף.

אזהרה מקנאה ברשעים
(פס' 1-2)

1. אל תקנא באנשי רעה;
ואל תתאוה להיות אתם.

אל תקנא בהצלחתם ובעושרם של הרשעים ההולכים אחר שרירות ליבם ומילוי תאוותיהם. אל תבקש את חברתם ואל תשאף להתענג בחיים כמוהם. דע לך שאלוהים יבוא חשבון עם הרשעים הללו.
[משלי א 7; ג 1; ד 19; יב 26; כג 17; כד 19; תהי"א 1; לז 1; עג 17]
קנאה: צרות עין, אי-נחת מהצלחת הזולת, התאוות למה שיש לאחרים, תחרותיות.

אם יהוה לא יבנה בית... (פס' 3-6)

רעה: רשע, רשעות, עוול, אכזריות, שטניות, קשי לב, שחיתות, קלקול, עשיית רע; צרה, פורענות.
להתאוות: לרצות, לחפוץ, לחשוק, להשתוקק, לחמוד.

2. כי עוד יִהְיֶה לָבָם;
וְעָמַל שְׁפָתֵיהֶם תִּדְבַּרְנָה.

כי כל מחשבותיהם ודבריהם מכוונים להרע ולהזיק לאחרים.
[משלי א 11; ו 14; תהי"ה 10; י 7; לח 13; איוב טו 35; קור"א טו 33]
שוד: (בהקשרנו) רשע, שחיתות, גזל, עושק, חמס, אלימות.
הגות: מחשבה, הרהורים.
לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.
עמל: (בהשאלה, בהקשרנו) עוולה, חטא, פשע, עברה.
שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

4. וּבִדְעַת תְּדַרְרִים יִמְלֹאוּ,
כָּל הוֹן יִקָּר וְנָעִים.

לפיכך מי שרוצה לבנות את ביתו, את משפחתו, על בסיס איתן, צריך להימלא בחוכמה, בדעת ובתבונה הנובעים מאמונה מושיעה. האמונה משכינה את רוח אלוהים בחיי המאמין ומניעה אותו ללמוד ולאמץ את דבר אלוהים באהבה. בית הבנוי על חוכמה שכזו יחווה אושר אמיתי.

[משלי א 7; ח 21; יהושע כד 15; שמ"ב ז 11-12; מל"א יא 38; דהי"א יז 10; מתי ז 24-27]

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, בעלות, כספים.

יקר: רב ערך, בעל שווי רב, שמחירו גבוה; נדיר, מיוחד במינו.

נעים: נוח, טוב, מענג, ערב, מהנה, מלבב, רצוי.

3. בְּחֻכְמָה יִבְנֶה בַּיִת;
וּבְתַבּוּנָה יִתְכַוֵּן.

פסוקים אלו באים כניגוד לקודמים. לא בשוד ולא בפשע ייבנה בית, אלא בחוכמת החיים של אלוהים. רק בעזרת יישומה יעמוד הבית (המשפחה, העם) על מקומו.
[משלי ט 1; יד 1; מתי ז 24-27]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

בית: מבנה מגורים, משכן, מעון, דירה, נווה, מוסד; (בהשאלה) משפחה, שושלת, עם, מולדת.

תבונה: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר, היגיון, שיקול דעת.

יתכונן: יכונן, יתחזק, יתבסס, יעמוד איתן.

5. גָּבַר חָכָם בְּעוֹז; וְאִישׁ דַּעַת מְאֻמָּץ כָּח.

חוכמה מעניקה כוח. איש חכם מושל אפילו באנשי גבורה וכוח. הלמדן החכם מחונן בגבורה רבה יותר מאשר גיבור אמיץ כוח. ידע מעצים כוח.

[משלי כא 22; עמוס ב 16; קהלת ז 19]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

עוז: כוח, עוצמה, חוזק, חוסן; גבורה, אומץ.

איש דעת: ידען, למדן, חכם.

מְאֻמָּץ: מחזק, מגביר.

כוח: עוצמה, מרץ, תוקף, און, קשיחות, איתנות; אומץ, עוז.

6. כִּי בְּתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ מִלְחָמָה; וְתִשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ.

החכם מכיר בצורך בדעות ובביקורות נוספות. לכן כדי להבטיח שתכוננו ייצא לפועל בהצלחה, הוא יקפיד להתייעץ ולשמוע דעה וביקורת נוספת לפני ביצוע פעולה, בין פשוטה ובין מורכבת ביותר (כגון מלחמה). ההצלחה תמונה בשמיעת עצתם של חכמים ויועצים.

[משלי יא 14; טו 22; כ 18]

תחבולה: תכסיס, מזימה, תמרון, עורמה, טקטיקה, המצאה, טריק.

תשועה: הצלה, ישועה; ניצחון, הצלחה.

רוב: הרבה, שפע, ריבוי, כמות גדולה.

יועץ: נותן עצות, עוזר (במתן עצות); סגן, מומחה בנושא מסוים.

7. רְאֵמוֹת לְאֹוִל חֲכָמוֹת; בְּשִׁעַר לֹא יִפְתָּח פִּיהוּ.

החוכמה היא דבר נשגב ונעלה מהשגתו של הטיפש, ולכן לא ישיגה ולא יידע מה לומר בין חכמים ובעלי דעת ותבונה. זקני העיר החכמים נהגו לשבת כשופטים בשער העיר — לאוויל אין מקום ביניהם.

[משלי יד 6; יז 7; לא 23; ברא' לד 20]

רְאֵמוֹת: רמות — גבוהות ונשגבות; **אפשרות נוספת:** אבן יקרה.

אוויל: שוטה, חסר דעה, חסר דעת, טיפש, סכל, כסיל, בור.
חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.
יִפְתָּח פִּיהוּ (= פותח פיו): מדבר, הוגה את דבריו.

8. מְחַשֵּׁב לְהָרֵעַ, לֹא בַעַל מְזֻמוֹת יִקְרָאוּ.

איש המתכנן כל הזמן רעה לזולתו, הבריות יקראו לו "בעל מזמות" — משמע תככן, איש מריבות.

[משלי ו 14; יד 22; טז 21; כא 24; מיכה ב 1; רומ' א 30]

מחשב: מתכנן, בוחן אפשרויות, מעלה בדעתו, מתכוון, רוצה.

להרע: לגרום רעה, להזיק.

בעל: אדון, מי שמחזיק בדבר, שיש ברשותו; שיש לו תכונה מסוימת.

מזימה: קשר, תחבולה, חתירה תחת, תוכנית רשע, כוונה רעה, עורמה.

9. זִימַת אֲוֶלֶת חֲטָאת; וְתוֹעֵבֶת לְאָדָם לֵץ.

מחשבותיו של האוויל מכוונות לחטא נגד אלוהים ואדם. הלץ הלועג לכל דבר טוב וישר, אינו אלא מתועב בעיני האנשים.

[שמות ה 2; מתי טו 19]

זימה (= מזימה): תחבולה, מחשבת רשע, התנכלות.

איוולת: טיפשות, כסילות, טמטום, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

חטא: פשע, עברה, מעשה נבלה, דבר אסור, עוון, הפרת חוק, אשמה.

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

לץ: קל דעת הלועג לאמונה ולמוסר והולך רק אחרי שרירות ליבו.

10. הַתְּרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה, צַר כְּחֻקָּה.

אם ייפול ליבך (תחוש ייאוש, חוסר אומץ) ביום של צרה ואסון, סימן שאין בך כוח רב. כוחו של אדם ניכר בהתנהגותו בעת צרה.

[דבר' כ 8; מל"א יט 2-4 לעומת שמ"א 6; עבר' יב 3]

רפה: חלש, לאה, עייף, יגע, תשוש, שהתדלדלו כוחותיו, רפוי, מדולדל, חלוש.

יום צרה: עת מלחמה, אסון, משבר.

צר: (בהקשרו) מצומצם, מוגבל, קטן, דל.

כוח: עוצמה, מרץ, תוקף; אומץ, עוז.

11. הַצֵּל לְקַחִים לְמָוֹת;
וּמָטִים לְהָרֵג אִם תִּחְשְׁוּהָ.

פעל כדי להציל חפים מפשע, שבויים, פצועים וכאלו שנמצאים בסכנת חיים. אל תפנה גבך לנזקקים אלו ואל תחסוך במאמצריך להצילם.

כמו כן המצווה מתייחסת להצלתם של תינוקות ברחם אימם מהפלות מלאכותיות הנעשות מסיבות אנוכיות. לאור הכתוב בספר שמות כא 22-24, ניתן לקבוע שאלוהים מחשיב ולד עוד ברחם אימו כילד לכל דבר ועניין, ומכאן המצווה והחובה לפעול להגנתו. [ישע' נח 6-7; תהל' פב 4]

הערה: אין הכוונה להציל פושע שנידון למוות על פשע שעשה, או פושע מורשע הנמלט מן החוק.

לְקַחִים לְמָוֹת: נידונים למוות או שבויי מלחמה.
מָטִים לְהָרֵג: עומדים להירג, מועדים להוצאה להורג.
לחשוך: (בהקשרנו) למנוע, לא לאפשר, לעצור.

12. כִּי תֹאמַר: "הֵן לֹא יִדְעֵנוּ זֶה";
הֲלֹא תִכֹּן לְבוֹת הוּא יָבִין,
וְנִצֵּר נַפְשֶׁךָ הוּא יִדְעֵ; וְהַשִּׁיב לְאָדָם כְּפָעֵלוֹ.

(לאחר שכשלת בהצלת הנזקק...) אם תצטדק ותאמר: "לא ידעתי, לא שמעתי ולכן לא חשתי לעזרתו..." דע לך שאלוהים יודע את אשר בליבך. אלוהים השומר ומשגיח על נפשך, רגשותיך ומחשבותיך, יודע את האמת. ה' יגמול לך בהתאם למעשיך.

[משלי טז 2; כא 2; מל"א ח 39; לוקס טז 15]

תוכן: בוחן, מודד, מעריך.
לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.
נוצר: שומר, נוטר, משגיח, מפקח.
נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות.
להשיב: (בהקשרנו) לתת בתמורה, לגמול, להחזיר.
פועל: מעשה, עשייה, עבודה, עמל, פעילות, פעולה, ביצוע.

13. אֶכֶל בְּנֵי דָבֶשׁ כִּי טוֹב;
וְנִפְתַּת מְתוֹק עַל חֶפְזָה.

14. כִּן דְּעָה חֲכָמָה לְנַפְשָׁה: אִם מְצֵאתָ
וְיֵשׁ אַחֲרֶיהָ; וְתִקְוֶתָהּ לֹא תִכְרַת.

בני, כפי שדבש טעים ומתוק לחיכך, כך החוכמה לנפשך. ראוי

שתשתוקק ללמוד חוכמה ולהימלא בה. אם רכשת לך חוכמה, דע שיהיה שכר טוב לעמלך. תקוותך לא תיכזב, כי שכר החוכמה בטוח.

מכיוון שראשית חוכמה היא יראת אלוהים, משמע שתקוות החכם להימצא בבית אלוהים לנצח נצחים לא תיכזב.

[משלי ב 10; כג 17-18; כה 16-17, 27; ירמ' כט 11; תהל' יט 10-12; קיט 102-104; איוב יא 18]

נופת: דבש נוזלי, צוף, מתיקות, מתק, נועם, טעם ערב; מתק שפתיים, חמודות, מנעמים.

חך: גג הפה, החלק העליון בתוך הפה.

כן: כך, ככה.

דְּעָה חֲכָמָה: התאמץ לדעת חוכמה, רכוש חוכמה ודעת.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות.

אחרית: סוף, קץ, קצה, סיום, גמר.

תקווה: ציפייה, תוחלת, ייחול, אמונה, כיסופים, משאת נפש, אי-ייאוש, ביטחון, סיכוי.

לא תכרת: לא תאבד.

15. אֵל תִּאָרֹב, רְשָׁע, לְנִיחָה צְדִיק;
אֵל תִּשְׁדָּד רְבִצוֹ.

16. כִּי שָׁבַע יְפוֹל צְדִיק וְקָם;
וּרְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בְרַעָה.

רשע, זהר! שלא תעז לתכנן רעה נגד בית הצדיק. אל תפריע לו במקום מנוחתו. כי אם תפגע בצדיק, דע לך שה' יהיה לצידו ויקים אותו תמיד על רגליו מהפח שטמנת לו. לעומת זאת אתה הרשע כשתיפול, נפילתך תהיה כה קשה עד שלא תצליח לקום ממנה.

[ישע' סה 10; מיכה ז 8; תהל' י 9-10; לז 24; איוב ה 19; יא 19]

לארוב: לשבת במארב, להמתין להתקפה, לטמון מלכודת, לחכות בפניה; לעקוב, לרגל.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

נוה: מקום מרעה; (בהשאלה) משכן, מעון, מקום מגורים, דיר, בית, מקום מושב.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

אל תשדד רבצו: אל תהרוס את המקום שבו הוא חי בשלווה (בדימוי של צאן הרובץ במנוחה בשדה).

להיכשל: ליפול, למעוד.

רעה: רשע, רשעות, עוול, שחיתות, קלקול, עשיית רע; צרה, פורענות, אסון.

17. בְּנִפְל (אויב'ר) אויבֶּה אל תִּשְׁמַח;

וּבְקִשְׁלוֹ אֶל יָגֵל לִבֶּה.

18. פֶּן יִרְאֶה יְהוָה וְרַע בְּעֵינָיו;

וְהָשִׁיב מִעָלָיו אָפוֹ.

21. יִרְא אֶת יְהוָה, בְּנִי, וּמְלָךְ;

עִם שׁוֹנִים אֶל תִּתְעַרֵּב.

22. כִּי פִתְאוֹם יָקוּם אִידִם;

וּפִיד שְׁנִיָּהֶם מִי יוֹדֵעַ.

בני, כבד את ה' וכבד את המלך. אל תמרוד נגד ה' ובאותה מידה אל תמרוד נגד השליט. כשם שאתה מוכיח את יראת ה' בכך שאתה שומר את מצוות אלוהים באהבה, כך אתה מוכיח את נאמנותך למלך בשומרך את חוקיו ובכבדך את סמכותו.

אל תתחבר עם אלו המנסים למרוד נגד הסמכות החוקית. אם תתחבר לכאלו, מי יודע איזה עונש או אסון עתיד לבוא עליך הן מאלוהים והן מהמלך.

במקרה של מלך רשע שמצווה על יראי אלוהים להפר את מצוות אלוהים — עלינו לנהוג כמו דניאל הנביא ורעיו (דנ' א, ג, ו): לסרב להפר את מצוות אלוהים ואז גם להיות מוכנים לקבל על עצמנו את העונש שקבע אותו מלך רשע. עלינו להתמיד בתפילה ולראות איך אלוהים פועל למעננו.

[תהל' קו 35; איכה ד 20; דה"י ב לו 12-13; רומ' יג; טיט' ג 1; כיפ"א ב 17]

ירא: פוחד, חרד; מכבד, מוקיר, מעריץ.

שונים: כינוי למהפכנים (שונים בדעותיהם על ה' ועל משיחו).

להתערב: (בהקשרנו) להתערבב, להתערות, להתמזג, להתחבר.

קם: (בהקשרנו) בא, התחולל, התרחש.

איד: צרה, אסון.

פיד: שבר, צרה.

פיד שנייהם: הצרה שתבוא עליהם משניהם (מן המלך ומאלוהים).

משלי חכמים (פס' 23-26)

23. גַּם אֵלֶּה לְחֻכְמִים:

הַכֹּר פָּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל טוֹב.

גם המשפטים הבאים ראויים לחכמים: ודא שאתה פועל בצדק בשבתך במשפט. אל תטה משפט בשום מצב או תנאי. אל תנהג איפה ואיפה במשפט — "לא תכירו פנים במשפט".

[משלי יז 26; יח 5; כח 21; ויק' יט 15; דבר' א 17; כד 23; ישע' י 2;

עמוס ה 12]

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל, אינטליגנט, שנון, מחוכם; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

הכר פנים: אפליה במשפט, איפה ואיפה, פרוטקציה.

משפט: דין, דיון, מקרה, שיפוט, בורות, גזר דין, פסק דין, הכרעה, פסיקה.

בל: לא, אל, אסור, לאו, בלתי, שלא, לבלתי, פן.

19. אֶל תִּתְחַר בְּמַרְעִים;

אֶל תִּקְנָא בְּרָשָׁעִים.

20. כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵית לָרָע;

גַּר רָשָׁעִים יִדְעָה.

אל תאבד את שלווהך ושלומך בראותך את הצלחת הרשעים. אל תקנא בהם. סופם של הרשעים לתת דין וחשבון לפני אלוהים ולכן עתידם מר. הצלחתם ושלומם של הרשעים הוא זמני בלבד. בבוא היום בו תשכון בחברת אלוהים, אז תראה שאתם רשעים אינם שם! [משלי א 7; ג 31; יב 26; יג 9; כג 17-18; כד 1; תהל' לז 1-5; עג 17]

אל תתחר: אל תכעס (שלא ייחר אפרך). **או:** אל תתחרה.

מרעים: עושי רע, רשעים, פוגעים, מזיקים.

לקנא: להפגין צרות עין, לא לקבל את הצלחת הזולת; לחמוד את מה שיש לאחר, לרצות לעצמו.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרשע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

אחריית: סוף, קץ, קצה, סיום, גמר.

נר: (בהשאלה, בהקשרנו) הצלחה.

לדעון: לכבות, לשקוע, לגווע, להיחלש, לפוג, לקמול, להתכלות, להיגמר, להימוג, להיעלם.

24. אָמַר לְרָשָׁע: "צַדִּיק אָתָּה",
יִקְבְּהוּ עַמִּים, יִזְעַמוּהוּ לְאֲמִים.

שופט המצדיק את מעשיו של הרשע יזכה לכך שבני עמו יקללוהו, ובני כל העמים יזעמו עליו.

[משלי יא 26; יז 15; במד' כג 8; ישע' ה 23]

רָשָׁע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

צַדִּיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

יִקְבְּהוּ: יקללו אותו.

עַם: אומה, לאום, גוי, שבת.

זַעַם: כעס, רוגז, קצף, זעף, חרון, התרגזות.

לְאֲמִים: עם, אומה, קבוצת מוצא משותפת, קיבוץ בני אדם בעל גורל משותף.

25. וְלִמּוֹכִיחִים יִנָּעַם;
וְעַלֵּיהֶם תָּבוֹא בְרַכַּת טוֹב.

(ראה פסוק קודם) לעומת זאת נועם וברכה יבואו על השופטים העושים מלאכתם ללא איפה ואיפה, בצדק וביושר — מייסרים את הראוי לעונש ומוציאים לאור את צדקתו של הצדיק.

[משלי כח 23; תהל' כא 4]

מוֹכִיחַ: מטיף מוסר, מתקן, מציג טעויות שנעשו, מעלה דברים רעים שנעשו.

יִנָּעַם: יהיה נעים, יערב, יינה, יהיה טוב, יענג, יגרום קורת רוח.

בְּרַכַּת טוֹב: דברים טובים; אושר, שפע, שגשוג, הצלחה, טובה.

26. שִׁפְתֵי יִשְׁקוּ
מִשֵּׁיב דְּבָרִים נְכוֹחִים.

השופט, או כל איש המשיב לדורשיו תשובה נכונה, מענג אותם, כאילו נשק להם על השפתיים.

יש המפרשים: כל השומעים את תשובתו הנכונה של השופט שותקים, ואין בפייהם מה לומר.⁵³

53 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 190.

דברים: דיבור, אמירות, הצהרות, מוצא פה.
נְכוֹחִים: ישרים, כנים, נכונים, טובים.

הנחיות לאדם לפני נישואיו

27. הֵכֵן בְּחוּץ מְלֹאכְתֶּךָ, וְעִתְדָה בְּשֹׂדֶה לְךָ;
אַחַר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ.

הכן את צורכי עבודתך מחוץ לעיר, כלומר בשדה ובכרם. לאחר ההכנות סדר את העבודה עצמה שהיא מקור מחייתך (למד מקצוע והתפרנס). משמע: רק אחרי שתבסס את חיך הכלכליים, שא אישה ובנה משפחה.

[ברא' טז 2; שמות א 1; דבר' כה 9; איוב טו 28; רות ד 11]

מְלֹאכָה: עבודה, עמל, פעולה, מאמץ, יגע, שירות, עיסוק, מקצוע.

לְעִתֵּד: להכין לעתיד.

28. אֵל תְּהִי עֵד חַנּוּם בְּרַעְיָךְ;
וְהַפְתִּיתָ בְּשִׁפְתֶיךָ.

אל תהיה עד שקר נגד רעך. אל תאשים אותו בדבר שאינך יכול להוכיח. אל תפתה את השופט בדברי הרעים שהעללת חנם, בלי סיבה, על אחיך.

[משלי כה 18; כו 19; שמות כג 1; ויק' ה 21-22; יט 11; אפס' ד 25]

עֵד חַנּוּם: עד המעיד דברי שקר; עד שלא הוזמן על ידי בית המשפט, אלא הוא בא מאליו להעיד נגד רעהו מתוך רגש של נקמה.

רַעַי: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

לַפְתּוֹת: לשדל, להסית, להשיא, לדבר אל לב, להשפיע, לשכנע, לגרות, להדיח, לשחד, לקנות לב.

שִׁפְתֵי: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

29. אֵל תֹּאמַר:
"בְּאִשׁוֹ עָשָׂה לִי כֵן אֶעֱשֶׂה לוֹ;
אֲשִׁיב לְאִישׁ כְּפַעְלוֹ."

אם רעך עשה לך רעה, אל תשאף להחזיר לו באותו מטבע. אל

תגמול לו כפועלו. הפקד את רגשותיך ביד ה', וראה איך אלוהים שופט בצדק ואף מסוגל להפוך אויב לאוהב.

[משלי כ 22; מתי ה 39; ז 12; רומ' יב 17, 19]

כאשר: (בהקשרנו) כפי ש-, באותו אופן.

פועל: מעשה, עשייה, עבודה, עמל, פעילות, פעולה, ביצוע, מבצע.

30. על שְׂדֵה אִישׁ עֵצֵל עֲבַרְתִּי,
וְעַל כָּרִם אָדָם חָסַר לֵב...

עברתי על פני שדה של איש עצל וליד כרם של איש חסר תבונה, טיפש... (המשך בפסוק הבא)

חסר לב: (בהקשרנו) חסר שכל, חסר חוכמה ותבונה, פתי, טיפש.

31. וְהִנֵּה עֲלָה כָּלֹ קְמִשׁוּנִים,
כָּסוּ פָּנָיו חֲרָלִים; וְגָדְרוּ אֲבָנָיו נְהַרְסָה.

... (המשך מהפסוק הקודם) שני המקומות (השדה והכרם) נראים כחורבות. השדה מלא בקוצים ובעשבים שוטים, והגדרות פרוצות כך שכל חיה יכולה להיכנס ולאכול את העצים ופריים.

[ישע' לד 13; צפנ' ב 9; תהל' פ 11; איוב ל 7; קהלת י 18]

עלה: הצמיח, גידל.

קמשונים, חרלים: מיני קוצים דוקרים, עשבים רעים.

32. וְאַחֲזָה אָנוּכִי, אֲשִׁית לְבִי;
רְאִיתִי, לְקַחְתִּי מוֹסָר:

וכאשר ראיתי זאת, התבוננתי וחקרתי את סיבת הדבר ותוצאותיו. למדתי לקח חשוב שעליו ליישם בחיי (ראה בפסוק הבא).

לחזות: לצפות, להתבונן, לראות, להביט, להסתכל, להשקיף.

אנוכי: אני, גוף ראשון יחיד.

אשית לבי: שמתי לב, התבוננתי והפקתי מסקנה ולקח.

לקחתי מוסר: למדתי שיעור ולקח לחיים.

33. "מֵעֵט שָׁנוֹת, מֵעֵט תְּנוּמוֹת,
מֵעֵט חֶבֶק יָדַי לְשֹׁכֵב" —

34. וּבָא מִתְּהִלָּה רִישָׁה;
וּמִחִסּוּרֵיהָ כָּאִישׁ מָגֵן.

להלן הלקחים שלמדתי ממה שראיתי:

החכם אומר את מחשבותיו של העצל: "רק עוד מעט שינה, רק עוד כמה דקות של תנומה וחיבוק ידיים...". והתוצאה אינה מאחרת לבוא — המחסור והעוני באים עליו כמו אורח פתע ואויב חמוש, ואין ביכולתו לעמוד נגדם.

למדתי שעליו לעמול בהתמדה כדי להיות מועיל ויצרני, וכדי למנוע מרכושי ומנחלתי להתדרדר.

[משלי ו 11-10; כ 4]

תנומה: שינה קלה, נמנם, שינה חטופה, תרדמה קלה.

חבק ידיים: עצלות, בטלה, ישיבה באפס מעשה.

מתהילה: אורח הבא פתאום, או שודד דרכים המתנפל על העוברים בדרך.

ריש: עוני, דלות, מחסור.

איש מגן: איש נושא נשק שלא תוכל להימלט ממנו. **או:** שומר ראש (שמ"א ז 7).

1. גם אלה משלי שלמה, אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה.

גם המשלים הבאים (כה 1-1 כט 27) נאמרו על ידי שלמה המלך ונאספו (הועתקו) בימי המלך חזקיה (715-686 לפנה"ס), כ-200 שנה לאחר מות שלמה המלך. פעולה זו הייתה חלק ממאמציו של חזקיהו המלך להביא להתעוררות רוחנית ביהודה.

[משלי א 1; י 1; מלא"ה 12; קהלת א 1; יב 9; דהי"ב כט 30-31; ל 26; לב 26]

משל: (בהקשרנו) דבר חוכמה, מליצה, פתגם, לקח, אלגוריה.

שלמה: בן דוד, מלך ישראל.

חזקיהו: חזקיהו מלך יהודה.

יהודה: שם אחד משנים-עשר השבטים (בנו הרביעי של יעקב מלאה), וכן השם של נחלתו הכוללת גם את שבטי שמעון ובנימין — ממלכת יהודה.

2. כבוד אלהים הסתיר דבר; וכבוד מלכים חקר דבר.

גודלו ותפארתו של אלוהי העולם מתבטאים בעומק וברוחב חוכמתו. הוא יודע הכול והחוכמה בשלמותה מצויה אצלו. גדולתו מתבטאת בין היתר בעובדה שמעשיו והנהגתו נשגבים מהבנתם של בני האדם.

כבודם של מלכים מתבטא בנחישותם להעשיר בחוכמה ולגלות עוד ועוד מחוכמת אלוהים. כך יוכלו המלכים להנהיג את בני עמם בצדק וביושר. כתוצאה מכך יבורך העם ויחזק כס המלוכה של המלך.

[דבר' כט 28; ישע' מ 28; מה 15; מו 10; נה 9; תהל' עב; צב 5; קמג 5; איוב ה 9; יא 8-7; קהלת ג 11; מע"ה טו 18; רומ' יא 33; עברי' ד 13]

כבוד: תפארת, חשיבות, ערך, הערכה, יקר, מעמד, דרגה; עושר, הון, שפע.

להסתיר: להחביא, להצפין, להעמין, להעלים, לשמור בהיחבא, לא להראות, לא לגלות, לכסות.

דבר: (בהקשרנו) תבונה, רעיון, מחשבה; עסק, עניין, מעשה.

לחקור: לערוך חקירה, לבדוק לעומק, לבחון, לנתח.

3. שמים לרום וארץ לעמק; ולב מלכים אין חקר.

(בהקשר של הפסוק הקודם) כשם שאין מידה לרום השמיים ולעומק הארץ, כך אין מידה ושיעור ללב המלכים, כלומר לחקר שמלכים צריכים לחקור. זאת מכיוון שלפני המלכים מביאים את כל מקרי המשפט והשאלות.

יש המפרשים: ... כן אין לחקור עד תום את מחשבותיו העמוקות של המלך.

רום: גובה, מרום, הינשאות, מעל, למעלה.

ארץ: מדינה, גבולות, טריטוריה, רשות, תחום; יבשה, קרקע, אדמה, עפר; כדור הארץ, העולם האנושי.

עומק: תחתית, מעמקים, מצולות, תהום.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

לחקור: לערוך חקירה, לבדוק, לבחון; לתחקר, לתשאל, לגבות עדות, לנהל מחקר, לחפש, לחטט.

דבר ה' משווה את הרשע לסיגים — לפסולת (פ' 4-5)

4. הגו סיגים מִכֶּסֶף; ויצא לצורך כלי.

כאשר צורך רוצה ליצור כלי מכסף טהור עליו לזקק את המתכת. כשהכסף מותך ונוזלי, צפים הסיגים (הפסולת שהייתה מעורבת במתכת), ואז לאחר הסרתם נשאר בכלי רק הכסף הטהור.

[משלי כו 23; ישע' כז 8; יחז' כב 18; תהל' קא 4-5]

הגו: להסיר, לסלק.

סיג: פסולת במתכת טהורה; מתכת פשוטה בתוך מתכת יקרה; תחמוצת על מתכת.

כסף: מתכת יקרה.

צורך: אומן העוסק במלאכת הזהב והכסף, אומן בצורפות.

כלי: (בהקשרנו) חפץ, פריט. **או:** מתכת טהורה, כסף טהור.

5. הָגוּ רְשָׁע לְפָנַי מִלֶּדֶ; וַיִּכְוֹן בַּצֶּדֶק בְּסֵאוֹ.

(המשך הרעיון מהפסוק הקודם) באותו אופן נוהג מלך החפץ שמלכותו תיכון בצדק. מלך ישר וצדיק מסיר מממלכתו את כל הרשעים, ואז יעמוד כיסאו איתן ומבוסס בצדק.

[משלי יד 34; טז 12; כ 8; כט 14]

הגו: להסיר, לסלק.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

לפני: (בהקשרו) מול, נוכח, לעומת, כנגד.

יכון: יהיה מבוסס, יעמוד איתן, יעמוד יציב.

צדק: מידת הדין, משפט אמת, ישר, כנות, הגינות, דרך האמת, נכונות, אמיתיות.

כיסא: (בהקשרו) כס המלכות; (בהשאלה) מלוכה, שלטון, שררה.

עדיף לשמוע: "עלה, ידידי!"

6. אֵל תִּתְהַדָּר לְפָנַי מִלֶּדֶ; וּבְמִקּוֹם גְּדוֹלִים אֵל תַּעֲמוֹד.

7. כִּי טוֹב אָמַר לָדֶ: "עֲלֵה הִנֵּה", מִהַשְׁפִּילָה לְפָנַי נְדִיב אֲשֶׁר רָאוּ עֵינָיָהּ.

אל תבקש כבוד וגדולה לעצמך כשאתה ניצב לפני מלך או בחברת בכירים ממך. אל תתפוס את המקום הראוי לגדולים ולחשובים ממך.

עדיף שתתבקש ותיקרא לבוא למקום מכובד מהמקום שבו אתה יושב, ולא תאלץ לפנות את מקומך לאדם מכובד ממך, וכך תחווה השפלה לעיני כל.

[לוקס יד 7-10; יעקב ד 10]

אל תתהדר: אל תתפאר, אל תתגאה, אל תתימר, אל תעשה את עצמך הדור ומפואר.

לפני: (בהקשרו) מול, נוכח, לעומת, כנגד.

מקום: (בהקשרו) מעמד, נוכחות.

גדול: (בהקשרו) נכבד, חשוב, בכיר, מיוחס, בעל השפעה.

לעמוד: (בהקשרו) לתפוס מקום, לקחת מעמד.

טוב: (בהקשרו) רצוי, עדיף, מוטב, כדאי.

הנה: לכאן, הלום, למקום הזה.

להשפיל: לבזות, לבייש, להכלים, להביך, לפגוע בכבוד, לגרום השפלה.

נדיב: (בלשון המקרא, בהקשרו) אדם חשוב, מכובד, נכבד, אציל, עשיר.

8. אֵל תִּצְאָא לְרַב מְהֵרָ; פֹּן מַה תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ, בְּהַכְלִים אוֹתָהּ רַעְיָהּ.

אל תמהר לתבוע את איש ריבך לדין.⁵⁴ שקול היטב את כל הנתונים וברר אם הם אכן נכונים והצדק אכן איתך. אם תפעל בפזיזות, במהלך המריבה עשוי להתברר שהצדק אינו עימך, ואז תיכלם, תתבייש ותשלם על הטעות ביוקר.

[משלי יז 14; כ 3; מתי ה 25]

לצאת ל-: (בהקשרו) להיכנס, לפתוח, להתחיל.

פן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.

אחרית: סוף, קץ, קצה, סיום, גמר; שארית, שאר, יתרה; הזמן שנותר, הזמן שנשאר.

להכלים: לבייש, להביך, לגרום כלימה, להמיט חרפה, לבזות, להמיט קלון, להעליב, לפגוע, להלבין פנים.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

יש חילוקי דעות? — אל תפרסם אותם "לכל העולם"

9. רִיבָה רִיב אֶת רַעְיָהּ; וְסוֹד אַחֵר אֵל תִּגְלָל.

אם יש לך ריב ומחלוקת עם רעך, אל תגלה בשעת הריב דבר שאמר לך מישהו אחר עליו בסוד. אל תערב אחרים בריבך שלא לצורך.

[מתי יא 13; יח 15]

ריב: התנצחות, מחלוקת, קונפליקט, מדון, מאבק, קטטה, סכסוך; ויכוח, פולמוס.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

אחר: אדם נוסף, הזולת.

10. פֹּן יַחֲסֹדֶה שְׁמִיעַ; וְדַבְרָהּ לֹא תִשׁוּב.

אם תגלה סודם של אחרים בריבך שלא לצורך, איש ריבך יבזה

54 *ESV Study Bible*. (Wheaton, Illinois: Crossway Bibles. 2008), p. 1178

סביר שכונת המחבר פה במילה "ריב" היא דין, תביעה, דיון משפטי, שהרי דבר אלוהים אינו מעודד את יראי אלוהים לתכנן מריבות ואלימות.

אֵזֶן שׁוֹמְעֵת: אוֹזֵן שֶׁמְקַשֶּׁבָה; (בהשאלה) נפש אשר קולטת ומקבלת את הנאמר ברצון.

כבר שלמה המלך ידע: עובד נאמן ומהימן הוא אוצר נדיר

13. כְּצִנֹּת שֶׁלֶג בְּיוֹם קֶצֶיר,
צִיר נֶאֱמָן לְשׁוֹלְחָיו; וְנֶפֶשׁ אֲדוֹנָיו יֵשִׁיב.

שליח העושה את שליחותו בנאמנות משמח את שולחיו ומביא להם סיפוק. מסירותו מרעננת את נפשו של אדוניו כמו קרירות של שלג ביום קציר חם.

[משלי יג 17]

צינה: קור, קרירות.

יום קציר: יום קציר התבואה (בתקופה זו בשנה שורר חום כבד בארץ ישראל).

ציר: שליח, נציג, מייצג, סוכן, בא כוח.

נאמן: מהימן, ראוי לאמון, אמיתי, מסור.

שולח: (בהקשרנו) מטיל שליחות, מטיל תפקיד, מאציל סמכות.

אדון: (בהקשרנו) בעל, ראש, מנהל, בוס, מעביד.

משיב נפש: מחייה, מרענן.

14. נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין,
אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שִׁקְרָה.

אדם המבטיח דברים ומפיח תקוות בלב אנשים ואינו מקיים, גורם לאכזבות ממש כמו עננים כהים (הנראים כמבטיחים מטר) שאינם מורידים גשם. אל תבטיח מה שאינך מסוגל לקיים, וכך תימנע מלאכזב לחינם.

[ירמ' י 13; תהל' קלה 7; יהודה 12]

נשיאים: כינוי לעננים הנישאים ברוח ומתנשאים למרום.

מתהלל: מהלל את עצמו, מתפאר, מתנשא, מתגאה, מתהדר, משוויץ; (בהקשרנו) מבטיח.

מתת שקר: מתנת שקר, הבטחת שווא.

15. בְּאַרְךָ אֲפִים יִפְתָּה קֶצֶיר;
וְלִשׁוֹן רִכָּה תִשְׁבֵּר גֶּרֶם.

אדם המדבר בלשון עדינה וסבלנית, יוכל לשכנע שליט קשה ותקיף לשנות את החלטתו בקלות רבה יותר מזה המשתמש בשפה בוטה

אותך ודברייך יביישו אותך. לא תוכל להשיב בחזרה את דברי הגנות שהוצאת מפיו, אפילו אם תצא צודק בריב.

[ויק' כ 17]

פן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.

יחסף: (בהקשרנו) יחרף אותך, יגנה אותך, יבזה אותך.

דיבה: השמצה, עלילת שווא, לעז, הלעזה, דברי גנאי, סילוף, רכילות, הלשנה, פגיעה בשם.

שב: חוזר, סב על עקביו, מסתובב חזרה, חוזר למצבו הקודם.

אתה יכול להוציא "זהב" מפוך – וגם להיפך

11. תִּפְוַחִי זָהָב בְּמִשְׁכֵּיזוֹת כֶּסֶף,
דָּבָר דָּבָר עַל אֶפְנָיו.

דיבור ראוי, נכון, מלא חוכמה, ערוך כהלכה ונאמר בעיתו, כמוהו כתכשיטי זהב דמויי תפוחים בתוך פיתוחי כסף יפהפיים שאנשים נהנים להביט בהם.

[משלי טו 23; ישע' י 4]

תפוחי זהב: עיטור הכותרות שעל העמודים בבניין מפואר, כמו הרימונים על הכותרות שבבית המקדש (מל"א ז 20).

משכיזות כסף: פיתוחי כסף המוסיפים הוד על תפארתם.

דבר דבר: דבר שנאמר.

על אפניו: בעיתו (משלי טו 23). או: כראוי, בצורה נאה.

12. נָזֵם זָהָב וְחָלִי כֶּתֶם,
מִזְכִּיחַ חֶקֶם עַל אֵזֶן שׁוֹמְעֵת.

דברי תוכחה הנאמרים באוזני הרוצה לשומעם, אף הם יפים כתכשיטי יקר. הנזם והחלי הם שני תכשיטים המשלימים זה את זה, וכזהו גם הקשר בין תוכחת החכם והאוזן השומעת.

[ברא' כד 47; לה 4; שמות לב 2; לה 22; יחז' טז 12; הושע ב 15; שה"ש ז 2]

נזם זהב: הכוונה לעגיל האוזן עשוי זהב.

כתם: מין זהב באיכות גבוהה.

חלי כתם: תכשיט זהב התלוי מנזם האוזן ומוסיף עליו הוד ותפארת.

מוכיח: מטיף מוסר.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

דקירת חרב. עדות שקר היא רצח אופי ופגיעה בשמו הטוב של אדם, והיא מזיקה כמו פציעה של כלי נשק.

[משלי יב 18; שמות כ 16; ירמ' ט 7; גא 20;
יחז' ט 2; נחום ב 2]

מפיץ: מִפְּץ — פטיש גדול, כלי ניפוץ, אחד מכלי מלחמה בשעת מצור. **או: מִפְּץ** — דָּקַר המשמש גם הוא לניפוץ.

חרב: סִיף, רומח, חנית, כידון, כלי נשק, פגיון, דָּקַר.

חץ שָׁנוּן: חץ חד.

שנון: חד, מחודד, משונן, מושחז, דוקרני.

עונה בִּי: מעיד.

רַע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

עד שֶׁקָר: עד המעיד עדות שאינה אמת.

19. שֶׁן רוֹעֵה וְרָגַל מוֹעֵדֶת,
מִבְּטַח בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה.

במהלך חייו רובנו עומדים במצב שבו אנו חייבים לבטוח במישהו ולהסתמך עליו. בשעת מבחן שבו מתגלה החבר כבלתי אמין, האכזבה, הצער והכאב הם גדולים מאוד, ממש כמו האכזבה משן מתנדנדת בשעת האכילה, או מרגל חלשה שאין להישען עליה.

[מל"ב יח 21, ישע' לו 6; יחז' כט 6]

רעוע: בלתי יציב.

מוֹעֵדֶת (= מוֹעֵדֶת): כושלת, בלתי יציבה, מתנדנדת, רעועה, נוטה ליפול.

מבטח: אמון, אמונה, שניתן לבטוח בו, שניתן לסמוך עליו.

בוגד: מועל, מפר אמון, בוגדני, קושר קשר, רמאי, מוליך שולל.

יום צָרָה: יום אסון, עת משבר.

20. מִעֵדָה בְּגֵד בְּיוֹם קָרָה, חֲמִץ עַל נֶתֶר;
וְשָׂר בְּשָׂרִים עַל לֵב רַע.

שירה קלילה וחסרת רגש לפני אדם מודאג, עצוב וכואב, היא מעשה חסר טעם כמו הסרת בגד חם ביום קר או הוספת חומץ לכוס סודה (דבר המביא לתסיסתה ולקלקולה).

[ירמ' ב 22; דני' ב 21]

מעדה: מסיר.

קרה: קור חזק, צינה עזה; כפור, קיפאון.

יום קָרָה: יום חורפי וקר.

ותוקפנית. לשון עדינה ומלאת חן מועילה יותר — בכוחה כאילו לשבור את העצם הקשה. חלק ב' של הפסוק הוא המשל, וחלק א' הוא הנמשל.

[משלי טו 1; טז 32; קהלת י 4]

אָרֶךְ אַפַּיִם: ריסון, הבלגה, סבלנות, התאפקות, כיבוש היצר.

לפתות: (בהקשרנו) לשדל, לפייס, להשיא, לדבר אל לב, להשפיע, לשכנע.

קצין: (בלשון המקרא) שר, מנהיג.

לְשׁוֹן רֶכֶה: דיבור רך ונעים, דיבור יפה ורגוע.

גָרַם: עצם; (בהשאלה) דבר קשה.

16. דָּבַשׁ מִצֵּאת אֶכְל דִּיךָ,
פֶּן תִּשְׁבְּעֵנּוּ וְהִקְאֶתוּ.
17. הִקֵּר רֶגְלֶךָ מִבֵּית רַעֲךָ,
פֶּן יִשְׁבְּעֶךָ וְשִׁנְאֶךָ.

דבש הוא טעים מאוד ורובנו אוהבים לאכול אותו. יחד עם זאת, אם נגזים באכילה של דבש יביא הדבר לכאבי בטן, להקאות ולתופעות לוואי לא נעימות.

כמו שאין זה חכם להגזים באכילת אוכל כלשהו, טעים ככל שיהיה, כך אל לך לבקר את בית שכנך בתדירות גבוהה, ואל תישאר אצלו זמן ממושך בכל ביקור. אם תעשה כך, תימאס על שכנך ונוכחותך תהיה לטורח.

מוסר השכל: גם בדבר טוב ונעים יש להשתמש במידה הנכונה ובריסון.

למצוא: לאתר, לגלות, לחשוף; לפגוש, להיתקל.

די: מספיק, מספק, די הצורך, עד כאן, משיביע רצון, במידה מספקת.

פן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.

לשבוע: לאכול די הצורך; (בהשאלה) לקבל בשפע, לקבל די והותר.

להקיא: להוציא בהקאה, לפלוט, להוציא מהפה מה שנבלע.

הִקֵּר רֶגְלֶךָ: הימנע מלבוא, הימנע מלבקר.

רַע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

לשנוא: לתעב, לשטום, לחוש עוינות, לסלוד, לחוש איבה, להיות אויב.

18. מִפִּיץ וְחָרֵב וְחֵץ שָׁנוּן,
אִישׁ עֵנָה בְּרַעְיָהּ עַד שֶׁקָר.

אדם המעיד עדות שקר נגד שכנו, פוגע ומכאיב כמו פגיעת חץ או

חומץ: ויניגר, נזל חמוץ, מין חומצה.

נתר: מין מלח שאנו קוראים לו סודה. היה בשימוש כמעין סבון, חומר ניקוי (ירמי' ב 22).

לְבָרַע: לב מלא צער ויגון.

מִי אָמַר כִּי אַהֲבָה לְאוֹיְבָיִם זוֹ הַמַּצָּאה שֶׁל הַבְּרִית הַחֲדָשָׁה?

21. אִם רָעֵב שֶׁנֶּאֱדָה הָאֲכָלָהּ לֶחֶם;

וְאִם צָמָא הִשְׁקָהּ מֵיִם.

22. כִּי גָחָלִים אָתָּה חֲתָה עַל רֵאשׁוֹ;

וַיִּהְיֶה וְשִׁלְמֵם לָךְ.

אם שונאך, אויבך, רעב, תן לו אוכל. ואם הוא צמא, השקה אותו. אין זה מתפקידך להעניש את אויבך, מכיוון שאלוהים אמר שהנקמה היא לו. אם כך תנהג, אלוהים יברך אותך.

כשאתה מתנהג בטוב כלפי שונאך, אתה ממיס את ליבו, מבייש אותו על מחשבותיו השליליות כלפיך וכך בונה בסיס לשיפור היחסים. "אל תניח לרע להתגבר עליך, אלא התגבר על הרע בְּטוֹב".

[משלי כד 29; שמות כג 4-5; שמ"א כד 18-20;

מל"ב ו 22-23; ישע' ל 14; דה"ב כח 15;

מתי ה 43-45; לוקס ו 27; רומ' יב 20-21]

שונא: יריב, שאינו אוהב, אויב, מתנגד.

להשקות: לתת מים, לתת שתייה, להגיש משקה, לשבור צימאון, להגמיא.

גחל: גחלת, פחם בוער, רמץ דולק.

חותה: גורף, עורם.

ראש: חלק עליון בגוף, גולגולת; קודקוד, קצה עליון.

לשלם: (בהקשרנו) להעניק תגמול, לגמול, לתת תמורה.

23. רוּחַ צָפוֹן תִּחְוֶלֶל גֹּשְׁמִים;

וּפְּנִיִם נִזְעָמִים לְשׁוֹן סִתָּר.

כשם שרוח צפונית מביאה את הגשם, כך היה בטוח שאם תאמר דברי רכילות מאחורי גבו של שכנך, תזכה לפנים זעפות ולהרעת היחסים (סיבה ותוצאה).

[תה' קא 5]

רוח צפון: רוח קרה הנושבת מכיוון צפון.

מחוללת: מביאה (ישע' יו 5).

גשם: מטר, ממטרים, סגריר, דלף, טיפות מים מהשמיים, אדים מעובים.

פנים: פרוצוף, קלסתר; מראה, תואר.

נזעם: זועם, כועס, זועף, עצבני, רותח מכעס.

לשון סתר: שפה מוסווית, דיבור בהיחבא, דיבור מאחורי הגב.

24. טוֹב שְׁבֶתָה עַל פְּנֵת גֹּג,

מֵאֲשֶׁת (מַדּוּנִים) מְדִינִים וּבֵית חֶבֶר.

טוב יותר להתגורר בפניה, במקום בודד, שבני אדם אינם נמצאים שם בדרך כלל, מאשר לחלוק בית מידות עם אישה מעוררת מריבות.

[משלי כא 9, 19; יט 13; כז 15-16; דבר' כב 8;

שמ"א ט 25; מל"א ד 10]

טוב: (בהקשרנו) מוטב, רצוי, עדיף, כדאי.

לשבת: (בהקשרנו) להתיישב, לגור, לשכון, להתגורר, להימצא.

פינה: זווית, קרן, קדקוד, חיבור צלעות, מפגש קירות, מפגש רחובות; אזור קטן, חדרון.

גג: כיסוי הבית, מכסה עליון, מסגרת, מחסה.

אשת מדינים: סכסכנית, מחרחרת ריב, חובבת מדון.

בית חבר: הדעות חלוקות:

א. בית מלא המולה ורעש;

ב. בית גדול כארמון.⁵⁵

25. מֵיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֵיפָה;

וְשִׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֲרֵץ מְרִחָק.

שמועה טובה (חדשות טובות) על אודות משפחה או חברים הנמצאים רחוק ממך, מרעננת כמו מים קרים לאדם צמא.

[משלי טו 30; ברא' מה 27]

מים קרים: מים מרעננים.

עייף: לאה, מותש, תשוש, יגע, מיוגע, סחוט; מעולף, חלש, רפה, חסר כוח.

55 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 150.

שמועה: ידיעה, בשורה, דברים שנמסרו בעל פה, הודעה שהתגלגלה מפה לאוזן.

אַרְץ מְרֻחָק: ארץ רחוקה.

הפסוק קשה ולכן ישנה אפשרות נוספת לביאור של חלק ב':
... אבל לכבוד ייחשב לו לאדם, אם ירבה לחקור את כבודם של צדיקים. כלומר כבוד הוא להרבות בחיפוש אחר חוכמה ודעת.⁵⁶

חקר: מחקר, לימוד, העמקה, עיון, חיפוש, בדיקה, סקירה, בחינה, חקירה.

כבוד: הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר, שם טוב; מעמד, דרגה.

רִיסוֹן עֲצֵמִי שווה הגנה עצמית

28. עֵיר פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה,
אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מְעַצֵּר לְרוּחוֹ.

אדם ללא ריסון עצמי שאינו שולט בעצמו, כמוהו כעיר פרוצה ללא חומת הגנה. אדם שכזה הוא פגיע מאוד, נתון להרס עצמי ומסוכן לסובבים אותו.

[משלי טז 32; שמ"א יד 6;
נחמ"א 3; גלט' ה 19-23]

פרוץ: פעור, פתוח לרווחה, פתוח, לא מוקף, לא מכוסה, לא מוגן; שבור, מנופץ, מנותץ, הרוס.

חומה: קיר, כותל, נד, דופן, מחיצה, גדר, אבנים, מבנה אנכי; מחסה, גדר מגן, מקלט, מסתור, מחבוא, מפלט.

אֲשֶׁר אֵין מְעַצֵּר לְרוּחוֹ: משולח רסן, חסר שליטה עצמית, נתול מעצורים.

56 שם. עמ' 204-205.

26. מְעִיָן נִרְפָּשׁ וּמְקוֹר מְשֻׁחָת,
צָדִיק מָט לִפְנֵי רָשָׁע.

צדיק הפונה מדרך הישר ומצטרף לדרכו של הרשע, גורם לנזק ולאכזבה כמו מעיין שמימיו הפכו מרופשים, וכמו באר שמימיה אינם ראויים לשתיה.

[יחז' לב 2; לד 18]

מעין נרפש: מקור מים צלול וקריר הנרמס ברגלי אדם ובהמה ומימיו הצלולים נעשים דלוחים ומזוהמים.

מקור משחית: מקור מים חיים הנסתם בעפר ואבנים או שמימיו נעכרו.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

מט: מתמוטט, מתערער, מתנווד, מועד, נופל.

לפני: (בהקשרנו) על ידי, בהשפעת, מפני.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

27. אֶכּוֹל דָּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא טוֹב;
וְחָקֵר כְּבוֹדָם כְּבוֹד.

אכילה מופרזת של דבש תביא להקאה ולחוסר נעימות. כך גם רדיפה אחר כבוד אישי אינה מוסיפה כבוד אלא גורעת.

[משלי כה 16; כז 2; לוקס יד 11]

הענקת כבוד לכסיל (99'1-12)

ב. כשם שהציפור נודדת והדרור עף (ולאחר מעופם הם שבים אל הקן), כך קללה שאין לה סיבה תבוא בחזרה על ראש המקלל.⁵⁷

[במד' כג 8; דבר' כג 5-6; שמ"א יז 43; שמ"ב טז 12]

לנוד: (בהקשרנו) לנדוד, לעוף.

דרור: שם ציפור שיר קטנה, אנקור.

קללת חנם: גידוף נגד אדם על לא עוול בכפו, הבעת תקווה שתבוא על אדם צרה ללא כל סיבה.

תבוא: תתקיים, תתגשם.

3. שוט לסוס, מתג לַחֲמֹר;
וְשֵׁבֶט לְגֹוֹ כְּסִילִים.

השוט מדרבן את הסוס לרוץ מהר יותר ולנוע לפי פקודת הרוכב, והמתג בפי החמור מכוון את החמור להיכן שהרוכב חפץ. באותו אופן יעיל השבט (מקל לצורך תוכחה) לגרום לטיפש לשנות את דרכו וללמדו משמעת, שהרי הטיפש אינו סר מרע רק בעזרת מילים.

[משלי י 13; יט 29; תהל' לב 9]

הערה: דבר אלוהים אינו מעודד אדם

כלשהו, או הורים, להשתמש במכות ככלי ראשוני או כתרופת פלא נגד כסילות. לו כך היה הדבר, היינו כולנו זקוקים למכות יום-יומיות... ה"שבט" יכול גם לציין סמכותיות והנהגה, שהרי גם אלו מהווים כלים יעילים לחינוך. אנו זקוקים לחוכמת אלוהים כדי לדעת מתי ואיך להשתמש בכוח.

57 קאסוטו (1992). משלי. תל אביב: הוצאת יבנה. עמ' 86.

1. כְּשֵׁלֶג בְּקִיץ וְכַמְטָר בְּקֶצֶר,
כֵּן לֹא נֶאֱוָה לְכַסִּיל כְּבוֹד.

מתן כבוד לטיפש הוא דבר המנוגד למה שנכון וטוב, בדומה לשלג בקיץ ולגשם בעונת הקציר, שהם בניגוד לחוקי הטבע. שלג בקיץ יפגום בגדילת היבול, וגשם בקציר מפריע לחקלאי ועלול להרוס את התבואה.

כך מתן כבוד לטיפש הוא דבר שעתידי לפגוע בחברה.

מסקנה: המאמצים את חוכמת החיים של אלוהים הם שראויים לכבוד. יראי אלוהים אלו מבטיחים את חוזקה של החברה.

[משלי יט 10; יז 7; שמ"א יב 17]

מטר: ממטר, גשם, סערה, סופה, משקעים, מבול, שיטפון.
קציר: כריתת תבואה, קטיפ שיבולים, קטיפ, לקיטה; תבואה קצורה, קמה.

נאוה: יפה, נאה; (בהשאלה, בהקשרנו) ראוי, הולם, מתאים, מגיע.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

כבוד: מעמד, דרגה, הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר.

2. כְּצִפּוֹר לְנוֹד, כְּדְרוֹר לְעוֹף,
כֵּן קְלַלַת חֲנָם (לא) לוֹ תְּבוּאָה.

א. (לפי הכתיב) כשם שהציפור עפה באוויר, כך הקללה שאין לה סיבה מוצדקת, כלומר שהאדם שאליו היא מופנית הוא נקי כפיים, תפרח לה באוויר ולא תבוא על המקלל.

[תהל' קט 17-19, 28]

ניתן להבין את הפסוק גם בדרך אחרת (לפי הקרי):

שוט: שבט, מקל הצלפה, ענף הלקאה, מקל הכאה, רצועה מחוברת למקל.

מתג: מעין יתד לרסן הבהמה, יתד מתכת המתחברת לרסן.

חמור: שם של בהמת בית; (בהשאלה, בהתייחס לאדם) שוטה, טיפש, עקשן.

שבט: מקל, ענף דק, מטה, שוט.

גו: גב, אחור, חלק אחורי, שכם, החלק שבו עובר עמוד השדרה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

7. דְּלִיּוֹ שׁוֹקִים מִפֶּסֶחַ;
וּמָשָׁל בְּפִי כָּסִילִים.

כפי שרגליו של הפיסח הן חלשות ודלות, כך דלים וצולעים דברי חוכמה מפי טיפשים.

[ישע' לח 14; תהל' עט 8]

הערה: אם אדם אינו מתייחס למשל מדבר ה' כאל חלק מחוכמת אלוהים, באמונה וביראה, הרי שעבורו הוא יועיל כמו רגלי הפיסח למרוץ.

דְּלִיּוֹ: שתי אפשרויות: א. חלשות, דלות; ב. מורמות (בהקשרנו: רגלי הפיסח אינן שוות באורכן).

שוק: כרע, חלק הרגל שמתחת לברך.

פיסח: חיגר, צולע, נכה רגליים, קטוע רגל, מדדה.

משל: (בהקשרנו) דבר חוכמה, מליצה, פתגם.

פה: איבר הדיבור; (בהשאלה) דיבור, המילים היוצאות מן הפה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה, פשוט.

8. כְּצֹרֵר אֶבֶן בְּמַרְגְּמָה,
כִּן נֹתֵן לְכָסִיל כְּבוֹד.

כפי שאבן במרגמה מהווה כלי נשק טעון המסוגל לפגוע, כך מתן כבוד לטיפש הוא פעולה שהנזק בה ממשמש ובא.

אפשרות נוספת: מי ששם אבן בקלע (לזמן קצר עד שתיזרק על ידו), עתיד לפגוע במשהו. כך גם מי שמכבד טיפש יישאר בכבודו רק זמן קצר ויבזה את עצמו במהרה.⁵⁸

צור אבן: חתיכת אבן, אבן קטנה.

מרגמה: כלי ירייה, קנה ירייה, תותח קטן, קלע, מכשיר להטלת אבנים.

כין: כך, ככה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

כבוד: הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר, מעמד, דרגה.

58 חן, מ' (2007). משלי. ירושלים: ינץ. עמ' 126.

4. אֵל תַּעֲזֹב כָּסִיל כְּאֹלְתוֹ,
פֶּן תִּשְׁפּוּהוּ לוֹ גַם אֶתָּה.

5. עֲנֵה כָּסִיל כְּאֹלְתוֹ,
פֶּן יִהְיֶה חָכֵם בְּעֵינָיו.

שני המשלים נראים לכאורה כסותרים זה את זה, אך אין זה כך.

(4) אל תענה לטיפש לפי הסגנון של איוולתו, כלומר בגידופים ובליצינות המקובלים עליו, כי אז תיחשב ותיראה כשווה לו בעיני אדם השומע את הוויכוח.

(5) ענה לטיפש כפי שראוי לאיוולתו, כלומר חנך אותו. בדברי מוסר ותוכחה, לבל יחשוב את עצמו לחכם.

[משלי כג 9; כט 9; מתי ז 6; ישע' לו 21; טז 1-4; כא 23-24]

לענות: לתת תשובה, להחזיר תגובה, להשיב, להגיב, לתת מענה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

איוולת: טיפשות, כסילות, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

פן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

חכם בעיניו: החושב עצמו לחכם.

6. מְקַצֵּה רִגְלִים, חָמָס שִׁתָּה,
שֵׁלַח דְּבָרִים בְּיַד כָּסִיל.

מי שממנה טיפש להיות שליחו, גורם לעצמו טורח וצער. לבסוף יצטרך להתייגע עד אפיסת כוחות (לכתת את רגליו) ולשבוע צער ואי-נעימות, עד שיתקן את מה שקילקל השליח הטיפש.

[משלי י 26; כה 13; איוב טו 16; כא 20]

מקצה רגלים: מתייגע מרוב ריצה עד שאינו יכול לזוז ממקומו, כאילו קיצצו לו את רגליו.

חמס שתה: גורם לעצמו צער רב.

9. חוֹחַ עֲלָה בְיַד שְׂכוֹר;
וּמִשָּׁל בְּפִי כְּסִילִים.

הקוץ בידו של השיכור מסוכן כמו משל בפי הטיפשים. הכסיל, זה הדוחה את חוכמת החיים של אלוהים, משתמש במשל (במסקנה) למימוש תאוותיו בדרך שגויה ופסולה, מניפולטיבית, שאינה תואמת לנמשל, וכך הוא פוגע בעצמו ובאחרים. במקום כבוד הוא נוחל קלון.

[ירמ' כט 30-32; שה"ש ב 2; קהלת י 12]

חוח: קוץ.

עולה ביד: מזדמן לידו, בא ליד.

משל: (בהקשרנו) דבר חוכמה, מליצה, לקח, פתגם, מוסר השכל.

פה: איבר הדיבור; (בהשאלה) דיבור, המילים היוצאות מן הפה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

10. רַב מְחוּלָל כָּל;
וְשֹׁכֵר כְּסִיל וְשֹׁכֵר עֲבָרִים.

איש ריב ומדון משחית את כל אשר לו. כמוהו כאדם השוכר לעבודתו טיפש שאינו מבין ואינו אוהב את העבודה. **או:** כמוהו כשוכר אנשים העוברים ממקום למקום ולכן אין לבטוח בטיב עבודתם.

[ירמ' נ 29; ישע' נא 9; תהלי קכט 8; איוב טז 13; כו 13]

רב: מספר אפשרויות:

א. איש ריב ומדון;

ב. איש היררה בחיצים — קשת (ברא' כא 20);

ג. אדון, מעסיק.

מחולל כל: מכה ומשחית את הכול.

לשכור: לקחת בשכירות, להעסיק לפרק זמן קצוב תמורת תשלום; לקבל לעבודה, לגייס (כוח אדם).

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

עובר: (בהקשרנו) אדם כלשהו החולף באקראי.

11. כְּכֹלֵב שָׁב עַל קְאוּ,
כְּסִיל שׁוֹנָה בְּאַוְלָתוֹ.

הטיפש אוהב לחזור על דבריו ומעשיו הנפשעים בלי שיתבייש בהם או שירצה לתקנם, כי זה לו הדבר הטבעי ביותר, ממש כמו כלב החוזר לאכול את קיאו. בדרך זו מוכיח הטיפש שטעותו אינה מקרית וחד-פעמית, אלא שהוא טיפש מיסודו.

[משלי יז 9; ישע' כח 8; כיפא"ב ב 22-20]

הערה: שמעון כיפא השליח משתמש

במשל הזה כדי להסביר איך אנשים הטוענים להיות משיחיים, פתאום נוטשים את דרך הקדושה ומתפלשים בחטא. הוא מציין שאנשים אלו לא נושעו מלכתחילה. ליבם ופנימיותם לא השתנו מעולם, ולכן הם חוזרים לעשות את הדברים הטבעיים להם ביותר.

הם בדיוק כמו כלב השב אל הקיאי שלו, או כמו החזיר העולה מן הרחצה ואז מתגולל שוב ברפש. אין זה משנה איך נלביש את הכלב או החזיר, או איזו מסכה נשים על פניהם. בסופו של דבר הכלב והחזיר, שלא השתנו בפנימיותם, יחזרו לעשות את הדבר הטבעי להם.

האלטרנטיבה היא להיוולד מחדש על ידי רוח הקודש, באמונה בישוע כאדון וכמושיע מן החטא, ולקבל את אופיו של המשיח.

[יוח' ג 3-4; גלט' ה 22-26]

שב: חוזר, בא חזרה, מגיע שוב, סב על עקביו, מסתובב חזרה, מחזיר את עצמו.

קיאי: פליטת אוכל, הוצאת אוכל שנבלע, מזון שעלה מן הקיבה.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

שוֹנָה: חוזר, עושה בשנית, עושה שוב.

איולת: טיפשות, כסילות, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

12. רְאִיתַי אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו,
וַתִּקְוֶה לְכָסִיל מִמָּוֶנִי.

האם ראית פעם אדם המתגאה וחושב את עצמו לחכם? יש תקווה גדולה יותר שהטיפש יהפוך לחכם מאשר שאיש זה יהיה עניו. גאוותו של הראשון לא תיתן לו ללמוד ולהשכיל.

[משלי ג 7; כט 20; ישע' ה 21]

[יוח' ט 41; רומי' יא 25; יב 16]

חָכָם בְּעֵינָיו: חושב את עצמו לחכם.

תקווה: (בהקשרנו) סיכוי, היתכנות לדבר טוב.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, אידיוט, שוטה.

ללכת לעבודה? — אוטובוס עלול לדרוס אותי!

13. אָמַר עֲצֵל:

”שַׁחַל בְּדַרְךָ, אָרִי בֵּין הַרְחֹבוֹת.”

העצל ימציא כל תירוץ כדי להתחמק מעבודה. הוא מסוגל לומר: “יש אריה ברחוב — אם אצא האריה עלול לטרוף אותי, ולכן עדיף שאשאר בבית.” [משלי ו 11-13; כב 13; כד 30-34]

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל; נרפה, מרושל, איטי.
שחל: אריה, לִישׁ, כפיר.
דרך: מסלול, נתיב, משעול, אורח, מסילה.

בטן, גב...

14. הַדְלֵת תִּסּוֹב עַל צִירָה;
וְעֲצֵל עַל מִטָּתוֹ.

כפי שהדלת מסתובבת על צירה ונשארת במקומה, כך מסתובב העצל על מיטתו ואינו יורד ממנה כדי לעשות מלאכה כלשהי.

[משלי ו 9; יט 16]

הַדְלֵת תִּסּוֹב: הדלת מסתובבת על צירה אנה ואנה.

ציר: מוט שעליו סובבת הדלת.

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל;
נרפה, מרושל, איטי.

15. טָמֵן עֲצֵל יָדוֹ בַּצִּלְחַת;
נִלְאָה לְהִשְׁיבָה אֶל פִּיּוֹ.

העצלן כה עצל, עד שכאשר הוא טומן את המזלג בצלחת הוא אינו מוכן לעשות את המאמץ הדרוש כדי להביא את המזלג אל פיו. עצלנותו גוברת על רעבונו. העצל נכשל להשלים את המשימה כראוי. [משלי ו 6; יט 24]

טומן: (בהקשרו) מכניס.

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל, עייף, נרפה, רפוי, מרושל, איטי.

נלאה: עייף, יגע, סחוט, מיוגע, תשוש, אפסו כוחותיו.

16. חָכָם עֲצֵל בְּעֵינָיו,
מִשְׁבָּעָה מִשִּׁיבֵי טַעַם.

העצלן מחשיב עצמו חכם יותר משבעה חכמים המשיבים תשובות של טעם. בעיני העצל סיבותיו מדוע אינו צריך לעבוד, טובות יותר מהסיבות שמונים שבעה חכמים המסבירים מדוע עליו לעבוד.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

עצל: עצלן, בטל, בטלן, הולך בטל; נרפה, מרושל, איטי.

מְשִׁיבֵי טַעַם: עונים בחוכמה, בדעת ובתבונה; אומרים דברים נכונים והגיוניים.

17. מִחֲזִיק בְּאֲזְנֵי כְּלָב,
עֵבֶר מִתְּעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ.

עובר אורח הרואה אנשים רבים ברחוב, לא יפיק שום תועלת ורק יגרום נזק לעצמו אם יתערב בריב לא שלו.

כמוהו כאיש המושך באוזני כלב ומספק לכלב את כל הסיבות לתקוף אותו.

[משלי ג 30]

מִתְּעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ: איש המתערב בריב של אחרים בעניין שאינו נוגע לו.

18. כְּמִתְלַהֵלֶה הַיָּרֵה זָקִים, חֲצִים וּמָוֹת;

19. כֵּן אִישׁ רָמָה אֶת רֵעֵהוּ וְאָמַר:
”הֲלֹא מִשְׁחַק אָנִי!”

המרמה את חברו ואף גורם לו לנזק, ולבסוף אומר: “רק התלוצצתי, זה היה לשם שעשוע”, כמוהו כאדם קל דעת וחסר אחריות, היורה זיקוקים וחיצים שמסוגלים לפגוע קשות באחרים ואז אומר: “זה רק משחק”. קל הדעת אינו שם לב לתוצאות הקשות של “שעשועיו”.

[משלי 23; ישע' נ 11; כיפא"ב ב 13; יעקב ג]

מתלהלה: משתעשע בקלות ראש, מתהולל.

יורה: שולח כדורים מכלי ירי, קלע, צלף, קשת.

זיק: ניצוץ אש.

חץ מוות: חץ הגורם מוות למי שפגע בו; (בהשאלה) מילים פוגעות או האשמות שזוא שבכוחן להרוס חיים.

כ: כך.

רמאי: נוהג לרמות, עוסק בתרמיות, ערום, זיפן, נוכל, שקרן, גונב דעת, מוליך שולל, בדאי, כזבן.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

משחק: משתעשע, מתבדר, מתלוצץ.

הרחק טרב-ל-מייקר אחד, וכל השכונה תשקוט

(פס' 20-22)

פחם: חומר שריפה, מין מחצב שחור, עצים שהתאבנו, עץ שנחרך.

גחל: גחלת, פחם בוער, רמץ דולק.

מדון: חיכוך, ויכוח, עימות, סכסוך, מריבה, ריב, קטטה, תגרה, מכות, מאבק.

לחרחר ריב: לסכסך, להסית להיאבק, להתקוטט, להתעמת.

22. דְּבָרֵי נִרְגָן כְּמַתְלַהֲמִים;
וְהֵם יִרְדּוּ חֲדָרֵי בָטָן.

דבריו של מחרחר הריב נשמעים היטב באוזני אחרים. הם חודרים עמוק לפנימיותו של השומע ומעוררים שגאה ומרירות שיובילו למריבה ולפירוד.

[משלי טז 28; יח 8; כו 21]

דברים: (בהקשרנו) דיבור, אמירות, הצהרות, מלל, מוצא פה.

נרגן: רוטן, מתלונן, מתאונן, מקטר, ממורמר, סר וזעף, שאין לרצותו. **או:** סכסוך, מחרחר ריב.

התלהמות: התלהטות יצרים, הסתה, השתוללות.

לרדת: לעבור למטה, להנמיך, לנחות, לצנות, לצלול, לשקוע.

חדרי בטן: פנימיות האדם, מושב השכל והרגש.

מלכודת הצביעות

23. כָּסֶף סִיגִים מְצֹפָה עַל חֶרֶשׁ,
שְׁפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֵב רָע.

נשיקות חמות מלב רע, כמוהן ככלי חרס מצופה כסף לא טהור. במילים פשוטות — אין תוכו כבדו, הוא צבוע, מזויף.

"שְׁפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֵב רָע" — המילים חלקות, מושכות ומבטיחות, אך הדובר אינו מתכוון למה שהוא אומר.

[משלי כה 4; ירמ' ו 30; מתי כג 27]

כסף סיגים: כסף שאינו נקי, מעורב בפסולת מתכת.

מצופה: מכוסה, עטוף, מחופה.

חרש: חרס, חומר, חמר.

שְׁפָתַיִם דֹּלְקִים: שפתיים האומרות מילות אהבה מדומה, דברי שקר וחנופה.

לב רע: מחשבות רעות.

20. בְּאָפֶס עֵצִים תִּכְבֶּה אֵשׁ;
וּבְאֵין נִרְגָן יִשְׁתַּק מְדוֹן.

לא עצים האש נכבית. כך גם אין ריב ומדון אם אין מי שמחרחר ריב, מתלונן ומרכל.

[משלי טז 28; יח 8; כו 21; דבר' א 27]

אפס: אין, כלום, מאומה, לא כלום, שום דבר.

עץ: אילן; עצה, חומר הגזע והענפים, קרש, לוח, קורה, מוט, מקל, גזר, כפיס.

נרגן: רוטן, מתלונן, מתאונן, מקטר, ממורמר, סר וזעף, שאין לרצותו. **או:** סכסוך, מחרחר ריב.

מדון: ריב, קטטה, תגרה, חיכוך, ויכוח, עימות, סכסוך, מריבה, מכות, מאבק.

21. פָּחֶם לְגַחְלִים וְעֵצִים לְאֵשׁ;
וְאֵישׁ (מְדוֹנִים) מְדִינִים לְחַרְחַר רִיב.

כפי שפחם הוא חומר בערה ההופך לגחלי אש, וכפי שעצים מבעירים ומלבים את האש, כך יתגברו מריבות ומהומות כשאיש מחרחר ריב, שלעולם אינו מרצה, נמצא בקהל אנשים.

[משלי טו 18; כו 22]

24. בְּשִׁפְתָּו יִנְכַּר שֵׁנָא;
וּבְקִרְבּוֹ יִשִׁית מִרְמָה.

(המשך הרעיון מהפסוק הקודם) השונא מעמיד פני אוהב בדבריו, אך בקרבו — בתוך ליבו — הוא אינו מתכוון למה שהוא אומר. בליבו הוא שם, כלומר מתכנן, מרמה.

[משלי י' 18; יב' 20; תהי' מא 7]

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.
ינכר: יתנכר, יתחזה, יתחפש שלא יכירו מה שהוא באמת (ברא' מב 7).
שונא: יריב, שאינו אוהב, אויב, מתנגד.
בקרבו: בתוכו, בפנימיותו, בליבו.
ישית מרמה: "שם" רמאות, מתכן דבר הונאה.

25. כִּי יִחַן קוֹלוֹ אֶל תְּאֲמֹן בּוֹ;
כִּי שִׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ.

... (המשך מהפסוק הקודם) גם אם יאמר דברי חן, ברכות, בקול מושך ואוהב, אל תתפתה להאמין לו. ליבו מלא מחשבות רעות כלפיך.

[ירמי' ט' 7; תהי' כח 3]

יחן קולו: ידבר בקול רך, מלא חן ונעימות.
אל תאמן בו: אל תאמין לו ואל תבטח בדבריו והבטחותיו.
תועבה: נבלה, שיקוף, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.
לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז המחשבות והדעת.

26. תִּכְפֹּסָה שֵׁנָאָה בְּמִשְׁאוֹן;
תִּגְלָה רַעְתּוֹ בְּקִהְלָה.

שנאתו מסתרת מאחורי דברי פיתוי ועורמה, אך לאחר זמן תתגלה מזימתו ותיראה לעיני כול.

[מתי כג 28; לוקס ח 17]

תִּכְפֹּסָה (= תתכסה): תתעטף, תסתתר.

שנאה: אויבות, תיעוב, סלידה, עוינות, חוסר אהבה.
משאון: פה במובן של מרמה, הסתה, הולכת שולל.
נגלה: נראה, נהיה גלוי לעין, נחשף, יוצא לאור.
רעה: רשע, רשעות, שנאה, קשי לב, שחיתות.
קהל: ציבור, קהילה, עדה, קבוצה, חברה, המון, הרבה אנשים.

27. פֹּרָה שְׁחַת בָּהּ יִפְלִי;
וְגוֹלֵל אָבֹן אֶלְיוֹ תָשׁוּב.

מי שמנסה להכין מלכודת לאחר, סופו שיפול באותה המלכודת שהוא מכין. מי שמגלגל אבן כדי לפגוע באחר, סופו שאותה אבן תשוב אליו.

דרך המשל מתכוון המחבר לומר: היזהר במילותיך ובכוונותיך — אל תחשוב או תתכנן רעה לזולת. קווה לטוב עבור הזולת. אהב שלום ורודפהו, כדי שדברים טובים כאלו ישובו אליך בחזרה.

[משלי כח 10; כט 5; תהי' ז 16;
קהלת י' 8; אסתר ז 10]

כורה: חופר, חוצב.
שחת: בור, שוחה, חפירה, גומה, תעלה, פחת; קבר, שאול.
גולל: מגלגל, מסובב.

28. לְשׁוֹן שִׁקָּר יִשְׁנָא דְכָפוֹ;
וּפֶה חֲלָק יַעֲשֶׂה מִדְּחָה.

השקרן שונא את האנשים שאותם הוא עשק, ואיש מתחנף מביא אסונות לכל מי שבא עימו במגע.

[משלי כט 5]

לשון שקר: דברי כזב, רמאות, נוכלות.
לשנא: לתעב, לסלוד, לחוש עוינות, לשטום, לחוש איבה, להיות אויב.
דך: רצוף, עשוק, נדכא.
פה חלק: פה מדבר חלקלקות, דברי חנופה.
לעשות: לבצע, לפעול, להוציא לפועל, לממש, לקיים, להגשים, למלא.
מדחה: מכשול.

אם ירצה ה', נחיה

1. אל תתהלל ביום מָחָר,
כי לא תִדְעַע מַה יֵלֵךְ יוֹם.

אל תתפאר במעשה גדול שאתה עומד לעשות מחר או בעתיד הקרוב, כי אין לך מושג מה יתרחש היום, קל וחומר מחר ולאחר מכן.

לאור זמניותו ושבריריותו של האדם, ודא שחייך מעוגנים ביד אלוהים הריבון, כך שכל רגע בחייך יהיה בשירות אלוהים ולמען כבודו.

[משלי טז 1, 9; מל"א כ 11; ישע' א 18;
תהל' לז; לוקס יב 19-20; קור"ב ו 2;
עבר' ג 7-8; יעקב ד 13-14]

להתהלל: להלל עצמו, להתפאר, להתנשא, להתגאות, להשתבח, להתהדר, להשוויץ.

מחר: (בהקשרנו) התקופה הקרובה, הימים הבאים, העתיד.

מה ילך יום: מה יביא ("יוליד") היום הבא, מה עומד לקרות.

2. יהלֵלְךָ זָר וְלֹא פִידָה;
נְכַרִי וְאֵל שְׁפֹתֶיךָ.

טוב לאדם שיהלל אותו זר, ולא שהוא עצמו ישבח את עצמו ויחטא בגאווה. שבח עצמי הוא לא רק חסר ערך, אלא גם מניב קנאה, פירוד וכעס. מילות שבח והלל הבאות מאחרים מציינות את המצב לאשורו, הן בעלות ערך ומתגמלות.

[כה 27; יהושע יז 14-15; קור"ב י 12, 18; יב 11]

להלל: לשבח, להחמיא, לתת כבוד, לפאר.

זר: אדם אחר, זולת, חיצוני.

פידה: (בהקשרנו) אתה בעצמך.

נוכרי: (בהקשרנו) זר, אדם אחר, זולת.

שפתיים: (בהשאלה) דיבור, אומר ודברים, מילים היוצאות מהפה.

3. כָּבֵד אֶבֶן וְנֹטֶל הַחֹל,
וְכַעַס אֹוִיל כָּבֵד מִשְׁנִיָּהֶם.

העמסת חול ואבנים כבדות היא עבודה פיזית מפרכת. ובכל זאת את הכעס שגורם הטיפש קשה יותר לשאת מן האבן והחול גם יחד.

בעוד נשיאת החול והאבנים גורמת לעייפות פיזית שלאחר מנוחה ניתן להתאושש ממנה ולהתרענן, הרי שכעסו של הטיפש גורם לעייפות נפשית שהיא קשה ומסוכנת יותר.

[איוב ה 3-2; ו 3-2; קהלת ז 9]

כובד: משקל, צפיפות, מסה.

נטל: עול, משא, כובד, מעמסה, עומס, מטען.

אוויל: שוטה, חסר דעה, חסר דעת, טיפש, פתי, סכל, כסיל, בור.

4. אֲכַזְרִיּוֹת חֲמָה וְשֹׁטֵף אָף;
וְמִי יַעֲמֵד לִפְנֵי קִנְאָה?

חוסר רחמים מהול בכעס רב הוא תערובת מסוכנת שבכוחה לגרום נזקים קשים, אך קנאה מובילה להרס רב עוד יותר. כפי שאמר שלמה המלך בשיר השירים: "קִשָּׁה כְּשֵׂאוֹל קִנְאָה" (שה"ש ח 6). הקנאי לא ישקוט עד שייהרוס לחלוטין את האדם שפגע בו.

[משלי ו 34; ברא' לז; שה"ש ח 6]

אכזריות: התייחסות אכזרית, רשעות, רוע, תוקפנות, אלימות, חוסר רחמים, קשיחות, קשי לב.

חמה: כעס, זעם, קצף, חרון, זעף, רוגז, רתחה, "התחממות".

שטף: זרם, זרימה, זליגה, נביעה, נזילה, קילוח, שפעה.

אף: כעס, זעם, זעף, חרון, חמה, התרגזות, רוגז, רתחנות.

שֹׁטֵף אָף: התפרצות זעם בלתי נשלטת.

לעמוד: (בהקשרנו) להחזיק מעמד, להתגבר.

קנאה: (בהקשרנו) רגש של נקמה במי שעשה רע.

”נו נו נו!“ —
זה עשוי להיות ביטוי
של אהבה (5'06-6)

5. טובה תוכחת מגלה,
מאהבה מסתרת.

מילות ביקורת הנובעות מאהבה, שמטרתן לתקן ולהחזיר למוטב את מקבל התוכחה והן נאמרות בגלוי, טובות יותר מאהבה מוסתרת — שאינה מתבטאת במעשים לטובת האהוב.

אהבה המסתירה מעיני הנאהב את פגמיו, מונעת ממנו לתקנם.

[משלי כח 23; ויק' יט 17;
תהל' קמא 5; גלט' ב 14; ד 16]

טובה: מועילה, עדיפה, רצויה.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

מגלה: גלוי, חשופה, לא מוסתרת, פתוחה, פומבית;
כנה, ישירה.

אהבה: חיבה עזה, אהדה, חיבוב, חמדה, כיבוד.

מסתרת: מוסתרת, חבויה, נחבאת, מוצנעת, סמויה,
מוסווה, אינה גלויה לעין.

6. נאמנים פצעי אוהב;
ונעטרות נשיקות שונא.

גם פצעים, אם הם באים מיד האהוב, מורים על נאמנותו. הכוונה לדברי תוכחה ומוסר, המצערים את שומעם לרגע אך מועילים לחייו.

[משלי כח 23; שמ"א כ 8; תהל' קמא 5;
מתי כו 49; מרק' יד 44-45; קור"ב ב 1-6; ז 8-11;
גלט' ד 16-20; עבר' יב 7-11]

לעומת זאת נשיקות שונא, גם אם הן מרובות, הן מטרידות ומיותרות כי הן מזויפות. השונא יעמיד פנים שהוא ידיך, אך לא יתקן את טעויותיך אלא ישאף למפלתך ולהגעה למצב שבו יש לו יתרון על פניך.

[משלי ה 3-5; כו 23-24; מתי כו 49]

נאמן: מהימן, ראוי לאמון, אמיתי; מסור, איש סוד.

נעטר: רב מדי.

שונא: יריב, שאינו אוהב, אויב, מתנגד.

נעטרות נשיקות שונא: נשיקותיו של השונא מרובות מדי, והן לטורח, דבר בלתי נעים.

דע להודות על ברכותיו של ה' —
גם אם אתה חלק
מחברה מערבית שבעה

7. נפש שבעה תבוס נפת;
ונפש רעבה כל מר מתוק.

אדם אשר אכל לשובע ידחה גם את האוכל הטעים ביותר. לעומתו הרעב יחשיב כל דבר הבא אל פיו כטעים מאוד, וגם אוכל מר יהיה מתוק בפיו.

תבוס: תבוז, תמאס, תחוש שאט נפש.

נופת: דבש מובחר.

8. כצפור נודדת מן קנה,
כן איש נודד ממקומו.

כפי שציפור נודדת חייבת לנטוש את קינה ולעוף למקום אחר בחיפוש אחר מזון וקן חדש, כך גדול צערו של האיש החייב לעזוב את מקום מולדתו, את בית הוריו, ולחפש מקום אחר. הנביא ישעיהו מתאר את גולי מואב במילים: "וְהָיָה כְּעוֹף נֹדָד".

[ישע' טז 2]

נודד: נע ונד, נודד, משוטט, נע אנה ואנה, מתהלך, חי חיי נודדות, עובר ממקום למקום.

9. שָׁמֶן וקטורת ישמח לב;
ומתק רעהו מעצת נפש.

שמן ריחני שבו מושחים את הראש בעת שמחה, ואדי הקטורת המשמחים את הלב ומרעננים את הנפש, מציינים עיתות של שמחה ועונג.

למרות זאת יש עונג ושמחה רבים יותר בעצה הבאה מפי ידיד האוהב אותך בכל נפשו, ובכוחה להביא ברכה, רווח והצלחה ארוכי מועד.

אפשרות נוספת: התייעצות של אדם עם חברו (המתקת סוד) טובה מהחלטה על דעת עצמו.⁵⁹

[ישע' ג 20; יחז' טז 18; שה"ש א 3; ג 6; קהלת ט 8; אסתר ב 12]

59 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). **משלי**. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 219.
מרדכי חן מציין אפשרות זו גם כן. עמ' 131.

שמן: הכוונה לשמן ריחני המשמש לתמרוקים.

קטורת: תערובת בשמים, עשן ריחני, חומר ניחוח.

יְשַׁמַּח לֵב: ישמחו את האדם בריחם הנעים.

מִתְקָה: קיצור ל"מתק שפתיים" — דברים נעימים לאוזן (טז 21).

רַע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

עֵצַת נֶפֶשׁ: עצה מלב אוהב. **או:** החלטה על דעת עצמו, מבלי להתייעץ.

[משלי כג 15; י 1; טו 20; תהלי' קכז 4-5, קיט 42; מתי ז 17-20.
משל זה נכון גם בהפיסו — משלי יז 25; יט 13; כב 21; כג 15]

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל, רב מוח, אינטליגנט, שנון, מחוכם; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

חֲרִפִּי: המחרף אותי, המזלזל בי, המשמיץ אותי, המגנה אותי.

דבר: (בהקשרנו) דיבור, אמירה, הצהרה.

12. עָרוֹם רָאָה רַעְיָה נִסְתָּר;
פְּתָאִים עָבְרוּ נִעְנָשׁוּ.

איש נבון וזהיר רואה את הרעה טרם בואה, מחשב את צעדיו
בזהירות ונמנע מליפול במלכודת או בצרה.

לעומתו הטיפש, חסר הניסיון, אינו מזהה את המלכודת או את
התרמית שלפניו, ולכן נכנס לתוכה ונענש על טיפשותו.

[משלי א 4; ט 16; יד 8; כב 3; כז 12; ישע' כו 20]

ערום: (בלשון המקרא, בהקשרנו) פיקח, חכם.

רעה: (בהקשרנו) צרה, פורענות.

נסתר: מסתתר, מתחבא, נחבא.

פתוי: קל דעת, מתפתה על נקלה, חסר ניסיון.

עברו: המשיכו בדרך, לא נמנעו.

נענשו: באו על עונשם, ניזוקו בשל טיפשותם.

13. קַח בְּגָדוֹ כִּי עָרֵב זָר;
וּבְעֵד נִכְרְיָה חֲבֵלָהּ.

כדי להבטיח את החזר ההלוואה, קח את בגדו של הערב כמשכון.
(בעת העתיקה שימש הבגד כדמי משכון להבטיח את החזר
ההלוואה, אך הבגד היה מוחזר לבעליו באותו הערב.)

מי שערב לזר מוחלט, יידע לו כי הוא עתיד ככל הנראה לשלם את
החוב.

[משלי כ 16; שמות כב 25-27; דברי' כד 10-13]

ערב: אחראי, נותן הבטחה, אחראי לפירעון חוב.

בעד: בעבור, למען, בשביל, לטובת, למטרת, לתכלית;
תמורת, חלף, במקום.

נוכרי: זר, אחר, לא מוכר, רחוק.

חובל: (בהקשרנו) לוקח כמשכון.

10. רַעְיָה (וּרְעָה) וְרַע אָבִיָּה אֶל תַּעֲזֹב,
וּבֵית אָחִיָּה אֶל תְּבֹאָה בְּיוֹם אֵיֶדֶךָ.
טוֹב שָׁכֵן קְרוֹב מֵאָח רְחוֹק.

במשל זה שלושה משפטים המצטרפים זה לזה מבחינת העניין,
וכולם מדברים בשבח הרעות הנאמנה.

א. "רַעְיָה (וּרְעָה) וְרַע אָבִיָּה אֶל תַּעֲזֹב": אל תעזוב או
תפנה גב לידיד אמת של אביך. הוא ידיד המשפחה
זמן רב. חבר שכזה הוא יקר המציאות, ובכוחו
להיות לך למשען בעת ששון או אסון.

ב. "וּבֵית אָחִיָּה אֶל תְּבֹאָה בְּיוֹם אֵיֶדֶךָ": ביום של
צרה תוכל ללכת לבקש עזרה מידיד ותיק ולא רק
מאחיך. כלומר גם אחיך בן אימך ואביך לא תמיד
יוכל להידמות לחבר כזה.

[יש' אהב דב'ק מא'ח" — משלי יח 24]

ג. "טוֹב שָׁכֵן קְרוֹב מֵאָח רְחוֹק": לפיכך קובע החכם:
שכן הגר בסמיכות לך יכול לעזור לך הרבה יותר
מאח שגר הרחק. [משלי יז 17; יח 24]

רַע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור,
קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת, יצור אנושי.

איד: צרה, אסון.

11. חֲכָם בְּנֵי וְשִׁמַּח לְבָבִי;
וְאֶשְׁיֵבָה חֲרִפִּי דָבָר.

בני, אם תחכים תשמח את ליבי, וכך אם מישהו יבוא אליי ובפיו
דברי גידוף, נאצה או טענה נגדך, אוכל לומר לו בביטחון שבני הוא
טוב ולא יעשה דברי רשע.

לא זאת בלבד, אם יבוא אליי אדם בטענה שדרכי רעה, אוכל
להצביע עליך כעל פרי עמלי, שכן עץ טוב מניב פרי טוב.

14. מְבַרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בְּבִקְרַת הַשָּׁפִים,
קָלְלָה תִּחְשָׁב לוֹ.

מדון: חיכוך, ויכות, עימות, סכסוך, מריבה, ריב, קטטה, תגרה, מכות, מאבק.
נשתנה: דומה, שווה, זהה.

16. צִפְנִיָּה צָפֹן רוּחַ;
וְשָׁמֹן יְמִינוֹ יִקְרָא.

(המשך הרעיון מהפסוק הקודם) כשם שלא ניתן להסתיר את הרוח, כך לא יצלח אדם להסתיר מעיני הבריות את מעשי האישה מעוררת המדון. תקוותו תמונה בקריאה לעזרה את כוח ימינו — אלוהים — כדי לעצור את משובתה (התנהגותה הרעה).⁶¹

ישנם המפרשים את חלק ב' של הפסוק, "וְשָׁמֹן יְמִינוֹ יִקְרָא": כשם שגם לא ניתן לאחוז שמן ביד.⁶²

[משלי ל 4]

צופן: טומן, להסתיר, להצפין, מטמין, מחביא, לגנוז, להעלים, להצניע.
שמן ימינו: אלוהים שהוא כוחו. **או:** כוח יד ימינו, כלומר כוח הזרוע. **או:** שמן ביד ימינו.
ימין: (בהשאלה) כוח.
לקרוא: להזמין, לבקש לבוא; להכריז, לצעוק, לזעוק.

17. בְּרֹזֶל בְּבְרֹזֶל יָחַד;
וְאִישׁ יָחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ.

כשם שהברזל מחדד את הברזל, כך מחדד איש את רעהו. כלומר חברת אנשים טובה ומועילה לתקן את הפגמים שבאדם.

[טימ"ב ג 10-11]

יחד: (בהקשרנו) מחדד, משחזר, משייף.
פני רעהו: דמותו, מעלותיו של חברו. **או:** מחשבתו של חברו.

18. נִצֵּר תְּאֵנָה יֹאכֵל פְּרִיָּה;
וְשֹׁמֵר אֲדוֹנָיו יִכְבֵּד.

כשם שהשומר (או נוטע ושותל) את העץ יאכל את פריו, כך ינחל כבוד העבד השוקד למלא את רצון אדונו ולשרתו בנאמנות.

[דברי' כה 4; לוקס יב 42-44; יט 17; קור"א ט 9-11; טימ"א א 17-18]

61 גורדון, ש"ל (1992). **משלי**. תל-אביב: גליל. עמ' 273.

62 זר כבוד, מ' קיל, י' (1983). **משלי**. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 221.

המברך את רעהו בקול גדול (למען ישמעו הכול) בבוקר השכם (פן יקדימו אחר), או בכל בוקר (יום-יום), אינו מבטא חברות אמיתית, אלא להפך. הבעת ידידות מופרזת כזאת היא כטורח ואף מחשידה את "המברך" באנוכיות.

[משלי כה 17; כז 6; ירמ' כה 3]

הערה: אל תאמין למי שמרבה לגלות אותות חיצוניים ומוגזמים של מתן כבוד.⁶⁰

לברך: (בהקשרנו) לאחל, הבעת כל טוב, אמירת דברים טובים.
רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב; בן אדם, ברנש, זולת.

בקול גדול: בקול רם, בצעקה.

בבקר השכים: השכם בבוקר, מוקדם בתחילת היום.

נחשב: מוחשב, נלקח בחשבון, מוערך.

15. דָּלֶף טוֹרֵךְ בְּיוֹם סִגְרִיר;
וְאֵשֶׁת (מַדּוּנִים) מְדִינִים נִשְׁתָּנָה.

אישה שאף פעם אינה מרוצה, והיא גורמת למריבות ולמהומות בביתה ומחוצה לו, כמוה כמים הדולפים מן הגג בטפטוף בלתי פוסק ביום של גשם כבד, ברוח קרה. דָּלֶף כזה מטריח ומטריד את יושבי הבית וממרר את חייהם. אישה המעוררת מריבות דומה לגג דולף ביום גשום. [משלי יט 13; כא 9, 19]

דלף: דליפה, נזילה, חלחול, זליגה, זליפה, פעפוע, טפטוף.

טורד: מטריד, מציק, מנדנד, גורם לטורח, מפריע.

סגרייר: גשם סוחף, סופה, מטר.

60 חן, מ' (2007). **משלי**. ירושלים: ינץ. עמ' 132.

מה אחרים מעידים אליך?

21. מצרף לכסף וכור לזהב;
ואיש לפי מהללו.

אם רוצה אדם לבחון ולעמוד על טיב הכסף ועל טיב הזהב, עליו להסתייע בכלים להתכת מתכות ולזיקוקן (מצרף וכור). ואילו טיבו של אדם נבחן על פי מהללו, כלומר על יסוד הדברים שאחרים אומרים על אודותיו.⁶³ [משלי יב 8; יז 3; כז 2; שפט' ח 22-27]

מצרף: כור לזיקוק מתכות.

כסף: יסוד כימי, מתכת יקרה.

כור: תנור, כבשן, משרפה, כלי להתוך בו מתכות.

מהלל: שבח, תהילה, מוניטין, דעת קהל; דברי הלל, מחמאה, ברכה.

22. אם תכתוש את האויל במכתש
בתוך הרפפות בעלי,
לא תסור מעליו אגלתו.

הטיפש כל כך מתעקש להמשיך באיוולתו ובמעשיו הרעים, עד שגם אם תכה בו כמו שכותשים גרעינים בעלי בתוך מכתש (כדי להסיר מעליהם את קליפתם), לא יסור מאיוולתו. [משלי כו 3; ירמ' ה 3]

לכתוש: לרסק, לגרוס, לטחון, לפורר, למעוך, לשחוק, לכתות, לדוש, למחוך.

אויל: שוטה, חסר דעה, חסר דעת, טיפש, פתי, סכל, כסיל, בור.

מכתש: כלי כתישה, מדוכה, קערה עמוקה המשמשת לכתישה.

רפפות: שעורים או חיטים ששרו אותן במים וכותשים במכתש כדי להסיר מהן קליפתן.

עלי: מקל כתישה, גליל בעל ראש רחב לכתיתה במכתש.

להסיר: להוריד, לסלק, להוציא, להרחיק, לקרר, לבער.

איוולת: טיפשות, כסילות, חוסר חשיבה, שטות, סכלות.

63 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 223.

נצר תאנה: משגיח על התאנה ומטפל בה כראוי.

פרי: יכול הצמח המכיל את הזרעים; (בהשאלה) שכר, גמול, תוצאות המעשים.

שומר: משגיח, מפקח, עומד על המשמר, דואג ל-.

אדון: בוס, מעביד, בעלים; ראש, שליט, מושל.

כבוד: הוקרה, הערכה, חשיבות, יקר; מעמד, דרגה.

19. כמים הפנים לפנים,
כן לב האדם לאדם.

המים משקפים את פני האדם כמראה. כאשר אדם מביט על המים הוא רואה בהם פנים כפניו. אם הוא צוחק הן צוחקות, ואם הוא עצוב הן עצובות. כך גם לב האדם לאדם האחר. מה שיש בלב פנימה לבסוף יתבטא באופן חיצוני.

פנים: פרצוף, קלסתר; מראה, תואר.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

20. שְׂאוּל וְאַבְדָּה לֹא תִשְׁבַּעְנָה;
וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׁבַּעְנָה.

כשם שהשְׂאוּל (המוות) לעולם אינה שבעה מלקבל אל תוכה את המתים, כך גם עיני בני האדם אינן שבעות מלחמוד.

[משלי ל 15-16; ישע' ה 14; חבק' ב 5; קהלת ב 10; ד 8]

שְׂאוּל: עולם המתים, עולם המוות, ארץ רפאים, תופת, גיהנום, אבדון, טמיון.

אַבְדָּה (= אבדון): הרס, חורבן, כיליון, השמדה, גיהנום, שְׂאוּל.

שְׁבַע: מלא, שאכל די הצורך; (בהשאלה) מסופק, מרוצה, שקיבל די צורכו.

משלי רועים (פס' 23-27)

הכלכלה משתנה כל העת, ולכן עליך להיות ער לשינויים ולהגיב אליהם מייד ובחוכמה.

אם תעבוד בחריצות ובחוכמה, ולא תבזבז את עושרך על דברים לא נחוצים ולא מכובדים, יהיה לך תמיד מספיק כסף למחייתך ואף לחסוך לעיתות קשות. (תהל' סה 9-13; מתי ו 33).

כל חמשת המשלים הבאים עוסקים בעניין אחד, והוא – גידול הצאן המפרנס את בעליו בכבוד ואף מעשיר אותו.

פסוקים 23-27 אינם מתייחסים רק לגידול צאן, אלא מהווים הוראות והנחיות עקרוניות לניהול המשפחה, משק הבית והחיים. זכור ששום דבר מנכסין לא יישאר לדור הבא, אם לא תשמור ותתחזק את השקעותיך כראוי.

דור: חוליה בהיסטוריה, חוליה בתולדות המשפחה, שם כולל לחיים באותה תקופה; תקופה, זמן.

25. גְּלָה חֲצִיר וְנִרְאָה דְּשָׂא;
וְנֶאֱסָפוּ עֵשְׂבוֹת הָרִים.

נעלם החציר (שם כולל לעשבים שהם ירוקים בימות הגשמים ונובילים עם תחילת ימות החמה), והנה באביב נראה הדשא (שם כללי לעשבים ירוקים דקים הטובים למאכל הצאן).⁶⁴

אדם נבון דואג לצאנו בכך שהוא אוסף מזון לעדרו מכל מקום ובכל עונה, ומתכוון לעת שיכלה כל ירק מן השדה.

גְּלָה: נעלם, הלך לו.

חציר: (בלשון המקרא) עשב, צמחייה חד-שנתית ירוקה, עשבי מאכל לבהמות; (ע"ח) תבן, קש.

דשא: (בלשון המקרא) ירק, עשב ירוק, צמחים רכים, מעטה צמחי, חציר.

עשב: צמחים נמוכים, דשא, ירק, חציר.

26. כְּבָשִׂים לְלְבוּשָׁה;
וּמְחִיר שְׂדֵה עֵתוּדִים.

הכבשים יתנו לך צמר ללבושך, ובמחיר העתודים (התיישים) תקנה לך שדה כדי להרחיב את גבולות אדמתך.

[איוב לא 20]

כבש: הזכר בכבשים, בהמת בית, צאן, טלה, שה.

עתוד: תיש, הזכר בעיזים.

27. וְדֵי חֵלֶב עִזִּים לְלֶחְמָה,
לְלֶחֶם בֵּיתָה,
וְחֵיִים לְנִעְרוֹתֶיהָ.

עוד יהיה לך די והותר חלב עיזים, במידה שזקוקים לה כדי לכלכל את בני ביתך ואת השפחות העובדות בביתך.

[משלי כח 19; רות ב 8]

די: מספיק, רב, עד כאן, מידה מספקת, שיעור מספיק, די והותר.

עז: בהמת צאן.

לחם: (בהקשרנו) שם כללי למזונות בסיסיים.

חיים: (בהקשרנו) קיום, התקיימות, כלכלה.

נערה: (בלשון המקרא, בהקשרנו) שפחה, משרתת.

64 זר כבוד, מ' קיל, י" (1983). משלי: ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 225.

כשם שנדרשת חוכמה כדי להבטיח את ניהולו הנכון של הבית, קל וחומר שנדרשת חוכמה — חוכמת אלוהים — כדי להבטיח את חיי הנצח בחברת אלוהים. זו מתנת החסד של אלוהים בדמו המכפר של המשיח ישוע. אם את זה הבנת ובשם ישוע קראת, כי אז חוכמת אלוהים מנחה את חייך, והכנת בסיס יציב לך ולבני ביתך.

שכר החריצות

(פס' 23-27)

23. יָדַע תְּדַע פְּנֵי צֹאנְךָ;
שֵׂית לְבָךָ לְעֶדְרִים.

התבונן יפה בצאנך ובעדרך למען תכיר את אופיין ואת צורכיהן של בהמותיך. זכור, הם מקור מחייתך.

[משלי יב 10]

יָדַע תְּדַע: דע היטב, הכר היטב.

פנים: (בהקשרנו) דמות, אישיות, אופי.

צאן: עדר, מקנה, כבשים, עיזים; בהמה דקה.

שית לבך: שים לב, התבונן.

עדר: קבוצת בהמות, מקנה, בקר, צאן.

24. כִּי לֹא לְעוֹלָם חֶסֶן;
וְאִם נִזְרֵ לְדוֹר (דור) וְדוֹר?

כל האוצרות שבידי אדם צפויים להפסד, ולפיכך לא ראוי לסמוך עליהם בלבד.

אפילו כתר מלכות הניתן למלך, האם הוא מובטח לעולם? מלכות יכולה להילקח ממלך לא רק במותו, אלא אפילו במהלך חייו.

[ישע' סב 8; ירמ' יג 18; תהל' פט 40; קיג; איוב יט 9;

איכה ה 16; לוקס טז 9]

המסקנה הנגזרת מן הפסוק ומכלל הספר: ודא שישועתך היא באלוהים, כי זו לא תילקח ולא תופר.

[רומ' ח 31-39]

לעולם: לעד, לעולמים, לנצח, לתמיד, לנצח נצחים, לעולמי עד, לכל החיים, לצמיתות.

חוסן: כוח, עוצמה, חוזק, עוז, אומץ, תוקף, כושר, און; נחישות, גבורה.

נזר: כתר, תכשיט יקר.

1. נסו ואין רדף רשע;
וצדיקים ככפיר יבטח.

3. גבר רש ויעשק דלים,
מטר סחף ואין לחם.

הרשע מפחד תמיד, מצפונו אינו שקט, והוא דומה לאדם שבורח מבלי שאיש רודף אחריו. לעומתו הצדיקים דומים לאריה הבוטח בכוחו ושאר החיות אינן מטילות עליו אימה. מצפונם של הצדיקים שקט ואין עליהם אשמה, ולכן הם בוטחים ושלווים.

[ויק' כו 17, 36; במד' לב 23; ישעי' לא 4;
תהלי' נג 6; איוב טו 20]

לנוס: לברוח, להימלט, להתחמק, להיחלץ, להתרחק מהאויב, לסגת.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

כפיר: אריה, גור, ליש, שחל, לביא, גור אריה; (בהשאלה) גיבור, נועז.

2. בפשע ארץ רבים שריה;
ובאדם מבין ידע כן יאריה.

4. עזבי תורה יהללו רשע;
ושמרי תורה יתגרו בם.

ריבוי של שרים (שליטים) הגורם לחוסר אחדות וקביעות בהנהגת המדינה, הוא תוצאת פשעם של תושבי המדינה. זו צרה הבאה כעונש.

לעומת זאת מנהיג חכם וישר היודע לעשות צדקה ומשפט, יאריך את ימי שלותה וקיומה של המדינה.

[משלי יא 11; כא 22; הושע ז 5-7, 16; תהלי' סג 3; איוב לד 30;
קהלת ט 14-15. דוגמאות לשליטים רעים — מל"א טז 28-8;
מל"ב טו 8-15]

פשע: פשיעה, עברה, פריעת חוק, חטא, עוון, אשמה.
ארץ: (בהקשרנו) מדינה.

שר: (בלשון המקרא) מושל, מפקד, שליט.

מצפים מעני שיבין את הדל — את העני כמוהו — ויתחשב בו. כאשר עני עושק עניים האכזבה רבה, ודומה היא לגשם שהחקלאי כה ציפה לו אך לבסוף הוא סחף את כל היבול וגרם למפח נפש.

קיימת פרשנות נוספת שבה "גבר רש" מתייחס לעני שעלה לגדולה ונהיה עשיר, ולפיכך מצפים ממנו שיבין טוב יותר את נפש הדלים ולא יעשוק אותם. אך כאשר עני לשעבר עושק עניים אחרים, האכזבה רבה.⁶⁵

[מתי יח 28]

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

עושק: שודד, גוזל, בוזז, חומס, סוחט, מנצל, מקפח.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

מטר סחף: ממתרים עזים, גשם שוטף, סערה, סופה, מבול, שיטפון, שטף, שצף, זרם עז.

הרשעים המתעלמים ממצוות אלוהים מהללים את הרשעים הדומים להם.

שומרי התורה לעומת זאת, אינם יכולים לראות באדישות את מעשיהם הרעים של הרשעים, והם פועלים כדי להביאם למשפט.

[מל"א יח 18; ירמ' ט 12-13;
איוב יז 8; תהלי' קיט 53; נחמ' יג 11;
מתי ג 7; יד 4; רומ' א 32; אפס' ה 11]

עוזב: נוטש, זונח, מפקיר, מניח ל-, מתרחק.

65 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 228.

7. נוֹצֵר תוֹרָה בֵּן מִבִּין;
וְרָעָה זוֹלָלִים יְכַלִּים אָבִיו.

השומר את תורת ה' ומקיימה, הריהו בן מבין שמביא שמחה ועונג להוריו. בן המתחבר לחברה רעה, הסוטה מדרך ה' וכל מעייניו הם למלא את כרסו ולספק את תאוותו, מבייש את הוריו.

[משלי ו 20; יג 20; כג 19-25; כט 3; דבר' כא 20-21;
לוקס טו — משל הבן האובד]

נוצר: שומר, מוקיר, מחזיק ב-, נצמד, מקפיד על.

תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

מבין: נבון, חכם.

רעה: (בהקשרנו) מתרועע, מתחבר לחברה (רעה).

זולל: זלזל, גרגרן; (בהשאלה, בהקשרנו) נהנתן, רודף תענוגות, תאוותן.

מכלים: מבייש, ממיט חרפה, מבזה, ממיט קלון, מכתים, פוגע בכבוד, גורם להשפלה.

8. מְרֵבָה הוֹנוּ בְּנֵשֶׁךְ (ובתרבות) וְתִרְבִּית,
לְחוֹנְנֵי דָלִים יִקְבְּצֵנּוּ.

אדם המתעשר דרך הלוואות בריבית גבוהה, בסופו של דבר יפסיד אותו. הונו יגיע לבסוף לידיהו של "חונני דלים" (איש צדיק) אשר ייטיב עם הנזקקים.

[משלי יט 17; יג 22; יד 31; שמות כב 24; ויק' כה 36-37;
דבר' כג 20; יחז' כב 12; איוב כז 17; נחמ' ה 7, 11]

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, כספים, אוצר כסף.

נשך: ריבית, ריבית קצוצה, תשלום נוסף, תשלום בעד הלוואה, תוספת כסף על סכום הלוואה המקורי.

תרבית: ריבית, נשך.

חונן: נותן, מעניק; מרחם, חומל, מטה חסד.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

לקבץ: לאסוף, ללקט, לצבור, לאגור, לצרף, לחבר, לאצור, לערום.

כל החיים זלזלת בתנ"ך
כ"סיפורי סבתא"

... ובשעת משבר פתאום תזעק: "אלוהים! עזור לי!"? — אז דע לך כי...

תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

מהלל: משבח, מחמיא, מכבד, מפאר, מרומם.

רשע: רע, לא טוב, חוטא, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

שומר: (בהקשרנו) מקפיד על, מקיים, הולך לפי.

יתגרו בם: כועסים עליהם, רבים איתם.

5. אֲנָשִׁי רָעֵ לֹא יְבִינוּ מִשְׁפָּט;
וּמִבְּקָשֵׁי יְהוָה יְבִינוּ כָּל.

רשעים (הדוחים את חוכמת אלוהים) אינם מבינים את הצדק של אלוהים. ליבם מלא בטענות כלפי אלוהים ודרכי פעולתו בעולם ובחיי האדם. לעומתם הצדיקים מבינים ומקבלים באמונה וללא עוררין את פועלו הצודק של אלוהים, כי חוכמת אלוהים מנחה את חיייהם.

[משלי ב 9; טז 4; ישע' ו 18; נה 6-11; תהל' צב 7; קיט 100;
איוב מ 2-5; קהלת ח 5; קור"א ב 10-15; יוחנן ג 8-3; ז 17;
יוח"א ב 20, 27]

אנשי רע: אנשי רשע, חוטאים, פושעים.

משפט: (בהקשרנו) עקרונות של צדק, יושר והגינות.

מבקש: (בהקשרנו) מחפש, דורש, פונה אל, קורא, מתפלל.

6. טוב רש הולך בתמו, מַעֲקֵשׁ דְרָכִים יְהוָה עֲשִׂיר.

טוב יותר להיות איש עני וכן (איש ללא דופי המבסס את החלטותיו על מצפון טהור ונקי), מאשר להיות עשיר הפועל בדרכי מרמה.

[משלי יא 20; טו 16, 17; טז 8; יז 1]

טוב: (בהקשרנו) מוטב, רצוי, עדיף, כדאי.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

הולך: מתהלך, צועד; (בהשאלה) מתנהג מבחינה מוסרית, מתנהל.

תום: תמימות דרכים, יושר, טוהר מידות, ניקיון כפיים.

עיקש: הפכפך, נפתל, לא יושר, מניפולטיבי; (ע"ח) עקשן, קשה עורף, סרבן.

דרך: נתיב, אורח, מסלול; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

עשיר: אמיד, בעל הון, שנכסיו רבים, בעל רכוש.

9. מִסִּיר אָזְנוֹ מִשְׁמַע תּוֹרָה,
גַּם תִּפְּלְתוּ תוֹעֵבָה.

מי שמסרב לשמוע את דבר ה', יידע שתפילתו תיחשב לתועבה, לדבר מאוס הנדחה על ידי אלוהים.

[משלי טו 8; כא 27; ישע' א 15; תהל' סו 18 +; יוח' ט 31]

להסיר: (בהקשרנו) לסור, להתרחק, לאטום (אוזן).

תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

תפילה: פנייה לאלוהים, בקשה, תחינה, תחנונים, הפצרה, עתירה.

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

10. מִשְׁגָּה יִשְׂרָיִם בְּדֶרֶךְ רָע,
בְּשַׁחֲתוֹ הוּא יִפּוֹל;
וְתַמִּימִים יִנְחֲלוּ טוֹב.

רשע המתענה ומרמה אנשים ישרים בעצה לא הוגנת ומכוונם לדרך רעה כדי להכשילם, עתיד ליפול בעצמו ברעה שרצה ועשה לאחרים.

[משלי כו 27; דבר' כז 18; תהל' ז 16; אסתר ג]

לעומת זאת אנשים תמימים המעמיקים בדרך אלוהים, ערים להבחין בתרמית הרשעים ומשיכו ללכת בדרך ה'. הם יזכו לטוב, לחיים ולברכה.

[מתי ה 5, 19; יח 6; כג 15]

משגה: מתעה, מטעה, מוליך שולל.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

דרך: נתיב, אורח, מסילה; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

רע: לא טוב, משחית, שלילי, מסוכן, מזיק.

שחות: שוחה, בור.

תמים: תם, ישר, טהור, טהור מידות, זכאי, נקי.

לנחול: לרשת, לקבל בירושה, להשיג, לקבל, לזכות ב-, להגיע ל-.

טוב: (בהקשרנו) ברכה, חיים טובים, אושר, טובה, הצלחה.

11. חֲכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עֲשִׂיר;
וְדָל מִבֵּין יִחְקְרֶנּוּ.

העשיר חושב שהכול תלוי בממון. עבדו עושרו הוא הוכחה

לחוכמתו. אך עני נבון השוקל את מעשיו ודבריו של העשיר, ימצא שהוא כסיל קל ערך ויזיח את טיבו.⁶⁶

[משלי יא 28; כח 26; דבר' ח 17; דני' ה 27; מתי יט 23]

דל: עני, רש, אביון.

מבין: נבון, חכם; בקיא, בעל ידע, יודע הרבה; בעל טעם, שטעמו מוערך; מקצועי, מקצוען, מומחה.

חקר: מחקר, לימוד, העמקה, עיון, חיפוש, בדיקה, סקירה, בחינה, חקירה, עבודה מדעית, ניסוי.

12. בְּעֵלֶץ צְדִיקִים רַבָּה תִּפְּאָרְתָּ;
וּבְקִוּם רְשָׁעִים יִחְפֹּשׂ אָדָם.

במקום שצדיקים שמחים בו, שם רבה התפארת — זאת אומרת הקדושה, הישר, הצדק והאמת — שהרי באלה שמחים הצדיקים. אך במקום שבו הרשעים מתרוממים ומצליחים, שם מסתתרים האנשים מפחד עושק ושוד. **או:** שם קשה למצא צדיק כלשהו.

[משלי יא 10; כח 28; כט 2; שמ"ב ו 1; מל"א ח 66; ישע' ס 7; סג 15; זכר' יב 7; תהל' עח 61; צו 6; קהלת י 5-7; איכה ב 1; דה"א טו-טז]

לעלוץ: לשמוח, לצהול, להיות מאושר.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטהור, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

תפארת: תפארה, יופי, הדר, פאר, הוד, נוי, חן, כבוד, תהילה, גדולה, עוצמה, חשיבות, רוממות.

לקום: (בהקשרנו) להתרומם, להתחזק, לקבל מעמד; לעמוד, להתייצב, לעבור לעמידה, לעלות.

רשע: רע, לא טוב, חוטא, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

יחפש: יחפשו, יתקשו למצוא.

13. מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ;
וּמִזְדָּה וְעֵזֶב יִרְחָם.

איש שאינו מודה ומתוודה על פשעיו אלא מנסה להסתירם, לא יצליח במזימתו וברכת אלוהים לא תהיה עימו. אך אדם המודה שחטא ומפנה גב לחטאיו, כלומר אינו מוסיף לחטוא, יזכה לסליחה מאלוהים ולרחמים מבני אדם.

[ויק' ה 5-10; ישע' נה 7; ירמ' ב 35; הושע יד 4; תהל' יח 2; לב 1-14; איוב לא 33; יוח"א א 9; יעקב ה 16]

מכסה: (בהקשרנו) מסתיר, מחביא, מעלים, מסווה.

66 זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). משלי. ירושלים: מוסד הרב קוק. עמ' 228-230.

פשע: פשיעה, עברה, פריעת חוק, חטא, עוון, אשמה.
מודה: מתוודה, אומר אמת, לא מכחיש, לא מכחד.
עוזב: (בהקשרנו) מניח לדבר, נוטש, מרפה.
יִרְחֵם: יזכה לרחמים, ייסלח לו, ימחל לו, יזכה לחנינה.

ארי: אריה, ליש, כפיר, שחל, לביא, מלך החיות.
נוהם: הומה, גועש, רועש, רועם, שואג, פולט קול
 עמום, משמיע נהימה.

דב שוקק: דוב רעב ומשחר לטרף.

מושל: שליט, שר, ממונה, נגיד, נציג השלטון.

רָשַׁע: רע, לא טוב, חוטא, אכזר, מרושע, שטני, זדוני,
 קשה לב, מושחת, שליילי.

עם: אומה, לאום, גוי, שבת, קהל, ציבור, קהילה,
 עדה, קבוצה.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

14. אֲשֶׁרִי אָדָם מִפֶּחַד תָּמִיד;
 וּמִקְשָׁה לְבוֹ יִפּוֹל בְּרַעְיָהּ.

מבורך הוא האדם המתנהג בזהירות — והוא חושש ונזהר שמא יסטה מדרך הישר ויחטא לאלוהים (איוב ג 25). לעומתו איש המקשה את ליבו, אדם שליבו אינו קשוב ורך כלפי עצת אלוהים, עתיד ליפול בחטא, ברעה ובשחת.

[משלי כט 1; שמות ז 13; יז 7; תהל' צה 8; רומ' ב 5]

אשרי: מאושר, ברוך.

אדם: איש, גבר, בן אדם, אנוש, בן תמותה, ברייה, ברנש, אישיות, נפש.

מפחד: ירא, חושש, חרד; (בהקשרנו) זהיר, נשמר, עומד על המשמר.

תמיד: תדיר, בכל עת, תכופות, בכל זמן, לנצח, כל הזמן, בקביעות, ללא הפסק, ברצף.

מקשה: מקשיח, גורם שיהיה קשה.

לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.

ליפול: להיכשל, לא להחזיק מעמד, להיות מנוצח.

רעה: חטא, מעשים רעים; צרה, פורענות.

16. נְגִיד חֶסֶר תְּבִינּוֹת וְרַב מַעֲשָׂקוֹת;
 עֲנָא בְּצַע יֶאֱרִיךְ יָמָיו.

מושל חסר תבונה מרבה לעשוק את העם מאהבתו לבצע. לעומת זאת מושל המואס בבצע יזכה לאהבת העם ויארך ימיו על כיסאו.

[ישע' ג 12; ט 5-6; ירמ' כג 1-6; לג 14-16]

נגיד: נשיא, מושל, שליט, ראש, מנהיג, שר, נציב;
 אדם נכבד, מיוחס, גביר, אדם עשיר, אציל.

חסר: שאין לו, שנעדר ממנו.

תְּבִינּוֹת: חוכמת אלוהים; בינה, חוכמה, שכל ישר,
 היגיון, שיקול דעת.

רב: הרבה, מרובה, שופע.

מעשקות: עושק, גזל, בצע כסף.

שונא: (בהקשרנו) לא אוהב, חש איבה למישהו או למשהו,
 מתעב, שולל, מתנגד.

בצע: כסף שהושג שלא ביושר; חמדנות, חמידת
 כספים, אהבת כסף, תאוה לכספים.

יֶאֱרִיךְ יָמָיו: יחיה חיים ארוכים, יגיע
 לשיבה טובה.

15. אָרִי נְהִים וְדָב שׁוֹקֵק,
 מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל.

רשעים המושלים על עם דל דומים לחיות טורפות רעבות המשסעות את טרפם. לא זו בלבד שהמושל הרע אינו דואג לשלומם ולרווחתו של העם, הוא אף רודה בו ועושק את הדלים שבו (באמצעות מיסים גבוהים למשל). המושל הרשע נתון כולו לסיפוק תאוותיו על חשבון הדלים.

[משלי כט 2; ישע' כט 8;

ירמ' כג 4-1; לט 10; צפנ' ג 12;

תהל' קז 9. ההפך — ירמ' כג 5-6; לג 14-16; תהל' כג]

17. אָדָם עָשָׂק בְּדָם נִפְשֵׁי,
 עַד בּוֹר יָנוֹס.
 אֵל יִתְמָכוּ בוֹ.

אדם הנרדף על רצח, סופו שיירדף
 עד שייתפס כאשר יפול בבור,
 או עד שימות.

אל לאיש לסייע לשופך דם נקי
 להימלט מעונשו.

עֶשֶׂק בְּדָם נִפְשׁ: רוצח ש"עשק", גזל, דם של נפש אחרת. **או:** רוצח הנרדף ("עשוק") בשל פשעו.

בור: חפירה, שוחה, מלכודת. **או:** קבר.

לנוס: לברוח, להימלט.

לתמוך: (בהקשרנו) לסייע, להגן, לעזור, לעמוד לצד.

20. **אִישׁ אֲמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת;
וְאֵץ לְהַעֲשִׂיר לֹא יִנְקָה.**

איש ישר ונאמן זוכה לברכות רבות מאלוהים ומאדם, אך מי שרודף אחרי הבצע כדי להתעשר מהר, יבוא על עונשו.

[משלי כ 21; מתי כה 21; טימ"א ו 9]

אמונה: ביטחון בממשות הדברים המקויים, הוכחת דברים שאינם נראים (עבר' יא 1).

איש אמונות: אדם מאמין ירא אלוהים החי על פי דבר אלוהים.

רב: הרבה, גדול במספר.

ברכה: (בהקשרנו) מתנות שמיים: אהבה, אושר, שלום, שגשוג, נחת, סיפוק, בריאות.

אץ: נחפז, פזיז, חפוז, ממחר, בהול, נמהר.

להעשיר: לצבור הון, להרבות רכוש, לאגור כסף רב, להרבות בעלות על נכסים.

לא ינקה: לא ייצא זכאי, ייאשם.

18. **הוֹלֵךְ תְּמִיִּים יִנְשָׁע;
וְנִעְקַשׂ דְּרָכִים יִפּוֹל בְּאַחַת.**

איש המתנהג בתום לבב, מתהלך ביושר ושומר את עצמו ממעשה רע וממחשבה רעה, יינצל על ידי אלוהים. אבל אדם רשע, שקרן ורמאי (אחת בפה ואחת בלב, הפוסח על שני הסעיפים), עתיד ליפול פתאום. **או:** הוא ייפול באחת מדרכיו הרעות.

[משלי י' 9, 27; ב' 7; תהל' טו 2; יח 24]

הולך: מתהלך, מתנהג, מכלכל את דרכיו, צועד לאור.

תמיים: טהור מידות, ישר, נקי כפיים, תם לב.

להיושע: לזכות בישועה, להינצל, להיחלץ, להיגאל, להימלט, להשתחרר, לצאת ללא פגע, לצאת בשלום.

נעקש דרכים: שדרכי חיינו מעוותות ונעדרות יושר.

באחת: בבת אחת. **או:** באחת מדרכיו.

21. **הַכֵּר פְּנִיִּים לֹא טוֹב;
וְעַל פֶּת לָחֶם יִפְשַׁע גָּבֵר.**

לא טוב להפלות במשפט. אסור לשופט לזכות אשם רק משום שהוא נכבד בחברה. יחד עם זאת על השופט לחקור גם את הסיבה לעברה ולהתחשב בה בקובעו את פסק הדין. קורה שאדם גנב מתוך רעב, ואז יש להקל בדינו.

יש המפרשים: "גָּבֵר" מתייחס לשופט, אשר בעד שוחד מועט מוכן להפלות במשפט.⁶⁷

[משלי ו 30; טו 27; יח 5; כד 23; דבר' א 17; טז 19]

הכר פנים: להפלות לטובה, להעדיף מישהו על סמך מעמדו.

פת לחם: פרוסת לחם, חתיכה מן הלחם.

לפשוע: לבצע פשיעה, לעבור על החוק, לפרוע חוק, לחטוא, לעשות דבר עוון.

19. **עוֹבֵד אֲדָמְתוֹ יִשָּׁבַע לָחֶם;
וּמְרִדֵּף רִיקִים יִשָּׁבַע רִישׁ.**

איש חרוץ העובד את אדמתו ביושר, יזכה ליהנות מפרי אדמתו וישבע. לעומתו אדם המתחבר לבעלנים המנוסים בדרך הרע (או הרודף אחר דברים בטלים), סופו שישבע רק עוני ודלות.

[משלי יב 11; יג 23; כ 13; כז 23-27; שפטי' ט 4;

יא ג; שמ"ב ו 20; תסל"ב ב פרק ג 10-11]

עובד אדמה: חקלאי.

ישבע לחם: (בהשאלה, בהקשרנו) ישגשג, יצליח, יתעשר.

מרדף: להוט אחר דבר ומתאמץ להשיגו.

ריקים: בטלנים, קלי דעת, חסרי אחריות, פוחזים, אנשי הפקר. **או:** דברים בטלים, דברים מיותרים, הבלים.

ריש: עוני, מחסור.

22. **נִבְהָל לְהוֹן אִישׁ רַע עֵינָו;
וְלֹא יָדַע כִּי חָסֵר יְבוֹאֵנוּ.**

איש הנחפז לרכוש הון ומוכן לעשות זאת בכל דרך (מרמה, הונאה,

67 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 283.

מעורר מריבות ויגרום לפירודים כדי להשיג את תאוותו. לעומתו איש הבוטח בה' שיספק לו את כל צרכיו, לא יחסר דבר.

[משלי יא 25; טו 18; כט 22, 25;
ישע' ה 14; תהל' כג; לו 9; צב 15]

רָחַב נֶפֶשׁ: גרגרן ותאוותן.

יָגְרָה מְדוֹן: יחרחר ריב, יגרום לפירודים ולפילוגים.

לִבְטוּחַ: לתת אמון, לשים מבטחו, לסמוך על, להישען, להאמין.

יִדְשֵׁן: יתמלא שומן, יעשה שמן; (בהשאלה) יתמלא בכל טוב, יבורך.

על בינתך אל תישען

26. בּוֹטֵחַ בְּלִבּוֹ הוּא כְּסִיל;
וְהוֹלֵךְ בְּחֻמָּה הוּא יִמְלֵט.

איש הנשען על בינתו, סומך על הבנתו שלו בלבד (מתוך גאווה), וסובר שרק בזכות כוחו ועוצם ידו הוא מצליח — הריהו טיפש ולא יימלט מרעה. אבל איש ההולך בדרך החוכמה (עצת ה') לא ייפול במלכודות של הרע.

[משלי ג 5-8; דבר' ח 17; ירמ' יז 9]

בוטח: נותן אמון, שם את מבטחו, סומך על, נשען, מאמין.

כסיל: טיפש, אויל, בור, חסר דעת, פתי, לץ, שוטה.

הולך: (בהקשרנו) מהלך לפי, מתהלך לפי, נוהג, מתנהג.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

להימלט: להינצל, להשתחרר, להיחלץ, לצאת (מצרה), להיגאל, להיושע.

קמצנות לא תוסיף לך כלום — להיפך

27. נֹתֵן לְרֵשׁ אֵין מִחֶסֶד;
וּמַעֲלִים עֵינָיו רַב מְאֹרֹת.

איש נדיב החולק מרכושו עם הנזקקים יבורך על ידי אלוהים, כך שלא יחסר לו דבר. אך מי שמעלים עיניו מצרכיו של הנזקק ואיננו תומך בו, יזכה לקללות רבות.

[משלי יא 24; יט 17; כב 9; ויק' כה 35;
דבר' טו 11; ישע' נח 7; תהל' קט 17]

עושה וגנבה), הוא אנוכי וקמצן. הבהילות לעושר תביא אותו בסופו של דבר דווקא לידי חוסר.

[משלי כ 21; כא 5-7; כג 6; דבר' טו 9]

נבהל: (בהקשרנו) בהול, נחפז, מהיר ופזיז.

הון: רכוש, רווחים, נכסים, קניין, עושר, שפע, בעלות, כספים.

רע עין: קמצן, כילי.

חסר: מחסור, גירעון; דלות, עוני, אביונות.

בא: (בהקשרנו) מתחולל, מתרחש, קורה, פוגע.

23. מוֹכִיחַ אָדָם
אֲחֵרֵי חַן יִמְצָא מִמַּחְלִיק לְשׁוֹן.

איש המוכיח אדם אחר למען יתקן דרכיו, יזכה בסופו של דבר לחן ולכבוד יותר מאדם המתחנף. "מחליק לשון" הוא אומר מילים חסרות תיקון שאינן נכונות או מדויקות, או מילות שבח שאין בהן אמת.

[משלי טז 13; כד 25; כו 28; כז 5-6; כט 5]

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

חן וימצא: ימצא חן, יהיה לרצון, יזכה לכבוד.

מחליק לשון: מדבר דברי חנופה.

24. גּוֹזֵל אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר: "אֵין פְּשִׁיעַ",
חֶבֶר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית.

איש הגוזל ממש או מבזבז את רכושם של הוריו, וטוען שאין בגזלה זו משום פשע (בטענה שהרכוש ממילא יהיה לו לירושה), כמוהו כאדם המשחית כל דבר הנקרה בדרכו — הוא חברו של פושע.

[משלי יט 26; כ 20; כג 25; יח 9;
מתי טו 6-5; מרק' ז 11-13]

גוזל: שודד, גונב, עושה, חומס, בזז.

פשע: פשיעה, עברה, פריעת חוק, חטא, עוון, אשמה.

חבר: ידיד, רע, שותף, עמית, שווה ערך.

משחית: הרסני, מזיק, מחבל, חבלני, פושע.

25. רָחַב נֶפֶשׁ יָגְרָה מְדוֹן;
וּבֵטֵחַ עַל יְהוָה יִדְשֵׁן.

איש שאינו יודע שובע בשום תחום הריהו גרגרן ותאוותן. איש כזה

מטרה לפגיעה מצד הרשעים. אך כאשר אובדים אותם מושלים רשעים, יעלו לגדולה אותם צדיקים ולא יסתתרו עוד.

[משלי כח 12 ; כט 2]

לקום: (בהקשרנו) לעלות לשלטון, להתחזק מבחינה חברתית.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

להיסתר: להסתתר, להתחבא, לחפש מסתור.

אובד: (בלשון המקרא, בהקשרנו) נשמד, נהרס.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלהים שבכתבי הקודש.

נותן: מספק, מעניק, מגיש, מושיט יד, תורם.

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

מחסור: חוסר, גירעון, היעדר, צורך; עוני, דלות, ריש, אביונות, מסכנות.

להעלים עין: להתעלם, להעמיד פנים שלא ראית, להימנע מלראות, להפנות גב.

מארה: קללה.

28. בְּקוֹם רְשָׁעִים יִסְתֵּר אָדָם;
וּבְאָבָדִם יִרְבוּ צְדִיקִים.

כאשר רשעים עולים לשלטון, הצדיקים מסתתרים מחשש שיהוו

1. אִישׁ תּוֹכַחַת מִקְּשָׁה עוֹרֵף,
פְּתַע יִשְׁבֵּר וְאִין מִרְפָּא.

3. אִישׁ אֱהָב חֲכָמָה יִשְׁמַח אָבִיו;
וְרַעָה זֹנוֹת יֵאָדָּה הוֹן.

מי שזקוק לתוכחה לעיתים קרובות ומסרב לשמוע לביקורת ולהנחיה, הריהו איש סרבן וקשה עורף. סופו שנפילתו תבוא בהפתעה וממנה לא יקום.

[משלי כח 14; שמות לב 9; דברי לא 27]

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.
קשה עורף: עקשן, עיקש כפרד, ממרה, שאינו מקבל מרות.
פתע: באפן פתאומי, לא צפוי, מפתיע; מידי, בבת אחת.
ישבר: יוכה, תבוא עליו צרה, ינחל מפלה.
מרפא: (בהשאלה) שיקום, תיקון, שיפור.

הרבה מאמינים נושעים — זה טוב למדינה

2. בְּרַבּוֹת צְדִיקִים יִשְׁמַח הָעָם;
וּבְמִשַׁל רָשָׁע יֵאָנַח עָם.

כאשר גדל מספר הצדיקים והשלטון נתון בידיהם העם שמח, כי אז נעשים משפט וצדק. אך כשהשליט רשע העם נאנח, כי הפשע והצער רבים.

[משלי כה 1; כח 12]

ברבות: כאשר מתרבים. פה במובן: כאשר הצדיקים מושלים.
צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.
עם: אומה, לאום, גוי, שבע; קהל, ציבור, קהילה, עדה, קבוצה.
למשול: לשלוט, למלוך, להטיל מרות, לרדות.
רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.
להיאנח: להשמיע קול אנחה, להיאנק, לגנוח, לקונן על מר גורלו.

איש המאמץ את דבר אלוהים ומיישמו בחייו, הריהו חכם ומהווה מקור של שמחה לאביו.

לעומתו בן המתחבר לזונות ("רעה זוללים" — כח 7; "רעה כסילים" — יג 20), לא רק מעציב את אביו אלא גם מאבד את הונו — את כספו ונחלתו. לאור הכתוב בספר משלי, איש כזה ייאבד לא רק את הונו אלא גם את אונו (כוחו).

[משלי י 1; כג 15; כז 11]

אוהב: חש חיבה עזה, נמשך ל-, משתוקק ל-; מעריץ, מכבד.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

שמחה: אושר, עליזות, עליצות, מצב רוח טוב, ששון, משוש, חדווה, רינה, דיצה, גיל; מסיבה, חגיגה, חג.

רועה: (בהקשרנו) מתרועע עם, מתחבר אל.

4. מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ;
וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְרָסָנָה.

מלך חכם בונה את ארצו ומחזק אותה באמצעות משפט צדק וסדרים טובים.

[משלי טו 27; טז 12; דברי יז 20; שמ"ב ח 15]

לעומת זאת מלך הגובה מיסים רבים ואוהב מתנות (שוחד), מקעקע את חוזק ארצו והורס אותה.

[משלי יא 11; יחז' מה 16]

משפט: (בהקשרנו) צדק; חוק, חוקה, כללים, תקנות, נהלים.

יעמיד ארץ: יחזק ויבסס את המדינה.

תרומה: (בהקשרנו) שוחד, מתנה, מנחה; כספי מיסים.

5. גָּבַר מַחְלִיק עַל יַרְעָהוּ,
רִשֶׁת פּוֹרֵשׁ עַל פְּעָמָיו.

איש המתחנף לרעהו, כלומר אומר לו דברים נעימים מבלי שהוא מתכוון להם ואינו פועל לתקן את שגיאותיו, עושה זאת למען ירוויח ממנו בעתיד, ולכן הריהו כאדם המכין מלכודת לרעהו.

יש המפרשים: בהתנהגותו החנפנית הוא מכין מלכודת לעצמו.

[משלי כו 28; כח 23]

מחליק: (בהקשרנו) מחניף, מדבר מילים חלקקות ולא כנות.

רע: ידיד, עמית, שותף, חבר, אוהב, מסור, קרוב ללב.

רשת: (בהקשרנו) מלכודת, מכמורת.

לפרוש: לפרוס, למתוח, להניח, לשטוח, להשליך (רשת).

פעמיו: צעדיו. **או:** רגליו.

6. בְּפִשֵׁעַ אִישׁ רָע מוֹקֵשׁ;
וְצַדִּיק יָרוּן וְשִׂמַּח.

בפשעיו ובמעשיו הרעים הרשע טומן מלכודת לעצמו ולאחרים. לעומת זאת הצדיק שהוא רחוק מפשע ונזהר שלא ליפול במארבי הרשעים, ישיר וישמח מאוד.

[משלי יב 13; שמי"א כ 3; תה"ל א' ט 17]

פשע: פשיעה, עברה, פריעת חוק, חטא, עוון, אשמה.

רע: לא טוב, רשע, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי; מסוכן, מזיק, ארסי.

מוקש: (בלשון המקרא) מכשול, פגע, פח, מלכודת, בור.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסידי; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של ישר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

לרון: לשיר, לזמר, לפזם, לפצוח ברון, לתת קולו בשיר.

7. יִדַעַ צַדִּיק דִּין דְּלִים;
רִשֶׁע לֹא יָבִין דַּעַת.

הצדיק רגיש לזכויותיהם של העניים ופועל למען יקבלו משפט צודק. לעומתו הרשע אינו מוטרד אם הנזקקים אינם מקבלים את זכויותיהם או את צורכיהם הבסיסיים, אלא מתעניין בצרכיו בלבד.

[תה"ל א' 6; עב 2, 4, 13-14]

יודע: (בהקשרנו) מכיר, מבין, מתמצא, מעודכן, בקיא.
צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסידי; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים המאופיינים בישר, הגינות, קדושה וטוהר התואמים לרצון אלוהים שבכתבי הקודש.

דין: משפט, בירור טענות, בירור תביעות, צדק, משפט אמת, חוק, הלכה, סברה הגיונית.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

לא יבין דעת: אינו משכיל להבין (מהו הדין הראוי לעניים).

8. אֲנָשִׁי לְצוֹן יִפְיחוּ קִרְיָה;
וְחַכְמַיִם יֵשִׁיבוּ אָף.

קלי דעת הלוועגים לכל דבר שהוא טהור וקדוש, הם אלו המפייחים (מעוררים) מהומות בעיר בדברי הרוע והרכילות שלהם.

החכמים לעומתם, משככים את כעסם של בני העיר ומביאים שלום.

[משלי טו 1; טז 14; כו 21; מל"א יב 13-14;

ישע' כח 14; יחד' כא 36]

אנשי לצון: לגלגנים, מסיתים, רכלנים.

להפיח: לנשוב, לנשוף; (בהשאלה, בהקשרנו) להחיות, לעורר.

קריה: עיר, כרך.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

ישיבו אף: ישככו את הכעס, ירגיעו, יפייסו.

9. אִישׁ חָכֵם נִשְׁפָּט אֶת אִישׁ אֲוִיל,
וְרָגַז וְשָׁחַק וְאִין נַחַת.

אם לחכם יש דין ודברים עם הטיפש, אין לו תקווה להתגבר עליו. הטיפש איש הפכפך שרגע רוגז ורגע צוחק, ולבסוף גם לא יגיעו לפתרון מניח את הדעת.

כוונת הפתגם: "חכם, הימנע מוויכוחים עם הטיפש!"

[משלי כו 4; נחמ' ב 10, 19; ד 10-11; 9-11]

נשפט: (בהקשרנו) מתעמת, בא בדין ודברים.

אוויל: שוטה, חסר דעה, חסר דעת, טיפש, פתי, סכל, כסיל, בור.

חוגז: מתעצבן, מתרגז, כועס, קוצף, זועף, זועם, מתרתח, מתמרמר.

שוחק: צוחק.

אין: לא קיים, חסר, נעדר, נפקד, לא מצוי.

נחת: שלווה, שקט, רוגע, מנוחה; סיפוק, קורת רוח, הנאה, תענוג, נחת רוח; מתינות.

מוציא: (בהקשרנו) פולט מילים ללא מעצורים.

כסיל: טיפש, אוויל, בור, חסר דעת, פתי, אידיוט, טמבל, ליצן, לץ, שוטה.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל, אינטליגנט, שנון, מחוכם; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

בְּאָחוּר: בהבלגה, באיפוק, בריסון עצמי.

יִשְׁבְּחָנָה: ישקוט (ראה תהל' פט 10).

10. אֲנִשֵּׁי דְמִים יִשְׁנָאוּ תָם;
וְיִשְׂרָיִם יִבְקְשׂוּ נִפְשׁוֹ.

רשעים שונאים את ההולכים בדרך הישר, ומנסים לפגוע בנפשם (מכיוון שהישרים מזכירים לרשעים את חטאיהם). לעומת זאת הישרים מבקשים את טובתו של התם, וחפצים להתחבר אליו באהבה.

יש המפרשים: הישרים יבקשו לנקום על נפשו של התם אשר נרדף או נרצח בידי הרשעים.

[משלי כט 27; יוח"א ג 12]

הערה: ישנם כתבים שלפיהם החצי השני של הפסוק אינו חרוז ניגודי אלא נרדף לזה שלפניו: "וְיִשְׂרָיִם יִבְקְשׂוּ נִפְשׁוֹ" — כלומר הרשעים שואפים להרוג את התם.⁶⁸

אנשי דמים: רוצחים, אלימים, הורגים בזדון, אכזריים.

לשנאו: לתעב, לשטום, לחוש עוינות, לסלוד, לחוש איבה, להיות אויב.

תם: תמים דרך, ישר, טהור, זכאי, נקי כפיים.

ישר: הגון, הוגן, תמים, טהור, צדיק, נאמן, כן, הולך בתלם.

מבקש: (בהקשרנו) חפץ, מתאוה, רוצה, שואף.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, חיים.

12. מִשָּׁל מִקְשִׁיב עַל דְּבַר שְׁקֵר,
כָּל מְשֻׁרְתָיו רְשָׁעִים.

אם מושל מקשיב לדברי שקר, כל משרתיו ישתדלו לשקר כדי למצוא חן בעיניו וסופם שיהפכו לרשעים. כמו המושל כך משרתיו.

[ירמ' ב 8; י 21]

מושל: שליט, שר, ממונה, נגיד, נציג השלטון, פחה.

מקשיב: שומע, מאזין, קשוב, מטה אזן, שם לב.

דבר שקר: דיבור שקרי, אמירה כוזבת.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלייל.

יש תקווה אפילו עבור הרשע

13. רֵשׁ וְאִישׁ תִּכְכְּכִים נִפְגְּשׁוּ,
מֵאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם יְהוֹה.

לעני ולעשיר שהשיג את הונו במרמה יש מכנה משותף: ה' מאיר את עיני שניהם, כלומר אלוהים נותן לשניהם חיים למען יכירו אותו.

[משלי יג 4; כב 2]

רש: עני, אביון, דל, קבצן, חסר כול, מחזר על הפתחים; מסכן, נזקק.

תככים: מזימות, אינטריגות, סכסכנות, קנוניות, הסתה לריב.

נפגשו: נפגשים בדרך החיים, משתווים.

מאיר עיני שניהם: נותן להם מאור עיניים — יכולת לראות ולהבין, פוקח את עיניהם. או: נתן להם חיים, יצר אותם.

14. מֶלֶךְ שׁוֹפֵט בְּאֵמֶת דְּלִים,
כְּסָאוֹ לְעַד יִכּוֹן.

מלך השופט את עניי ממלכתו בצדק וביושר וללא איפה ואיפה, מחזק את יציבות ממלכתו ושושלתו תיכון לעד. יסוד המלכות הוא הצדק.

11. כָּל רוֹחוֹ יוֹצִיא כְּסִיל;
וְחָכְם בְּאָחוּר יִשְׁבְּחָנָה.

הטיפש מוציא מפיו את כל אשר על ליבו, וכך מלבה את הריב. ולבסוף, לאחר שהטיפש הוציא את כל מחשבות רוחו, יענה לו החכם בנחת, במתינות ובהתאפקות, וכך ישקט וירגיע את המריבה.

[משלי טז 32; כה 28; כו 4-5;

ישע' מא 23; תהל' פט 10; סה 8]

כל רוחו: (בהשאלה, בהקשרנו) כל מה שבליבו, כל מחשבותיו. או: כל כעסו.

68 גורדון, ש"ל (1992). משלי. תל-אביב: גליל. עמ' 288.

[משלי טז 12; כט 4; לא 4-9; ישעי' יא 4;
תהל' עב 4, 13; קלב 12; פט 19-29]

17. יִסַּר בְּנֵה וַיְנַיֵּחֶהּ;
וַיִּתֵּן מַעַדְנִים לְנַפְשָׁהּ.

אם תחנך את בנך כראוי באהבה ובהתמדה בעודו ילד, הרי שבבחרותו יגרום לך במעשיו הטובים נחת ומנוחת נפש.

[משלי יג 24; כב 6]

לייסר: להוכיח, להעניש, לחנך; להכות, להלקות, לחבוט.

וינחך: יביא לך נחת, יגרום לך אושר.

מעדנים: מטעמים, אוכל ערב לחך; (בהשאלה) הנאה, עדנה, עונג, נועם.

נפש: נשמה, רוח, רוח חיים, קיום; פנימיות.

דרושים: אנשי חזון

18. בְּאֵין חֲזוֹן יִפְרַע עַם;
וְשׁוֹמֵר תּוֹרָה אֲשֶׁרְהוּ.

כאשר אין התגלות אלוהים על ידי נבואה, הוראה והדרכה שנועדו להדריך את העם בדרך הישר של אלוהים, העם נהיה פרוע וכל איש את הישר בעיניו עושה. מבורך העם השומר את תורת אלוהים.

ובהתייחס לפסוק הקודם — אם לא נחנך את ילדינו "לשמור תורה", משפחותינו והדור הבא "יפרעו" (יאבדו).

[משלי א 25; כח 14; שמות לב 1, 6, 25;
ויק' יג 45; במד' ה 18; שמ"א ג 1;
עמוס ח 11-12; מלא' ג 22; איכה ב 9]

באין: בהיעדר, כאשר אין, בעת שלא קיים.

חזון: נבואה, אידיאל, משאת נפש.

נפרע: הופך למושחת, נהיה פרוע, נהיה בלתי מרוסן, מופר מוסר.

עם: אומה, לאום, גוי, שבת; קהל, ציבור, קהילה, עדה, קבוצה.

שומר: (בהקשרו) מחזיק, מקיים, נוצר.

תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

אשרה: מבורך הוא, מאושר הוא.

19. בְּדַבְרִים לֹא יוֹסֵר עֶבֶד,
כִּי יָבִין וְאֵין מַעֲנֶה.

אין העבד נכנע לדברי תוכחה בלבד, ואין בהם די כדי שישנה מייד

שופט: עורך משפט, פוסק, בורר, מחליט, מכריע.

באמת: ביושר, בצדק, בהגנות; ללא משוא פנים.

דל: עני, רש, אביון; עלוב, מסכן, נקלה.

כיסא: (בהקשרו) כס המלכות; (בהשאלה) שלטון, שררה, מלוכה.

לעד: לנצח, תמיד, עד אין-סוף, לעולמים, לקץ הימים, בלי סוף, לעולם.

נכון: (בהקשרו) יציב, איתן, מיוסד, מבוסס, חזק.

15. שִׁבְט וְתוֹכַחַת יִתֵּן חֻקָּמָה;
וְנַעַר מְשַׁלַּח מִיְבֵישׁ אָמוֹ.

ייסורים (עונשים חינוכיים) ודברי תוכחה מביאים לידי חוכמה. נער מופקר שמניחים לו ללכת בדרכו ולפי איך שליבו חפץ, יביא בושה על אימו. זאת משום שהוא יעמיק בדרך החטא והרשע, יגרום צרות לזולת ויביא דברי ביקורת, תלונות וקללות נגד אימו.

[משלי י 1; יג 24; טו 20; יז 21; יט 26;
כב 6, 15; כג 13-14; כז 9]

שבט: מקל, ענף דק, מטה, שוט.

תוכחה: הטפת מוסר, תיקון המידות; נזיפה, גערה.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע למסקנה נכונה.

משלח: מופקר, עזוב, בלתי מחונך.

בושה: חרפה, קלון, בוז, זלזול, גנאי, קלס, גנות, דיראון, אשמה, בושת פנים, ביזיון, כלימה.

16. בְּרָבוֹת רְשָׁעִים יִרְבֶּה פְּשָׁע;
וְצַדִּיקִים בְּמַפְלְתָם יֵרָאוּ.

כאשר מתרבים הרשעים מתרבה גם הפשע. הצדיקים יזכו לחיות ולראות במפלת הרשעים.

[תהל' לז 34, 36; נח 11; צא 8]

ברבות: כאשר מתרבים, בעת שגדל מספרם.

פשע: פשיעה, עברה, פריעת חוק, חטא, עוון, אלימות.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסיד; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטהר התואמים לרצון אלוהים שבכתבי הקודש.

מפלה: נפילה, קריסה, כריעה, תבוסה, כישלון, פיאסקו, הפסד, כניעה.

22. אִישׁ אֶף יִגְרֶה מְדוּן;
וּבַעַל חֲמָה רַב פְּשִׁעַ.

כעסן הממהר להתרגז ולהתפרץ יגרום למריבה ולוויכוחים בדבריו, ואיש רתחן יגרום לפשעים רבים.

[משלי טו 18; כב 24; כח 25]

איש: אדם, ברנש, בן אדם, ברייה, גבר, זכר, משהו, אדם כלשהו.

אף: כעס, זעם, זעף, חרון, חמה, רוגז, רתחנות, עצבנות.

לגרות: לחרחר (ריב), לסכסך.

מדון: חיכוך, ויכוח, עימות, סכסוך, מריבה, ריב, קטטה, תגרה, מכות, מאבק.

חמה: כעס, זעם, חרון, זעף, רוגז, רתחה, "התחממות".

בעל חמה: כעסן, רגזן, עצבני, רתחן, חמום מוח.

רב פשע: מרבה פשעים, מרובה עוונות.

23. גִּאּוֹת אָדָם תִּשְׁפִּילֶנּוּ;
וּשְׁפֵל רוּחַ יִתְמַךְ כְּבוֹד.

אנשים נוטים להתרחק מאדם גאוותן ויהיר ולבוז לו. לעומת זאת אנשים מזהים את העניו באמת ורוחשים לו כבוד.

כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו.

[משלי ג 35; יא 16; טו 33; טז 18]

גאווה: השתבחות, התפארות, התהללות, גאוותנות, שחצנות, יהירות, רברבנות, התנשאות.

להשפיל: להוריד, להנמיך, להרכין, לכופף; לבזות, לבייש, להכלים, להביך, לפגוע בכבוד, לגרום השפלה.

שפיל רוח: עניו, צנוע, ביישן, כנוע.

יתמך כבוד: יזכה לכבוד, כבודו יגדל.

24. חוֹלֵק עִם גִּנְבֵי שׁוֹנֵא נִפְשׁוֹ,
אֵלֶּה יִשְׁמַע וְלֹא יִגִּיד.

המשתתף בחלוקת שלל הגנבה שונא את עצמו, כי הוא עתיד לשאת בעוון כגנב.

את דרכיו ויקבל את מרות אדוניו, אלא רק אם האדון מצרף לדבריו המוסר גם "יד חזקה". גם אם העבד מבין את התוכחה, הוא אינו ממנהר ליישמה.

העבד חי בתנאים קשים ולכן הוא מלא עקשנות ומרי. כדי להחזיקו במשמעת גמורה דרושים אמצעים יותר חמורים ממילים (הכוונה לעבד שאינו נכנע, אך גם לכל הממרים את דברי השליטים).

[משלי ג 19]

דברים: (בהקשרנו) דיבור, אמירות, הצהרות, מלל, מוצא פה.

לא יסר: לא יקבל תוכחה ומוסר.

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, שרת, משועבד, כפוף.

מענה: (בהקשרנו) תגובה, שיתוף פעולה. **או:** הכנעה.

20. חֲזִיתָ אִישׁ אֶץ בְּדַבְרָיו,
תִּקְוֶה לְכִסִּיל מִמֶּנּוּ.

האם ראית איש המדבר לפני שהוא חושב מה לומר? לטיפש יש יותר תקווה להחכים מאשר לאיש הזה.

[משלי י 19; יט 2; כא 5; כו 12]

לחזות: לראות, להביט, להתבונן, להסתכל, להשקיף.

אץ: נחפז, פזיז, חופז, ממהר, נמהר.

דברים: דיבור, אמירות, הצהרות, מלל, מוצא פה.

תקווה: (בהקשרנו) סיכוי, אפשרות לדבר טוב.

כסיל: טיפש, אויל, בור, חסר דעת, פתי, אידיוט, טמבל, ליצן, לץ, שוטה, עם הארץ.

21. מִפְּנֵי מַנְעֵר עֲבָדוֹ,
וְאַחֲרֵיתוֹ יִהְיֶה מְנוּן.

איש המראה לעבדו חיבה יתרה, מרגילו לתענוגות ולבטלה ואינו מוכיח אותו, צפוי לקבל ברבות הימים עבד מפונק — אחד שאינו עושה את המוטל עליו כעבד, אלא דורש זכויות כבן.

פינוק: עידון, עינוג, ריצוי, הסכמה לכל דבר, ותרנות, חיבה יתירה, טיפול בכפפות משי, הגנה.

נוער: נעורים, עלומים, גיל צעיר, בחרות, ילדות, אביב העלומים, שחר הנעורים.

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, שרת, משועבד, כפוף.

אחרית: סוף, קץ, קצה, סיום, גמר, בסופו של דבר.

מנון: מילה יחידאית ועמומה. ייתכן שהכוונה שיהיה כבן.

שיזכו לצדק או ליתרון כלשהו. אבל בסופו של דבר הכול תלוי בה, כי לב המלך נתון בידו.

מסקנה: הפנה את כל תפילותיך לאלוהים ובטח רק בו.

[משלי כא 1; ישעי' מט 4]

מבקש: (בהקשרנו) דורש, מביע בקשה, מפציר, מתחנן, עותר, מעתיר, מחפש.

מבקשים פני: חפצים למצוא חן (בעיני...).

מושל: שליט, שר, ממונה, נגיד, נציג השלטון, פחה.

משפט: (בהקשרנו) דין צדק, שיפוט, גזר דין, פסק דין, הכרעה, פסיקה.

איש: אדם, ברנש, בן אדם, ברייה, גבר, זכר, מישהו, אדם כלשהו.

27. תועֵבֶת צְדִיקִים אִישׁ עוֹל;
וְתועֵבֶת רָשָׁע יֵשֶׁר דָּרָה.

הצדיקים מתעבים את הרשעים המפריים חוקים ובכך גורמים צער, כאב ומוות לזולת. הרשעים לעומת זאת, הם בעלי טעם הפוך לצדיקים: הם שונאים את הישרים הפועלים להרשעתם והמזכירים להם השכם וערב את רשעתם.

[משלי כה 4; ישעי' יא 4]

תועבה: נבלה, שיקוץ, גועל, דבר מאוס, דבר מתועב.

צדיק: ישר, הגון, תמים, בר לבב, עושה צדק; מאמין, ירא שמיים, חסידי; חף מפשע, צודק, זכאי. נושע המנהל חיים של יושר, הגינות, קדושה וטוהר, התואמים את רצון אלוהים שבכתבי הקודש.

עול: אי-צדק, פשע, רשע, חמס, עוולה, עיוות דין.

רשע: רע, לא טוב, אכזר, מרושע, שטני, זדוני, קשה לב, מושחת, שלילי.

ישר דרה: טהור, ישר, הגון, תמים.

מרדכי חן מפרש: ⁶⁹ כשאדם שומע את שבועת הקללה של מי שגנבו ממנו, והוא יודע מי הגנב ואינו מגלה את הידוע לו, הרי הוא שותף לעברה וגורם רעה לעצמו.

[ויק' ה 1; שפטי' יז 2; זכר' ה 3-4]

חולק: שותף, מתחלק (בשלל), נהנה ממה שגנב חברו.

לשנאי: לתעב, לשטום, לחוש עוינות, לסלוד, לחוש איבה, להיות אויב.

אלה: קללה.

להגיד: לומר, לספר, לגלות, להשמיע, להודיע, ליידע.

25. תְּרִדַת אָדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ;
וּבוֹטַח בִּיהוָה יִשְׁגָּב.

המפחד ללא סיבה מספקת טומן מוקש לעצמו, כי פחדו עלול להכשילו. לעומת זאת הבוטח בה' וחי על פי דברו יזכה להגנתו של ה'.

[משלי יח 10; טימ"ב א 7]

חרדה: חשש, יראה, פחד, בהלה, חלחלה, בעתה, אימה, רעד, חיל, דאגה, חששנות.

לתת: (בלשון המקרא, בהקשרנו) לשים.

מוקש: מכשול, פגע, שטן, פח, מלכודת, בור.

בוטח: נותן אמון, שם מבטחו, סומך על, נשען, מאמין.

ישגב: יהיה חזק ומורם ומוגן.

26. רַבִּים מִבְּקֵשִׁים פְּנֵי מוֹשֵׁל;
וּמִיְהוָה מִשְׁפָּט אִישׁ.

אנשים רבים מבקשים למצוא חן בעיני המושל, ובדרך זו הם מקווים

69 חן. מ' (2007). משלי. ירושלים: ינץ. עמ' 143.

מבחן החוכמה: שם הבן!

מה שמו ומה שם בנו, כי תדע?

פרק ל' הינו החלק השלישי בתוכן העניינים של ספר משלי (ראה בעמ' 11). לאחר שחוכמת אלוהים חלקה את דעתה והוראותיה עד כה, אתה נדרש לענות על שאלת חיך: האם אתה מכיר את בן האלוהים? האם אתה מכיר את ישוע כאדון וכמושיע מכפר חטאים? האם אתה מכיר את המשיח שהוא תכלית תורת אלוהים? אם לא, אז אינך מכיר אפילו את אלוהים, ולכן אין לך את חוכמת החיים של אלוהים האוצרת בחובה ישועה וכפרת חטאים. לטובתך חזור לפרק א' ושמע היטב לחוכמת אלוהים — למד את תורת אלוהים המדריכה אל המשיח ישוע.

[יוח' ה 39, 46-47; ח 19, 42; לוקס כ"ד 25-27, 44-48; רומ' י 4]

אם אתה מכיר את בן האלוהים, ישוע, כאדון וכמושיע אישי מחטאיך, המשך לפסוקים הבאים.

מסקנותיו של אגור

בנוגע לחיים — כלומר חסר תבונה אנושית... (המשך בפסוק הבא)

[משלי יב 1; תהל' עג 22; צב 7; מט 11]

בער: חסר דעת, בור; מתנהג כבהמה (תהל' עג 22).

אנוכי: אני, גוף ראשון יחיד.

בינה: חוכמת אלוהים; תבונה, התבוננות פנימית מעמיקה, חדירה לעומקו של דבר.

1. דברי אגור בן יקה המשא:
נאם הגבר לאיתניאל, לאיתניאל ואכל.

אלו דברי החוכמה של אגור בנו של יקה, שנאמרו לאיתניאל ואוכל.

[ישע' יג 1; חבק' א 1. "יתכן ש"משא" מציין שם של שבט מבני ישמעאל — ברא' כה 14, או של אחד מחכמי בני קדם — מל"א ה 10]

דברים: דיבור, אמירות, הצהרות; פתגמים, משלים.

משא: (בהקשרו) חזון, נבואה.

נאום: (בלשון המקרא) דברים חגיגיים, דבר חזון, הטפת מוסר, תוכחה.

גבר: איש, אדם, זכר; איש חיל, גיבור.

3. ולא למדתי חכמה;
ודעת קדשים אדע.

... (המשך מהפסוק הקודם) ולא למדתי את כל הכלול בחוכמה האלוהית ובאופן פעולת האל בענייני האדם.

[ט 10; יהושע כד 1; הושע יב 1; קור"א ח 2]

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה, הכושר לשקול כל דבר בהיגיון ולהגיע

2. כי בער אנוכי מאיש;
ולא בינת אדם לי;

אומנם אני חסר דעת ובור יותר מכל אדם, ואיני מבין עניין ודבר

למסקנה נכונה. מומחיות — ביחס להכרת אלוהים ורצונו הכתוב בכתבי הקודש.

דעת: חוכמת אלוהים; ידע, ידיעה, חוכמה, בינה, שכל, הבנה.

קדוש: צדיק, איש מוסר; שהקדושה שוררת בו, בעל חשיבות דתית, נעלה, נשגב, מרומם, זך, טהור.

רוח: תנועת אוויר, משב, אוויר, גז לנשימה, אווירה.

חופן: חלל כף היד כשהיא קמוצה.

לצור: לארז, לקשור, ליצור צרור, לאגד, לעשות חבילה, לכרוך, לחבר.

להקים: (בהקשרנו) להעמיד, להציב, לייסד.

אָפְסִי אָרְץ: קצות העולם.

4. מי עֵלָה שְׁמַיִם וַיֵּרֵד? מי אָסַף רוּחַ בְּהַפְּנֵי? מי צָרַר מַיִם בְּשִׁמְלָה? מי הִקִּים כָּל אֲפְסֵי אָרְץ? מה שָׁמוֹ וּמָה שָׁם בְּנוֹ, כִּי תִדְעַ?

אגור שואל מספר שאלות שהתשובה עליהן תוכיח שמא המשיח הוא בעל חוכמה ובינה ומכיר את אלוהים:

א. מי עלה לשמיים "וַיֵּרֵד"? מיהו שעלה לשמיים ומשם שולט? — **אלוהים!** (ראה תהל' קי 1, 5; תהל' סח 19; יוח' ג 13; רומ' י 7-6; אפס' ד 11-8)

עלינו לזכור שהניקוד התווסף בעת המודרנית יחסית. לכן, ללא הניקוד ניתן לפרש את המילה "וירד" גם: "וַיֵּרֵד" / "וַיֵּרֵד" — דהיינו ירד מטה, בארצה משמיים. ומי הוא? — **אלוהים!** (ברא' יא 7; יח 21; שמות יט 11; לד 5; במד' יא 25)

ב. מי אסף את הרוח (את כל רוחות השמיים) בחופן ידיו? מיהו השולט ברוח, שמסוגל לכלוא אותה בחופן ידיו ולהוציאה משם כרצונו? — **אלוהים!** (ירמ' י 13)

ג. מי אסף את כל המים הכבדים בתוך העננים הקלים הפרושים כשמלה בשמיים, וקשר אותם כך שאינם נשפכים ארצה? — **אלוהים!** (תהל' קד 2; קלה 7; קמז 8; איוב כו 8; לח 8-9, 37)

ד. מיהו שברא את כל תבל ומרכיביה, שקבע את יסודות הבריאה וממשיך לשמר את כל חוקי הטבע? — **אלוהים!** (ברא' א; ישע' מה 18; איוב 6, טו 11)

ה. מה שמו? מה מהותו? — **אלוהים!**

אמת! — האם אתם יודעים גם את שם בנו? (תהל' ב 7; יוח' א 18-1)

לרדות: לשלוט, למשול, למלוך.

לרדת: לעבור למטה, להנמיך.

לאסוף: לקבץ, לכנס, ללקט, לצבור, לאגור, לאצור, לערום.

● מדברי אגור ניתן ללמוד שחוכמה אמיתית מתבטאת בידיעת ה'. הכתובים מלמדים שידיעת אלוהים באופן המשנה את החיים, הינה פעולה של רוח אלוהים בחיי האדם הנושע.

[משלי א 7; ט 10; איוב ג 26-3; קהלת ג 1-15; קור' א ב 6-16; יוחנן יד-טז]

● שאלותיו של אגור הן שאלות רטוריות (שתשובתן ידועה לכול), והתשובה עליהן היא — **אלוהים!**

● מכיוון שהתשובה המתבקשת לארבע השאלות הראשונות היא "אלוהים", הרי שחוכמה אמיתית מתבטאת בתשובה הנכונה לשאלה החמישית: "ומה שָׁם בְּנוֹ?" והיא — **ישוע המשיח, בן האלוהים.**

● **מי שמכיר את הבן, מכיר את האב!** מי שאינו מכיר את הבן, את המשיח ישוע, אינו מכיר את אלוהים ומכאן שגם אינו נושע. אדם שכזה מוכיח שלא הבין את חוכמת אלוהים שבספר משלי, ועליו לחזור לפרק א' וללמוד שוב את תכלית תורת אלוהים.

[יוח' ג 13; יח 19, 42; יד 6-14; רומ' י 4; אפס' ד 9-10]

ידיעת אלוהים לאור דברו

5. כָּל אֲמַרְת אֱלֹהִים צְרוּפָה; מִגֵּן הוּא לְחֹסִים בּוֹ.

כל מילה בדבר אלוהים נבחנה ונמצאה ראויה ונכונה, טהורה ואמיתית. כל אדם שבוטח באלוהים על סמך הכתוב בכתבי הקודש, מוצא ביטחון והגנה.

[משלי ב 7; ג 1-8; ברא' יז 1; טו 1; שמ"ב כב 31; נחום א 7; תהל' יב 7; יח 31; טימ"ב ג 16]

אמרה: ממרה, ביטוי, אומר, הבעה, מילים, מבע, משפט, הודעה, אמירה, מוצא פה, דיבור.

צרוף: מזוקק, טהור, נקי, מזוקך, צח, זך.

מִגֵּן: שריון, לוח מגן; מספק הגנה, שומר, משגיח.

חוסים: מוצאים מחסה, מוצאים מגן, מוצאים מקלט, מוצאים מפלט.

ראש (= ריש): מחסור, עוני.
הטריפני: תן לי מזון ("טרף").
לחם חקי: מזון בכמות שאני זקוק לה.

9. פֹּן אֲשַׁבַּע וְכַחֲשֵׁיתִי, וְאָמַרְתִּי: "מִי יִהְיֶה?"
וּפֹן אֲוַרֵשׁ וְגִנְבֹתִי; וְתַפְשֵׁיתִי שֵׁם אֱלֹהֵי.

אגור מפרש את נימוקי בקשותיו:

● אם יהיה עשיר, עלול הוא לבטוח בעושרו ולזנוח את אלוהים.
[ויק' יט ט 11; דבר' ח 11-20; יח 11; לא 20; לב 15; יהושע כד 27;
ירמ' ה 12; הושע יג 6; איוב כא 14-15; קהלת ה 12; נחמ' ט 25-26;
לוקס יב 21-16]

● אם יהיה עני, עלול הוא ליפול בפיתוי ולגנוב, וכך להרוס את
עדותו ולבייש את שמו הקדוש של אלוהים.
[משלי ו 6-11; ישע' ח 21]

פן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.

לשבוע: לאכול די הצורך; (בהשאלה) להיות מסופק, לקבל די הצורך,
לקבל די והותר.

לכחש: להתכחש, לכפור, לשלול, לסתור, להתנכר; לשקר, לכזב, לבדות,
לא לומר את האמת, לרמות.

להיורש: להיעשות רש, להפוך לעני.

לתפוש: (בהקשרנו) להשתמש שלא כראוי. **או:** (לפי הוראת השורש
בארמית) לחלל.

פני הדור:

אגור מתאר את מיני הרשעים הנפוצים בימיו

10. אֵל תִּלְשֹׁן עֶבֶד אֵל אֲדוֹנָו,
פֹּן יִקְלָלָהּ וְאֲשַׁמְתָּ.

חיי העבד בעולם העתיק היו בדרך כלל קשים מנשוא. לכן מי
שהביא דבר רכילות של עבד אל בעליו, מצא את עצמו שנוא
ומקולל על ידי העבד ואשם לפני אלוהים. תוצאת הלשנה שכזו היא
קשה ביותר, מכיוון שהאדון יכול לעשות בעבד כרצונו והעבד אינו
יכול להגן על עצמו מפניו.

[משלי כו 2; שמות כב 20; דבר' כד 15; קהלת ז 21; רומ' יד 4, 13]

להלשין: להודיע, לספר, לגלות, למסור מידע, להיות שטינקר, להיות
מלשן; לדבר סרה, לדבר רעות, להשמץ.

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, נתין, משועבד, כפוף.

6. אֵל תוֹסֵף עַל דְּבָרָיו,
פֹּן יוֹכִיחַ בָּהּ וְנִכְזְבֹתָ.

אל תוסיף לדבר אלוהים את דעתך כאילו אלוהים עצמו דיבר
דרכך. אם תעשה כך, אלוהים ישפוט אותך כשקרן.

[ברא' ב 16-17 לעומת ג 2-3; דבר' ד 2; יג 1; התג' כב 18-19]

דברים: דיבור, אמירות, הצהרות, מוצא פה; מצוות, הוראות.

פן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.

להוכיח: להטיף מוסר, תיקון המידות; לנזוף, לגעור.

כזב: שקר, כחש, רמאות, סילוף, זיוף, עיוות, הטעיה, תרמית, הונאה, בדיה.

תפילתו של אגור

7. שְׁתִּים שָׂאֲלֵתִי מֵאֲתֶךָ;
אֵל תִּמְנַע מִמְּנִי בְּטָרִם אֲמוֹת:

ענוותו של אגור מתבטאת בשני הדברים שהוא מבקש מאלוהים
שייתן לו, למען יזכה לחוות אותם ולחיות על פיהם במהלך חייו עלי
אדמות.

לשאול: (בהקשרנו) לבקש, לפנות בבקשה.

מאתך: ממך.

למנוע: לא לאפשר, לסכל, לשים לאל, להפר, לעצור, לחסום, לא לתת,
לשלול, לחסוך, לחשוך.

טרם: לפני, טרום, קודם, מראש, עוד לא.

8. שְׁוֹא וְדָבַר כָּזָב הִרְחַק מִמְּנִי,
רֵאשׁ וְעֵשִׂיר אֵל תִּתֵּן לִי;
הַטְרִיפְנִי לְלֶחֶם חֲקִי.

אגור מבקש מאלוהים:

א. כנות בליבו — את החוכמה וכוח האמונה, כדי שלא יבזבז את
זמנו בדברים הרסניים וכדי שירחק מדבר שקר.

ב. את לחם חוקו, את צרכיו הבסיסיים והמספקים. הוא אינו
מבקש להיות עשיר, אך מבקש גם שלא להיות עני מרוד.

[שמות כ 13; דבר' ה 16; תהל' ה 7; יב 3; מא 7; קמד 8, 11.

לחם — איוב כג 12; מתי ו 11; לוקס יא 3; תסל"א ה 22]

שווא: (בהקשרנו) כזב, זיוף, שקר, סילוף, עיוות; הבל, ריק, חוסר ערך.

דבר כזב: שקר, הבל, תעתועים.

אדון: בעל, ראש, שליט, מושל, מנהל, בוס, מעביד.
פן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.
קללה: מארה, גידוף, חירוף, קלס, עלבון.
יאָשְׁמֵת: תימצא אשם ותיענש.

ארבע דוגמאות לתכונות בזויות (פס' 11-14)

11. דֹר אָבִיו יִקְלַל;
וְאֵת אָמוֹ לֹא יִבְרָךְ.

מקללי אב ואם — סוג זה של אנשים אינו מכיר טובה להוריו ואינו מכבד אותם בעבור השנים שגידלו וחינכו אותו. בנים אלו מקללים את הוריהם ומטיחים מילים קשות בפניהם.

[משלי כ 20; שמות כ 11; כא 17;
ויק' יט 3; כ 9; דבר' ה 15; כז 16;
תהל' יד 4-5; כד 6; מתי טו 4; מרק' ז 10]

דור: חוליה בהיסטוריה, חוליה בתולדות המשפחה, שם כולל לחיים באותה תקופה; תקופה, זמן.

לקלל: לנאץ, לחרף, לגדף, לנבל את הפה, להשמיע קללות, לומר דברי נאצה.

לא יברך: מקביל ל"יקלל".

12. דֹר טְהוֹר בְּעֵינָיו;
וּמִצְאָתוֹ לֹא רָחַץ.

טהורים בעיניהם — אנשים שאינם רואים עצמם כחוטאים או כאשמים לפני אלוהים. אנשים אלו משוכנעים שאורח חייהם הוא מוסרי ואף ראוי לחיקוי. בעוד הם מחשיבים את עצמם חסרי אשמה ומוסריים מבחינה חברתית, אלוהים בוחן אותם מבחינה רוחנית ומוצא שהם מלוכלכים כאדם המכוסה בצואה.

ניקיונו הרוחני של אדם נעשה רק על ידי הכרה אישית בחטאו, התוודות על החטא והכרת ישוע המשיח כמושיעו מן החטא.

[משלי כ 9; טו 26; טז 2; כב 11; כו 5; ישע' ד 4; כח 8; סד 4-5; סה 5;
זכר' ג; לוקס יח 11]

דור: חוליה בהיסטוריה, חוליה בתולדות המשפחה, שם כולל לחיים באותה תקופה; תקופה, זמן.

טהור: נקי, זך, צח, מטוהר, מחוטא, ממורק, לבן, בלתי טמא, צדיק, ישר, נקי כפיים.

בעיניו: בעיני עצמו, לפי דעתו.
צואה: פעולת מעיים, הפרשה (ממערכת העיכול), גללים (של בעלי חיים).
רחץ: נרחץ, נשטף, נוקה, טוהר.

13. דֹר מָה רָמּוֹ עֵינָיו;
וְעַפְעָפִיו יִנְשְׂאוּ.

גאים ושחצנים — גאוה ושחצנות משמען הכרזה "אני יכול לעשות ועשיתי בכוחות עצמי בלבד!"

אנשים אלו מבהירים בדיבורם, בשפת גופם ובמעשיהם שאינם כנועים לאלוהים ולכוחו הריבוני, אלא מסתמכים על חוכמתם וכוחם בכול. הם אינם מהססים להשפיל את הזולת ולהאדיר את שמם, והם רודפי כבוד.

כשהם מביטים בעיניך ומודדים את אישיותך ומעשיך, הם מרימים גבה כאומרים: "אינך טוב מספיק עבורי".

[משלי ו 17; טז 18; כא 4; ישע' ב 11; תהל' קלא 1]

דור: חוליה בהיסטוריה, חוליה בתולדות המשפחה, שם כולל לחיים באותה תקופה; תקופה, זמן.

רמו עיניו: בעל מבט יהיר, שחצן, גאוותן.

ועפעפיו ינשאו: מקביל ל"רמו עיניו" — בעל מבט יהיר, שחצן, גאוותן.

14. דֹר חָרְבוֹת שֹׁנָיו וּמִאֲכָלוֹת מְתַלְעוֹתָיו;
לְאֲכֹל עֲנִיִּים מֵאָרֶץ וְאֲבִיוֹנִים מֵאָדָם.

מזלזלים בחיי אדם — אלו הם האנשים בעלי הבנה מעוותת לגבי ערך חיי אדם.

בגלל גאוותם ושחצנותם הם אינם חשים כל חמלה כלפי העניים והסובלים. אנשים אלו אינם רק חסרי רגש כלפי המסכנים בחברה, אלא אף פועלים כדי להשמיד את החלשים והסובלים.

הגאים והשחצנים ממהרים למצוא פסול באחרים, ולא יהססו לשסוף את המסכנים והחלשים בלשונם החלקה והמסוכנת. אדם כזה, במוחו המעוות, רווה נחת ומרוצה מעצמו כשהוא מצליח להרוס את עולמו של מי שלפי דעתו אינו ראוי לחיות בעולם הזה.

[עמוס ח 4; מיכה ג 3; חבק' ג 14; תהל' כז 2; ט 19; נז 5; איוב כט 17]

דור: חוליה בהיסטוריה, חוליה בתולדות המשפחה, שם כולל לחיים באותה תקופה; תקופה, זמן.

חרב: סיף, רומח, חנית, כידון, קנה, כלי זין, פגיון, דקר.

מֵאֲכֶלֶת (יחיד של מֵאֲכֶלֶת): סכין גדולה, סכין לשחיטה.

מִתְלַעְתְּוִי (= מִלְתַּעְתְּוִי): שיניו החדות, ניביו.

לֹאֲכֹל: לסעוד, ללעוס, לבלוע, לזלזל, לטרף; (בהשאלה, בהקשרנו) להשמיד, לכלות.

עֵנִי: דל, רש, אביון, חסר כול, קבצן; עשוק, נלחץ, מדוכא.

אֶרֶץ: מדינה; פני האדמה, כדור הארץ, העולם האנושי.

אֲבִיּוֹן: עני, דל, רש, חסר כול, קבצן, נזקק, נצרך; מסכן, אומלל, קשה יום.

הָאֵשׁ לא תחדל כל עוד יש מה להבעיר.

[משלי כז 20; ברא' טז 2; כ 18; ל 1; ישע' ה 14]

שְׂאֹל: עולם המתים, עולם המוות, ארץ רפאים, תופת, גיהנום, אבדון, טמיון.

רַחֵם: בית העוֹבֵר, איבר נקבי, איבר לגידול העובר טרם לידתו.

עֵצֵר רַחֵם: רחם סגור. הכוונה לאישה עקרה המתאוה לילדים.

אֶרֶץ: (בהקשרנו) יבשה, קרקע, אדמה, עפר.

לִשְׁבֹּעַ: לאכול די הצורך; (בהשאלה) להיות מסופק, לקבל די הצורך, לקבל די והותר.

הוֹן: (בהקשרנו) רב, די.

15. לְעֵלֹקָה שְׁתֵּי בְנוֹת: הַב הַב.
שְׁלוֹשׁ הִנָּה לֹא תִשָּׁבַעְנָה;
אֲרַבַּע לֹא אֶמְרוּ "הוֹן".

העלוקה צורכת את מזונה — דם — מגופם של אחרים. כל מחייתה מתבססת על לקיחה מהאחר.

לעלוקה יש שתי בנות ושם כל אחת מהן — "תן"! כלומר שמותיהן מציינים רצון בלתי נשלט לעוד ועוד, שתמיד יבוא על חשבון צרכיו של האחר.

הנה לפנינו שלושה דברים שתמיד יאמרו: "תן לי עוד", והרביעי לעולם לא יאמר "די"... (ראה בפסוק הבא)

עֹלֹקָה: תולעת מוצצת דם, טפיל; (בהשאלה) כינוי למי שמנצל אחרים, חומס, מוצץ דם, עושק, סוחט, פרזיט.

הַב: תן, הבא, הגש, הושט.

לִשְׁבֹּעַ: לאכול די הצורך; (בהשאלה) להיות מסופק, לקבל די הצורך, לקבל די והותר.

הוֹן: (בהקשרנו) רב, די.

17. עֵינַי תִּלְעַג לְאָב וְתִבְזוּ לִיקָהֵת אִם,
יִקְרוּהָ עוֹרְבֵי נַחַל וַיֵּאכְלוּהָ בְנֵי נֶשֶׁר.

בן סורר, המבטא בעיניו (במבטו) את לעגו ורגש הבוז לאביו, ואינו נכנע למשמעת אימו, סופו שימות מוות בזוי. דוגמה למוות משונה ובזוי כזה היא שגופתו תהיה מאכל לעופות השמיים.

[משלי טו 20; כג 22; ברא' מט 10; דבר' כא 18-21; כח 26; מל"א יד 11]

ללעוג: ללגלג, לזלזל, לבזות, להתלוצץ על חשבון האחר.

לבוז: לזלזל, ללעוג, ללגלג, להתקלס, לגחך, להשפיל, לבזות.

ליקהת אם: למשמעת של האם, לסמכות האם.

יקרוהא: ינקרו אותה, ידקרו אותה במקור, ינקבו אותה.

ועכשיו: סדרה של רביעיות

(פס' 18-31)

רביעיה ראשונה (פס' 18-20):

18. שְׁלֵשָׁה הִמָּה נִפְלְאוּ מִמִּנִּי;
(וארבע) וַאֲרַבְּעָה לֹא יִדְעֵתִים:

שלושה דברים נעלמים מבינתי ואת הדבר הרביעי אני יודע. המחבר מציינ ארבעה מקרים שבהם מתרחשים דברים שלא משאירים אחריהם שום סימן ורושם נראה לעין.

[דבר' יז 8; איוב מב 3]

נפלא: (בהקשרנו) מפליא, מעורר השתאות, נשגב, בלתי נתפס, מתמיה.

לא ידעתיים: אני יודע, אני מכיר, אני מבין, אני תופס.

16. שְׂאֹל וְעֵצֵר רַחֵם, אֶרֶץ לֹא שְׁבַעָה מַיִם;
וְאֵשׁ לֹא אֶמְרָה "הוֹן".

... (המשך מפסוק קודם):

המוות לעולם לא יסתפק במספר המתים שכבר קיבל ותמיד יקבל עוד.

אישה עקרה (רחם עקר) תרצה תמיד למלא את יעוד רחמה ולשאת ילד.

האדמה לא תחדל "לשתות" את כל מי הגשמים היוורדים על פניה.

19. דָּרָךְ הַנָּשֵׁר בְּשָׂמִים, דָּרָךְ נָחַשׁ עָלֵי צוּר;
דָּרָךְ אָנִיָּה בְּלֵב יָם — וְדָרָךְ גָּבַר בְּעֵלְמָה.

כדי להבין את התכלית של פסוק 19, כדאי להבין תחילה את פסוק 20 (ראה שם).

דרך הנשר בשמים — הנשר חוצה את האוויר בכנפיו ואין לדעת את הדרך שעבר בה במעופו. אין כל סימן בשמים המעיד על המסלול שהנשר עף בו.

דרכו של נחש על הסלע — כשהנחש זוחל בחול או על העשב, עקבותיו ניכרות, אך על הצור (סלע) אין הוא משאיר כל סימן. לפיכך אי אפשר לדעת היכן עבר הנחש על הצור.

דרכה של אונייה בים — אונייה (אוניית מפרש ומשוטים) אינה משאירה סימן בלב הים לאחר ששטה בו. לכן אי אפשר לדעת היכן היא עברה.

דרך גבר בעלמה — איך גבר כובש את ליבה של הנערה? — או אם מדובר בתחום המיני, הרי שהמעשה המיני לא מותיר סימן בגבר ("דָּרָךְ גָּבַר...").

בכל אחד מהמקרים הללו לא נשארים עקבות, וכך ניתן לטעון (בשקר) שהם לא התרחשו מעולם.

הערה: פסוקים 19-20 קשורים זה בזה. בפסוק 19 המחבר מציין ארבעה מקרים שאינם משאירים סימן כדי להדגיש ולהוכיח את המסר העיקרי שבפסוק 20.

ישנם (פרשנים רבניים בעיקר) הטוענים שהמקרה הרביעי בפסוק 19 מהווה הוכחה שהמילה "עלמה" אינה מציינת בהכרח אישה צעירה ובתולה, זאת כדי לסתור את טענת המשיחיים שהמילה "עלמה" בספר ישעיהו 14 מהווה הוכחה ללידת בתולין של המשיח המובטח. הטענה שהעלמה בפסוק 19 אינה בתולה מפרה את כל הרעיון של המשל.

לפיכך הפרשנות המשיחית נכונה. "וְדָרָךְ גָּבַר בְּעֵלְמָה" חייב להתייחס להשפעה של הגבר על ליבה של העלמה ולא על בתוליה.

דרך: אורח, מסילה, נתיב; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

צור: סלע, צוק, אבן.

לב ים: אמצע הים, הרחק מהחוף.

גבר: איש, אדם, זכר.

עלמה: בחורה, צעירה, נערה, ילדה, אישה צעירה ובתולה (ראה ברא' כד 43; ישע' 14 ז).

20. כִּן דָּרָךְ אִשָּׁה מְנַאֲפֶת: אֶכְלָה וּמְחַתָּה פִּיהַ;
וְאָמְרָה: "לֹא פָעַלְתִּי אָוֶן."

לאור הנאמר בפסוק הקודם — קרי ארבעת המעשים שאינם משאירים סימן — כך נוהגת האישה הנואפת.

צביעותה וטומאתה מתבטאים בכך שהיא מבצעת את ניאופיה, ומכיוון שמעשים אלו אינם משאירים סימן חיצוני עליה (כי את בתוליה איבדה זה מכבר), היא טוענת שלא עשתה כל דבר רע או פסול (כמו אדם האוכל דבר מה, מנגב את פיו וטוען שלא אכל).⁷⁰

[משלי ה 6; כ 17; מל"ב כא 13]

דרך: אורח, מסילה, נתיב; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

ניאוף: בגידה, קיום יחסי מין מחוץ למסגרת הנישואים, אי-נאמנות, זנות, נאפופים, יחסי מין אסורים.

מְחַתָּה פִּיהַ: ניגבה את פיה.

אָוֶן: רשע, עוול, מרמה, חטא.

רביעיה שנייה (ספ' 21-23):

21. תַּחַת שְׁלוֹשׁ רִגְזָה אֶרְצִי;
וְתַחַת אֶרְבַּע לֹא תוּכַל שְׂאֵת:

החברה תרעש ותאבד את שלוותה באחד משלושת המקרים הבאים, ועל המקרה הרביעי לא תוכל להתגבר... (ראה בפסוק הבא)

[ישע' כד 5-20]

תחת: במקום, תמורת, בגלל, בשל, יען.

רוגז: כעס, זעף, זעם, רתחה, התמרמרות, חרון, חמה.

ארץ: העולם האנושי, כדור הארץ; מדינה.

לא תוכל שְׂאֵת: אינה יכולה לסבול, אינה יכולה להתגבר.

MacArthur, J. (2005). *The MacArthur Bible Commentary*. 70 (Nashville, Tennessee: Thomas Nelson), p. 728

22. תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ;
וְנָבַל כִּי יִשְׁבַע לָחֶם.

... (ראה פסוק קודם)

א. עבד שהצליח והגיע בדרך של תכסיסים לתפקיד המלך. עבד כזה יפעל בגאווה ובעריצות כדי לכפר על שפלותו ומצבו הכנוע בעבר.

ב. נבל בעל אמצעים בלתי נדלים.

[משלי יז 7; יט 10; קהלת י 7]

תחת: במקום, תמורת, בגלל, יען.

עבד: אדם שהוא קניינו של אחר, משרת, נתין, משועבד, כפוף.

למלוך: לשלוט, למשול, להיות מלך, להנהיג, לאחוז ברסן השלטון, לרדות, להטיל מרות.

נבל: שפל, נבזה, מושחת, נוכל, חדל אישים, נתעב, מאוס, מנוול, בן בלייעל, פורע חוק, רשע, פושע.

ישבע לחם: (בהשאלה, בהקשרנו) יהיה עשיר, יצליח, ישגשג.

23. תַּחַת שְׁנוּאָה כִּי תִבְעַל;
וְשִׁפְחָהּ כִּי תִירַשׁ גְּבֻרָתָהּ.

המחבר ממשיך ומציין שני מקרים נוספים הגורמים לסבל ולמועקה לבני האדם:

ג. לחיות תחת שלטון של אישה השנואה על בעלה שתיעשה לגבירה במקום האישה שהייתה אהובה עליו לפני כן. אין קץ לנקמנותה של השנואה ולאכזריותה.

[ברא' כט 31; שמ"א א 6; ישע' כו 13]

ד. שפחה שלאחר העסקתה כבשה את ליבו של בעל הבית והביאה לגירושה ולסילוקה של האישה החוקית.

[ברא' טז 4-5]

תחת: במקום, תמורת, בגלל, יען.

שנואה: הרעה שאינה המועדפת על הבעל — בעת הקדומה נהגו לשאת מספר נשים (ראה לדוגמה את יעקב בברא' כט 31, או אלקנה בשמ"א א 6).

תבעל: תינשא לאיש.

שפחה: משרתת, עבד ממין נקבה, אמה, עוזרת, משועבדת.
לרשת: לנחול, לקחת מקום; לקבל בירושה, לקבל בתוקף צוואה.

גברת: (בהקשרנו) בעלת הבית, גבירת הבית; מעבידה, שליטה, מושלת.

רביעה שלישית (פס' 24-28):

24. אַרְבָּעָה הֵם קְטָנֵי אֶרֶץ;
וְהֵמָּה חֲכָמִים מְחַכְּמִים:

ישנם ארבעה יצורים קטנים מבין חיות הבריאה, המגלים חוכמה רבה, חריצות וכישרון במעשיהם (ראה פס' 25-28):

ארץ: (בהקשרנו) יבשה, קרקע, אדמה, עפר; כדור הארץ.

חכם: נבון, פיקח, בעל שכל; ירא אלוהים; למדן, בקיא, ידען, משכיל, מומחה, מלומד.

25. הַנְּמָלִים עִם לֹא עָז;
וַיִּכְנֹוּ בַּקִּיץ לְחֶמָם.

א. **הנמלים** הן יצורים קטנים מאוד ואינן יכולות לבסס את חייהם על חוזקן הפיזי. הן אוגרות אוכל בעונת הקיץ כדי לשרוד בעונת החורף, וכך מוכיחות את חוכמתן.

[משלי ו 6-8; ברא' מא 33-36]

נמלה: חרק, רמש, חרק קטן, חרק חרוץ; (בהשאלה) עובד בלתי נלאה, פועל שקדן.

עם: (בהקשרנו) קבוצת בעלי חיים.

עז: חזק, בעל כוח, חסון, איתן; גדול, אדיר, כביר, עצום; אמיץ.

לחם: (בהקשרנו) מזון.

26. שְׁפָנִים עִם לֹא עָצוּם;
וַיִּשְׁיִמוּ בְּסֻלַּע בֵּיתָם.

ב. **שפנים** אינם יכולים לסמוך על חוזקם הפיזי ולכן הם קובעים את ביתם בתוך סלע. בדרך זו גם הגדולים והעצומים שבטורפים אינם יכולים להם.

[במד' כד 21; שמ"ב כב 2; ישע' לג 16; עוב' 3; תהל' יח 3; קד 18]

שפן: (שפן סלע) יונק קטן מסדרת המכרסמים, שוכן בנדיקי סלעים.

עם: (בהקשרנו) קבוצת בעלי חיים.

עצום: ענק, גדול, כביר, אדיר ממדים, גבוה, חזק, חסון.

שממית: לטאה קטנה, לטאה ורדרדה, לטאת בית, לטאה לילית.

לתפוש: לתפוס, לאחוז, להחזיק.

היכל: ארמון, טירה, מבצר, מקדש, בניין גדול ומפואר; בית המקדש.

רביעיה אחרונה (31-29 '09):

29. שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מִיִּטְבֵי צָעֵד;
וְאַרְבָּעָה מִיִּטְבֵי לָכֶת:

שלושה הם אלה הפוסעים את צעדיהם באופן הטוב ביותר (פועלים נכונה ומצליחים בתוכניותיהם), והרביעי מיטיב מכל הקודמים.

שלושת הראשונים הם דוגמאות מעולם החי, והרביעי הוא מלך בשר אדם.

[משלי טו 2; שמי"א טז 17]

מיטיבי צעד: צועדים יפה, בכבוד ובהדר; (בהשאלה) מתנהלים היטב, מצליחים.

30. לִישׁ גְבוֹר בְּבִהְמָה;
וְלֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי כָל:

א. **האריה** הוא מלך החיות ואינו נרתע משום קרב — אינו בורח מפני דבר.

[ישע' לא 4; מיכה ה 7;

איוב ד 11]

ליש: ארי, כפיר, שחל, שחץ, לביא, שם בעל חיים, חיית יער טורפת, מלך החיות.

גיבור: חזק, בן חיל, רב כוח; נועז, אמיץ, עז, מחרף את נפשו.

בהמה: (בלשון המקרא) בעל חיים גדול, יונק גדול.

שב: (בהקשרנו) נסוג, סב על עקביו, בורח.

מפני: מן, מ־, מאת, לפני, נוכח, אל מול.

27. מֶלֶךְ אֵין לְאַרְבָּה;
וַיֵּצֵא חֲצִץ כָּלוּ.

ג. **הארבה** פועל בקבוצה ומצליח לעשות דברים עצומים, אף על פי שלפרט יחיד אין כוח רב.

כוחם נובע מארגונם כקהל עצום ומפעולתם האחידה כגוף אחד.

[שמות י' 4; שמי"א ח 20; יואל א 4; ב 7-8; איוב לט 20]

ארבה: חגב החי' בלהקות גדולות, חגב נודד, חרק הרסני, חרק משמיד יבולים.

יצא חצץ: אולי הכוונה כאן למחולק לגדודים־גדודים; ואולי הכוונה לחותר, תולש את התבואה מן השדות.

28. שְׁמַמִּית בְּיָדַיִם תִּתְפַּשֵׁוּ;
וְהִיא בְּהִכְלֵי מֶלֶךְ.

ד. **השממית** היא לטאה קטנה ועדינה. יתרונה טמון באצבעותיה המיוחדות שמאפשרות לה ללכת על קיר אנכי, על אבנים חלקות ואף על התקרה, וכך להגיע למקומות הרמים ביותר.

הלקח מהדוגמאות הללו הוא

שיש לכולנו מה ללמוד גם מהיצורים הקטנים והחלשים ביותר. חוכמת אלוהים והיכולת הניתנת להם בבריאתם מפצה על היעדר הכוח הפיזי.

כך גם אנחנו נוכל לעשות דברים גדולים וכבירים למרות חולשתנו הפיזית, וזאת אם נשכיל לבקש את חוכמת אלוהים ונשרתהו על פי הכישרונות (מתנות הרוח) שהעניק לכל אחד מאיתנו, ובכוח רוח הקודש.

הכר בטעותך והתוודה

32. אם נבלת בהתנשוא;
ואם זמות, יד לפה.

אם נהגת כנבל בכך שהרהבת להתנשא ולהתייחר, ואם חשבת להרע לחבריך או לדבר עליהם דברי נבלה — עדיף שתשתוק ואל תאמר דבר ממחשבותיך.

[במד' טז 3; שפט' כ 6; יחז' יז 14; תהל' יז 3]

נבל: שפל, נבזה, מושחת, נוכל, נתעב, מאוס, מנוול, בן בלייעל, פורע חוק, רשע, פושע.

להתנשא: להתפאר, להיות שחצן, להשוויץ, להתנאות, להתייחר, להתרברב, להתהלל, לרומם עצמו.

זמות: זממת מזימות, חשבת מחשבת רשע, התנכלת, תיכננת תחבולות.

יד לפה: שים יד על פיך, הס, שתוק; אל תתפאר.

33. פי מיץ חלב יוציא חמאה,
ומיץ אף יוציא דם;
ומיץ אפים יוציא ריב.

בשעה שאתם חושבים על צעדיכם הבאים, אנא זכרו: אם בוחשים את החלב יותר מדי הוא הופך לחמאה; אם לוחצים על האף יוצא דם; ואם לוחצים את הכעס ("אפים") במובן של כעס — משחק מילים עם "אף") נוצר ריב. היה בטוח שאם תאפשר לגאוותך ולשחצונתך להמשיך לשלוט על מהלכי חייך, יתרבו אויביך ויריביך.

המחבר מציין פעולה ותוצאה. כך גם לגבי מהלך חיינו ובחירותינו. אם תדחה את חוכמת החיים של אלוהים המדריכה לכפרת החטאים שאלוהים מעניק בקורבנו של ישוע המשיח, תישא באחריות ותחווה את זעם אלוהים עליך.

לעומת זאת אם תאמין בישוע כאדון וכמושיעך מקללת החטא, תיושע ותזכה לחיות עם אלוהים ולשרתו לנצח נצחים.

מיץ: פה במובן של לחיצה, סחיטה.

אף: חוטם, איבר הנשימה.

אפים: כעס, זעם, זעף, חרון, חמה, התרגזות, רוגז, רתחה, עצבנות.

ריב: התנצחות, מחלוקת, קונפליקט, מדון, מלחמה, מאבק, קטטה, סכסוך; ויכוח, פולמוס.

31. זרזיר מתנים או תיש;
ומלך אלקום עמו.

ב. הזרזיר — בתנ"ך כולו השם "זרזיר"

מופיע רק כאן בספר משלי.

מכיוון שהמחבר מקשר

בין המילה זרזיר

למילה מותניים,

וההקשר מתייחס

למטיבי לכת

וצעד, רבות

הן הפרשנויות

והסברות.

ביניהן

בולטים

הטוענים

שהמחבר מתאר

סוס אביר, כלב ציד,

צבי או אף תרנגול הצועד

בגאווה בראש תרנגולותיו.

[דבר' לג 11; נחום ב 11; זכר' י 3,

איוב מ 16]

ג. התיש הוא הזכר בעיזים, ההולך בראש

העדר. החיות הללו מגלות תכונות ייחודיות,

ולכן בצדק הן נקראות מפוארות ומלכותיות.

[ירמ' ג 8; דנ' ח 5]

ד. הרביעי שנקרא מלכותי ומפואר הוא מלך, המוביל

את עמו הנאמן לו בצורה מאורגנת ומסודרת. הוא

המפואר מכולם יחד, מכיוון שמלוא החוכמה נדרשת

למלך כדי להנהיג ולהוביל עם בדרך אלוהים למען

יחוה ביטחון, שלום ושלווה. [משלי יד 28]

זרזיר: מילה יחידאית בתנ"ך. ישנן השערות

שונות לגבי מובנה: סוס, כלב ציד, צבי,

תרנגול ועוד.

מותניים: צידי הבטן, צידי הגוף, האזור הצר

שבין הצלעות והאגן, חלציים.

תיש: הזכר בעיזים.

אלקום: יתכן שהכוונה למלך אשר אין מי

שיכול לעמוד נגדו במלחמה.

יישום חוכמת אלוהים בחיי הנושעים

הגענו לפרק הסיום של ספר משלי. בפרק ל"א המחבר מתאר לנו באופן מעשי איך נראים חיים המודרכים והמלאים בחוכמת אלוהים.

אפשרות א: אילו חוכמת החיים של אלוהים הייתה מואנשת, כך הייתה חיה בתור גבר או בתור אישה.

אפשרות ב: כאשר הגבר והאישה הנושעים מיישמים את חוכמת אלוהים בכל תחום בחייהם, כל אחד על פי הייעוד שקבע לו ה', הם מהווים מופת כאיש וכאשת חיל.

בפרק הנוכחי ישנה התייחסות לאלכוהול ולנשים. ההתייחסות אינה באה מעמדתו של גבר, אלא מנקודת מבטה של אישה, אימו של המלך למואל.

א. איש חיל: גבר המאמץ את חוכמת אלוהים בכל תחומי חייו (9-1)

ללידתך הבטחתי בשבועה לחנך למען תגדל ותחיה על פי העקרונות הבאים (המשך בפסוק הבא):

[שמ"א א 11; מל"א יב 16]

בר: בן.

בטן: (בהקשרנו) רחם, הריון.

נדר: הבטחה בשבועה, התחייבות בשבועה.

3. אֵל תִּתֵּן לְנַשִּׁים חִילָה; וְדַרְכֵיךָ לְמַחֲזֹת מְלָכִין.

בני, אל תרבה לך נשים, כי כך תתיש את כוחך ואורך. אל תלך בדרך לא טובה, כי כך תושחת מלכותך. אלוהים קבע שגבר ידבק באישה אחת — ראה בראשית ב 24. כל דבר מעבר לכך נוגד את רצון אלוהים ומוביל לצרה, צער והפסד.

[משלי ה 9-11; ברא' ז 4, דבר' יז 17;

מל"א יא 4-1; נחמ' יג 26; מלא' ב 15]

חיל: (בהקשרנו) כוח, און; עושר, הון, רכוש.

דרך: נתיב, אורח, מסילה; (בהשאלה) גישה, שיטה, אופן; מנהג, הרגל, נוהג, אופן התנהגות.

למחוזות: להשחית, למחוק, להחרیب.

דברי "אימא חוכמה" לבנה

1. דְּבָרֵי לְמוֹאֵל מֶלֶךְ; מִשָּׂא אֲשֶׁר יִסְרַתּוּ אָמוֹ.

אלו דברי למואל מלך.

ישנם מפרשים שקוראים כאן "לְמוֹאֵל מֶלֶךְ מִשָּׂא", דהיינו מלכה של ארץ בשם "משא"; ויש המפרשים שהמשך הפסוקים הם "משאו", כלומר הדברים אשר היו על ליבו — משא אשר בו העלה על הכתב את דברי ההוראה והתוכחה שלימדה אותו אימו.

[משלי א 8; ל 1; ברא' כה 13-14]

דברים: דיבור, אמירות, הצהרות, מוצא פה; פתגמים, משלים.

משא: עומס, לחץ, מעמסה, נטל, עול, מועקה. או: חזון, נבואה. או: שם של ארץ, מחוז.

ליסר: (בלשון המקרא, בהקשרנו) להזכיר, ללמד מוסר, לחנך; להעניש.

2. מַה בְּרִי וּמַה בֶּן בְּטוֹנִי; וּמַה בֶּן נְדָרִי.

אל נא, בני, שאתה בשר מבשרי ועצם מעצמי — כשהתפללתי

4. אֵל לְמַלְכִים, לְמוֹאֵל,
אֵל לְמַלְכִים שְׁתוּ יְיָ;
וְלְרוֹזְנִים (או) אֵי שֶׁכַּר.

בני, אתה מנהיג עם. ואין זה יאה למלך, לשליט או לשר להיות נתון להשפעת אלכוהול או להשתוקק למשקה שיכר. בדרך זו אתה מאבד את מנהיגותך ומוצג כחלש וכמונהג על ידי דבר נחות ממך. מלך הנתון להשפעת אלכוהול ממעיט מערך המלוכה ומביא להרס עצמי. [משלי כ 1; כג 29-35; ישע' ה 22; הושע ד 11; קהלת י 17; אפס' ה 18]

שְׁתוּ: לשתות, ללגום.

רוֹזֵן: (בלשון המקרא) שר, שליט, מושל, מלך.

אֵי: מילת שאלה מקוצרת מן "איה": היכן, איפה.

שיכר: משקה תוסס מתבואה או מפירות, משקה חריף, משקה אלכוהולי, משקה משכר.

5. פֶּן יִשְׁתָּה וְיִשְׁכַּח מְחַקְקוֹ;
וְיִשְׁנָה דִין כָּל בְּנֵי עֲנִי.

אם מלך, שר או מנהיג יהיה נתון להשפעת אלכוהול, הוא ישכח את החוק ויעוות את הדין. אוי ואבוי אם יבוא לפניו עני הזקוק לפסיקת דין, ויקבל "משפח" במקום משפט צדק. למי יכול העני והחלש המוטרד מהחזקים וחסרי הרגש לפנות, אם לא למלכו?

היה פיכח, ערני ואחראי כדי למלא את תפקידך כראוי. [משלי ח 15; יז 15; שמות כג 6; ויק' 8-11; דבר' טז 19]

פֶּן: כדי שלא, למען לא, שמא, שלא, לבלתי.

מְחַקֵּק: מה שקובע החוק, דין.

דִין: משפט צדק, משפט אמת, חוק, הלכה.

עוֹנֵי: דלות, ריש, אביונות, מחסור, מצוקה, דוחק, צמצום, קשיים כלכליים; אומללות, מסכנות, סבל, ייסורים.

משפח: עיוות דין (ישע' ה 7: "...וַיִּקֹּוּ לְמִשְׁפָּט וְהִגָּה מִשְׁפָּח, לְצַדִּיקָה וְהִגָּה צַעֲקָה").

6. תָּנוּ שֶׁכַּר לְאוֹבֵד; וַיִּזְוּ לְמַרִי נָפֶשׁ.

7. יִשְׁתָּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ;

וַעֲמָלוֹ לֹא יִזְכָּר עוֹד.

אם ישנם כאלו המוכרים את גופם לשתיית אלכוהול ולתוצאותיו, הרי הם מרי הנפש והסובלים במיוחד. השתייה מקלה עליהם, משכיחה מהם ולו לזמן מה את הכאב או את הצרה שבה הם נמצאים, ומאפשרת להם לדמיון מציאות אחרת.

הפסוק אינו מעודד את מרי הנפש לשתות לשוכרה, אלא מלמד את המלך והמנהיגים שהשתייה לשוכרה היא פעולת לוואי הקיימת בקרב הסובלים והמסכנים. אין מקום לשיכורים בקרב בעלי האחריות וההנהגה. אין הכתוב מדבר נגד טעימת יין, אלא נגד שתייה לא מבוקרת או כזו הנובעת מהתמכרות והגורמת לשכרות.

[תהל' קד 15; קהלת י 19]

שיכר: משקה תוסס מתבואה או פירות, משקה חריף, משקה אלכוהולי, משקה משכר.

אוֹבֵד: (בהקשרנו) אומלל החש שחיי אבודים.

יין: תירוש, משקה משכר, חמר, דם ענבים.

מר נפש: ממורמר, מיואש, מאוכזב.

לשכוח: לא לזכור; להתעלם, לא להתייחס, לא לשים לב.

ריש: עוני, מחסור.

עמל: (בהקשרנו) תלאות החיים, מצוקה, סבל, קשיים.

8. פֶּתַח פִּיךָ לְאֵלִים;

אֵל דִּין כָּל בְּנֵי חַלּוֹף.

9. פֶּתַח פִּיךָ, שִׁפְט צִדִּיק;

וְדִין עֲנִי וְאֲבִיוֹן.

באשר לך, בני, פתח פיך ודרוש צדק עבור העני, שכמו אילם אינו מעז לפתוח פיו נגד התקיף ממנו. היה פה ודובר בעד זכויותיהם של חסרי היכולת שאינם נחשבים בעיני בעלי השררה.

אלוהים העמיד אותך במקומך ונתן בידך סמכות, לכן השתמש בה כדי לעשות צדק ובמיוחד עבור החלשים בחברה, היתומים, האלמנות והגרים — אלו שאתה הכתובת האחרונה בשבילם.

[משלי יד 21, 31; דבר' י 12-22; שמ"ב ח 15; מל"א ג 9; ישע' יא 4; הושע ו 6; מיכה ו 8-6; תהל' עב]

פֶּתַח פִּיךָ: דַּבֵּר, השמע את קולך.

אילם: דומם, אינו מדבר, אינו יכול לדבר, בעל מום בדיבור; שותק, שתקני.

דין: משפט צדק, משפט אמת; חוק, הלכה, זכויות.

בְּנֵי חַלּוֹף: הכוונה כאן ככל הנראה היא לעניים ולחלשים בחברה, שמעמדם אינו חזק ויציב.

לשפוט: לפסוק, לגזור, לחרוץ משפט, לקבוע גזר דין, לשמש כשופט; לתווך, לשמש כבורר.

צדק: ישר, כנות, הגינות, דרך האמת, נכונות, אמיתיות, מידת הדין, משפט אמת.

עני: דל, רש, אביון, חסר כול, קבצן; עשוק, נלחץ, מדוכא.

אביון: עני, דל, רש, חסר כול, קבצן, דלפון, נזקק, נצרך; מסכן, אומלל, קשה יום.

ב. מעלותיה של אשת חיל: אישה המאמצת את חוכמת אלוהים בכל תחומי חייה

(פס' 10-31)

ליבו. היא תנהג בזהירות ברכושו ובעושרו, כך שלא יחסר דבר בביתם.

[משלי ג 9-10; תהל' סח 13; קהלת ט 8]

לבטוח: לתת אמון, לשים מבטח, לסמוך על, להישען; לא לחשוש.
לב: (בהקשרנו) מרכז הרגש, מרכז הדעת, מרכז החיים והחושים.
שלל: (בהקשרנו) רוח מעבודה או ממסחר.
לא יחסר: לא יהיה חסר, יהיה בשפע.

12. גְּמַלְתָּהּ טוֹב וְלֹא רָע,
כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ.

רעיה טובה תהיה נאמנה לך ותרווח ממנה רק טוב כל ימי חייה. אהבתה אליך עמוקה ונובעת מתכונתה המוסרית ומסגולות רוחה הנעלות.

לגמול: (בהקשרנו) להשיב גמול, להיטיב, להעניק.
טוב: חסד, ברכה, נעימות, מתק, נועם, חיובי.
רע: לא טוב, ירוד, גרוע, שלילי, בלתי רצוי.

מעלותיה המקצועיות של הרעיה, אשת החיל

13. דְּרִשָּׁה צְמֹר וּפְשִׁיתִים;
וַתַּעַשׂ בְּחָפְזָא כְּפִיָּהּ.

בנוגע לאחריותה: אשת החיל תחפש את חומרי הגלם הטובים והמשובחים ביותר כדי להכין בגדים לבעלה ולבני משפחתה. את המלאכה עבור בעלה ומשפחתה היא תעשה בחפץ לב ובאהבה.

[שמות לה 25]

לדרוש: (בהקשרנו) לחפש ולמצוא, להשיג.
צמר: שיער כבשים או בהמות אחרות המשמש לטוויית חוטים; חוטי סריגה.
פשתן: סיבי הפשתה; אריג המיוצר מסיבי הפשתה, מין בד.
בחפץ כפייה: ברצון ובזריזות של ידיה.

פסוקים 10-31 מסודרים באקרוסטיכון, כלומר מופיעים בסדר עולה של האל"ף-ב"ת.

הערה: אימו של למואל מציינת את התכונות הראויות לאשת חיל וכמו אומרת: "למואל, עליך לשמוע לכל הוראותיי ולפעול על פיהן, כדי שתדע להנחות את רעייתך למעלות שכאלו. אם תזכה להיות איש חיל, תהיה ראוי לאשת חיל."

10. אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא?
וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִקְרָהּ.

בני, הרשה לי לתת לך מספר עצות לגבי התכונות שעליך לחפש ולמצא באישה המתאימה להיות לך לרעיה. כראוי למעמדך, מעמד אחראי ומושא של מופת ודוגמה אישית, חפש אישה המאמצת את חוכמת אלוהים בחייה. רעיה ראויה צריכה להיות בעלת אופי משובח ונחושה להיות עזר לצידך.

רעיה שכזו נדירה היא, וקשה למצוא כמותה. מעטות הנשים המלאות בחוכמת החיים של אלוהים וחיות על פיה. דע לך, כל עושרך אינו משתווה לערכה של רעיה טובה שכזו.

[משלי יב 4; יח 22; יט 14; שמות יח 21; רות ג 11]

אשת חיל: אישה טובה וחרוצה, רבת פעלים, מוצלחת.
רחוק: (בהקשרנו) עולה על, גדול יותר, טוב בהרבה.
פנינה: מרגלית, אבן יקרה מהים; (בהשאלה) דבר יקר, משהו מיוחד.
מקרה: מחירה, ערכה, שוויה.

11. בְּטוֹחַ בָּהּ לֵב בְּעֵלָהּ;
וְשָׁלַל לֹא יִחְסָר.

בעלה של אשת החיל בוטח בשכלה, בחריצותה ובנאמנותה בכל

14. הִיִּתָּה כְּאֲנִיּוֹת סוּחַר;
מִמְרַחֵק תִּבְיֵא לְחָמָה.

היא לא תתעצל אלא תלך גם למרחק, כמו אוניות סוחר, כדי להשיג את החומרים או המרכיבים הנחוצים לבישול או לשאר צורכי בני משפחה (ראה את רות הולכת ללקט בשדה של בועז כדי להביא חיטה).

[יחז' כז 25; רות ב]

אֲנִיּוֹת סוּחַר: ספינות מסחר המביאות סחורה ומזון מארצות רחוקות.
לחם: (בהקשרנו) שם כללי למזונות בסיסיים.

15. וַתָּקֶם בְּעוֹד לַלַּיְלָה, וַתִּתֵּן טָרֶף לְבֵיתָהּ;
וַחֵק לְנַעֲרוֹתֶיהָ.

אשת החיל אינה ישנונית או עצלה. היא אינה משתכרת ממעמדה ומבקשת מאחרים למלא את תפקידיה. היא קמה מוקדם כדי להכין את האוכל לבעלה ולבני ביתה היוצאים לעבודתם, ואף מעבר לכך — היא מנהלת את ביתה היטב. היא מחלקת את המשימות לפועלות שתחת ידה, כך שכל מי שנמצא בסביבתה אינו מובטל אלא עסוק בעשייה מועילה.

[משלי כ 13; שמ"א כה 42; רות ב 22-23; לוקס יב 42]

בעוד: כל עוד, בזמן, כל זמן ש-, במשך הזמן, בשעה ש-.
טרף: (בהקשרנו) מזון, מאכל, אוכל.
חוק: (בהקשרנו) מידה קצובה, מנה.
נערותיה: המשרתות שלה.

16. זְמָמָה שְׂדֵה וַתִּקְחָהּ;
מִפְרֵי כִפְיָהּ (נטע) נְטָעָה כְּרָם.

היא חושבת ומחשבת, ובחוכמתה רוכשת נכס (שדה) עבור ביתה. בכסף בו השתכרה מפרי עמלה היא נוטעת כרם וכך מגדילה את הכנסותיה.

זומם: (בהקשרנו) רוקם תחבולה, מחשב, מתכנן.
שדה: מגרש, חלקה, משטח, שטח פתוח, שטח מעובד, שטח חקלאי.
לקחת: ליטול, להשיג, לקבל לידי, להעביר לרשותו, לקבל לעצמו, לקנות לרכוש.
פרי: (בהשאלה, בהקשרנו) שכר, גמול, תוצאות המעשים.
כרם: מטע ענבים, מטע גפנים, שדמה.

17. חָגְרָה בְּעוֹז מְתַנֶּיָּה;
וַתֵּאֲמֹץ זְרוּעֶתֶיהָ.

אשת החיל מוכנה לעבודה ומלאה במרץ ובעוז למלאכתה. זרועותיה עושות את כל המלאכות ביעילות.

[שמות יב 11; מל"ב ד 29]

לחגור: לאזור, לקשור למותניים, לשים חגורה, ללבוש חגורה. לחגור מותניים = להיות מוכן לפעולה.
עוז: אומץ לב, גבורה, תושייה, תעוזה, כוח, עוצמה, חוזק, חוסן, איתנות, קשיחות, און.
חָגְרָה בְּעוֹז מְתַנֶּיָּה: "קשרה כוח למותניה", כלומר התמלאה במרץ, באומץ ובחריצות.
תֵּאֲמֹץ זְרוּעֶתֶיהָ: מחזקת את ידיה, עובדת במרץ.

18. טַעֲמָה פִּי טוֹב סִחְרָה;
לֹא יִכְבֶּה (בליל) בְּלַיְלָה נְרָה.

כשהיא רואה שפעולותיה ברוכות, זאת אומרת שתבואת השדה והכרם עלתה בהרבה על הדרוש לכלכלת הבית, היא מוסיפה לעבוד במרץ גם בלילה. שעות עבודתה ופעילותה למען ביתה ארוכות, כך שנדמה כי האור בביתה אינו כבה.

[משלי ג 14; תהל' לד 9; קיט 66; מתי כה 1-13; טיט' ב 5]

לטעום: לבחון טעם; (בהשאלה, בהקשרנו) להתנסות, לחוות, לנסות, לבדוק, לבחון.
טוב: (בהקשרנו) מוצלח, מעולה, ראוי, עולה יפה.
סחר: מסחר, מיקח, מכירה וקנייה, החלפת סחורות, עסקים, עסק, משא ומתן.

19. יָדֶיהָ שִׁלְחָה בְּכִישׁוֹר;
וּכְפִיָּהּ תִּמְכּוּ פָלָה.

למרות שיש לה פעולות, היא אינה מתרחקת או מתחמקת מעבודות כפיים. במו ידיה היא עושה למען ביתה. היא אורגת וטווה בכישור ובפלך. היא מכינה את החוטים בעצמה ומהם אורגת בגדים או את צורכי הבית.

[שמות לה 25; שמ"ב ג 29; ירמ' יז 8]

לשלח: לשלוח, לפשוט, להושיט.
כף: יד, טפת, כפה.

לתמוך: (בהקשרנו) לאחוז, לתפוס.

כישור: קנה שעליו כרוך הצמר שמשמש לטוויית החוטים.

פלך: קנה עגול, גליל, עם משקולת, שהחוט הנטווה נכרך עליו.

תמכו פלך: אוחזות בגליל החוטים.

שלג: טיפות מים שקפאו באוויר, גבישים לבנים, כפור, פתיתי קרח.

שני: חוטי אריג הצבועים בשני (צבע אדום עז המופק מביצי תולעת).

22. מְרַבְּדִים עֲשֵׂתָה לָּהּ;
שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ.

אשת החיל מייצרת מצעים וכרים לשבת ולשכב עליהם. עבודתה אינה זולה אלא איכותית, ונעשית מהחומרים הטובים ביותר — שש וארגמן.

יש בפסוק זה ללמד על איזון וחלוקת זמן ועדיפויות נכונות, כך שלמרות הטיפול בכל בני הבית וחסרי האמצעים שבסביבה, יש לאשת החיל את המרץ והעניין להיראות יפה ומושכת. מכאן שמי שחיו מודרכים על פי חוכמת אלוהים, לובש גם את יופיו של אלוהים.

[משלי ז 16; ברא' מא 42; שמות כח 39; שפט' ח 26;
לוקס טז 19; התג' יט 8, 14]

מרבד: שטיח, יריעה, מצע, ערש, יריעה עבה של אריג, יריעת פרווה, כיסוי לרצפה, רפידה.

לעשות: לבצע, לפעול, להוציא לפועל, לממש, לקיים, להגשים, למלא.

שש וארגמן: בדי אריג יקרים המובאים מארץ מצרים ומפיניקיה.

לבוש: בגד, תלבושת, מדים, כסות, כיסוי, מעטה, הלבשה, חליפה, אדרת.

23. נֹדַע בְּשִׁעְרִים בְּעֵלָה;
בְּשִׁבְתָּו עִם זְקֵנֵי אֶרֶץ.

הודות להנהגת ביתו בדרך מופתית, בעלה של אשת החיל זוכה למעמד מכובד בעירו. מקומו עם מנהיגי ושופטי העם (בעת העתיקה מנהיגי העיר היו יושבים בשער העיר בתפקידם כבוררים וכשופטים).

תכונותיה, אופייה, פועלה ומעשיה של אשת החיל אינם נסתרים מעיני בני עירה. מעבר להלל שהיא מקבלת עבור פועלה, מקבל בעלה שבח וכבוד על שזכה לרעייה שכזו.

[ברא' לד 20; רות ב 1; אפס' ה 21-33; כיפא"א ג 7-1]

נודע: ידוע, מפורסם, מוכר, ידוע ברבים, מהולל, דגול.

זקן: מבוגר, קשיש, בא בימים, ישיש, ותיק, סב, סבא; מלומד, ידען, חכם, בקיא, נכבד.

ארץ: (בהקשרנו) מדינה, ארץ ישראל.

20. כִּפָּה פְּרָשָׁה לְעֵנִי;
וַיְדִיחַ שְׁלֵחָה לְאַבְיוֹן.

לאשת החיל לב רחב. אף שצורכי בני ביתה עומדים לנגד עיניה, הרי שצורכי בני עמה אינם נסתרים מעיניה ומליבה. טובו ורוחבו של ליבה מתבטאים בעזרתה לחלש, לאביון ולדל — לאלו שידם אינה משגת את מה שיש לה בשפע.

התנהגותה של אשת החיל תואמת את דרישות ה' בתורה. אשת החיל נאמנה לברית שכרת אלוהים עם עמו.

הפסוק הזה מאיר את תכונות האופי של אשת החיל. אשת חיל היא רעיה ענווה המבינה שרכושה ועושרה הינם כלי שהופקד בידה, ושעליה להשתמש בהם הן לטובת בני משפחתה והן לנזקקים אחרים. התנהגותה מוכיחה שהיא יראת אלוהים.

[משלי כב 9; דבר' טו 7-8, 11; ישע' נח 7; איוב לא 16-20; רומ' יב 13;
אפס' ד 28; עבר' יג 16]

כף: יד, טפת, כפה.

לפרוש: (בהקשרנו) להושיט, לשלוח.

עני: דל, רש, אביון, חסר כול, קבצן; עשוק, נלחץ, מדוכא.

לשלח: לשלוח, לפשוט, להושיט.

אביון: עני, דל, רש, חסר כול, קבצן, דלפון, נזקק, נצרך; מסכן, אומלל, קשה יום.

21. לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשְׁלָג,
כִּי כָּל בֵּיתָהּ לְבָשׁ שֹׁנִים.

בחוכמתה ובחריצותה היא מתכוננת לכל מקרה וצורך. את בגדי החורף היקרים והאיכותיים הכינה מראש, ואת בני ביתה הלבוישה כך שקור החורף אינו פוגע בהם.

[שמ"ב א 24]

לירוא: לפחד, לחשוש, לדאוג, להתמלא חרדה.

בית: מבנה מגורים, משכן, מעון, דירה, נווה; (בהשאלה) משפחה.

24. סָדִין עֲשֶׂתָה וַתִּמְכְּרִי;
וַחֲגוּר נָתַתְּהָ לְכַנְעָנִי.

אשת החיל מוצאת את דרכה גם בסחר ומכירה. היא עושה בדים וחגורות וסוחרת בהם (כנעני = סוחר. ראה ישע' כג 8; דבר' ב 28).

[שפט' יד 13-14; שמ"ב יח 11; ישע' ג 23, 24]

סדין: (בלשון המקרא) יריעת בד להתעטף בה, גלימה, כסות, מעטה.
חגור: חגורה.

25. עֲזַ וְהָדָר לְבוּשָׁה;
וַתִּשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן.

תכונותיה הנפלאות של אשת החיל כל כך בולטות, עד כי נדמה שהן עוטפות אותה. חוכמתה וחריצותה העוזרות לה להתכונן לבאות מעניקות לה ביטחון רב, כך שהיא אינה מוטרדת ומפחדת מן העתיד לבוא. אשת החיל היא אישה מלאה אופטימיות ועידוד.

[משלי לא 21; שפט' ה 21;
ישע' סג 1; תהל' ח 6; קד 1; קלב 9;
טימ"א ב 9-10; כיפא"א ג 3-4]

עוז: (בהקשרנו) פאר, הוד, הדר.
הדר: פאר, הוד, יפי, חן, זוהר, זיו, גאווה, תהילה, תפארת, גאון, כבוד, רוממות.
לבוש: בגד, תלבושת, מדים, כסות, כיסוי, מעטה, הלבשה, חליפה.
וַתִּשְׁחַק: צוחקת, שמחה. **או:** לועגת, בזה.
ליום אחרון: לעתיד, לימים הרחוקים.

26. פִּיָּה פְּתַחַה בְּחִכְמָה;
וַתּוֹרֵת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ.

אשת החיל מתגלה כבעלת תכונה חשובה מאוד. היא שולטת בלשונה. היא בוררת את מילותיה ואומרת רק את מה שצריך לומר. מכיוון שכך, היא מתגלה כחכמה.

כאשר לבסוף היא אומרת מילה או משפט, לא יהיו אלו מילים ריקות. גם לא יהיו אלו מילים הרסניות, אלא כאלו שיפעלו לעודד, לבנות, לתקן ולהקים; מילים של חסד ואהבה.

[משלי י 11; טיט' ב 3-5]

פִּיָּה פְּתַחַה: מדברת, משמיעה את קולה.

חוכמה: דעת וניסיון מועיל, לקח; דעת אלוהים; תבונה.

תורה: מצוות ה'; צו, חוק, הלכה; הוראת דרך הטוב, עקרונות המוסר.

תורת חסד: מילים טובות; דברי נדיבות, אהבה, עזרה ורחמים.

לשון: (בהשאלה) דיבור, מוצא פה.

27. צוּפִיָּה (הילכות) הִלְיָכוֹת בֵּיתָה;
וְלָחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכֵל.

מכיוון שאשת החיל מנהלת את ביתה באופן יעיל, היא מפקחת על ילדיה ועל עובדותיה למען ימלאו את משימותיהם נכונה. אשת החיל היא רעיה חרוצה שאינה מחכה לטובות חינם, אלא מפעילה את כל יכולותיה כדי לספק את צורכי ביתה.

[משלי יט 15, תהל' סח 25]

צופיה: צופה, (בהקשרנו) מפקחת, משקיפה, משגיחה.

הליכה: צעידה, פסיעה; (בהשאלה, בהקשרנו) הרגל, מנהג, נוהג, אופן, התנהלות, דרך התנהגות.

לחם: מזון בסיסי, בצק אפוי של קמח תבואה, חלה, כיכר; שם כללי למזונות בסיסיים.

עצלות: עצלנות, טבע העצל, בעלה, בעלנות, רפיון, רישול, עייפות, איטיות.

לאכול: לסעוד, ללעוס, לבלוע, לזלול, להתכלכל, לטרוף; להשתמש, לצרוך.

הכבוד שראויה לו אשת החיל

28. קָמוּ בְּנֵיהָ וַיֹּאשְׁרוּהָ;
בְּעֵלָהּ וַיְהִלְלוּהָ:

ילדיה יקומו לכבודה, יכירו בה כאם למופת המקדישה את חייה למענם ויהללוה כאם טובה ואהובה. כמו ילדיה גם בעלה יהלל אותה בעבור אופייה, תכונותיה ומעשיה הנעלים, באומריו: ... (המשך בפסוק הבא)

וַיֹּאשְׁרוּהָ: מהללים אותה, קוראים "אשריה!"

להלל: לשבח, לפאר, לקלס, לרומם, להדהר, להרעיף שבחים, לומר דברי הלל, לברך, להודות.

29. "רבות בנות עשו חיל;
ואת עלית על כלנה".

... (המשך מהפסוק הקודם) אלו דברי הבעל לאשתו (אשת החיל):
"נשים רבות פועלות ועושות למען משפחתן וביתן בעוז ובהדר, אך
את בסגולותיך מתעלה על כולן".

עשו חיל: הצליחו, פעלו בעוז ובתוקף.
עלית: מתעלה, מעולה יותר, מרוממת מעל.
כלנה: כולן.

30. שקר החן והבל היפי.
אשה יראת יהוה היא תתהלל.

החן והיופי הגופני אינם מתארים נאמנה את האישה. המעריך את
האישה רק על פי מעלותיה החיצוניות עלול להתאכזב. יופי וחן גופני
הם מעלות נפלאות, אך ללא מידות ומעשים טובים הבאים איתם,
הם דבר שקר והבל.

זאת אומרת שאם כל מה שיש לאישה להתהלל בו זה חן ויופי גופני
חיצוני, הרי שאין לה במה להתהלל לאורך זמן, כי שניהם עתידים
לנבול ולחלוף.

לעומת זאת יראת אלוהים של אישה (אימוץ באמונה ובאהבה
את חוכמת החיים של אלוהים) היא התכונה שנותנת לה עוז והדר
לאורך כל חייה, ומסיבה זו ילדיה ובעלה מכבדים אותה ואוהבים
אותה.

[משלי א 7; ט 10; יא 22; כב 4; תהי' קיא 10; קיב 1]

הפסוק הזה מופיע בסוף הפרק כאומר:
כל התכונות שהזכרנו מקודם בנויות
על בסיס איתן. הבסיס האיתן שבזכותו

אותה אישה נקראת "אשת חיל" הוא
יראתה את אלוהים — אימוץ חוכמת
החיים של אלוהים, כלומר ישועה!
תכונתיה ויכולותיה הן חסד אלוהים שניתן
לה כברכה מאלוהים.

שקר: כזב, בדיה, בדוטה, המצאה, רמאות,
מרמה, רמייה, הונאה.

חן: יופי, נועם, נוי; נעימות, חביבות, חייניות,
נחמדות, סימפטיות; חנינה, חסד, מחילה, סליחה,
רחמים.

הבל: שקר, כזב, ריק, שטויות, דברים בטלים.

יופי: נוי, חן, הדר, תפארת, פאר, הוד, יפעה.

יראת ה': כיבוד ה', הקפדה בקיום מצוות אלוהים.
ירא אלוהים — כינוי לאדם המאמין באלוהים
אמונה שלמה ושומר את דברו באדיקות.

להלל: לשבח, לפאר, לקלס, לרומם, להדר,
להרעיף שבחים, לומר דברי הלל, לברך, להודות.

31. תנו לה מפרי ידיה;
ויהללוהּ בשועריה מעשיה.

ספרו בשבחה, תנו לה את הכבוד והתהילה הראויים לה לאור
מעשיה. שבחה של אשת החיל ייודע לכול, כך שגם מנהיגי העיר
ידברו עליה ויתנו כבוד לבעלה.

[שם"א יח 8; תהל" סח 35]

פרי ידיה: שכר, גמול, תוצאות מעשיה הטובים.

להלל: לשבח, לפאר, לקלס, לרומם, להדר, להרעיף
שבחים, לומר דברי הלל, לברך, להודות.

מעשה: (בהקשרנו) תוצרת, פרי, יבול.

לסיכום

פרק זה אינו מתאר את הבלתי אפשרי, הוא אינו פרק תאורטי. הפרק מתאר את חוכמת אלוהים לו
הייתה לובשת את תפקיד הבעל או את תפקיד הרעיה.

אלוהים מצפה מהבעל להיות ראש הבית, אב רוחני, בקיא בדבר אלוהים, מורה למופת, אוהב ומעניק
לבני ביתו. אב שכזה המדריך את בני ביתו בחוכמת אלוהים, מעניק לאשתו את האווירה והמניע להיות
אשת חיל, ולילדיו את הקרקע האידיאלית לגדול כדי להיות בני ובנות חיל.

חיים שכאלו, המבוססים על הכרת בן האלוהים, המשיח ישוע, מניבים ברכה ומפארים את אלוהים.

האם אתה ואת מכירים את שמו של בן האלוהים? הכרת המשיח באמונה ובאהבה היא הבסיס לחיים
מברכים ונצחיים עם אלוהים.

Alexander, T. D.; Rosner, S. B.; Carson, D. A.; Goldsworthy, G. (2000). *New Dictionary of Biblical Theology*. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, USA.

Delitzsch & Keil (1993). *Commentary on the Old Testament*. Vol. 6. *Proverbs, Ecclesiastes, Song of Solomon*. Grand Rapids, MI: Eerdmans, USA.

ESV Study Bible. (2008). Wheaton, Illinois: Crossway Bibles, USA.

Ironside, H. A. (1920. Reprinted in 2006). *Proverbs and Song of Solomon*. Grand Rapids, MI: Kregel, USA.

MacArthur, J. (2005). *The MacArthur Bible Commentary*. Nashville, Tennessee: Thomas Nelson, USA.

החברה לכתבי הקודש בישראל (2019). **תורה, נביאים, כתובים והברית החדשה עם ביאורים ומראי מקום**. ירושלים.

גורדון, ש"ל (1992). **משלי**. תל-אביב: גליל.

זר כבוד, מ'; קיל, י' (1983). **משלי**. ירושלים: מוסד הרב קוק.

חן, מ' (2007). **משלי**. ירושלים: ינץ.

מעוז, ב' (2010). **העדות**, כרך ד, **הכתובים לבני הנעורים**. ראשון לציון: הגפן.

נילי, ש' (1996). **עולם התנ"ך — משלי**. עורך: ד"ר גרשון גליל. תל-אביב: דוידזון-עתי.

קאסוטו (1959). **משלי**. תל-אביב: יבנה.

